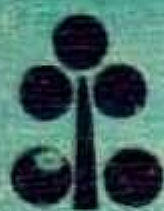
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII

MOȘ TEACĂ
ȘI ALTE SCHIȚE

Anton Bacalbașa

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII

MOȘ TEACĂ

ȘI ALTE SCHIȚE

Anton Bacalbasa

1955

TABEL CRONOLOGIC

1865 Se naşte Tony, unul dintre cei treisprezece copii ai lui Costache Bacalbaşa, poliţistul-şef din Brăila. Nu s-au păstrat documente despre ziua naşterii. Se presupune a fi 21 februarie după o poezie, *Aniversarea naşterii,* unde găsim o strofă semnificativă în acest sens: *„O, vânt ce cu aripa ta /Fereastra-i zguduit-o, / Mergi, spune-i că de ziua mea /Am plâns şi-am tot dorit-o!”.* Tatăl se născuse în satul Telea, judeţul Gorj. (Adevăratul nume ar fi fost Telescu, pe care şi l-ar fi schimbat o dată cu înfierea sa de către un unchi din Galaţi, care era staroste de băcani — bacalbaşă.) La 1 februarie 1834, tatăl viitorului scriitor este înrolat, ca soldat, în oastea Ţării Româneşti. Un an mai târziu este avansat la gradul de sergent-major. La 10 noiembrie 1841 părăseşte oştirea. Peste un an, mai precis la 6 septembrie 1842, printr-o poruncă domnească, fostul feltfebel (Feedwebel) primeşte gradul de pitar. O scurtă informaţie despre Costache Bacalbaşa se mai găseşte într-un articol referitor la familia Bacalbaşa, unde se afirmă că *„bătrânul Bacalbaşa... a fost hazliu şi mucalit”.* Despre mama viitorului scriitor... avem şi mai puţine date. Ea se chema Aneta Bobescu şi descindea dintr-o familie înstărită, care îi dăduse o educaţie aleasă. Soţii Costache şi Aneta Bacalbaşa au avut mai mulţi copii (treisprezece, dintre care au trăit doar şase — *n. edit.),* dintre care Constantin şi Ion Bacalbaşa vor semna mai târziu în

presa de la sfârşitul secolului al XlX-lea şi începutul secolului XX. Constantin Bacalbaşa, în volumul *Bucureştii de altădată,* ne mai furnizează câteva date în legătură cu persoana fratelui său (Virgiliu Ene, *Scriitori satirici români,* Iaşi, Editura Junimea, 1982, pag. 42).

Dispunem de date sumare despre copilăria şi adolescenţa lui Tony. Ar fi urmat numai trei clase gimnaziale, cu note deloc strălucite. Dispunem totuşi de unele mărturii ale autorului despre pasiunea faţă de unele discipline: „Şi cu toate astea, am avut două patimi mari, care uimeau pe toţi colegii: limba latină şi limba română. La română, în special, treceam de omul situaţiei. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor straşnic — fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit aşa de rău! Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe „straşnic”)”.

1882 Debut în revista lui Al. Macedonski „Literatorul”, nr.3, cu schiţa *Justiţie* — o satiră şfichiuitoare la adresa justiţiei vremii. Despre această schiţă va mărturisi mai apoi: *„Am debutat în carieră la 17 ani, atunci când iluziile încolţesc în suflet, semănate de o lume necunoscută, atunci când în fiecare om vedem o inimă şi-n fiecare idee un ideal”* („Moftul român”, 1893, 20 mai, p.2).

1883 „...Am fost chemat urgent de patria mea să-mi plătesc tributul sângelui la tejgheaua naţională. Aveam seria 457şi matricola 1347. Pe peşcă, 6000”. *Amicul său Constantin Mille, într-un articol publicat în „Lupta” (14 octombrie 1924) schiţa portretul lui A. Bacalbaşa de la acea epocă:*

„Slab, jigărit, într-o uniformă militărească care era prea mare, prea largă pentru trupul lui, cu un şarpe de aur la braţ, căci avea gradul de sergent, sunt treizeci şi nouă de ani de atunci, a apărut înaintea mea, în sărăcăcioasa mea locuinţă din strada Ştirbei-Vodă”. în *Memoriile unui rezervist (Moş Teacă,* 1896, 29 sept., p. 2) acesta vorbeşte despre superiorii lui, dintre care şi l-a ales pe celebrul erou, Moş Teacă: „Comandantul Regimentului 5 de linie era, în anul 1883, don colonel Scheletti, locotenent-colonel — don locotenent-colonel Dănescu Theodor, comandant de batalion — don maior Barilleanu Ştefan, iar comandant al companiei a treia era... don căpitan Tecuţ Ion. Aşa-l chema. Numele nu i l-am inventat eu, slavă ţie, Doamne! Don căpitan Tecuţ, moldovean de loc, se purta tuns mărunt şi cu o barbă lungă. Era mai mult scurt decât înalt şi era gros. Semne particulare: roşu la

față şi ciupit de vărsat”.

într-o scrisoare către G. Ibrăileanu, publicată de acesta în „Adevărul literar şi artistic” (28 iunie 1925), Bacalbaşa se destăinuieşte: „La 1883 am publicat un început de... roman cazon în „Mesagerul Brăilei”. Eram, mi se pare, în Dobrogea. Don colonel Dănescu — Dumnezeu să-l ierte! — citind opera mi-a interzis să mai scriu. Ba, a intervenit pe lângă familia mea, ca să facă gălăgie la redacția-n chestie să nu-mi mai publice oroarea! şi am lăsat-o baltă”.

în ziarul „Emanciparea” (nr.4,5,7), condus de fratele său Constantin Bacalbaşa, semnează cu pseudonimul Batony traduceri din „Capitalul” lui K. Marx.

1885 În ziarul „Drepturile omului” publică schițe şi articole axate pe linia democratică: Din viața dezmoşteniților, Papă-Lapte, Târâie-Brâu, Leone, Din războaiele mele, Rezervistul *etc. La finele anului părăseşte Bucureştiul şi pleacă la Iaşi. De acolo, între 30 decembrie 1885 şi 30 iunie 1886, sunt datate paginile manuscrisului* Ceasuri de gândire, *care cuprinde şaisprezece poezii, două schițe şi un început de studiu literar, intitulat* Ca precuvântare. *Printre poezii era şi* Acolo, *la care se va referi Tudor Arghezi: „La Rosmersholm, întotdeauna/ E frig, şi ceață./ E soare trist, iar noaptea luna/ E sloi de gheață./ în orice suflet este-o dramă/ Născută anume./ Ş-un glas fatal pe toți îi cheamă/ în altă lume./ Afară-i trist, e frig şi ninge,/ Şi-s obosit.../ Spre Rosmersholm cine mă-mpinge/ Necontenit?” în studiul intitulat* Ca precuvântare, *Bacalbaşa afirma cu sinceritate:* „Versurile cuprinse în acest caiet înfățişează simțirile şi gândirile mele, deci nimeni să nu se mire dacă va găsi acelaşi cântec în toate aceste versuri, căci niciodată n-am împărtăşit părerea acelora care zic că poetul nu trebuie să aibă decât idei făurite... să cânte bine şi rău, să-şi plece fruntea în lupta pentru existență înaintea oricărui aducător de renume şi de ciolan. Eu unul am scris sub înrâurirea simțurilor, a mediului social şi economic... A trebuit să plâng pe femeia care, în mijlocul acestei societăți întemeiate pe despoiere şi corupție, cade în lupanarul mocirlos şi abrutizătoriu al prostituției. A trebuit să sufăr cu omenirea, care de veacuri stă îngenuncheată în fața lipsei de toate şi în vederea schimbării de forme politice şi economice, care n-au făcut alta decât au schimbat puțin suprafața lucrurilor; a trebuit să cânt viitorul îndepărtat, acel viitoriu strălucit în

care vor domni Dreptatea şi Frăţia. Nu ca vizionariu, nu ca amărât de traiul păcătos al lumii de azi am văzut, ori mai bine am visat acel frumos vis, ci întemeiat pe evoluţia vecinică a societăţilor, am dedus acea stare socială în care nu vor mai fi nici robi, nici servi, nici salariaţi, ci o lume nouă, o lume fără prejudiţii, o lume care va fi desăvârşit stăpână pe roadele muncii sale... „

1886-1887 Continuă să publice în „Drepturile omului", dar începe să colaboreze şi la „Contemporanul", unde publică şi o poezie — *Cele sfinte nu huliţi,* la „Epoca", la „Revista literară".

1888 Este redactor la „Gazeta muncitorului"; face parte din comitetul de redacţie al ziarului „Dezrobirea"; publică schiţe şi articole în „Epoca", „Drepturile omului", „Frăţia", „Apărătorul", „Gutenberg". Schiţa intitulată *Marş -marş!...,* publicată în „Drepturile omului" la 24 octombrie 1888, este una dintre cele care lasă să se întrevadă posibilităţile sale literare, prin iscusinţa cu care mânuieşte dialogul şi prin uşurinţa cu care conturează personajele. Tot în ziarul „Drepturile omului", A.Bacalbaşa publică articole în care se ocupă de problema ţărănească. Răscoalele ţărăneşti din 1888 îşi găsesc oglindire veridică în multe din paginile sale. (V Ene, op.cit., p. 52).

1889 Semnează articole şi pamflete în „Epoca", „Gutenberg" şi „Naţionalul".

1890 Începe colaborarea cu „Adevărul", care va dura până în 1895 şi va fi reluată în 1899. Publică în „Asimilarea", „Timpul" şi „Munca".

1891 Articole numeroase în „Timpul", „Adevărul", „Munca".

1892 Redactor şi colaborator principal la „Democraţia socială". Publică în „Adevărul", „Munca" şi „Lucrătorul" (Galaţi).
Publică o broşură de 38 de pagini — *Grevele* — la Tipografia „Democratul" din Ploieşti, în Biblioteca „Democraţiei sociale".

1893 Prim-redactor la „Adevărul", al cărui motto erau cuvintele lui V. Alecsandri „Să te fereşti, române, de cui străin în casă!". înfiinţează împreună cu I.L.Caragiale „Moftul român", revistă satirică, care se va bucura de multă popularitate.
în „Adevărul" din 13 decembrie 1893 publică 8 articole. în noua revistă „Literatură şi ştiinţă" apare o imitaţie în versuri după Eminescu — *Tu singură.*
Apare prima ediţie a volumului *Moş Teacă,* care în acelaşi an va ajunge până la ediţia a IV-a.

1894 Continuă să scrie pentru „Adevărul", „Munca", „Literatură

şi ştiinţă”, dar îşi extinde sfera colaborărilor şi la „Ţara”, prin articole precum *Darul nostru regelui, Ce face Caragiale?, Bene-Merenti, Morţii la vot.*

Publică broşura Bătaia în armată.

A.Bacalbaşa ţine la Ateneu conferinţa *Arta pentru artă.*

într-o scrisoare adresată amicului său Fănică Irimescu şi datată 14/26 februarie 1894 A. Bacalbaşa relata: *„Sunt zile când mă-ntreb eu singur dacă e adevărat că se poate munci atâta. Articole nesfârşite şi nesfârşit de multe, tot soiul de discursuri, de conferinţe şi organizări — toate astea făcute cu o nervozitate extremă, zăpăcită, distrugătoare. După toate astea, la ce nu ţi-aş spune tristul adevăr că sunt bolnav ca un mizerabil? Toate păcatele neurasteniei se ţin de capul meu — şi nu mă lasă să scriu cât aş vrea, să muncesc, să trăiesc, să uit pustiul sufletului. De două săptămâni, mai ales, mă simt distrus”.*

1895 La 14 februarie 1895 A. Bacalbaşa, I. Teodorescu şi C. D. Anghel tipăresc în „Adevărul” o scrisoare deschisă către directorul ziarului prin care anunţă că se transferă la ziarul „Lumea nouă”. Colaborarea încetează în aprilie 1895.

A.Bacalbaşa scoate de sub tipar revista satirică *Moş Teacă.* „în literatura română beletristică, Anton Bacalbaşa va ocupa un loc distinct prin crearea personajului Moş Teacă... Dintr-un interviu, acordat de viitorul director al revistei, publicat în „Lumea nouă” din 20 martie 1895, aflăm că „Moş Teacă al meu va fi militar, politician, literat, de toate. Ne adresăm unui univers întreg”. Revista „Moş Teacă” va avea o largă priză în mase, acest lucru datorându-se în primul rând directorului ei, care, după cum spunea Arghezi, „a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista *Moş Teacă”* (V. Ene, op. cit., p.66). Publică volumul *Din viaţa militară.*

„Se căsători, la 30 martie 1895, cu Alexandrina Scărişoreanu, de 19 ani, fata căpitanului în retragere Ion Scărişoreanu şi a Zoei Scărişoreanu, aceasta din urmă născută la Câmpulung — decedată la 8 iulie 1884 în Bucureşti — şi fiică a lui Nicolae Ghizdaveti şi a Saftei. Alexandrina văzuse lumina zilei la Reni, unde, se vede, căpitanul fusese temporar în garnizoană” (G. Călinescu. *Material documentar despre Anton Bacalbaşa.* - în rev. „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, 1954, tomul III, p. 155). Izbucneşte o puternică polemică între I.L. Caragiale (în „Gazeta poporului” — ziar al liberalilor) şi A.

Bacalbaşa (în „Epoca" — ziar conservator — şi în revista „Moş Teacă"). „Caragiale, sub iscălitura i, face în „Gazeta poporului" (anul I no. 276, din 7 noiembrie 1895) câteva consideraţiuni asupra „Grămăticilor şi măscăricilor", în care sunt următoarele străvezii aluzii la Tony şi la Nicu Filipescu: „Se înţelege că precum jalba scrisă de grămătic o iscălea odinioară, cu pecetea de inel, boierul de bunăcredinţă — lumea schimbându-şi numai forma, tot aşa şi astăzi: profesiunile de credinţă le scrie „cu îndelungă fidelitate" proletarul intelectual, iar boierul le subscrie cu „robustă convingere".

Răspunsul lui Tony a fost de-o prefăcută înduioşare pentru soarta lui Caragiale; el învinuia partidul liberal că lasă pe un scriitor ca Ion Luca — şi de vârsta lui — să se compromită, în loc să-i ofere slujbuşoara solicitată...

Atunci, în numărul de la 11 (23) noiembrie 1895 al „Gazetei poporului" apare la „Inserţii şi reclame" următoarea scrisoare adresată *„D-sale d-lui Tony Bacalbaşa, membru al partidului socialist ştiinţific, prim-redactor la „Epoca":*

„Dragă Tony,

Gluma ta din „Epoca" de ieri nu e rea, este puţin inexactă: mai întâi, n-am solicitat până acuma nimic şi al doilea, când o voi face, voi solicita nu o slujbuşoară mică, ci două mari . Oricum gluma ta e bună; una mai bună însă mi-a făcut-o un birjar muscal, onorabilul gaspadin Matuşef când mi-a imputat că n-am destui copii.

La o aşa violenţă nu puteam să răspund altfel decât cu o graţioasă întrebare:

Apropo, ce mai face madam Matuşef? Ţi-oi răspunde şi ţie tot aşa de graţios.

Eu ţi-am mai spus, dar ai uitat se vede, că declinul unui scriitor nu se poate judeca după câte bune nu le scrie, ci după câte le scrie proaste. Dar să lăsăm asta, că e cam grea de-nţeles. Cine nu ne-o cunoaşte pe amândoi o să crează, după mila ce-mi arăţi, că tu te bucuri de o sănătate înfloritoare, iar că eu d-abia mă mai mişc. Dar cine ne cunoaşte are să găsească următoarele: Tony e un băiat bun, care are, pe lângă multe calităţi, şi un cusur specific foarte caracteristic — Tony vede totdeauna mărite la alţii micile lui însuşiri proprii. De exemplu: Cine impută unui radical că este cu liberalii? — Tony, micul Lassale al conservatorilor

Cine plânge pe un om reputat relativ zdravăn? — Robustul Tony, autorul unor opere fundamentale şi de longue haleine, pe care are să le scrie.

Cine face pe Sturza veninos şi pe Stătescu verde?

Bunul şi rumenul Tony, bujorul dovleacului.

În fine, cine a făcut cea mai aspră critică despre urechile unui prinț, voinic şi frumos băiat? Tot Tony, proprietarul celor mai cazone urechi din presa țivilă.

Apoi, de!

O strângere de mână de la al tău invidios prieten Caragiale".

*A doua zi la „Cutia de scrisori" a „Epocii", Tony ripostează „D-*lui Caragiale, fost scriitor în activitate, actualmente în declin" *şi la „Gazeta poporului":*

„Iubite amice şi coleg,

Am citit în „Gazeta poporului" de aseară, la „Inserții şi reclame", opera ta de longue haleine, şi am găsit-o mai mult „reclamă" decât „inserție".

Îți faci un merit din faptul că operele tale sunt de longue haleine, iar ale mele nu.

Ei, şi? Valoarea operelor de artă nu se judecă după respirația, ci după inspirația autorului.

Cât pentru faptul că „un radical este cu liberalii", asta-i chestie de strategie politică, în care nu mă vâr. Dar eu n-am zis că eşti cu liberalii, ci că eşti la liberali.

Şi acum, cu tot respectul ce am pentru perii cărunți — şi mai ales pentru perii căzuți — cred că s-ar cuveni să-mi fii recunoscător că te-am deşteptat din letargie, fie chiar supărându-te. O să-ți treacă. Şi o să revii probabil la vechea ta părere, pe care eu n-o împărtăşesc decât pe jumătate"

(Barbu Lăzăreanu. între I.L. Caragiale şi Anton Bacalbaşa. *Conform vol.:* Barbu Lăzăreanu. Glose şi comentarii de istoriografie literară, *Bucureşti, ESPLA, 1858, p.144-146)*

1896 Continuă editarea revistei satirice „Moş Teacă", care va dura până în 1899. Colaborează la „Hazul", un supliment al revistei „Vatra", la „Dreptatea" (1896-1899).

1897 Cuvântează la 19 octombrie în sala „Tomis" la o întrunire a proletarilor, la care participă 600 de persoane.

La 3 noiembrie e arestat în urma unor dezordini provocate de poliție cu ocazia grevei cizmarilor. I se ia apărarea în ziarele „Lupta", „Muncitorul", „Lampa". în această perioadă semnează articolele: *Furtuna se apropie, Şarlatani la bâlci, Bietul*

Dumnezeu, Aghiotantul, Alegerile de azi ş.a.

1897-1899 Pe lângă revistă apare şi „Almanahul lui Moş Teacă”.

1898-*1899 Se pronunţă în favoarea celor mulţi şi oprimaţi prin articolele:* Oamenii Ocultei, Parlamentul şi ţara, Jos trădătorul, La Văcăreşti, nu la Filaret, Fanatismul liberal, Greva, Servitorul regelui, Justiţia militară, Păpuşile maiestăţii-sale, Cele trei cusururi ale regelui, Casa de nebuni, Ajutor!, Propagandişti şi torturatori *ş.a.*

1899 Se joacă de către o trupă ocazională, condusă de actorul Leonescu, zis Vampirul, în sala Băilor Eforie, piesa *Pardon — „revistă umoristică în trei acte şi un tablou”.* Ziarul „Dreptatea” din 4 mai 1899 scria că publicul care a vizionat această piesă în seara de 2 mai 1899 a petrecut admirabil, deoarece „cei trei autori au făcut risipă de spirit în revista „Pardon”. Comedia a fost scrisă de Constantin, Ion şi Anton Bacalbaşa. Este ales deputat de Ilfov.

La 1 octombrie moare de ftizie în Bucureşti, în casa din bulevardul Regina Maria, nr. 34, sărac şi plin de datorii. Va fi condus pe ultimul drum la cimitirul Bellu de Caragiale, Vlahuţă, Stavri, Fundescu, Morţun. La 5 octombrie 1899 I.L.Caragiale scria în „Dreptatea” un emoţionant articol, în care figurează cuvintele: *„Tony a plecat aseară dintre noi — atât de tânăr! Păcat pentru lumea noastră!”*

MOŞ TEACĂ

CINE E MOŞ TEACĂ?

Adevărat copil năzdrăvan! Din pricina lui nu se puteau odihni cinci mahalale. Nu era zi de la Dumnezeu în care părinții să nu se pomenească acasă cu vreo plângere: „Tecuță a spart capul fetei mele! Tecuță mi-a spart un geam! Tecuță a legat o tinichea de coada lui Samurache! Tecuță mi-a omorât un porumbel cu o piatră!"

Şi toate boclucurile astea se spărgeau în capul părinților, care erau nevoiți să plătească cu bani nebuniile odraslei lor. Alteori, lucrul era şi mai grav; proprietarul venea şi spunea: „Domnule Teacă, eu nu pot să vă mai dau casa din pricina băiatului dumneavoastră; mi-am aprins paie-n cap cu mahalaua!" Iar părinții trebuiau să se mute, că n-aveau încotro.

Drept vorbind, însă, vina nu era numai a micului Tecuță, care, fireşte, la şapte ani nu putea să fie înțeleptul Solomon. Mai erau vinovați şi părinții: le intrase-n cap că Tecuță al lor are apucături milităreşti şi-l lăsau să facă tot ce-i trăsnea prin cap, numai să nu-şi dezmintă viitorul. Pentru că, vorba domnului Teacă: „Tot omul se naşte cu croiala lui; eu încă de mic dădeam semne c-am să fiu senator; îmi spune doica pă care am avutăr-o

acasă că puteai să dai cu tunul şi nu m-ai fi deşteptat când apucam să adorm!”

Aşa şi cu Tecuţă. Toată dragostea lui de copil era să se joace de-a soldaţii. La Anul Nou, la ziua lui, la toate zilele mari nu cerea decât jucării soldăţeşti:

— Tată, mie să-mi iei o puşcă! Să-mi iei un tambur-major! Cumpără-mi o cutie cu soldaţi...

Şi peste trei zile, jucăriile ajungeau ferfeliţă: de puşcă rămânea numai ţeava, tamburul ajungea fără căciulă, soldaţii fără nasuri. Atunci începea devastarea geamurilor vecine, tinichelele de coada lui Samurache...

Cu toate astea, părinţii erau încântaţi. Îl îmbrăcaseră pe Tecuţă cu haine de căpitan şi-i cumpăraseră o sabie de tinichea. Iar când îl întrebai: „Cum te cheamă?” el răspundea scurt: „Don căpitan Teacă!”

* * *

Dar copilăria nu ţine mult. La opt ani, micul Tecuţă a fost răpit de lângă duzinile-i de tamburi-majori şi încorporat la şcoală. Aici firea lui cazonă s-a simţit încătuşată de o nouă disciplină, de un regim care nu-i putea conveni.

— Eu sunt căpitan, striga Tecuţă furios, nu vreau să port respect ţivililor!

Şi bieţii profesori pătimeau cumplit de pe urma isprăvilor închipuitului căpitan. Cât pentru carte, Tecuţă nu putea s-o sufere.

— Parcă mie-mi trebuie cărţi de astea! Parcă Mihai Viteazu ştia artmetică!

Şi cărţile rămâneau cu foile netăiete, iar Tecuţă rămânea repetent. La doisprezece ani, el ajunsese de-abia în clasa a doua primară, de unde a fost dat afară îndată ce guvernul pe care-l sprijinea domnul Teacă a căzut în opoziţie.

De aici încolo începe viaţa aventuroasă a lui Tecuţă. Şase ani de-a rândul a trăit pe lume fără să facă nimica bun. Dimineaţa pleca de acasă şi se ducea să vadă soldaţii făcând instrucţie, la amiază se întorcea, şi apoi iar pleca, spre a se întoarce tocmai seara. Şi nu era schimbare de gardă, nu era paradă, nu era retragere cu torţe la care adolescentul Tecuţă să nu ia parte. Îl vedeai mergând pe lângă trupă, în pas reglementar, sorbind cu ochii pe sergentul-major — idealul lui.

Acum era destul de mare, făcuse cunoscuţi printre sergenţi, şi adeseori dulăpiorul lui madam Teacă suferea efracţiuni, din care Tecuţă îşi plătea luxul de a face chef la cantină înconjurat de toţi subofiţerii.

Azi aşa, mâine aşa, Tecuţă creştea mare, dar mintea-i rămânea minte de subofiţer reangajat, toată învăţătura lui nu se urca nici până la nivelul şcoalei de adulţi de la regiment. Şi dacă mai pui la socoteală efracţia dulăpiorului, apoi uşor vezi că aveau dreptate domnul şi doamna Teacă să se pună pe gânduri şi să cam înceapă a regreta neînfrânarea la vreme a fiului cazon.

— S-a isprăvit, Luxiţo, nu mai merge! Băiatu s-a făcut un stricat şi jumătate! La vârsta lui bea ca un aghiotant! Râde mahalaua de noi!

— Lasă, răspundea madam Teacă, peste un an facem noi ce-om face...

— De-ar trece mai curând!... Mi-e teamă să n-ajungă cine ştie cum până atunci! E prea din cale-afară stricat, numai de militar e bun!

Şi bieţii bătrâni se rugau lui Dumnezeu să treacă anul ca ceasul.

* * *

La optsprezece ani, tânărul Tecuţă intră în cariera care avea să-l facă mai târziu aşa de popular.

I se făcu consimţământul tatălui, actul de vaccină şi actul de botez. A fost mai greu cu certificatul de bună purtare din partea a cinci mahalagii; dar s-au găsit cinci oameni inteligenţi, care au înţeles că actul ăsta înseamnează salvarea mahalalei, şi iată-l pe Tecuţă în faţa colonelului. Peste petiţia prin care „subsemnatul, dorind a-mbrăţişa cariera armelor în regimentul ce cu onoare comandaţi...” colonelul a pus un „se aprobă” şi a doua zi Tecuţă — de aci încolo Teacă — era tuns ca-n palmă şi prevăzut cu garnitura completă.

Văzându-l strâns în tunică, domnul Teacă s-a simţit mândru, madam Teacă a plâns, iar voluntarul a cerut ceva parale care i s-au acordat imediat, fără să mai fie nevoie de siluirea cunoscutului dulăpior.

* * *

Onoarea e dulce, borşul e acru — asta a fost cea dintâi constatare a voluntarului. Şi, dacă n-ar fi fost intervenţia periodică a sumelor ţivile venite de acasă, adio, mâncare particu-

lară! Cu şapte parale pe zi, ostaşul Teacă nu ar fi garantat multă vreme de amoru-i nemărginit pentru apărarea patriei.

De altfel, greutatea-i a fost numai şase luni, căci după asta a fost „avansat caporal”. De aici începe epoca ordonanţei nereglementare, a cizmelor văcsuite de alţii, a unsoarei de curele oferite în mod graţios de magazinerul companiei, a capacului de gamelă cu tocană particulară, a pumnilor aplicaţi răcanilor care nu ştiu să poarte un respect caporalului!

Iar peste un an, calea de aur se deschise înaintea lui: cele două galoane de lână — funia de tei — fură-nlocuite cu şarpele de aur; don sergent Teacă intră în rândul subofiţerilor.

Şi trebuie să recunoaştem adevărul: asta a fost cea mai dreaptă avansare ce s-a făcut vreodată în armata română. Sergentul Teacă era un militar desăvârşit: croit bine din fire, el avea înfăţişarea unui erou permanent. Apoi disciplina-i intrase aşa de bine în minte, încât ar fi putut să-l taie un superior şi n-ar fi zis pis. În schimb, să fi poftit un inferior să facă o greşală: acela care odinioară lega tinicheaua de coada lui Samurache găsise un întreg sistem pentru a introduce disciplina în rândurile armatei. Astfel, sergentului Teacă i se datoresc o mulţime de invenţiuni care fac şi în zilele noastre caracteristica şi fala armatei, a acelei armate „fără de care un stat nu poate exista”. El a inventat plotonul de pedeapsă, căţeaua în spinare, gimnastica cu buturuga, ochirea soarelui cu baioneta la armă, butucii, aruncarea tesacului în scânduri de-a zbârnâitelea, chemarea dracului de la lampă... şi alte măsuri disciplinare, „fără de care armata ar fi o adunătură de oameni periculoşi societăţii”.

Să nu vă miraţi, deci, dac-aţi auzit ca şi mine că n-au trecut bine doi ani de când sergentul Teacă a intrat în rândurile subofiţerilor, şi, prin înalt decret regal, el a fost înaintat la rangul de sublocotenent.

În privinţa asta s-au ridicat câteva obiecţii. Au fost câţiva care au spus că Teacă de-abia ştie a iscăli; dar raportul colonelului era aşa de favorabil sergentului, încât ministrul l-a înaintat fără cea mai mică grijă, căci nu cartea, ci disciplina face pe adevăratul militar.

În calitate de sublocotenent, Teacă a fost un model pentru regiment. Însărcinat cu plotonul de recruţi, cu popota ofiţerilor,

cu încvartirarea trupelor în vremi de mutare, cu compania de disciplină, cu tot ce era mai greu, el a dat întotdeauna dovezi de activitate şi pricepere. Recruţii lui ori dezertau, ori mureau, dar ieşeau adevăraţi soldaţi! Când se făcea la plotonul de recruţi mânuirea armelor, se auzea de la cazarma „Cuza” la „Malmaison”, şi adeseori puştile se rupeau în mâna soldaţilor.

Afară de asta, bun camarad, Moş Teacă nu bea decât împreună cu camarazii şi nu-i pâra decât dacă cerea colonelul.

* * *

Într-o zi, locotenentul Teacă — peste doi ani ajunsese locotenent — se pomeni cu comandantul regimentului că-l ia deoparte:

— Locotenent Teacă!

— Ordonaţi, don colonel!

— Te rog să vii la mine la dejun, că am să-ţi comunic ceva.

— Am înţeles, don colonel! Să viu cu trupa sau singur?

— Singur, locotenente.

— Prea bine, don colonel!

Şi, peste un ceas, locotenentul era acasă la colonel, unde dejunul aştepta. După dejun, la care inferiorul executase exact ordinul de a bea fără grije, colonelul începu comunicarea:

— Ce ai zice, locotenente, dacă ţi-aş propune ceva?

— Aş executa, don colonel.

— Uite ce e: este o fată aici în oraş. Cu fata asta eu sunt prieten bun; din pricina asta ţivilii au început să scoată vorbe rele pe socoteala ei şi să spuie că acum vreo cincisprezece ani, când fata avea douăzeci şi cinci de ani, eu m-aş fi iubit cu ea... Pentru asta m-am gândit că numai dumneata eşti destul de disciplinat ca să mă răzbuni...

— Da, don colonel, chiar acuma mă duc să dau ordin gornistului să mi-i cheme pă ţivili la cazarmă. Patru zile la butuci şi şase ceasuri cu căţeaua!...

— Nu aşa, locotenente... Trebuie să mă răzbuni altfel: să te însori cu fata, ca să arăţi că ţivilii au minţit...

— Am înţeles, don colonel.

— Fata e bună, are vreo cincizeci de mii de franci zestre.

— Am înţeles, don colonel.

Şi a doua zi, locotenentul Teacă adresă părinţilor fetei următoarea:

CIRCULARĂ

Conform ordenului lu don colonel no... am onoare a vă face cunoscut să-mi acordaţi de urgenţă mâna fiicei dumneavoastră, pe lângă care veţi anexa zestrea pă care a ordonat-o don colonel.

Totdeodată vă fac cunoscut că nu este adevărat ce se spune de către ţivili că s-ar fi petrecut acum 15 ani, deoarece chiar don colonel spune că nu-i aşa. Supirioru nu minte!

(ss) Locotenent Teacă

Iar peste o lună ziarele anunţau cu plăcere căsătoria simpaticului locotenent Teacă cu gentila domnişoară Caliopi Armăşescu.

Tot corpul ofiţeresc din garnizoană a luat parte la această nuntă, iar nuni au fost doamna şi domnul colonel.

A fost o veselie mare, care s-a terminat, din nenorocire, printr-un mic scandal, pe care ziarele, care şi-au făcut o meserie din a ataca armata, l-au atribuit ginerelui. Adevărul e însă următorul: la cadril, mireasa juca alături de un sergent-major, rudă cu dânsa. La figura a treia, sergentul-major trebuia să vină spre ginere, care era vizaviul miresei. Probabil că dintr-un spirit de disciplină, locotenentul s-a simţit ofensat de venirea asta şi a strigat sergentului-major:

— La loc mişcarea! Nu mişca, leat!

Sergentul-major nevrând să înţeleagă ordinul, locotenentul a fost silit să-l lovească, iar pe mireasă a pedepsit-o cu patru zile pluton de pedeapsă în casă.

Atâta tot.

Peste cinci luni de la nuntă, tânăra Caliopi a dat la lumină un mic Tecuţă de toată frumuseţea.

Locotenentul, văzându-se avansat la gradul de părinte atunci când nu se aştepta deloc, făcu aspre observaţii soţiei.

— Dar bine, dragă Tecuşor, răspunse Caliopi, eu sunt de vină?

— Da' cine?! Ştiu că eu nu!

— Ba tocmai matale. Vezi, că prea eşti iute... Copilu-ţi seamănă matale: a ieşit în pas gimnastic.

— Bine-bine, zise locotenentul, care se bucura că-i seamănă moştenitorul. Numa un lucru nu-nţeleg eu: cum am fost avansat la gradul de părinte fără să am vechimea?

— Aoleu! Da' bine, omule, vrei să faci ca toți proştii, la vechime? Meritu e să fii avansat la alegere, nu la vechime!

* * *

După câțiva ani, locotenentul Teacă fu avansat la gradul de căpitan — de astă dată la vechime.

În această calitate, căpitanul Teacă a slujit patriei vreo cincisprezece ani, până i-a albit păru-n cap. Pentru gradul de maior se cere examen, şi căpitanul Teacă n-a voit să-nvețe decât reglementele cazone, pe motiv că toate cărțile țivililor nu fac parte nici măcar din micul echipament.

Rareori, însă, s-a văzut un căpitan aşa de capabil ca Moş Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri şi a slujit de titlu unui volum de nuvele.

EPIZOOTIA

Acum vreo câțiva ani, compania lui Moş Teacă a fost detaşată pe frontieră, ca să păzească împotriva boalelor de vite.

Ideea asta-i convenea grozav, pentru că pe frontieră e mai puțină disciplină din partea ofițerilor şi viața e mai regulată. Unde mai pui că se pot face economii, de vreme ce nu sunt atâtea cheltuieli!

Prin urmare, Moş Teacă se puse de dimineață în fruntea companiei şi porni la drum. În tot parcursul el era foarte grav, mergea cu sabia scoasă chiar şi prin păduri şi n-a lăsat deloc pe soldați să meargă-n pas de voie, pentru că „nu să ştie de unde poat'să iasă un supirior". Numai din când în când oprea trupa, îi dădea „pe loc repaoz" şi înghițea câte o duşcă de rachiu.

Când ajunse pe malul Prutului, comandă oprirea şi ținu companiei un discurs foarte interesant şi foarte solemn:

— Ofițeri, subofițeri, caporali şi soldați! Comănduirea pieții a dat ordin pă cum ca să venim să apărăm țara împotriva vrăşmaşului nostru comun, epizotia. Epizotia este foarte primejdioasă şi să arată mai cu samă la dobitoace.

— Trăiți, don căpitan, întrebă furierul, da' pă ce o cunoaştem noi care-i aia?

— Nu vorbi, răcane! S-o cunoşti, că de-aia eşti soldat! Dacă n-oi cunoaşte eu pă vrăşmaş, atunci pă cin' să cunosc? Pă tata? Epizotia vine mai ales vara, din cauză că atunci, fiind căldurile mari, santinelele are obicei să doarmă la post. Să nu dormiți în

gheretă, leat, că aveţi a face cu mine: vine epizotia şi ne omoară pă toţi. Să dea dracu să vie epizotia să ne omoare, că vă arăt eu! Vă gonesc şi mort la pluton de pedeapsă!

— Trăiţi, don căpitan, pă malu Prutului nu suntără gherete...

— Ei, şi?! Vrei să fie?! Vrei să dormi în gheretă, hai?! Patru zile sala dă poliţie pentru călcare dă orden! Las, că ţi-arăt eu! Pă urmă, să ştiţi: soldatul este dator să nu dea voie la nimeni să vie de dincolo fără bilet de voie şi fără să cunoască consemnu. Dacă vezi că vine la tine o vită, îi ceri parola. N-o ştie? Nu-i dai voie să treacă... Acuma să-mi arăţi tu, Gheorghe Neculai, cum ai să faci când îi fi de santinelă. Prepune că eu sunt o vită bolnavă. Opreşte-mă cum ţi-am spus eu.

Şi Moş Teacă vine spre soldat. Soldatul stă pe loc.

— Aşa te-am învăţat eu, mă?! Las, că-ţi arăt eu! Patru zile pluton dă pedeapsă! Să vie altu! Vasile Ion, opreşte-mă tu!

Şi Moş Teacă se apropie. Soldatul ia arma la mână şi-ncepe a striga:

— Cine eee? Cine eee? Cin'?!

— Vită! răspunde Moş Teacă.

— Ce fel de vită? Bolnavă ori sănătoasă?

— Bolnavă.

— Apoi, vită bolnavă, stăi! Căprar dă gardă, vin dă recunoaşte o vită bolnavă!

— Prea bine! zice Moş Teacă încântat. Aşa să faceţi, că eu am să vă-ncerc. Ori de câte ori m-îţi vedea venind la voi, să mă-ntrebaţi: vită bolnavă ori sănătoasă? Măcar să vie şi gheneralu, nu-l laşi să treacă până nu ţi-o spune ce fel de vită este!

— Trăiţi, don căpitan, da' dac-o fi o vită sănătoasă?

— Atunci îi dai drumu.

— După ce o cunosc?

— Pă ce?! Dobitocule, nu ţi-am spus?! O cunoşti pă aia că ştie sicretu, parola şi răspunsu. Că dacă n-ar fi sănătoasă, dă unde l-ar şti?

Şi Moş Teacă dă drumul companiei, după ce îi mai explică înc-o dată şi îi atrage atenţia că epizootia are obicei de se furişează printre santinele mai ales noaptea, când n-o vede nimeni, şi că, prin urmare, soldatul e dator să ceară epizootiei să umble cu felinarele aprinse:

— N-aţi văzutără că aşa cere şi birjarilor la Bucureşti?

RELIGIA CAZONĂ

Moş Teacă este un bărbat foarte religios. El e convins că dacă comenduirea pieței n-ar fi inventat religia, armata ar fi ajuns de mult să fie țivilă.

De aceea, singura carte țivilă pe care a-nvățat-o bine este religia. Înarmat cu această ştiință, Moş Teacă ține adeseori predici întregi soldaților, povestindu-le faptele mai serioase din Biblie.

Iată una din aceste predici:

Odată, la raportu de unsprezece ore, Dumnezeu, comandantu suprem al pământului, a dat orden de s-a făcut lumea. Întâiul cotigent chemat sub drapel a fost Adam şi Eva.

Cum i-a înrolat, Dumnezeu i-a echipat complect şi i-a trimis în garnizoană pă pământ, unde le-a dat în primire onoru, zgomotu, postu şi focu. Da' le-a dat orden să mănânce ce-or vrea, numai dintr-un copac cu mere țivile să nu guste.

Eva a călcat însă deciuplina melitară şi a mâncat. Îndată ce aghiotantu a comunicat lui Dumnezeu faptu-n-tâmplat, Dumnezeu a chemat pe culpabeli şi le-a zis:

„Pentru ce-ai mâncat, leat, din măr țivil? Ai călcat consemn, hai?! Las', că te-nvăț eu! Patru zile pluton de pedeapsă!"

Şi după ce i-a gonit patru zile cu căţeaua în spinare, i-a reformat şi i-a trimis pă la vetrele lor, iar la uşa raiului, unde era tabu regimentului, a pus un planton şi a dat orden să nu intre nimeni. Oricine o intra, soldatu are orden să-l împuşte şi după aia să-l bage patru zile la închisoare, da' zilele astea să se treacă pă foaia de pedepse şi să nu se socotească servite.

Ce va să zică asta? Asta va să zică, scurt, că soldatu este dator să nu mănânce mere țivile atât în timp de pace, cât şi-n timp de război. Să nu mănânci mere, leat, că dai dă belea cu mine! Vezi, că eu nu sunt Dumnezeu, eu te gonesc la pas gimnastic până ți-o ieşi limba de-un cot!

Ai înțeles?

AGHIOTANTUL PIEŢEI

De toate fusese Moş Teacă, numai aghiotant de piață nu. Şi nu doar că nu merita distincțiunea asta, dar nu ştiu cum se făcuse că nu-l rugase nimeni s-o primească. Într-o zi însă,

colonelul, cu toată durerea pe care o simţea de a se despărţi pentru câtva timp de serviciile şi de luminile acestui căpitan-erou, se hotărî să stăruiască pe lângă comandantul pieţei ca să ia de aghiotant pe Moş Teacă.

Când a aflat de asta, eroul nostru a plâns puţin de emoţiune, dar, în sfârşit, ordinul e ordin, disciplina înainte de toate!

Se duse, deci, la companie, adună trupa şi-i ţinu discursul următor:

— Ofiţeri, subofiţeri, caporali şi soldaţi! A sunat vremea ca să ne despărţim. Înainte de a pleca, vreau să-mi ziceţi „trăiţi!”, pen’ că nu să ştie dacă ne-om mai vedea; ca mâine vine un război şi ne ducem! Ştiu că aveţi să mă plângeţi, pentru că am fost pentru voi un adevărat părinte; nu v-am pedepsit, nu v-am bătut... Nu-i aşa? Vorbeşte, răcane, că dă dracu-n tine!... Viaţa omului e scurtă şi de asta n-aş vrea să mă blestemaţi ca mâine. Eu ţiu la trupa mea şi pentru asta sunt întotdeauna blând, nu-mi place să iau pă oameni cu vorbe rele. Ai înţeles, leat? Că acum te zmeiesc! Te fac eu să-nţelegi!... Fiţi dar şi voi tot aşa de blânzi ca mine, că nu-i bine să fie omu rău; cu răutatea nu faci nici-odată nimica: îţi capeţi duşmani şi atâta tot. Să ştii că-i aşa. Ori poate nu crezi? Vă torn acuma patru zile sala de poliţie, ca să-nţelegeţi că nu merge cu rău!... Acuma, pentru că plec, cine are ceva de lăcrămat să vie să lăcrame.

— Trăiţi, don căpitan, răspunse un soldat, noi, toată compania, n-am luat solda pă trei luni.

— De ce n-aţi luat-o?

— Trăiţi, don căpitan, nu ne-a dat-o.

— Aha! Pent’ că nu v-a dat-o? Va’s’zică, vreţi să v-o dea sergentu-majur de-a gata! Voi sunteţi boieri, aşteptaţi tot altu să vă aducă la nas ce vă trebuie... Patru zile la butuci pentru lene în exirsisu funcţiunii!

— Trăiţi, don căpitan, răspunse sergentul-major, asta-i solda pe care aţi luat-o dumneavoastră şi n-aţi mai dat-o înapoi.

— Nu mă-nvăţa tu pă mine, sergen-majur, că ştiu eu mai bine! Eu sunt catană veche, mă-nţelegi? Da’, vorba-i, pentru ce lăcramă la mine? Aşa să lăcramă? N-ai auzit de calea irarhică, leat? Soldatu este dator să ceară voie înainte de a face o lăcrămaţie. Apâi mi-aţi cerutără voie?... Patru zile cu căţeaua!

Şi Moş Teacă ieşi pe uşa, strigând:

— Rămâneţi sănătoşi! Dacă nu... la butuci!

Compania răspunse-n cor:
— Trăiţi!

* * *

A doua zi, Moş Teacă era aghiotant de piaţă.
Slujba asta-i plăcea. Raportul comandantului spunea lămurit că aghiotantul pieţei este mai mare peste piaţă. Deci se sculă de dimineaţă şi se duse la slujbă... în hală.
Era pe la ceasurile patru în zori de zi. Măcelarii, zarzavagiii, precupeţele îşi aşezau marfa. Era un zgomot infernal: se tăia carne, se striga, se mătura, căruţele umblau în toate părţile, capitala se deştepta din somn.
Moş Teacă rămase încremenit.
— Drepţi! strigă el când ajunse în dreptul măcelăriilor.
Dar nu-l ascultă nimeni. Trecu la zarzavagii — acelaşi lucru.
Se duse la precupeţe — nici o disciplină.
— Ce-aţi poftit, conaşule? Avem ridichi bune de lună, lăptuci, castraveţi, spanac...
Toate astea îl ameţiră.
— Unde e plantonu? Ce fel de deciuplină e asta? Nu ştiţi cine e mai mare peste piaţă?
Dar degeaba, nimeni nu-l băga în seamă. Atunci îşi luă inima-n dinţi şi se repezi furios la un măcelar:
— Ce faci aicea, leat? Cu căţeaua!...
— Ce căţea, domle?! Întrerupse măcelarul. Căţea e asta, ori vacă?! Nu vezi că-i gogeamitea vacă, cât dumneata de mare?!
— Insulta supiriorului! Ce articol e ăsta?
Şi dete un pumn măcelarului. Dar atâta i-a trebuit. Toată hala se ridică în picioare. Măcelarul lovit îl luă la trânteală, femeile îl umplură de spanac; Moş Teacă ieşi plouat, zăpăcit, urmărit de strigăte de: „Tiu-ho! Huideo!”
A doua zi reclamă la comenduire şi ceru casarea casapilor şi reformarea precupeţilor. Dar cererea-i fu pusă la dosar şi comandantul pieţei îi dete explicaţia următoare:
— Căpitane, dumneata eşti mai mare pe stradă, nu la măcelărie; acolo e comisarul comunal.
— Va’s’zică, numa pă stradă? Lasă!

* * *

„În sfârşit, zicea Moş Teacă, am pus mâna şi pă ţivili! Pă stradă eu sunt mai mare!”

Şi era foarte sever noul aghiotant. Băgase spaima în ofiţeri: pe unul îl turnă la garda pieţei pentru că a umblat fără mănuşi, pe altul, pentru că n-avea vipuşcă, fiecăruia îi găsea cusur. Dar bine că-i încăpuseră pe mână şi ţivilii!

Într-o zi se plimba pe Calea Victoriei. Trece pe lângă el un ţivil tânăr.

— Unde-ai plecat, leat? îi strigă Moş Teacă.

— Domnu? întrebă ţivilul mirat.

— Nu vorbi! Capra pogribanii mânăstirii! Te amestec cu ţărâna, rătane! Und' ţi-e pomponu?

— Ce visezi de pompon, stimabile? Mi se pare că eşti ţăcnit...

— Nu insulta! Und' ţi-e pomponu?

— Ia slăbeşte-mă, domnule Moş Teacă! Ce, eu sunt militar?

— Să nu crâcneşti, că te torn la gherlă! Văz eu, nu eşti melitar! Şi ce-i cu asta? Und' ţi-e pomponu? Nu ştii că azi e paradă? N-ai cetit ordenu de la comenduire? „Toată lumea va avea pomponu la chipiu!”...

— Nu, zău, eşti cam...

Însă Moş Teacă îl apucă de gât şi, cu ajutorul unui jandarm, duse pe ţivil la garda pieţei.

A doua zi la Cameră era o fierbere nemaipomenită. Din interpelarea adresată guvernului chiar de către un membru al majorităţii rezulta în mod vădit că aghiotantul pieţei arestase în ajun un deputat „sub ridiculul pretext, anticonstituţional şi violator al imunităţei parlamantare, că deputatul nu avusese pampon la pălărie”.

Banca ministerială făcu scuze şi Moş Teacă fu dat înapoi la corp, unde compania-l aştepta cu braţele deschise, ca să primească solda pe trei luni din urmă.

— Să nu vorbeşti de „din urmă”, leat, strigă Moş Teacă furios, că te torn! Soldatu e dator să meargă înainte, nu în urmă, ca dezertorii!

PAŞTELE

În curtea cazărmii era întinsă o masă lungă, peste care se aşternuseră cearşafuri. Unul lângă altul stăteau aliniate tacâmurile: o gamelă, o lingură, două ouă roşii şi câte o felie de cozonac, al cărui şofran protesta energic împotriva zicătoarei că „nu ştie mocanul ce-i şofranul”. Alături de masa asta, una mai

scurtă, cu vreo patru tacâmuri: lingură, furculiță şi cuțit; farfurii, şuncă, sardele, salam, ouă, cozonac şi sticle cu vin. Între mese, două hârdaie pline cu ceva a cărui culoare atârna între bragă şi bere, al cărui miros bătea aci în oțet, aci în spirt.

Era în dimineața Paştelui — ofițeri şi soldați *aveau*[1] să mănânce împreună, să sărbătorească laolaltă învierea aceluia care a luptat pentru egalitate şi frăție, sau — cum zicea Moş Teacă — „pentru deciuplină şi drapel".

La ceasurile cinci, gornistul anunță sosirea comandantului companiei. Acesta se arătă grav şi solemn, păşi maiestuos şi se opri înaintea mesei celei scurte. Toată trupa şedea încă în picioare, căci nimeni n-are dreptul să se aşeze la masă înainte de a i se da ordin de la superior.

Comandantul companiei, eternul Moş Teacă, îşi roti ochii împrejur şi întrebă:

— Da' popa n-a venit?

— Trăiți, don căpitan, n-a venit încă.

— Pentru ce n-a venit?

— Nu pot să ştiu.

— Pentru ce nu ştii? Spune gornistului să sune de popă.

— Trăiți, don căpitan, de popă nu e semnal.

— Nu vorbi! Nu cunoşti nici țignalele? Sună de mort ori de masă, că vine popa.

Gornistul sună de mort şi de masă, dar popa nu se arăta deloc.

Moş Teacă flămânzise.

— Drepți! strigă el trupei. Ia ascultă, leat, care din voi a fost popă?

— ?

— N-auzi, răcane? Care a fost popă? Să vie să blagoslovească masa. Nu ştie nimeni, hai? Tot eu să vă fac şi asta! Ia prepuneți voi că mâine ar fi un război. Cum aveți să puteți muri dacă nu ştiți să faceți pă popa? O să muriți ca nişte câini, vai de capul vostru! Soldatu e dator să ştie a fi şi popă, pentru că la un caz de moarte să se poată îngropa singur.

Şi Moş Teacă luă un cearşaf, îl găuri şi-l trecu după gât şi, luând în mână o gamelă drept cădelniță şi o baionetă drept cruce, începu rugăciunea:

---

[1] În ediţia din 1894: vreau.

— „Comandantul nostru, carele eşti în garnizoana cerului, sune-se numele tău, fie ordinul tău, vie comenduirea ta, precum în timp de pace, aşa şi-n timp de război; porţia noastră reglementară, avansează-ne-o nouă astăzi, precum şi noi avansăm chenzina trupii noastre, şi nu ne duce pe noi la garda pieței şi ne trece în concediu, marş!”

Apoi, după ce termină slujba, luă un ou şi se duse la soldatul din flancul drept să ciocnească:

— Cristos a-nviat!

— Adevărat...

— Nu vorbi-naintea supiriorului! Marş la-nchisoare!

Trecu la al doilea soldat:

— Cristos a-nviat!

— Aha! Va’s’zică, nu vrei să răspunzi! Va’s’zică, eşti jidan!...

— Ba nu, tră...

— Nu vorbi! Marş la-nchisoare!

La al treilea:

— Cristos a-nviat!

— Adev...

— Nici tu nu ştii? N-ai mai învăţat că nu să răspunde la supirior? Marş şi tu!

Apoi chemă pe sergentul-major:

— Să trimiţi trei porţii acas’ la mine... ştii... pentru slugi... Vezi c-a rămas de la ăi trei pedepsiţi... Soldatu pedepsit cu închisoare n-are drept decât la pâine şi apă!

Apoi se-ntinse masa. Peste un ceas, Moş Teacă declară ofiţerilor că-ndată ce o-mplini anii de pensie, intră ca popă la vreo biserică.

— Dar o să fie cam greu, domnule căpitan, n-aveţi darul...

— Ce dar, locotenente? Dacă n-oi avea eu darul beţiei, cine dracu-l mai are?!

MOŞ TEACĂ SPIRITIST

De unde până unde, Moş Teacă a auzit de spiritism.

„Cu spiritismu ăsta, zice Moş Teacă, să face toate alea. Am auzit că unu a luat numa două sticle de spiritism şi i-a trecut galbenarea. Vezi dumneata? Eu mă mir că nu să întrebuinţează la război; ar putea să ia o maşină de-alea, şi tranc! Îi omori pă

toți. Bun lucru, halal de cin' l-a născocit; trebuie să fi fost căpitan de stat-majur, că ăi de la itidență nu prea face isprăvi!"...

De altfel, toate ideile lui Moş Teacă despre spiritism cam aici se mărginesc. Vă închipuiți uşor că el nu s-a dus niciodată pe pragul pagodelor ruinate din Ceylon ca să descifreze manuscrise seculare, nici n-a tolerat păsărilor cerului să-şi facă cuibul în capu-i cazon. Atâta ar mai fi lipsit: oricât ar fi ele de păsări, nu se pot urca în capul unui căpitan!

„Spiritism-spiritism, da' să nu să obrăznicească cu mine, că eu nu ştiu multe: îi trag o sală de poliție de-i merge fulgii!"

Şi, afară de asta, Moş Teacă este mai presus de toate un bărbat practic. Lui nu-i trebuie din spiritism decât partea aceea care e folositoare: să te vindece de bătături, să-ți mărească solda, să te avanseze fără examen, să-ți facă, în sfârşit, ceva de folos.

Altfel, la ce-i mai zice spiritism de pomană?

* * *

Într-o seară, Moş Teacă se pomeneşte că i se bate sprânceana dreaptă. Consultă pe aghiotant, şi acesta-i spune că „sprânceana dreaptă de ți se va clăti, nenorocire însemnează".

Nenorocire! Vorba asta nu-i prea plăcea. În noaptea aceea trebuia să fie de jurnă pe cazarmă şi se temea să nu i se-ntâmple vreun bocluc. Se duse deci repede la locotenentul Spanopol, care tocmai se gătea să plece.

— Ia ascultă-mă, camarade, aş vrea să te rog ceva, dacă se poate...

— Bucuros, don căpitan!

— Uite ce e: în noaptea asta eu sunt căpitan de zi şi trebuie să fac de jurnă. Da, vezi dumneata, mi-e cam rău şi aş vrea să mă duc mai bine acasă. Aş face o baie de muştar, aş pune să mă tragă şi aş putea să mă-ntorc sănătos mâine.

Spanopol, un excelent camarad, primi cu plăcere propunerea de a dormi în cazarmă, şi asta nu doară pentru că avea motive ca să nu se întâlnească de dimineață cu proprietarul casei, ci numai dintr-un sentiment de camaraderie.

Moş Teacă, vesel, strânse cu căldură mâna lui Spanopol şi plecă acasă.

„Ehe! Am păcălit sprânceana dreaptă! Asta va's'zică tactică, domle, să derutezi şi soarta!"

* * *

Când ajunse acasă, bătu la uşă. Nici un răspuns.

— În numele legii, deschide! strigă el furios.

— Vai de mine, dumneata eşti? Numaidecât.

Şi căpităneasa Caliopi, îmbrăcând repede o fustă, merse să-i deschidă.

— Cum m-ai speriat! Eu, ştiind că nu vii în noaptea asta, m-am culcat devreme. Mi-era frică să nu vie hoţii şi încuiasem uşa.

După ce una-alta, căpităneasa întrebă pe Moş Teacă:

— A propos, dragă Tecuşor, ai mai auzit ceva de spiritism?

— Ce să aud? Mi-a spus Spanopolu că a venit şi-n garnizoana noastră unu de ăia de face spirit.

— Da? Vezi dumneata? Tot avea dreptate Luxiţa a lu Dumitrescu: şi ea mi-a spus tot aşa. Da' zice că poţi s-o faci şi fără maşină, numa să ai credinţă. Dacă ai credinţă când învârteşti masa, poţi să chemi pă cine vrei şi vine numaidecât.

— Ce spui?! Nu se poate! Asta e bună pentru ţivili, da' nu şi pentru melitari! Meletaru nu-i ţivil, să ştii 'mneata!

— Da' de ce, dragă?

— Apăi cum o să vie dacă n-o avea orden de la comenduire?

— Bre, da' matale nu ştii că spiritele sunt egale?

Haidi, dacă vrei, să-ncercăm. Masă avem, toate alea le avem; ce ne mai trebuie?

— Bine, da pă cine să chemăm?

— Ştii pă cine? Eu zic să chemăm pă sublocotenentu Vasilescu; tot e el infirior, trebuie să vie!

— Bine.

Şi Moş Teacă începu să-nvârtească masa împreună cu madam Teacă, strigând mereu:

— Gheorghe Vasilescu! Vino-ncoa! N-auzi când te cheamă supirioru?

— Prezent! se auzi deodată de sub masă, şi sublocotenentul Vasilescu apăru fără tunică pe el.

— Ei, bravo! strigă Moş Teacă. Aşa-mi place!

Spiritul sublocotenentului se aşeză apoi la taifas cu domnul şi doamna Teacă, băură câte o cafea şi peste un ceas plecă.

Dar, când să-l conducă, Moş Teacă zări tunica spiritului la cuier.

— Bine, spirite, da' ce, ţi-ai pus haina-n cui?

— Ba nu, don căpitan, da s-a agăţat din repezeală când am intrat.

— Ia-ţi haina, omule, nu vreau să se spuie mâine-poimâine că aduc lumea la mine ca s-o dezbrac.

Madam Teacă nu mai putea de bucurie.

— Numa să bagi de seamă, Caliopi dragă, îi zise Moş Teacă, să nu faci spiritism de ăsta în lipsa mea, că dumneata, cum eşti de fricoasă, eşti în stare să leşini.

CUM SE VINDECĂ BOALELE

— Treci la curăţenie, leat, că astăzi e zi de curăţenie.!... Nu te face, Gheorghe! Aide, pas gimnastic.

Şi sergentul Potroacă umblă printre soldaţi de la un capăt la altul al cazărmii, mânându-i cu cureaua... Căprarii zoreau şi ei, care de care mai harnic la îndemnuri de felul ăsta. Iar soldaţii, luaţi repede, îşi aşezau raniţele pe poliţe, strângeau paturile şi se găteau la frecat cazarma.

Curând era gata tot. Cu pantalonii sumeşi până la genunchi, cu şomoioage de paie în mână, începură a freca scândurile. Molozul făcea un praf pe care toată apa vărsată nu-l putea potoli.

La corvoadă de asta e ca şi la atacul unei redute: soldaţii cântă cu toţii, de regulă acelaşi cântec, cele mai de multe ori în note jalnice, orientale, întrerupte din când în când de câte un strigăt al sergentului:

— Freacă apăsat, deşcă, nu moşmoli, că nu-i scândura lu tat-tu! E a statului! D-aia-ţi dă statu borş!

Şi soldaţii freacă-ntruna şi întruna cântă:

Bată-l Dumnezeu să-l bată
P-ăl de-a pus lamba la poartă!
Trece neica câteodată
Şi mi-l vede lumea toată!

— Cântă, leat, cântă de inimă albastră, că ţi-o fi dor dă fata lui nea Ion! Las, că să mângâie ea acuma cu riformaţii şi cu cotigenturile ăle vechi! Ca mâine pui meliţia la ceafă şi găseşti pă Mariţica măritată!... Cântă, leat!...

Şi Potroacă îndrugă-ntruna, soldaţii cântă mereu...

— Da'cioara unde-i, mă planton? Mi se pare că s-a apucat dă prostit meliţia!

— Nu ştiu, don sergent! A fost cu cumpania şi l-am pierdutără p-acolo pă la cişmea; nu s-a mai întors...

— Ia du-te după el. Vezi c-o fi la cantină. Îi arăt eu prosteală! Crede că scapă de frecat? Să mi-l aduci aicea să-l judec eu cazon!

Plantonul pleacă.

* * *

— Drepţi! strigă sergentul.

Toţi se ridică. Cu şomoioagele de paie la umăr, cu pantalonii sumeşi, stau drepţi cu toţii şi nemişcaţi. Te crezi la operetă.

Moş Teacă, acela căruia i se fac onorurile astea, intră solemn şi grav, trece pe dinaintea trupei ca la o mare revistă, priveşte, admiră.

— Să dea-nainte! Sergent, e toată lumea?

— Trăiţi, don căpitan, suntără toţi, numa Vasile ţiganu lipseşte; da' am trimis după el.

— Da' unde e?

— Nu ştiu, trăiţi, don căpitan! S-a dus să-l aducă!

— Hm! Vrea să prostească meliţia! Las, că-l judec eu cazon!

— Da'volintiru? Da'Sgabercea? I-ai pus şi pă ei?

— Da, don căpitan.

— Foarte bine, nu merge pă prosteală! Melitaru e dator să facă sirvici!

Afară se aude zgomot şi plantonul intră aducând în spinare pe Vasile ţiganul.

— Ce? S-a îmbătat? strigă Moş Teacă?

— Nu ştiu, trăiţi, don căpitan! L-am găsit lungit lângă cişmea şi cu faţa-n sus. Dădea din mâini şi din picioare de făcuse gropi în pământ!...

— Mi se pare, trăiţi, don căpitan, că suferă de „du-că-să pă pustii", răspunde un soldat.

— Nu vorbi, leat! Lasă, că-i arăt eu „ducă-să pă pustii"!... Daţi o curea. S-a îmbătat ca să scape dă corvoadă.

Plantonul aşază la pământ pe Vasile, care dă încă din picioare, ca prins de friguri. Are faţa galbenă, ochii-i sunt deschişi mari, buzele-ncleştate şi braţele contractate. Din când în când, câte un fior îl cutremură.

— Stai, că-ţi arăt eu să faci pă mortul! Mîîî! Mîîî! Scoal', ţigane, că nu prosteşti pă nimeni! Şi Moş Teacă-l împinge cu

piciorul. Scoal' mă! Scoal'! Nu vrei, hai?! Nu vrei?... Ia să mi-l dezbraci, sergent!

Potroacă se apleacă la pământ şi dezbracă de tot pe Vasile. Moş Teacă ia-n mână cureaua şi-ncepe a lovi pe bolnav, care nu mişcă.

— Aduceţi-mi o lumânare.

Moş Teacă ia o lumânare, o aprinde şi o lasă să picure pe pieptul lui Vasile, care se înfiorează din când în când, dar nu se deşteaptă.

— Al dracului ţigan, bine face pă mortu! Lasă, leat, c-am mai văzut eu d-astea! Să face bolnav ca să scape dă treabă. Lenea, săraca! Îi place mai bine să doarmă decât să muncească... Da' nu şi-a găsit pă cin să prostească... Ia pune-i poşta, sergent!

Sergentul ia o bucată de hârtie, o unge cu untdelemn, o face sul şi o vâră cu un capăt între degetele de la un picior al lui Vasile, iar la capătul celălalt îi dă foc.

— Să-l vezi acuma cum o să sară-n sus! zice Moş Teacă râzând de bucurie.

Hârtia arde, flacăra cuprinde piciorul desculţ, îl afumă, îl frige, începe a sfârâi şi se nimiceşte. A ars toată, iar Vasile n-a făcut decât să tremure mai nervos din picior şi a rămas tot nedeşteptat. În cazarmă e un miros de untdelemn şi de grăsime arsă.

Atunci Moş Teacă devine furios.

— Fie, că aşa ţigan n-am văzut dă cân' sunt!

Şi din nou îl ia la bătaie. Dungi vinete se fac pe trupul gol, sângele se iveşte la suprafaţă, apoi ţâşneşte, şi Vasile se deşteaptă. Are faţa aiurită, pe frunte se zugrăveşte o durere adâncă şi-n ochi i se ivesc lacrimi.

— Aha! Va's'zică, te-am răzbit, cioroiule! Pentru ce făceai pă mortu?

— Trăiţi, don căpitain... patimă veche... de mic copil... Doamne, cum o să trăiesc eu?

Şi un şiroi de lacrimi îi curge pe obraji.

— Nu te zborşi ca muierile, cioară! Melitaru nu plânge! Crezi că mă prosteşti pă mine? Şi Moş Teacă, scos din răbdări, îi dă doi pumni. Patru zile la-nchisoare pă pâine cu apă! Şi să mi-l scoţi la corvadă regulat, sergent! Şi dacă să mai face apucat dă boala copiilor, te-am învăţat leacu!... Acuma treci la frecat, gaşperiţă!

Şi Moş Teacă iese.

Soldaţii freacă-ntruna şi cântă mereu:

Pe malul Siretului
Paşte calul Iorgului;
Un fir paşte,
Altu naşte,
Iarba-n patru se-mpleteşte...

Numai Vasile nu cântă; cu fața contractată, cu fruntea la pământ, ochii-i varsă lacrimi, cu care freacă scândurile...

LUMINA ELECTRICĂ

Cum e cam visător şi poetic din fire, Moş Teacă are obicei de se plimbă uneori seara pe bulevard împreună cu locotenentul Spanopolu, pentru ca să nu tulbure pe madam Teacă, a cărei pasiune pentru spiritism a ajuns o adevărată manie.

— Toate bune, locotenente, numa un lucru nu l-am înțeles eu: cum e cu lumina asta ilectrică?

— Foarte uşor.

— Hm, uşor!... Ştiu eu că-i uşor, numa melitarii au greutate; da vorba e: cum devine ea?

Locotenentul Spanopolu, care a făcut un an la *Fontainebleau*[2] şi doi la *Saint-Cyr*[3], se grăbeşte să-i explice.

— Cum devine? Foarte simplu: iei două pile, le freci bine, şi poftim lumină!

— Două pile? Vezi 'mneata?! Şi dobitocu dă fierar dă lângă mine are atâtea pile şi să canoneşte cu gaz!

— Țară incultă! Noi, ceştia de la Sant-Cyr, am afirmat-o-ntotdeauna, du reste[4].

— Da' ia să mai îmi spui: am văzut la Braşov nişte tramvaiete de-alea, zice că sunt tot cu de-asta... cu ilectritate... Atunci de ce nu dau lumină?

— O, e simplu ca două cu două: experiența ne arată că dacă umblăm cu o lumânare prea iute — nu-i aşa? — lumânarea se stinge din cauză că se clatină — nu-i aşa? Acelaşi fenomen se

[2] Oraş în Franţa, vestit printr-un castel în care sunt adunate remarcabile opere de artă. Tot în acest oraş funcţiona şi o şcoală militară.
[3] Orăşel în Franţa, în apropiere de Versailles; aici se afla şi o şcoală militară.
[4] De altfel (fr.).

observă cu lumina electrică de la tramvaie. Dacă tramvaiele umblă repede — nu-i aşa? — lumina se clatină, ea filează — nu-i aşa? — şi se stinge. E elementar.

— Foarte bine; da am văzut pă la birturi nişte alea tot cu... de aia... cu ilectritate... Şi nu să isprăveşte niciodată. Ce au?

— O, asta e pânza Penelopii...

— Pânză? Vezi 'mneata?!

A doua zi Moş Teacă trage un ordin de zi:

„Având în vedere că efectele de-mbrăcăminte se deteriorează, sau chiar se strică prea curând; având în vedere că lumina ilectrică de pânză se păstrează mai bine; toate efectele de îmbrăcăminte şi chiar de cazarmament se vor face pe viitor din pânză ilectrică.”

UN ROND SEVER

Poate că n-ar fi tocmai greu să facă cineva de gardă. La urma urmei, în 24 de ore cât ai slujbă, tot poţi dormi 12, dacă ştii cum să rânduieşti treaba. Aceea ce însă e foarte greu este să fii de gardă când e de rond Moş Teacă.

A avea pe Moş Teacă de rond este a te aştepta să fii trezit de patruzeci de ori pe noapte în strigătele santinelei şi a şti că ţi se va trece pe raport „rău”. De aceea, orice sergent sau căprar când intră de gardă are grija de a cerceta la comenduire dacă nu cumva e rândul lui Moş Teacă. Ceilalţi ofiţeri mai fac rondul de-a scăpării: vin o dată în 24 de ceasuri, nu te inspectează cu de-amanuntul, îţi trec în raport „bine” şi pleacă pe aici încolo. Ba alţii trimit de acasă să le dai raportul, ţi-l iscălesc şi apoi... poţi dormi în tihnă.

Într-o zi, pe vremea când rondul nu umbla cu velocipedul, sergentul Tufescu din artilerie era de jurnă la arestul preventiv. După toate cercetările, nu era Moş Teacă de rond. Atunci, fireşte, şeful de post era asigurat.

Pe la ceasurile şapte seara, vine un prieten, sergent de linie.

— Bonsar, cum petreci?

Şi vine vorba despre un chef care nu s-ar putea organiza nicăieri aşa de bine ca la arestul preventiv.

— Ei, de ce?

— Să vezi, camarade, zice cel din linie. Într-o vreme eu făceam foarte des de gardă aici pentru că aflasem meşteşuguri

multe. Aici sunt arestate o mulțime de femei, care atâta aşteaptă, să petreacă şi ele o seară. Dacă vrei, trimitem să ne aducă vin şi o facem lată pân' la ziuă.

— Nu pentru ca să te tratez cu refuz, da n-am parale. Taman mâine luăm solda.

— Îmi pare rău, camarade. Cum te văz eu, eşti răcan! Ia-ntreabă pă deşca. Să-ți spuie bibicu!... Ai văzut ce-i alături?

— Unde?

— În curtea de alături.

— Nu, n-am văzut nimica.

— Apăi ce fel de şef de post eşti? Alături e un depozit de vinuri şi butoaiele sunt în curte. Le face de planton Dumnezeu. Noi, ca nişte oameni deştepți, scoatem o scândură de la gard, trimitem doi soldați cu hârdău, scoate cepu şi... ai vin să-mbeți tot reghimentul.

— Ce spui?!

— Parol!

Peste două minute, hârdăul era găsit, scândura de la gard scoasă, vinul adus şi sergenții intrați în „camera femeilor".

Se-ncepu cheful. Cel de linie bea ca dintr-al statului, iar şeful de post, ca un adevărat artilerist, ar fi fost în stare să sugă zece baterii. Cât pentru femei, vorba camaradului, ele atâta aşteptau.

* * *

Să tot fi fost miezul nopții, ora crimelor şi a misterelor, când umbra rondului se arată-n fața santinelei adormite:

— Bravo, sergent!

Era glasul lui Moş Teacă, al lui Moş Teacă, rondul cel neprevăzut şi care-nlocuia pe un alt căpitan.

Moş Teacă trecuse neobservat printre santinele, pentru că ele imitaseră operația hârdăului săvârşită de şeful de post.

Un moment, sergentului era să-i vină rău, dar tăria vinului era mai mare decât a disciplinei.

— He, he! strigă şeful de post. Don căpitan Teacă! Bine-ai venit sănătos! Ce vânt?...

— Nu vorbi, sergent!

— Ei, lasă-mă dracului! Faci pă ticălos acuma... Parcă ce? Pent' că eşti căpitan? Mai bine vino-ncoace cu noi.

— Zău aşa! strigară şi cele două fete arestate, şi veniră de s e agățară de gâtul lui Moş Teacă.

* * *

Nici până-n ziua de azi nu s-a cunoscut urmarea. Un singur lucru s-a aflat: a doua zi de dimineaţă păzitorii ţivili ai arestului au găsit în camera femeilor un tablou înfiorător: sergentul de linie dormea lungit pe scânduri, una din femei dormea cu un chipiu de căpitan pe cap, cealaltă, încinsă cu sabia, iar şeful de post dormea ţinând în braţe pe energicul căpitan Moş Teacă.

Cum de nu s-a aflat asta la comenduire, habar n-am!

TEORII

Nici în cazarmă, nici acasă, nici nicăieri nu-i Moş Teacă aşa în elementul lui ca la paradă. Acolo simte că trăieşte şi că e adevărat căpitan.

„Nu-i vorbă, în cazarmă îţi poartă şi mai mult răspect infiriorii, da nu te văd ţivilii.”

Şi tot ce face Moş Teacă e făcut mai mult pentru ca să vadă ţivilii, să aibă şi ei „o idee de meliţie”.

La urma urmei, are dreptate: nu-i puţin lucru să ai la porunca ta o sută de oameni, care, la fiecare înjurătură ce le tragi, să-ţi răspundă cu „trăiţi!”. Şi e drept că, dacă ţivilii ar vedea asta, Moş Teacă ar câştiga foarte mult în stima lor.

De aceea toată preocuparea acestui brav comandant de companie este să-şi instruiască aşa de bine oamenii, încât toată lumea să se uite la el ca la un fel de Alexandru Machedon. Şi pentru asta trebuie muncă multă.

— Va's'zică, leat, ce faci tu când eşti la paradă?

— La paradă? Mă uit...

— La cin' te uiţi? La tat-tu?

— Ba la don gheneral.

— Da' dacă gheneralu nu-i acolo?

— Atunci...

— Ei, atunci?

— ?!

— Atunci nu te uiţi la don gheneral, răcane!... Acuma să-mi spui cum calci la pământ când eşti la paradă?

— Calc scurt, trăiţi, don căpitan!

— Scurt, scurt, fireşte că scurt, că te ia mama dracului dacă n-îi călca scurt; da, vorba-i, unde ţii picioru-nainte de a călca?

— Îl ţiu în cizmă, trăiţi, don căpitan!

— Cizmă, cizmă, fireşte că-n cizmă, că te ia mama dracului i dacă l-îi scoate! Vorba e: unde-l mai ţii?

— ?!

— În aer, mocofane, în aer, că de-aia a lăsat statu aer!... Şi cu capu ce faci?

— Cu capu... mă gândesc, trăiţi...

— Und' te gândeşti, mă? La tat-tu acasă? Und' te gândeşt i în front?

— ?

— Cu capu, răcane, îl ţii paralel, adică oblig pă umăr, că dacă nu-l ţii, ţi-l îndrept în pumni... Şi lângă cine trebuie să simţi cotu?

— Unde e alinierea, trăiţi, don căpitan!

— Bine. Da' unde-i alinierea?

— ?

— Alinierea e unde e şi domnu gheneral, răcane!

— Am înţeles, trăiţi...

— Da' dacă gheneralu nu-i la paradă, atunci unde e alinierea?

— Atunci... acasă la don gheneral!

* * *

—Spune-mi, răcane, ce faci tu când întâlneşti pă drum un supirior.

— Îl salut, trăiţi, don căpitan, şi trec înainte.

— Da' dacă ai într-o mână gamela şi într-alta bidonu?

— ?

— Atunci laşi alea jos, dobitocule, mergi doisprezece paşi cu mâna la chipiu şi te întorci de-ţi iei lucrurile... Da' dacă se-ntâlnesc pă drum doi soldaţi de acelaşi grad, ce trebuie să facă?

— Cel care a văzut mai întâi salută pe cellalt.

— Da' dacă vezi că el te-a văzut întâi şi că nu te-a salutat?

— ?

— Atunci îi spui că l-ai văzut că te-a văzut şi răclami la supirior.

— Am înţeles, trăiţi!

— Să mai îmi spui: ce datorii ai tu?

— Eu n-am nici una, trăiţi, don căpitan, da' am auzit că don sergent are multe...

— Şi ce trebuie să faci tu când eşti de santinelă?

— Trebuie să păzesc.

— Pă cine păzeşti?
— Ghereta.
— Da' dacă nu-i gheretă?
— ?
— Atunci păzeşti porcii, boule, păzeşti pă supiriori!
— Am înțeles, don căpitan.
— Câte parale costă o manta?
— Trăiți, don căpitan, patruzeci şi cinci de franci; da' eu am cumpărat una pă cinci lei de la don sergent-majur.
— Pentru ce te-a adus pă tine în armată?
— Ca să apăr țara.
— Da' dacă eşti ordonanță, ce aperi?
— Apăr bucatele de muşte!

BACALAUREAȚII

Moş Teacă nu poate suferi pe bacalaureați, afară de cei care sunt nepoți de-ai colonelului.

„Nişte sclivisiți, nişte ăia! Pe vremea mea nu mai erau de-ăş-tia... cum le zice... şi era oastea oaste! La meliție nu merge că eşti cutare, ori că ai învățat aia... Eşti melitar, să fii!"

Ca să-şi răzbune pe ei pentru că au învățat aia, Moş Teacă a dat ordine severe că voluntarii n-au voie să mănânce particular, să pună soldat ca să le-ngrijească de amoniție, să fie scutiți de corvadă şi altele.

Într-o zi a prins pe unul venind din târg.

— Vino-ncoa, băiete!
— Salut, domnule căpitan!
— Cum ai zis? Cum ai zis?!? Salut?!? Da' pă cine saluți, măi sfrejitule?! Ce eşti tu?
— Bacalaureat.
— Aha! Şi de asta eşti aşa de nedeciuplinat! Las', că te-oi regula eu! Ce sunt eu, malmazelă de-alea, de-mi zici „salut"? Să saluți pă tat-tu, nu pă mine! Ori, unde eşti de ăia... cum le zice... „trăiți!" nu ştii să zici?
— N-am ştiut, domnule căpitan, sunt numai de două zile...
— De ce nu eşti mai demult? Ce-ai păzit pân-acuma? De două zile? Da-ți trebuie o sută de ani ca să-nveți? Şi pentru ce nu ți-ai văcsuit cizmele? Zici că eşti de ăia... apăi ce ai învățat acolo, dacă nici o cizmă nu ştii să văcsuieşti? Las, că te-nvăț eu! Am să-

ţi scot eu cafeaua, cu lapte din burtă! Să marş la-n-chisoare! Patru zile sala de poliţie! Şi altdată să-nveţi să fii lustrugiu! Când m-oi uita la cizma ta, să-mi fac mustaţa-ntr-însa! Ai înţeles? Cum te cheamă?...

— Rodolf Soreanu.

— Cum ai zis? Sor... Eşti rudă cu colonelul?...

— Da, nepot, să trăiţi, domle căpitan!

— Ei! Să trăiţi! Da' cine vă pretandă să ziceţi „trăiţi!”, domle Soreanu? îmi pare rău! Asta-i pentru ăia... care n-au aia...

— Dumneavoastră ziceaţi...

— Ei, ziceam!... Parol d'onor, am glumit... Am vrut să văd dacă ştiţi... Unde mergeţi acuma?

— La cazarmă.

— Ce să faceţi la cazarmă, domnule Soreanu?

— Zice că e corvadă...

— Corvadă? Cum, dumneavoastră la corvadă? Cine v-a spus?

— Domnu sergent-major.

În vremea asta au ajuns la cazarmă. Moş Teacă, roşu ca pomponul de mare ţinută, intră cu volintirul de braţ.

— Sergen'-majur! Cum ai îndrăznit să chemi pă don Soreanu la corvadă? Cin' ţi-a dat ordin?

— Dum...

— Nu vorbi, sergen'-majur, că-ţi vâr sabia până-n plăsele!... Cum ţi-ai permis, râtane? Să marş la-nchisoare pentru neexecutare de ordine! Patru zile sala de poliţie şi să ţi să treacă pă foaia de pedepse! Te-nvăţ eu! Îţi scot eu borşu din burtă!

ÎN DOBROGEA

După mai multe zile de drum cu vaporul, cu căruţa şi cu picioarele, compania a ajuns la Kadichioi.

Din toată Dobrogea, Kadichioiul e satul în care se găsesc mai puţini români, adică deloc, fapt care face pe Moş Teacă să exclame:

— Bun lucru a fost războiul, da Dobrogea nu face de noi! Cum o să te-nţelegi cu turcoaicele? Nu mi-am adus nici măcar bucătăreasă! Cine o să-mi gătească bucate?

Cu toate astea, a doua zi de dimineaţă, Moş Teacă iese să vadă satul.

Cel dintâi lucru care-l izbeşte e că turcii nu scot fesurile din cap când îl întâlnesc. Şi fiindcă Moş Teacă n-a citit istoria lui Vlad Ţepeş, nu găseşte nici un leac împotriva acestei lipse de respect.

În dreptul geamiei, vede pe hogea urcat pe scară, făcând rugăciunea în gura mare şi cu mâinile împrejurul gurii.

Imediat strigă, gornistul:

— Gornist! Dă alarma!

Compania iese şi Moş Teacă comandă:

— Puneţi baione-ta! La mâ-nă! Pas de atac! Marş!

Soldaţii dau fuga, ocolesc geamia, şi noul Şamil e prins.

— Să-l ducă la cumpanie!

Aici, Moş Teacă începe a-l judeca:

— Cu mine nu te joci, păgânule! Crezi că dacă vorbeai turceşte, eu nu te-am înţeles? Chemai pă turcii tăi la răbeliune! Las', că te potolesc eu! Am să te fac să visezi numa şalvarii lui Muhamet! Cine eşti tu, mă?

Bietul turc, care începuse a pricepe româneşte mai mult de frică, răspunse scurt şi tremurând:

— Ben-hogea...

— A-ha, hogea! Adică Nastratin Hogea! Las', că mă fac eu mai Nastratin decât tine şi te-nvăţ minte! Apoi, adresându-se soldaţilor: Scoateţi-i şalvarii!

În vremea asta, notarul satului, alarmat de scandal, vine şi explică lui Moş Teacă toată comedia: aşa e rugăciunea turcească.

— Foarte bine, răspunde Moş Teacă, da s-o facă-n rumâneşte, ca să-nţelegem şi noi! Dacă nu, patru zile sala de poliţie!...

În sfârşit, cu vai, cu chiu, hogea a fost liberat. Şi cum turcul e recunoscător, s-a împrietenit după asta la cataramă cu Moş Teacă. Ba chiar fata lui hogea e graţioasă cu comandantul român şi umblă descoperită în faţa lui.

Acuma, de câte ori îl întreb cum se mulţumeşte în Dobrogea şi dacă a învăţat limba, Moş Teacă răspunde:

— De, ce să zic?... Începe să-mi placă mai bine turceşte!

DON COLONEL PE FRONTIERĂ

Colonelul vine să inspecteze companiile de pe frontieră.

Ajuns la Kadichioi, Moş Teacă îi iese într-u întâmpinare, îi face cuvenitul raport şi apoi scoate compania la instrucţie.

— La u-măr!

Compania ia la picior.

— Ce-i asta, căpitane?

— Apâi, domnule colonel, aşa i-am învățat eu, pentru ca să nu disvulgăm secreturile armatii în fața turcilor.

Colonelul e-ncântat de Moş Teacă şi spune să comande pe loc-repaos.

După asta se duce să examineze registrele, pe care le găseşte în cea mai bună stare.

— Dar Foile de zile unde-ți sunt, căpitane?

— Foile? Le-am dat la spoitor, domnule colonel.

— Dar Intrarea şi Iesirea?

— Intrarea este prin fața geamiei, iar ieşirea... în fundul curții.

Încântat peste fire, colonelul strânge cu profuziune mân a lui Moş Teacă şi-i ordonă să dea soldaților ca recompensă câte două rații. Apoi pleacă.

Moş Teacă pune atunci pe gornist să sune Adunarea-n pas gimnastic. Apoi, după ce se strâng soldații, le ține următorul discurs:

— Ați văzut, mă? Don colonel a rămas foarte mulțumit. Aşa să faceți totdauna, că vă bag în draci! Compania mea trebuie să fie a mai prima-ntâi! Când faci mânuirea armelor, să-ți pocnească puşca-n mână, râtane, că nu ți-e mâna de caşcaval!... Acuma, sergen-majur, să mergi în sat şi să aduni toate rațele, că aşa a dat orden don colonel: câte două de om. Rupeți rândurile — mars!

A doua zi, colonelul primi la regiment următoarea telegramă din partea lui Moş Teacă:

„Rog respectuos comunicați-mi dacă pot da soldaților câte doi pui de găină. Imposibil de găsit atâtea rațe."

Colonelul pune rezoluția următoare:

„D. medic al regimentului va cerceta starea de sănătate a căpitanului Teacă şi va raporta de urgență."

CONTRABANDA

Moş Teacă merge să inspecteze pichetele de pe linia frontierei.

Înarmat până în dinți, cu sabia la brâu şi-n fiecare buzunar cu câte un revolver, se urcă într-o căruță având drept vizitiu un

harabagiu turc şi alături de harabagiu doi soldaţi cu puştile încărcate.

Soseşte la pichetul nr. 18, între Kadichioi şi Cranova.

Santinela-l vede, strigă garda, care ia la umăr, pe când şeful de post, căprarul Albu, îşi face raportul.

— Unde suntără turcii? întreabă Moş Teacă.

— Care turci, trăiţi, don căpitan?

— Care turci, care turci! Contrabandiştii, rătane! nu face pă prostu, că la mine nu merge! Eu sunt catană bătrână!...

— Trăiţi, don căpitan, n-am prins nici un contrabandist...

— Pentru ce nu i-aţi prins? Ce faceţi aici? Păziţi porcii? Numa pă mine mă vedeţi când viu?

— Dacă nu trec contrabandişti...

— Pentru ce nu trec? Dacă nu trec p-aici, atunci, va'<s'zică, trec pân altă parte! Va's'zică, nu sunteţi în stare nici de-atâta lucru!

— Trăiţi, don căpitan...

— Nu vorbi! Am să te dau în judecată pentru părăsirea postului în faţa inamicului... Târşoru te mănâncă de-acuma!

— Trăiţi, don căpitan, n-am părăsit postu...

— Dacă nu l-ai părăsit, unde sunt contrabandiştii?... Pă mine nu mă poţi prosti cu una, cu două! Ori ai părăsit postu, ori nu l-ai părăsit!... Dacă nu l-ai părăsit, unde suntără contrabandiştii?...

— Trăiţi, don căpitan, n-a trecut nici unu...

— Să taci! Pogribania mânăstirii din cer! Te mănânc fript, rătane! Spune drept. Ori i-ai prins şi ţi-a datără parale... Aha... Văz că taci... Te-am prins...

— Trăiţi, don...

— Nu vorbi în faţa supiriorului!... Car's'z'că, ai împărţit cu ei! Las', că te-nvăţ eu! Am să fac raport de dare-n judecată! Dacă până-n 24 de ore nu-mi aduci contrabandişti, să ştii că eşti casat şi suspendat... Te-nvăţ eu!...

A doua zi se citea în Kadichioi următorul ordin de zi semnat de Moş Teacă:

„Se aduce la cunoştinţa indigenilor turci, născuţi în Dobrogea sau trecători, că nimeni n-are voie să importeze tutun de contrabandă fără ştirea autorităţilor militare.

Oricine îşi va permite a face contrabandă fără să fi avizat pe comandantul punctului va fi împuşcat şi apoi dat judecăţii, conform regulamentului pentru paza frontierelor.

Este interzis oricui să aducă tutun de contrabandă prin alte puncte decât acelea păzite de armata română. Pichetele care vor observa că contrabandiştii trec prin puncte pe unde nu pot fi văzuți au dreptul să-i împuşte pe loc şi să dreseze proces-verbal.”

CHIPIUL ALB

Moş Teacă e desperat că nu se poate înțelege cu turcii. De două luni de când e în Kadichioi, n-a învățat să zică decât bana *bac*[5], *effendi*[6] şi *şarab*[7]. La zile mari, numai la zile mari, zice şi *kîz*[8].

Dar aşa cum nu ştie a vorbi turceşte, tot a aflat că devale, în marginea satului, şade Fatmè, o cadână bătrână, ciupită de vărsat, un fel de mate scrofulosa, care slujeşte de vivandieră şi de nu mai ştiu ce întregii companii.

Într-o seară, plictisiți de slujbă, mai mulți sergenți îşi iau drumul devale, spre marginea satului, înspre domiciliul bătrânei Fatmè, singura consolație a subofițerilor, caporalilor şi soldaților.

Se opresc la uşă. Se uită pe gaura broaştei şi văd... o, Mihai, Ştefan, Corvine! pe Moş Teacă, solitarul, pe Moş Teacă, bravul căpitan, stând în conversație intimă cu Fatmè.

Fatmè, bătrâna vrăjitoare, fuma încet din pipă — o pipă din care desigur fumase şi Sinan-paşa înainte de Călugăreni — pe când Moş Teacă, grav ca înaintea unei redute cucerite, mândru ca-n fața unui general captiv, privea la fumul care ieşea din pipă şi sorbea din când în când din filigeanul cu saadti decaffe.

La un moment, Fatmè aruncă pipa şi începu a cânta pe o arie de cel mai jalnic orientalism:

Vai! Kiuciuc anâm, Pechi ister, sân gianâm[9]!

Moş Teacă bătea ritmul pe cele două giambarale ale cadânei şi, ca în fața unei linii de bătaie, şoptea cadențat: „un, doi! un, doi!”

---

[5] Uită-te la mine (turc.).

[6] Domn (turc.).

[7] Vin (turc.).

[8] Fată (turc.).

[9] Vai! mica mea stăpână, Sufleţelule, multe vrei! (turc.).

Din când în când, îl auzeai:

— Nu iuţi pasul! Mai rar!

Serganţii priveau mereu. Deodată, nu ştiu ce-i vine în gând unuia din ei, şi pe când Moş Teacă se plecase să şoptească pesemne ceva la urechea cadânei, strigă tare de afară:

— Faţă pe al doilea rând, foc — de companie!

În acelaşi timp, însă, o luară cu toţii la fugă.

Moş Teacă deschise repede uşa bordeiului şi începu a striga:

— Companie, stăi!

Însă sergenţii fugeau.

* * *

A doua zi, Moş Teacă veni la cazarmă.

— Sergent furier! Capra mănăstirii din cer, rătane! Te-nvăţ eu să insulţi supirioru-n exirsisu funcsiunii! Patru zile închisoare şi să ţi le treci pă foaia de pedepse!

— Trăiţi, don căpitan, n-am făcut nimica...

— Nu vorbi, rătane! Basarabia şi ibrişinu!

Bietul furier! Cine-l pusese să umble noaptea cu chipiu alb?

ÎNTRE CAMARAZI

Moş Teacă e dezgustat de milităria din ziua de astăzi. „Nu mai e deciuplină, domle! Nu mai e nimic!”

De aceea, pentru ca să-i mai treacă de urât, să mai uite de necazuri, s-a hotărât să-şi ia concediu măcar pe vreo câteva zile şi să meargă să petreacă undeva la vreun prieten.

Zis şi executat. Moş Teacă e un bărbat foarte hotărât.

Soseşte la Garvan, la amicul său Borceanu, comandantul companiei a şasea.

— *Hoj gheldi*[10]! îi strigă Borceanu pe turceşte.

— *Hoj bulduc*[11]! răspunde Moş Teacă, vesel că a învăţat două vorbe în limba nepreţuitei Fatmè.

Şi amândoi se îmbrăţişează în faţa soldaţilor, care îşi şoptesc: „Are să se strice vremea!”

* * *

După masă, căpitan Borceanu caută să-ntindă cheful, ca să-şi mulţumească musafirul, care atâta aşteaptă.

---

[10] Bine ai venit! (turc.).

[11] Bine v-am găsit! (turc.).

În consecință, un soldat a fost pornit din vreme la Cranova, şi acum curg sticlele cu vin ca nişte comenzi complicate la scrima cu baioneta. Madam Borceanu, cam bătrânică, dar nu trecută încă în rezervă, face onorurile chefului.

Drept lăutar nu-i decât Porojan, un țigan foarte drăcos, care slujeşte țării de doi ani, în calitate de soldat sorțar în compania a şasea. Porojan nu ştie a cânta nici cât Fatmè; toate cântecele lui sunt schilodite şi împeticate ca o manta de reformă. Face ce face, şi revine la refrenul lui favorit:

Câte feate şi neveaste,

Ca Marghioala nu mai ieaste!

Apoi se strâmbă, se frământă, joacă chilabua zuralie, ca la uşa cortului, şi înveseleşte pe meseni, care, în materie de muzică, nu cunosc decât cele 32 de semnale ale regimentului.

în cele din urmă, Moş Teacă cere să se schimbe repertoriul. Şi cu toată opoziția — o opoziție *à l'eau de rose*[12] — a lui madam Borceanu, izbuteşte să facă pe Porojan să-i cânte şi o bucată fără perdea.

Acum e momentul când vinul de la *Cranova*[13] îşi produce efectul. Moş Teacă uită că are-n față pe soția camaradului său, i se pare că e cu Fatmè şi încearcă să-i bată tactul pe geambarale.

— Căpitane! îi strigă Borceanu desperat, pe când madam Borceanu se face că nu bagă de seamă.

Dar Moş Teacă n-aude nimic.

— Căpitane! repetă glasul gazdei.

Şi-n acelaşi timp o sticlă zboară în capul lui Moş Teacă...

* * *

Cu capul spart cum să te prezinți la companie?

Moş Teacă face deci un raport la regiment:

„Am fost atacat ziua-n amiaza mare de către o ceată de contrabandişti ast-noapte pe la orele 12. Numai grație tactului, am scăpat cu viață. Siguranța drumurilor nu este sigură nici chiar prin păduri. Rog dați ordin pentru întărirea cordoanelor melitare. Altfel, nu garantăm de viața a o mulțime de trecători ucişi pân-acuma."

Şi din ziua aceea s-a îndoit numărul gardei la pichete.

---

[12] Apă de trandafir (fr.). În textul de faţă are sensul de: opoziţie slabă, de formă.

[13] În ediţia Moş Teacă din cazarmă, Buc., 1894, este transcris greşit: Craiova în loc de Cranova.

ÎNAINTE DE INSPECŢIE

Nimic pe lume nu sperie pe Moş Teacă aşa de mult ca inspecția generală. Când aude de inspecții, mai ales că ele vin întotdeauna pe negândite, anunțându-se de-abia cu două-trei săptămâni înainte, îl apucă, frigurile. În săptămânile astea, Moş Teacă stă mai rău ca un candidat înainte de alegeri. Umblă toată ziua prin companie, dă ordine-n dreapta şi-n stânga, mănâncă din cazanul cazon, doarme îmbrăcat, iar noaptea are visuri rele, tresare, deşteaptă pe madam Teacă-n strigăte de: „Nu mişca, ia-ți poziția, aliniază-te, față pe al doilea rând!”...

Şi, cât îi ziua de mare, nu slăbeşte pe sergentul-major din explicații, pe soldați din complicații!

Deunăzi era tocmai într-o zi de astea de friguri.

Compania era la teorie. Sergentul Potroacă le explica după obicei tragerea în țintă, când Moş Teacă intră.

— Drepți! comandă Potroacă.

— Ce drepți, mă?! strigă Moş Teacă. Aşa să strigă? Parcă n-ai mâncat de trei zile! Prepune tu, de-o pildă, c-ar veni gheneralu; cum ar trebui să comanzi? Să strigi tare, să strigi să asurzească, să vază că ai inimă-n tine! Uite-aşa!

Şi Moş Teacă strigă un „drepți!” care face pe colonel să sară de pe scaun din cancelaria regimentului, iar gornistul, crezând c-a luat foc compania, sună de incendiu „pe întregul corp”.

După ce se potolesc lucrurile şi se constată că a fost numai un acces de reglement din partea căpitanului, Moş Teacă începe a explica singur soldaților teoria. Ca un căpitan ce este, şi căruia, prin urmare, i se cere să cunoască toate teoriile, face deodată serviciu-n companie, serviciu-n garnizoană şi şcoala de adulți.

— Spune tu, ăla buzatu de colo, ce faci tu când eşti în fața inamicului şi când n-ai armă? Spune, mă, că aşa are să te-ntrebe gheneralu!

— Când sunt în fața inamicului...

— Nu vorbi, răcane, că te sparg cu spanga! Răspunde scurt, că d-aia eşti melitar! Nu eşti avucat, ca să lungeşti vorba! Ce faci dacă n-ai armă?...

— Trăiți, don căpitan, trag focuri...

— Cu ce, mă pârlitule, dacă n-ai armă? Nu aşa! Dacă n-ai armă, îi spui că nu poți da foc, îi spui că e orden de la

comenduire să nu se tragă focuri fără armă şi te retragi... Aşa să vorbeşte, pârlitule! Pentru ce nu ştii? N-ai învățat asta?

Şi Moş Teacă ia pe soldat la pumni.

— Acuma spune tu, ăla de colo, bălțatule, câte fac de şase ori şase? Şase ori şase, treizeci şi şase, nu-i aşa? De ce nu ştii, mă? De ce nu ştii? Că aşa o să te-ntrebe gheneralu!

Şi iarăşi pumni.

— Acuma să-mi spuneți pă ce cunoaşteți voi pă don gheneral...

— Gheneralu are un galon lat, unu subțire şi o tresă...

— Nu-i aşa, răcane! Asta au toți gheneralii, nu numa unu. Eu am întrebat pă ce cunoaşteți pă gheneralu nostru.

— Trăiți, don căpitan, pă barbişon.

— Să nu crâcneşti, leat, că te-am dat gata! Gheneralu nostru să cunoaşte pă aia că e comandantu diviziii din care facem parte. Nu-i aşa? Apăi dacă-i aşa, pentru ce nu ştiți? Las', că vă fac eu să vă intre minte-n cap, creier de cocoş!

Şi pumnii încep din nou. Iar în noaptea aia toată compania este pedepsită să stea „la tiurie”.

TELEGRAFUL REGIMENTULUI

Compania lui Moş Teacă a ieşit cea mai proastă la şcoala de batalion. De aceea, colonelul a dat ordin să fie scoasă la instrucție de la 10—12, cu ofițerii ei cu toți, pentru ca pe viitor să ştie cum se formează un careu.

Cel mai amărât din pricina asta e Moş Teacă, pe care-l aşteaptă acasă, cu dejunul, o cegă proaspătă adusă de un volintir din Galați.

Toată lumea a plecat, numai ofițerii companiei consemnate sunt siliți să nu meargă acasă.

Moş Teacă s-a hotărât, în fine, să ia o rezoluție fermă: „Am să-i dau o depeşă dumneaei să oprească cega pă diseară. Îi trimit telegrafic şi tabachera să mi-o umple cu tutun.”

Se duce deci la aparatul telegrafic:

— Sergent, na tabachera asta, să mi-o trimiți acasă. Şi să zici s-o umple.

— Înțeleg, don căpitan. Să chem un soldat să v-o ducă...

— Ce soldat, sergent? Trimite-o tu...

— Trăiți, don căpitan, eu sunt de jurnă la aparat.

— Ei şi? Tomna pent' că eşti de jurnă! Trimite-o cu tiligrafu!

— Nu merge, trăiţi, don căpitan...

— Cum nu merge, rătane? Nu vorbi-naintea supiriorului.

— Trăiţi, don căpitan, telegraful nu duce decât idei...

— Să nu fii obraznic cu mine, sergent, că te casez! Ai înţeles? Ce, ai ajuns tu să mă-nveţi pă mine ce-i tiligrafu?! Pă unde eşti tu eu am fost; da tu n-ai fost pă unde sunt eu! Nu ţi-am spus să trimiţi tabachera cu tiligrafu; dă-o la un soldat să mi-o ducă. Tu să baţi o depeşă la mine acasă, să zici să oprească cega rasol pă diseară.

— Trăiţi, don căpitan, nici asta nu se poate...

— Cum nu să poate?! Joci păpuşile cu mine, sergent? Am să te suspend pentru nedeciuplină în faţa tiligrafului!

— Trăiţi, don căpitan, eu n-am nici o vină. Da-ţi-mi voie să vă spui...

— Vorbeşte!

— Telegrafu ăsta nu merge...

— Bine-bine, nu merge... Ştiu eu că nu merge, că nu-i o bătrână să meargă...

— Adică merge...

— Fireşte că merge, că de-aia-i tiligraf! Atunci ce tot hodorogeşti că nu să poate? Ori l-ai stricat? Spune drept, nu minţi în faţa supiriorului, că te dau în judecată pentru minciună şi deteriorare de efecte de micul echipament tiligrafic...

— Trăiţi, don căpitan, merge; da merge numai la comenduire.

— Să taci, sergent! Nu te-am întrebat unde merge! Când ţi-am dat orden, trebuie să-l execuţi! Soldatu nu trebuie să zică niciodată că nu să poate! Dacă până în 24 de ore nu dai depeşa acasă, să ştii că fac raport să te caseze! Ori înveţi tiligrafu ca lumea, ori, mai bine, du-te de te spânzură! Asta e!

RECRUŢII

Moş Teacă, cel mai celebru căpitan din regiment, şi-a luat în primire porţia de recruţi ce i se cuvine.

Primirea recruţilor este pentru Moş Teacă „o zi mare”, zi în care îşi ţine tradiţionalul discurs, confecţionat cu concursul furierului şi presărat de improvizaţiile pe care le crede în interesul

serviciului. În ziua aceea Moş Teacă are momente de cel mai cazon lirism.

— Drepți! Vine don căpitan!

Moş Teacă apare emoționat, recruții stau pe două rânduri.

— Băieți! De astăzi încolo îmbrățişați cariera armelor, de astăzi încolo sunteți ai țării! Tu, ăla de colo, nu te mai scobi în nas, că nu eşti la tat-tu acasă!... Cariera armelor e nobelă, şi noblețea ei e mare. Mă, ăla ciupitu, nu mişca-n front, că ți-adun măselele de jos! Țara aşteaptă să fiți mari, adică... mari... mari, de!... Sergent, să le isplici ce este mare!... Căpitanu este tata cumpaniei şi cumpania este fata căpitanului... Fiți mândri de tatăl vostru, că vă ia mama dracului!... Fiți deciuplinați! Fără deciuplină, armata este o adunătură de oameni periculoşi... mai bine s-o dai dracului!... Tu, ăla bălțatu, ce ştii să faci?

— Eu?...

— Ei, tu! Doar nu vorbesc cu bunică-ta!

— Eu sunt tipograf...

— Aha, tipograf, zugrav... să treci la văruit cazarma!...

— Dar nu...

— Nu vorbi!... Sergent, am să te torn la gherlă! De ce nu i-ai învățat?...

— Acuma a venitără...

— Nu vorbi! Acuma, nexe-acuma!... Da' când vreai să vie? Tu ai să judici când trebuie să vie? Cine eşti tu? Cine eşti tu, mă? N-auzi? Cine eşti tu? Prin urmare, căpitanu este tata cumpaniei, şi cumpania este fata. Să fiți fete, că vă iese fetia pă nas dacă n-oți fi!... Sergenți şi caporali, fiți aspri, da severi;

nu fiți blegi, nu fiți mămăligi, că vă iuțesc cu *unt de neft*[14]!... Rupeți rândurile, marş!

Soldații pleacă, Moş Teacă intră-n cancelarie.

— Sergen-majur, să ştii că mie nu-mi prea plac răcuții ăştia. Ştiu eu; pă ăi mai proşti îi dă în cumpania mea, pentru că numai eu îi mai deştept... Când m-a luat pă mine de răcut cu arcanu, era lumea mai dezghețată, eram toți unu şi unu... Acuma s-a prostitără... Şi aşa are să fie mereu până când guvernu n-o înțelege că nu merge să răcutezi soldații dintre țivili! Țivilu n-are deciuplină-ntr-însu, domle!

---

[14] Catran lichid, transparent, foarte inflamabil şi cu miros pătrunzător.

MOŞ TEACĂ LA INUNDAŢIE

Moş Teacă se pregătea tocmai să plece acasă, când aghiotantul intră-n cazarmă ca o furtună.

— Ce-i, aghiotant? Foc?

— Ba nu; apă, don căpitan!

— Apă?

Şi Moş Teacă se pipăi la cap, unde i se părea că se clatină ceva.

— Să chemi pă medicu reghimentului, zise el.

— Trăiți, don căpitan, răspunse aghiotantul, este apă la Dâm-boviță, s-a revărsat, a venit mare!

— Cine a dat orden? strigă Moş Teacă răstit.

— A dat ordin don colonel să mergeți cu compania ca să ajutați pe oamenii înecați...

Moş Teacă era omul care ştia să aprecieze însărcinările ce i se dădeau. În fiecare însărcinare el vedea un semn de încredere din partea colonelului şi un pas mai mult spre avansare.

Raționamentul lui era, de altfel, simplu, dar logic: „De vreme ce la toate alea mă trimite tot pă mine, va'sʼzică, eu sunt ăl mai bun, va'sʼzică, fără mine nu să poate... La foc, la apă, la rivoluție, tot eu... Parcă mă văd avansat la vechime! Dup-atâtea vitejii, nu să poate să nu-mplinesc termenu."

Şi Moş Teacă chemă gornistul:

— Sună-mi de alarmă pentru cumpania treia!

Gornistul sună, şi peste cinci minute compania era în curte, prevăzută cu ținuta de campanie.

— Drepți! comandă Moş Teacă. Puneți baione-ta!

Apoi, venind în fața frontului, ținu următorul discurs:

— Ofițeri, subofițeri, caporali şi soldați! Ați auzit că s-a-ne-cat Dâmbovița. Don colonel a dat orden precum ca să mergem noi să scăpăm ce s-o mai putea... Soldatu este dator să meargă cu coraj în fața inamicului şi să treacă pân foc şi pân apă. Dacă vezi că vine Dâmbovița la tine, scoți gamela şi laşi să intre Dâmbovița-n gamelă. Cum ai văzut-o c-a intrat, închizi gamela şi duci pă prizonel la comenduire, mai ales dacă n-are bilet de voie. Înainte, pas de atac, marş!

Compania o luă repede la drum. În fața ei, Moş Teacă mergea mândru, cu sabia scoasă, şi din când în când se-ntorcea în urmă:

— Nu iuţi pasul, leat, că n-a venitără turcii! Mergi mai iute, răcane, că nu mergi la nunta lu tat-tu!

În sfârşit, ajunseră. Dâmboviţa se revărsase şi înecase o mahala întreagă.

Moş Teacă chemă toboşarul:

— Să suni trei somaţii, să se retragă!...

Dar Dâmboviţa creştea mereu. Atunci Moş Teacă comandă: „Foc!” Un moment, panica fu generală; însă Dâmboviţa înainta.

— Nu să poate, zise apoi Moş Teacă. Trebuie să fie numa aşa o manevră din partea corpului de armată! N-am văzut eu?! Aşa face şi la pompieri câteodată: zice că e foc numa ca să-i încerce, şi, când colo, focu e pus de comenduire.

Şi, liniştit, Moş Teacă comandă retragerea. Compania făcu front pe al doilea rând şi merse de se aşeză la o distanţă bunicică.

În momentul acela sosi colonelul.

— Ce faci acolo, căpitane?

— Am înţeles, don colonel.

— Ce ai înţeles?...

— Manevra...

— Ce tot vorbeşti de manevră?!

— Hei! Parcă noi suntem proşti? E manevră de la comenduire ca să ne încerce... N-am văzut noi?! Am dat şi focuri, şi tot nu s-a dat înapoi!...

Colonelul, desperat, trimise pe Moş Teacă la cazarmă, iar compania rămase sub comanda locotenentului Spanopolu.

Pe drum, Moş Teacă plângea pe locotenent:

— Săracu, are să-l reformeze! El crede că e serios... Hei! N-a fostără toţi la război, domle!

RĂSCOALA CĂRUŢAŞILOR

Moş Teacă intră în companie cu o falcă-n cer şi una-n pământ.

— Drepţi! Iute, răcane! Acum să vă văd! Aţi auzit că-i rivuluţie? Orden de la comenduire!

Într-un minut, compania-i gata. Moş Teacă se pune-n fruntea ei, şi pornesc în pas de voie.

Pe tot drumul, până la cheiul Dâmboviţei, Moş Teacă, mândru ca-n faţa Plevnei, cu barba-n vânt şi cu sabia la umăr, ţine tactul marşului:

— Un, doi! Un, doi!

În sfârşit, ajung.

— Companie, stăi! La-front!

Compania execută mişcările, iar Moş Teacă vine-n fața ei spre a o instrui şi încuraja.

— Ştiți voi de ce v-a adus aici stăpânirea? V-a adus ca să nu să facă rivuluție! Ce este rivuluția? Rivuluția este când țivilii să scoală, şi asta e! Soldatu este dator să facă ochii-n patru la rivuluție, că nu să ştie unde-i inamicu! N-ai voie să fumezi, nici să stai de vorbă cu țivilii, leat, că tu nu eşti țivil! Soldatu e dator să împuşte ori să împingă pă oricine nu se supune la orden!

În momentul acela, pe când Moş Teacă-şi ține discursul, începe să plouă la pietre.

Moş Teacă se retrage la spatele companiei şi începe a comanda:

— Pentru scrima cu baioneta, spre apăra-re! La cap parați şi-mpungeți, *volta*[15] la dreapta, volta la stânga, îndoită trecere-nainte şi-napoi, nainte-mpungeți-marş!

Compania începe a executa mişcările, face doi paşi înainte, doi paşi înapoi, se întoarce la dreapta şi la stânga, învârteşte puşca-n sus şi-n jos şi izbuteşte a imita perfect pe Alexandru Machedon când se bătea cu țânțarii.

În vremea asta, pietrele curg droaie. Căruțaşii huiduiesc de la o distanță enormă pe Moş Teacă, ba izbutesc să-i turtească şi chipiul cu un pietroi ciubuc.

Văzând că nu-i rost, comandă retragerea.

Când ajunge la adăpost, Moş Teacă cheamă pe furier şi-i dă ordin să facă un tablou de numărul morților şi al răniților dintre căruțaşi. Apoi ține companiei un discurs plin de laude pentr u vitejia pe care a dovedit-o în fața rebelilor.

* * *

A doua zi l-am întâlnit pe stradă.

— Cum ți-a mers la revoluție, căpitane?

— De! Ce să zic?... Pân-acuma nu ştiu câți am omorât, pentru că eram cam departe şi nu i-am putut ajunge cu baioneta; dar dintr-ai noştri sunt câțiva răniți. Ce vrei? Trebuie să să deprindă oamenii cu greutățile războiului!...

[15] Mişcare făcută la scrimă pentru a evita loviturile adversarului.

CHEIUL DÂMBOVIŢEI

Compania lui Moş Teacă este consemnată în vederea revoluției.

Soldații stau îmbrăcați în ținuta de campanie, iar comandantul lor, grav şi sever, cum se cuvine să fie un militar în fața primejdiei, le ține discursul de rigoare.

— Mă băieți, la rivuluție soldatu nu trebuie să aibă nici tată, nici frate. Când ți să dă orden să te bați, trebuie să uiți de neamuri şi să dai în carne vie. Ați văzutără ce ni s-a întâmplat ieri. Prin urmare, să vă faceți ochii-n patru şi să nu încomprometați armata!...

— Trăiți, don căpitan, întrerupe un sergent, după reglement solda trebuie să fie îndoită în timp de campanie.

— Nu vorbi, răcane! Asta nu-i campanie, asta va's'zică „în fața răbelilor armați”! Răbel să cheamă orice piatră care să aruncă în armată!...

* * *

În vremea asta intră aghiotantul:

— A venit o telegramă de la comenduire pentru don căpitan de jurna.

Moş Teacă ia depeşa şi o citeşte: „Sunteți invitat ca de urgență să vă puneți în fruntea companiei şi să veniți să tăiați cheiul Dâmboviței, ca să opriți circulațiunea rebelilor.”

Ordinul se execută imediat. Moş Teacă iese-n fruntea companiei şi peste un sfert de ceas ajunge la cheiul Dâmboviței.

Cum soseşte, comandă punerea baionetei şi facerea piramidei. Apoi răreşte trupa şi-i dă ordin să înceapă a scoate pavajul, a tăia malurile Dâmboviței şi a arunca tăieturile în gârlă.

Operația asta durează mai bine de un ceas, în care vreme toată lumea se adună şi priveşte la devastarea Dâmboviței.

Soseşte comandantul pieței.

— Ce faci acolo, căpitane?

— Orden de la comenduire, don colonel!

— Cum ordin?! Ce ordin?!

— Orden să tăiem cheiul Dâmboviței!

Fireşte, Moş Teacă a fost trimis la cazarmă şi arestat patru zile cu sabia la drapel pentru că n-a înțeles ce spune ordinul.

Iar a doua zi gazetele liberale scriau:

„Guvernul nu mai cunoaşte margini la infamiile lui. Gelos de faptul că partidul liberal a făcut canalizarea Dâmboviței, el s-a pus s-o strice spre a-ntuneca meritele Brătienilor, Goleştilor etc. Şi a trebuit să se găsească un mizerabil nebun ca faimosul căpitan Teacă pentru ca să execute ordinele de distrugere. În ce timpuri trăim!”

MOŞ TEACĂ ŞI PRESA

Indignat de câte s-au scris despre dânsul când cu chestia tăierii Dâmboviței, Moş Teacă s-a hotărât să-şi răzbune pe gazetari. De aceea, cum a ieşit de la arest, a făcut un raport către comenduire, cerând ca toți gazetarii să fie puşi la pluton de pedeapsă cu cățeaua-n spinare două ceasuri pe zi.

Raportul n-a avut nici o trecere, deoarece comenduirea a răspuns că nu poate pedepsi nişte țivili. Faptul ăsta a desperat pe Moş Teacă şi l-a făcut curios:

— Bine, domle, strigă el față cu un camarad, apâi dacă noi pedepsim cum vrem pă melitari, cum să nu putem face nimic unor țivili? Nu cumva țivilii suntără mai mari ca melitarii!?

De logic, era logic; dar camaradul l-a convins că aşa e lumea în ziua de azi şi că trebuie uneori să te supui. Bineînțeles, Moş Teacă a jurat că-ndată ce i-o încăpea pe mână un gazetar rezervist la manevre, are să-l frece ca pe o gamelă cazonă la inspecția generală.

Camaradul i-a dat însă altă idee:

— Vrei să-i înveți minte?

— Mai e vorbă?!

— Atunci trimete-le martori.

— Martori? Da ştiu eu cine a fost martor? Să vedem.

Intră-n companie şi strigă furios:

— Planton!

— Porunciți, don căpitan!

— Ai fost martor când a scrisără ăia de la gazetă contra mea?

— Trăiți, don căpitan, nu înțeleg...

— Nu vorbi! Să-nțelegi!

— Trăiți, don...

— Să taci, că te dau la reformă din lume! Pentru ce dormi la post?

— Nu dorm, trăiți...

— Dacă nu dormi, pentru ce n-ai văzut când a scris ăia contra mea? Care este datoria soldatului de santinelă?

— Trăiţi, don căpitan, onoru, focu şi zgomotu!

— Apâi atunci cum n-ai văzut? N-ai auzit cât zgomot a făcutără gazetele cu drăcia aia? Sergen-majur, să mi-l torni patru zile la dubă, pentru că a dormit în egzirsisu postului... Te-nvăţ eu, răcane! Tu trebuie să fii neam cu ăia!...

UN JURNAL CAZON

Deunăzi Moş Teacă a prins pe un soldat citind o gazetă.

— Ce faci acolo, răcane?

— Trăiţi, don căpitan, citesc...

— Hm! Citeşti, parcă eu nu văd că citeşti! Ştiu că doar n-ai să mănânci hârtia!... Vorba e, ce citeşti?

— O gazetă, trăiţi...

— Gazetă-gazetă; da ce fel de gazetă?

— Umoristică, trăiţi...

— Hm, ominisitcă! Ştiu eu, că dor n-o să fie păsărească... Da pentru ce o citeşti? N-am dat eu orden să nu citească nimeni gazeturi? Pentru ce o citeşti? Pentru ca să vezi cum înjură pă supiriori? Ştii tu ce-i asta? Asta e... nedeciuplină! Soldatu e dator să citească numa gazeturi care laudă pă şefii lui... Îndată ce a citit un articol în care supirioru e insultat, soldatu e dator să nu-l mai citească. Pentru ce ai citit?

— N-am ştiut că insultă...

— Pentru ce n-ai ştiut? Soldatu e dator să ştie! Apăi dacă nu ştii tu, cine vrei să ştie? Ăla care-a scris-o? Apăi ăla e melitar? Ce vrei tu să ştie un ţivil? Parcă ţivilu ştie ceva? Eu am văzut jurnalişti care nu ştie nici semnalele, şi suntără ţivili cu toate astea! Lasă, am să scot eu un jurnal, şi numa pă ăla să-l citiţi.

Cine nu l-o citi să ştiţi că are să capete patru zile de închisoare şi două ceasuri pluton de pedeapsă.

Înarmat cu ideea asta, Moş Teacă strigă gornistul:

— Cheamă pă furieru de la a treia!

Furierul vine.

— Trăiţi, don căpitan, ce-aţi ordonat?

— Să-mi scoţi de azi înainte un jurnal pentru compania mea. În fiecare zi ai să scrii câte un articol şi să mi-l aduci să-l iscălesc. Ai înţeles?

— Înţeleg, trăiţi, don căpitan, da nu ştiu să scriu.

— Nu ştii?! Cum nu ştii? Da' borderourile cum le faci? Da' foile de zile? Da' foaia de pretă?

— Trăiți, don căpitan, alea le-am învățat.

— Ei, şi? Da' ăia de scrie la jurnale s-a născutără-nvățați? A apucat şi ei de ici, de colo câte una şi acuma scrie!

— Trăiți, don...

— Nu vorbi, furier, că te bag în pământ! Să chemi pă furieru de la afară din rânduri să-ți ajute şi să-mi scoți jurnalu! Pentru depeşi să te duci la oficiu de la cazarma geniului, şi informații să iei de la aghiotant, că aghiotantul e dator să ştie toate. Fapte diverse să-mi aduni de la infermelie, şi anunțuri de la gornist! Ai înțeles? Mâine să iasă jurnalu! Ai doi potigrafi în cumpanie, să-i pui la tipar.

— Da' n-au maşină, trăiți...

— Nu vorbi! Să aibă! Parcă toate alea să fac cu maşina! V-ați învățat boiereşte; mai face omul şi cu mâna, că nu-i cade cioantele! Înainte vreme nu mai era maşini şi, slavă Domnului, mergea omenirea destul dă bine! N-ai văzut evanghelii care vorbeşte tocmai dă pă vremea lu Cristos, şi doar suntără tipărite fără maşini! Da' ăl care a inventat maşina cu ce a lucrat-o? Că doar n-o fi avut maşină! Va's'zică, ai înțeles: mâine dimineață să iasă! S-o cheme Micul echipament şi să fie mare, mai mare ca toate ălelante, că de-aia-i cazonă! Să dai orden s-o citească toată cumpania...

— Da nu ştie toți carte.

— Ce tot vorbeşti dă carte, răcane? Eu nu-ți vorbesc dă carte, îți vorbesc dă jurnal! Carte e jurnalu?

— Ba nu, trăiți...

— Apăi, atunci, ce nevoie e să ştie carte? Marş la loc!

LA TEATRU

Câtă zarvă şi cât tărăboi pentru un lucru de nimic! Coana Caliopi susținea să meargă la teatru, iar Moş Teacă nu vroia cu nici un preț.

— La urma urmii, strigă Moş Teacă, nu merg eu la pararame d-alea unde joacă țivilii! Are să mă-nvețe ei pă mine, ori eu pă ei? Ce ştie țivilu?

— Nu să poate, Tecuşor dragă. Merge toată lumea, şi tocmai tu să lipseşti? Ai să vezi ce frumos o să fie!

Vine şi colonelu.

În sfârşit, Moş Teacă se-nduplecă şi pleacă amândoi.

La uşa teatrului li se-ntâmplă însă un mic accident: uşierii de la control îl apucă de bilet.

— Ce bilet, răcane? Eu sunt ofiţer, nu sunt grad inferior! Numa gradele inferioare iese în oraş cu bilet de voie.

— Foarte bine, dar aici e teatru.

— Ei şi? Nu mă-nvăţa tu pă mine! Am mai văzut eu pararame de-astea!

După multă ciorovăială, Moş Teacă primi să cumpere un bilet şi jumătate: militarii şi copiii plătesc numai jumătate.

Se aşezară în stalu-ntâi. Orchestra cânta. Căpitanul privi în toate părţile şi se declară foarte nemulţumit.

— Mai întâi, dobitocu ăla cu băţu-n mână nu-mi place: prosteşte meliţia. În loc să cânte şi el, dă din mână. Pe urmă, alinierea nu-i bine deloc şi nu văd gorniştii! Să cunoaşte că suntără ţivili!

Peste un sfert de ceas cortina se ridică. Se juca tocmai o piesă militară. Ieşi pe scenă un soldat. Cum îl văzu, Moş Teacă se făcu foc.

— Aoleu, leat! strigă el. Ai ieşit descins! Să ştii că la garda pieţei ai să putrezeşti. Te aştept afară!

Lumea începu să sâsâiască şi Moş Teacă fu silit să înceteze din comentarii.

Vine pe urmă o scenă în care soldatul se repede la un ofiţer şi vrea să-l lovească pentru că acesta i-a răpit femeia.

— Patru zile pluton de pedeapsă! strigă Moş Teacă. Insulta supiriorului în timp de pace! Târşoru te mănâncă, leat!

A fost un adevărat scandal. Lumea a început să strige „tăcere”, iar Moş Teacă, întorcându-se spre un ţivil, îi strigă:

— Să nu vorbeşti unde nu te pricepi! Pararamă-pararamă, da’ deciuplina înainte de toate!

În sfârşit, lucrurile se linştesc. La urmă, soldatul omoară pe ofiţer şi justiţia caută pe asasin. Judecătorul face toate cercetările şi nu află nimic. Desperat, el strigă:

— Aşadar, Dumnezeul meu, nu voi afla niciodată pe ucigaşul bravului ofiţer? Cine poate fi el oare?

— Îl ştiu eu, răspunde Moş Teacă. E unu nalt cu mustăţi negre. Are o ţăcălie în loc de cioc!

Judecătorul se zăpăceşte, pierde replica, iar publicul intervine din nou, cerând ca Moş Teacă să fie dat afară.

— Nu vorbi, răcane, că te dau val-vârtej! Şi zărind la galerie un sergent, el strigă: Să mi-i torni pă toţi cu căţeaua!

Scandalul devine general. Moş Teacă e ghiontit, iar madam Teacă, desperată, strigă cât poate:

— Tecuşor dragă, e numa-n glumă!

— Nu vorbi, cocoană! Ori poate te-ai dat de partea ţivililor!? Vreau să se pedepsească ucigaşu supiriorului!

Scandalul ia proporţii îngrijitoare. Mai mulţi ţivili se reped la Moş Teacă, ofiţerii îi iau apărarea. Atunci, încurajat, el scoate sabia şi începe a comanda:

— Cumpanie-nainte, pas de atac-marş!

Şi se repede spre scenă. Cocoanele ţipă, orchestra fuge, cortina cade.

Directorul teatrului, aflând cauza scandalului, dă ordin să se ridice cortina şi apare împreună cu ofiţerul care fusese ucis.

— Poftiţi, domnule căpitan, n-a murit; a fost în glumă.

— Nu să glumeşte cu supirioru!

— Dar bine, nu suntem noi de vină...

— Da' cine?

— Autorul.

Auzind aceste cuvinte, lumea-ncepe a striga pe autor. Acesta apare, publicul îi face ovaţii. Moş Teacă-i strigă însă de la uşă:

— Patru zile garda pieţei! Din ce cumpanie eşti?

— Din compania scriitorilor, răspunde autorul.

— Aha, furier! Las, că ţi-arăt eu!

Şi iese.

— Tot îmi pare bine, zice Moş Teaca, pe drum, că am fost la pararamă. Dacă nu eram eu, aşa-i că-l omora pă ofiţer?

MOŞ TEACĂ LA 10 MAI

— Ştii tu, măi leat, ce este 10 mai? 10 mai e zi mare, mă! Astăzi s-a făcut Măria-sa rege. Prin urmare, ce-nsemnează asta? Asta-nsemnează că acuma trebuie să fii mândru că eşti soldat în rigat, nu mai eşti în domnie!

Aşa explică Moş Teacă pe 10 mai. Soldaţii, gătiţi pentru paradă, aşteaptă semnalul de plecare. Colonelul n-a sosit încă. Pân-atunci, Moş Teacă nu vrea să lase pe soldaţi să plece, fără ca să le spună pentru ce se face parada.

— Ia să-mi spui tu, ăsta roşcovanu, cum trebuie să fie soldatu la 10 mai?

— Trăiți, don căpitan, la 10 mai soldatu trebuie să fie cu amoniția lustruită şi gata de paradie.

— Nu aşa, pârlitule! Soldatu trebuie să fie vesel. Ai înțeles? Fii vesel, mă, că-ți scot măselele!

Se aude sunând gornistul. Colonelul intră-n curtea cazărmii, gorniştii-i cântă primirea, maiorul comandă „prezentarea armii”.

— Sănătoşi, copii? întreabă colonelul.

— Trăiți! strigă trupa prelung.

— Eu nu pre sunt bine, răspunde Moş Teacă. Nu şt’ ce-oi fi mâncat aseară, că mi-am stricat stomacu. Toată noaptea m-am chinuit. Ba încă Caliopi vrea să trimită după doftur.

— Lasă, căpitane, asta s-o spui la vizita medicală.

— Am înțeles, don colonel.

În sfârşit, regimentul se aşază. Colonelul stă deoparte, iar maiorul comandă:

— Pe semiplutonul din cap în gloată răriți coloana! batalion, înainte, marş!

Se aud puştile ridicate la umăr, toboşarii încep „coloana”, regimentul porneşte.

— Mergi frumos, leat! strigă Moş Teacă. Ține capu sus la cin’ sute de metre! Când îi trece pă lângă don colonel, beleşte ochii la el, să creadă că vrei să-l mănânci!

* * *

Ajung la paradă. Se opresc. Moş Teacă se apropie de un soldat:

— Ce ți-ai pus chipiu pă ceafă, mă? Parc-ai fi la nunta lu tat-tu! Îndreaptă-ți chipiu, mă, că d-aia ți-a dat statu două mâini!

Soldatul dă să-şi îndrepte chipiul.

— Nu mişca, leat! strigă Moş Teacă. N-ai mai învățat să nu mişti în front? Patru zile sala de poliție! Şi fii vesel, mă, că e 10 mai! Râzi mă, că te-ai făcut rigat! Râzi, că d-aia ți-a dat statu gură!

Parada e-ncepută. Se aude comanda:

— Spre rugăciune, descope-riți!

Compania scoate chipiul. Moş Teacă-l scoate şi el, dar îşi pune repede pe cap o basma roşie.

— Ce faci acolo, căpitane? îi strigă maiorul.

— Eu sufăr grozav de cap, don maior, mi-e frică să nu răcesc!

În sfârşit, parada se isprăveşte, trupa defilează pe dinainte a generalului. Moş Teacă nu uită să spună îndesat soldaţilor:

— Acuma, leat! Acuma! Beleşte ochii, să crape! Soarbe-mi-l pă don gheneral, să vadă că eşti melitar... Aşa! Mai mult! Mai mult! Beleşte-i, mă, să crape, că d-aia ţi-a dat statu ochi!

Când ajung la cazarmă, Moş Teacă e-ncântat de cum i-a ieşit trupa, dar nu vrea să i-o spună, ca să nu-şi ia mojicul nasul la purtare.

— Pentru ce n-ai zgâit ochii bine, leat? Nu te-am văzut eu cum mergeai?! Parcă-ţi murise mă-ta şi tat-tu. Stai, că-ţi arăt eu!... Sergen-majur, să mi-i pui să ochească soarele, să se-nveţe minte că la paradă nu glumeşte nimeni! Acuma! Să-i văd eu!

Sergentul-major comandă:

— Foc de companie, companie, gătiţi! La ochi!

Trupa ia la ochi, ridicând baioneta-n sus la soare.

— Ţine-mi-i aşa, sergen-majur! Sus, leat, sus! Ui-te-te la soare! Ocheşte-l bine!

Dar peste cinci minute trupa nu mai poate ţine arma. Mâinile încep a tremura şi vârful baionetei a se pleca la pământ.

— Ţine pă loc, răcane! Sergen-majur, pune-le ţepuşe!

Sergentul-major scoate câte un cartuş din fiecare gibern ă şi-l pune sub bărbia soldaţilor, silindu-i să ţină capu-n sus, ochii la soare.

— Nu clipi din ochi, leat, că te văd!

Când le dă drumul, soldaţii sunt ca orbiţi, sudoarea le curge de pe faţă, mâinile le-au amorţit.

— Aşa, răcane, să te-nveţi minte c-ai fost la 10 mai! Nu să capătă rigatu fără muncă! Ce, mă?! Vrei să-ţi cadă rigatu de pomană în gură?... Fii vesel, c-ai muncit şi te-ai făcut rigat; fii vesel, râzi, mă, că de acuma eşti şi tu om! Şi când treci pă drum pă lângă vun ţivil, trage-i cu cotu, că d-aia ţi-a dat statu cot!

RUPEREA RÂNDURILOR

Poezia de Moş Teacă — Muzica de Kratochwill

Nu ştiu pentru ce, tirano, când veghez, adeseori,
Batalioanele de gânduri răspândite-n tiraliori,
Mă conduc încet spre tine, dar în corp, în flancul stâng,
Inima-mi e-n pas gimnastic şi pornesc încet să plâng!
Iar când zorile se-arată, doru-mi, tristă sentinelă,

Stă de streajă, schimb de noapte, neclintită şi rebelă!...
Negreşit, nu tu, recrută în iubire, eşti de vină,
Ci de vină-i instructorul că nu-ţi dete disciplină...
Ţi-s superior, desigur, prin leat şi prin ierarhie
Şi supunere orbească mi-eşti datoare, deci, tu mie; însă vai!...
Tu nu ştii, poate, a iubirii uniformă.
Şi m-ai dat scurt în rezerva de vecie — la reformă.
Cel puţin dacă, patrulo, m-ai zvârlit de-acuma în haos,
Fii cu mine sanitară şi mai dă-mi „pe loc repaos”!
Astăzi tot ce-mi mai rămâne e funebru să tot cânt
Că nu am putut odată prin asalturi să-ţi împlânt
Într-a inimii redută steagul meu cel tricolor
Şi apoi să-ţi dau vechime, patrie şi chiar onor!
Vai! Iubirea-mi fuse-o armă ruginită, fără ghint,
Şi de-aceea deviat-a pe un drum de labirint!
Şi acum, în garnizoana desperării prizoner,
Aştept zorile să bată goarna Domnului din cer,
Ca să-i pot preda viaţa, descusute foi de zile,
Degradate, fără număr, cu-ale dorului ştampile!...
În campania funestă jalea-n veci mi-a fost escortă,
Suferit-am pentru tine ca un glonte într-o bortă,
Şi blocat de suferinţe, fără de retranşament,
Am pierit în cortul jalei... Ce oribil campament!
Însă tot ce-aş vrea de-acuma, victorioasa mea fantoşe,
E parola-ţi că-mi vei pune pe mormânt o cruce roşe,
Ca să ştie reghimentul că slujesc de manutanţă
Corbilor şi că în ceruri am pornit în ambulanţă!
Şi când trâmbiţa divină va suna vreo adunare,
Colonelului din ceruri îi voi spune-n gura mare
C-am făcut campania vieţii şi că dacă azi sunt trist,
E că n-am ajuns la scopu-mi, c-am murit infanterist!
Lasă-mă durerii mele, crudo nedisciplinată,
Te-aş trimite-n garda pieţei, însă prea eşti cuirasată!...
Ce folos că eşti frumoasă? Teoria? E uşor!
Dar instrucţia-ţi lipseşte: n-ai servici interior!

MOŞ TEACĂ ŞI ŞCOALA

La şcoala regimentului din care face parte Moş Teacă s-a înfiinţat o şcoală pregătitoare pentru subofiţerii care vor să intre la Bistriţa.

Fireşte, Moş Teacă nu poate suferi şcoala asta, pentru că, mai întâi, la ea se-nvață şi ştiințe de alea de țivili şi, al doilea, pentru că nu l-a numit director pe el.

— He, he! Să mă fi numit pe mine, vedea ei pă dracu! Le arătam eu Bistriță! Aşa, cine nu ştie?! Să te faci ofițer după ce-ai învățat! Melitaru trebuie să ştie fără să-nvețe, că de-aia-i melitar!

Amărât de lucrul ăsta, Moş Teacă aştepta cu nerăbdare să-i vină rândul să fie de jurnă pe cazarmă ca să le arate el ofițerie pe învățatelea!

Mai ieri, în sfârşit, i-a venit rândul. Se duse drept la şcoală:

— Mă leat, tu, ăla cu alunița-n obraz! Să-mi spui ce este adunarea!

— Adunarea, trăiți, don căpitan, este operațiunea care are de scop...

— Ce scop, pârlitule? Scop ai tu, nu adunarea. Ia dă-mi o adunare.

Sergentul începe să scrie:

2 + 6 + 4 = 12

— Ce-i asta, măi răcane? Apăi aşa ştii să dai adunarea? Adunarea să cântă, boule, nu să face cu de-a-lea... cu țifre! Aia-i adunare de țivili şi de furieri! Apăi tu ofițer de țivili ai să te faci? Acuma să-mi spui ce este căpitanul.

— Căpitanul este substantiv.

— Cum ai zis? Sub stafie?! Patru zile sala de poliție şi să te treci pă situație la raport...

— Trăiți, don căpitan, substantiv comun, pentru că se dă la toate ființele sau lucrurile de acelaşi fel.

— Nu vorbi! Răspunzi supiriorului? Să vie altu!

Vine alt sergent.

— Ia vorbeşte, leat, tu ce ştii?

— Trăiți, don căpitan, eu ştiu despre verb.

— Spune, dacă ştii, ce mic echipament are verbu ăla.

— N-are nici unu...

— De ce n-are? Să aibă! A fost la magazie?

— Nu, don căpitan, ăsta e din gramatică...

— Să nu crâcneşti, mocofane! O fi fost el grămătic la el acasă; aici e melitar, nu merge cu fleacuri!

Şi Moş Teacă, desperat, face un raport către colonel, declarând că sergenții nu ştiu semnalele şi n-au muniția-n regulă.

Colonelul, cum află, pedepseşte toată şcoala la pas gimnastic.

— Aleargă, leat! le strigă Moş Teacă. Şi eu am alergat până m-am făcut căpitan! Numai Caliopi a fost de vreo zece ori la don colonel!

MOŞ TEACĂ PENSIONAR

De multă vreme m-am gândit eu că ar trebui scris un capitol Moş Teacă pensionar. Căci acest brav melitar e tot aşa de teribil când trece la pensie ca şi când e în activitate.

S-a întâmplat, însă, că Moş Teacă mi-a luat înainte şi s-a descris el singur, aşa cum eu nu l-aş fi putut zugrăvi niciodată. Într-o petiţie pe care o adresează Camerei şi pe care o găsesc în Naţionalul, Moş Teacă, reprezentat prin dnii general Haret (?), colonel Boteanu (Romulus sau Gomulus?), lt.-colonel Ghidionescu, maior P. Niculescu şi căpitan C. Lămotescu, declară că îi trebuie ceva sume mai multe, fiindcă a luat parte în campanii.

Iată cum se exprimă cazonul pensionar:

„Ofiţeri de toate gradele ierarhiei militare semnalaţi pe câmpul de luptă din Bulgaria, unii din aceştia acablaţi de infirmităţi, rezultat al zbuciumărilor campaniei şi retraşi astăzi din rândurile armatei, pentru educaţiunea şi îmbărbăţirea acelor care, să le ia locul presint în mare parte, *aspectul unui mare discredit* şi dezgust de cariera armelor.”

Care va să zică, acablaţii prezint aspectul unui mare discredit, fiindcă au remuneraţia prea mică? Nu mai prezintă aspect de discredit, leat, că te acablez cu patru zile ploton de pedeapsă!

Mai departe, însă, bravul Teacă ne spune că:

„Desinteresul de a se privi cu atâta indeferenţă, umilitoarele mijloace procurate pentru existenţa acelor care şi-au expus viaţa în lupte constituie o flagrantă injustiţie şi o crimă ce ţara comite *în detrimentul acestor virtuţi militare şi a familiilor acestora, care, în profunda lor decepţiune, exprim cu indignaţiune că ţara, muma lor, este atât de ingrată cu dânşii.”*

Acest nou model de stil cazono-pensionar a întrecut tot ce imaginaţia de micul echipament poate fabrica. Se stabileşte un fel de familie nouă, cum se vede treaba. Conform acestei declaraţii, iată ce scenă se poate petrece la comisia de recrutare:

Vine recrutul. Comisia îl întreabă:

— Cum îl cheamă pe tat-tău, băiete?
— Teacă, domle.
— Da' pe mă-ta?
— Pă mama? Virtutea militară.

Şi de ce mă rog? Pentru că, vorba lui Moş Teacă: „Edificându-se cu această modestă ameliorare materială în momentul comemorativ al țării pentru războiul independenței sale; recompensă binemeritată oficerilor luptători şi asimilaților lor”.

Eu, unul, aş propune ca în loc de „această modestă ameliorare materială în momentul comemorativ al țării” să se acableze pensionarii cu câte un profesor de limba românească. Nu de alta, dar sunt băieți din familia Virtuții militare, şi e păcat să prezinte aspectul unui discredit al stilului.

MOŞ TEACĂ ŞI EXAMENELE

Moş Teacă a devenit pesimist. De douăzeci de ani de când e căpitan s-a prezentat la o mulțime de examene pentru gradul de maior. Nu ştiu cum s-a făcut, însă, că, deşi cunoştea în perfecție manualul înjurăturilor celui mai perfect surugiu, totuşi comisiunea l-a respins.

De atunci Moş Teacă e în contra examenelor. Şi, pentru ca să-şi propage mai bine ideile, el scrie în Revista armatei un articol foarte simțit, în care declară că avansările ar trebui să se facă numai „la alegere”.

— Concursurile sunt daraveri țivile! Parcă eu, când am luat-o pă Caliopi de nevastă şi mi-am pus-o în flancul stâng, am pus-o la egzamen! Deloc. Am luat-o la alegere, adică am primit ordin de la don colonel şi m-am cununat.

Acum să cităm ceva din articolul lui Moş Teacă. Ascultați ce desluşit vorbeşte el: „Se ştie că prima sarcină ce are un şef de corp, față cu corpul oficeresc, nu este aci locul a-i face descrierea”.

Aşa e că-i clar? Se ştie că prima sarcină a unui şef de corp este: nu este locul aci a-i face descrierea!

Mai rar aşa explicație! Modelul acesta de argumentare l-a luat Moş Teacă de la Caliopi. Întrebată odată de soțul său care sunt datoriile unei consoarte, madam Teacă a răspuns:

— Datoria unei consoarte este: nu e aci locul a-i face descrierea.

Dar acuma înțelegem noi pentru ce Tecuță e contra examenelor: pentru că la examene nu se admite asemenea stil, din cauză că stilul l-au inventat țivilii.

De aceea sunt şi eu de acord cu Moş Teacă de la Revista armatei, care susține că nu mai trebuie examene fiindcă dacă un şef de corp cade la examen, el îşi pierde „prestigiul, care este factorul cel mai puternic”.

Ba bine că nu! Pentru ca Moş Teacă să nu-şi piardă prestigiul, trebuie să-l avansăm la alegere, chiar dacă e... Teacă de tot.

Avansează, leat, că, dacă nu, te avansez eu! Ce, vrei să-ți pierzi prestigiul?

PRIMUL ATAC

„Rareori, s-a văzut un căpitan aşa de capabil ca Moş Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri şi a slujit de titlu unui volum de nuvele.” Acestea sunt cuvintele cu care autorul volumului Moş Teacă încheie primul capitol. Cuvintele au fost scrise într-un ceas bun, pentru că tipul şi-a câştigat în adevăr un renume, şi e azi cunoscut de toți câți au în flancul stâng o inimă cazonă, de toți câți au în serviciul lor interior un suflet țivil.

Ce este însă Moş Teacă?

S-ar putea face asupra lui comentariile care s-au încercat asupra lui Faust, şi încă nu i-am găsi exact dezlegarea dacă am fi pretențioşi. Pe scurt, însă, Moş Teacă personifică pe omul care, în baza celor trei fire de sârmă galbenă, se crede atotştiutor, atotfăcător, atotputernic şi nu admite alte păreri decât pe ale lui. „Aceasta este părerea mea, şi o împărtăşesc”, e o vorbă legendară, care ar putea fi foarte bine lozinca lui Moş Teacă.

Precum se vede, cazul se complică cu multă trufie, cu multă prostie şi cu autoritate enormă.

Ar fi dar nedrept să afirmăm că Moş Teacă este numai militar. Lărgindu-i cercul de activitate, studiindu-l de aproape, el poate fi cu aceeaşi uşurință prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciante de coloniale, orice — pentru că în toate breslele acestea întâlnim însuşirile de mai sus, în unele mai mult, în altele mai puțin.

Şi iată pentru ce am crezut că se impune să scoatem pe Moş Teacă din specialitatea cazonă, ce i-am dat în volum, şi să-l introducem în ziaristică. Aci câmpul de operație e mult mai vast, căci ziarul este o enciclopedie a 20 bani exemplarul, o enciclopedie care nu cruță nimic.

De prostia umană, îmbrăcată în haina teoriilor adânci sau în mantaua autoritarismului nejustificat, ne izbim pe fiecare zi. Suntem dar siguri că nu vom pătimi de lipsă de materie.

Dimpotrivă, avem credință în viitorul lui Moş Teacă, şi facem aci declarația noastră de război.

Moş Teacă îşi desfăşură steagul, scoate spada şi avansează ca un erou ce este, cu gândul că toată campania lui va reuşi să pună în evidență producțiunile politice, sociale, literare şi morale ale acelora care pătimesc de boala moştecismului.

— Du-te, mândre căpitan! Apari în lagărul vieții, luptă... şi-ți va fi mormântul-ncoronat de flori.

Se-nțelege, am dori ca mormântul să ți se sape cât mai târziu; dar asta nu atârnă de vitejia ta, ci de virtutea acelora care se numesc cititori.

Zorile au sunat, să ne deşteptăm!

MOŞ TEACĂ SENATOR

V-ați întrebat vreodată ce se face frunza care cade, steaua care piere, speranța care te lasă? V-ați întrebat vreodată unde se duc visurile noastre când se smulg şi zboară?

Eu m-am întrebat adesea, vai! În orele mele de durere, când amicul acestei vieți deşarte îmi apare înainte ca un mare punct de întrebare. Am plâns şi eu cu arborele ce rămâne gol — mai mare ruşinea! — în mijlocul grădinii; am plâns cu steaua palidă, cu tânărul fără speranță, cu marinarul fără busolă, şi am înțeles pe cei ce nu mai pot avea nici visuri! O, i-am înțeles şi i-am plâns, i-am plâns şi i-am înțeles! Credință-ştiință; ştiință-credință.

Şi, cu toate astea, frunzele au continuat să cadă, stelele au continuat să pice, oamenii să plângă...

Pân-aici, toate bune. Este însă o singură ființă care tocmai când ți se pare că a căzut, tocmai când, adică, ți-e lumea mai dragă, te pomeneşti că apare mai țanțoşă ca oricând.

Este Moş Teacă.

De obicei, când ghetele se rup, le arunci sub pat; când cad frunzele, le mături; când cade o cocoană, o ridici; când însă cade

Moş Teacă, statul are obicei de-l face cel puţin senator, dacă nu jandarm rural. Se spune în armată că dacă micul echipament se deteriorează, trebuie trecut la reformă; singur Moş Teacă, cu cât e mai deteriorat, cu atâta e urcat mai sus, cu atâta îi dăm lui grija de a reforma ţara.

Nu trebuie dar să vă miraţi când auziţi că Senatul e plin de Tufelcică, Vrabie, Lămotescu şi alte teci ruginite; guvernul are destulă vasilină ca să le scoată rugina; este diurna, este acest puternic frecător şi lustruitor parlamentar.

De regulă, senatorul ex-Teacă e guvernamental. Asta provine din cauză că un guvern are nevoie de membri disciplinaţi, şi nimeni nu poate cunoaşte mai bine această virtute cazonă decât aceia care au tecit şi s-au tocit vreme îndelungată.

În alte ramuri omul ajuns la pensie e pus deoparte; în armată, însă, nu. Acolo, cu cât eşti mai pensionar, cu atâta eşti mai apt pentru Senat; şi dacă nu mai poţi comanda o companie, eşti destoinic să conduci o ţară — căci ţara e ţivilă.

Odinioară se spunea că fiecare soldat poartă în gibernă bastonul de mareşal. Azi se poate spune că fiecare Moş Teacă poartă în teacă diurna de senator.

DIN VIATA MILITARĂ

DEZERTORUL

Fiecare soldat poartă în gibernă bastonul de mareşal!

— A venit răcuţii! A venit răcuţii!

Strigătul acesta ieşea din gurile tuturor soldaţilor, care umblau nebuni de bucurie, parc-ar fi vrut să ducă vestea prin toate colţurile cazărmii. Şi toţi se veseleau văzând recruţii aşezaţi pe două rânduri în sala podită cu asfalt. Bucuria n-avea margini; mai ales leaturile din urmă aruncau capelele-n sus, strigând cât le lua gura: „Ne-am dus, mă!”

Sfioşi, aiuriţi, stau noii-veniţi. Şi, tot strângându-şi împrejurul trupurilor sucmanele zdrenţăroase, holbau ochii în jurul lor, neştiind să-şi dea socoteală de veselia celor ce aveau să scape, zâmbind câteodată la glumele soldaţilor vechi, care se-ntorceau de la masă cu gamelele şi câte o bucată de pâine neagră-n mână.

Soldaţii se tot învârteau printre recruţi, şi cei mai vechi căutau să-i pună la mână câte ceva.

Printre cei noi, tipuri de tot felul. Veneau tocmai din fundul Moldovei şi acum vedeau pentru-ntâia oară Iaşii.

În dreapta, unul zdrenţăros şi cu faţa galbenă îşi rotea ochii cu spaimă de jur-împrejur, ca-n faţa unei lumi noi, necunoscute; altul, mai încolo, părea mai vioi şi tot îndrăznea, din când în când, să ridice ochii spre soldaţii vechi, care nu-i păreau atât de răi cum îi vorbea satul.

Şi tocmai în fund, la flancul stâng, retras de lângă tovarăşi, şedea un târgoveţ tânăr, cu faţa nepârlită de soare, ţinând în mâna-i albă o umbrelă de mătase vişinie.

Din anii petrecuţi în grefa Tribunalului de Ilfov îi rămăsese colţul de păr pe frunte, degetul cel mic de la mână ţinut la distanţă de celelalte... ca statuia lui Gheorghe Lazăr, şi un dispreţ suveran pentru desculţii satelor, cu care era acum silit să stea alături. Din când în când, îşi ducea la nas batista-i parfumată şi-

şi dregea colţul pe frunte, scoţându-l cât putea mai mult de sub pălărie.

Cei vechi se tot învârteau împrejurul recruţilor.

— Măi băietane, întrebă unul, cât cei tu pi căciuliţa ist' neagră? Că de-amu nu-ţi mai faci nici o trebuinţă!

— Dă...

Şi recrutul dădea din umeri.

— Da' pi betili celea ci mi-i lua?

— Dă...

În fund, unul îşi găsise „un sat".

— Da' lelea Măriuca?

— Dă... ea amu s-o dus hăt-încolo, la Oroftiana, la on moş a ii, că i-o ars casa din Păltineşti.

— Da bădiţa Ghiorghi?

— A Saftii chiaburului?

— Iei!

— Îi! El amu-i tari scârbit, că Ancuţa o luat pi Vasili a moş Albului...

— Ien taci! Irrra!...

Un sergent se dăduse pe lângă „nemţescul" din fund.

— Dumneata eşti tot recrut, musiu?

— Da, recrut...

— Da' cum de v-a adusără cu ţăranii ăştia?!

— Eu ştiu? în ziua de azi nu să mai dă nici o consideraţiune unui băiat mai dă familie. Nici n-a vrutără să ştie, m-a adusără dă la Bucureşti pentru că am contat acum vo câteva luni cu domiciliu în Botoşani. Parol d-onor, m-am *stenahorisit*[16]!

Şi, dezgustat, sătul până-n gât de atâta şedere între sucmanele jegoase, scoase o tabacheră roşie cu o potcoavă de metal deasupra şi începu a-şi face ţigară. Când isprăvi, îşi aduse aminte şi de sergent.

— Poftiţi, faceţi ţigară?

— Vă mersi... ca să nu vă refuz.

Şi, la rândul lui, sergentul începu să răsucească o ţigară groasă... ca dintr-al altuia.

* * *

Se auzi în curte un semnal.

---

[16] A se stenahorisi - a se tulbura, a se nelinişti. Aici cu sensul de a se sătura.

Din toate părţile începură să alerge ofiţeri, sergenţi, soldaţi. Fiecare se grăbea să-şi găsească o treabă, şi din gură-n gură auzeai aceleaşi cuvinte: „Vine don colonel”.

Colonelul urca scările încet, greoi, cam adus de mijloc, cu o mână pe sabie şi cu alta-n vânt; barbişonul sur, adus înainte de vârf îi atârna solemn de la bărbie.

Toţi îşi luară poziţia. Un moment, nimeni nu mişca, amorţiseră şi degetele, ochii nu mai sclipeau. Prin imitaţie, fără voie, recruţii şedeau şi ei smirna. Pe toate feţele, aceeaşi frică, numai târgoveţul vroia să pară mai puţin mişcat, dar picioarele-i tremurau şi ochii i se fixaseră pe vârful ghetelor, de unde de-abia zgândărea cu vârful umbrelei o bucăţică de noroi.

Colonelul ceru un condei, iscăli câteva hârtii, apoi se sculă, îşi luă un aer mai grav, băgă degetele de la mâna dreaptă între nasturii de la piept ai tunicii, puse stânga pe mânerul săbiei şi începu un discurs emoţionant — ai fi zis: Mihai Viteazul la Călugăreni:

„Copii! Să fiţi cuminte, să vă siliţi... Cariera armelor e frumoasă, e nobilă! Pentru consolidarea patriei, suntem datori cu toţii să ne sacrificăm! Să fiţi ascultători şi supuşi, căci, cum s-a zis cu mult rezon, disciplina este sufletul armatei! Mai mult valorează o mână de oşteni disciplinaţi decât o trupă de mercenari!

Ofiţeri, subofiţeri, caporali şi soldaţi, fiţi blânzi, dar severi cu recruţii! Fiţi imparţiali, dar riguroşi în aplicarea pedepselor: recompensaţi virtutea, pedepsiţi viciul! Nu uitaţi că cea dintâi datorie a unui superior este aceea de a fi un părinte bun, dar sever...

Recruţi, fiţi confienţi în şefii voştri şi respectoşi drapelului, căci, cum s-a zis cu mult rezon, drapelul este simbolul onorului, precum onorul este simbolul drapelului! Adevăratul soldat este acela care moare la umbra drapelului ce i-a confiat patria-mumă, dar nu-l lasă din mână. Trăiască dar Majestatea-sa regele, trăiască armata română! Rupeţi rândurile, marş!”

— Strigaţi „trăiţi”, mă! strigaţi „trăiţi”! şopteau sergenţii pe la spatele recruţilor când colonelul îşi sfârşi discursul.

Dar recruţii erau pe altă lume. Severitatea colonelului şi frica se citeau pe toate feţele le-ngheţase inima. Numai târgoveţul aproba din cap şi spuse sergentului de alături:

— Foarte bine a vorbit.

În sfârşit, i-a băgat prin companii.

Căpitanul se apropie de sergentul-major:

— Vezi, să scoţi garnitura de reformă şi s-o dai pă oameni. Caută să... să nu fie... ştii... aşa plină... de insecte!

— Prea bine,-nţeleg!

— Şi sergentul de zi să le dea pâinea... şi rachiu. Dup-asta să mi-i tunză pă tobă. Hainele lor să le ducă la magazie; le-om vinde când s-o fixa ziua de licitaţie.

— Prea bine,-nţeleg!

— Vezi că eu acum mă duc la masă. Când m-oi întoarce, să găsesc tot gata.

— Prea bine,-nţeleg!

Şi căpitanul ieşi, după ce luă un rachiu şi o coaje de pâine şi puse pe un soldat să-i şteargă ghetele şi gulerul mantalei.

Târgoveţului îi luase Dumnezeu glasul când a văzut hainele ce avea să-mbrace de-acuma-nainte. Curgeau peticele de pe ele şi parcă umblau singure. Soldaţii spuneau că hainele astea făcuseră şi războiul de la 1877.

Sergentul-major făcea zâmbre la tabachera cu potcoavă şi-i pusese gând rău. Începu să vorbească târgoveţului despre avantajele pe care le are un soldat să se ia bine cu „gradele” şi mai cu seamă cu sergentul-major, care este, după căpitan, „sufletul companiei”. Dintr-una într-alta, aduse vorba despre tabacheră:

— Iii! Ce frumoasă tabacheră! Am căutat şi eu una aşa, da’ n-a fost posibel să găsesc. Dac-aş găsi, momental aş lua una. Mă-nnebunesc după tabacherile cu potcoavă! De unde ai luat-o?

— Asta-i din Bucureşti.

— Din Bucureşti? Ce spui?! Şi scumpă să fie una aşa?

— Nu, un bagadel, patru franci!

— Ieftină.

— A, am avut alta mai frumoasă, pentru ţigări, da mi-a furat-o...

— Ţa-ţa-ţa! Auzi, domnule!? Ei, cum?

— Ştiu şi eu?!

— Dă să ţi-o ţiu eu pă asta, că aici suntără mulţi lungi de mână...

— Aş! Acuma mă păzesc eu, că m-am fript o dată!

— Curat! Cin’ să frige la ciorbă suflă şi la iaurt...

— Sigur.

— Dar... să-ţi spui drept... dacă mi-ai da-o mie spre sovinir... ţi-aş fi îndatorat...

Se auzi plantonul strigând: „Drepți!”

Venise un ofițer.

— Sergentul-major!

— Porunciți!

— A plecat don căpitan?

— Da, să trăiți, don locotenent!

Ofițerul ieşi fredonând:

On dit que l’on te marie[17]...

Sergentul major era furios: tabachera-i zburase cu potcoavă cu tot, iar fostul copist la grefa Tribunalului de Ilfov se pierduse prin cazarmă.

* * *

Lângă uşă, sergentul de zi împărțea pâinea recruților, care rupeau dintr-însa parcă nu mâncaseră de-un an.

— Măi leat, striga un căprar, să nu faci firmituri pă jos, că nu eşti acas’ la tat-tu!

— Dă, om grijî...

— Ce „om grijî”?! Vezi să nu te grijesc eu mai curând! Aici nu merge cum crezi tu. Ori gândeşti, poate, că ai slugi să măture după tine!...

— Ba nu; da’ undi şî cadi şî mâncăm?

— Unde? în căciulă! Tu nu pari prost; de unde eşti?

— Di la Scuteni.

— Şi al cui eşti tu din Scuteni? Am fostără noi p-acolo cu reghimentu.

— Ați fost? Apâi, dacă ştiți, mai la vale de primărie este o ogradă mare cu două case: într-una şedi tătuța şi-n cei di la vali sor-me cei măritatî.

— Da’ cum îți zice ție?

— Neculai a Sultanii.

— Da alde tat-tu, alde mă-ta suntără oameni chiaburi?

— Dă, gospodari...

— Fruntaşi? Ce ‘iceau ei când ai plecat încoa? Nu să boceau? Ori zi: ba bine că nu!... Ți-a datără bani mulți?

— Dă, numa cât vreo triizăci di franci...

— Şi ce i-ai făcut? I-ai dat pă gârlă?

— Li am tăti, fără cât un leu di parali.

[17] Se spune că te măriţi (fr.)

— Apăi, bine, bine... Tu o s-o duci foarte bine... dacă... dacă ţi-ei face datoria. Să nu-ntorci vorba-napoi la un sergent ori la un căprar, că pân' la ofiţeri — ei suntără mosafiri în cumpanie. Vorba aia: pân' la 'Mnezeu te fură sfinţii! Să cauţi cât ai putea să nu trăieşti rău, cu căprarii mai ales, că — păcum îţi spusei — ei suntără mai mari în cumpanie; că ofiţeri — văzuşi tu singur adineaorea pă căpitan — ei stă un ceas şi să duce. Ţine minte, că eu nu te-nvăţ dă rău!...

* * *

Peste un ceas odaia era plină de părul recruţilor, pe care îi tunsese „ca-n palmă".

Îi îmbrăcaseră în haine milităreşti ca pe o companie de dezertori, aşa atârnau zdrenţele de pe ei.

De-acum încolo, o viaţă nouă se deschidea înaintea lor. Pletele ţărăneşti tunse, livreaua îmbrăcată — de-acum erau ai statului. Şi viaţa asta necunoscută, pe care o aşteptaseră cu groază, avea să-i stăpânească încă trei ani. Când au să scape şi cum? Haina asta îi strângea ca nişte chingi din care nu te mai dezrobeşti pe vecie.

Un recrut stătea la fereastră. Privea la dealul de pe care Galata-şi arată zidurile fioroase cu biserica înnegrită de vreme. Galata! Auziseră de dânsa. „Cine nu-i deciuplinat, acolo putrezeşte!" Şi privirea-i se pierdea departe-departe, peste dealuri, într-un colţ de pământ pe care cu sudoarea frunţii îl muncise, unde erau toţi ai lui, unde era Ileana, cu care copilărise şi cu care gândea să-şi unească soarta, unde erau îngropate toate visurile copilăriei şi toate năzuinţele tinereţii, dragostea şi patimile lui... De-acum, cine ştie dacă va mai călca o dată pe pământul iubit... De-acum...

— Măi băiete!

Recrutul tresări. Era un sergent.

— Măi băiete, nu te mai gândi acas'. De-acuşi încolo să fii cu mintea numa la armată dacă vrei s-o duci bine. Las-o dracului pă fata lui nea Ion, că-şi găseşte ea petrecanie... Te-ai făcut catană, numa la cătănie să te gândeşti...

— Dă, domnule, m-oi gândi...

— Ia ascultă, când vorbeşti cu un grad, să nu-i mai zici „domnule", că aici nu merge ca la primărie, cu notaru. Zi „domnule sergent" ori „domnule căprar" — ce o fi gradu lui.

— Pân' ce-om deprinde şi noi.

— Mai întrebaţi din soldaţii vechi, că pă urmă, când n-oţi şti o să vă fie greu.

— Înţelegem.

Şi sergentul pleacă, strigând pe un soldat vechi:

— Petre Gheorghe!

— Porunciţi, să trăiţi, don sergent!

— Und' ţi-e faţa de pernă?

— Trăiţi, don sergent, mi-a furat-o când am fost la arest...

— Cin' ţi-a furat-o?

— Nu ştiu, trăiţi, don...

— De ce nu ştii?

—?

— De ce nu ştii, mă?

—?

— N-auzi, de ce nu ştii? Am să te rapurtez să te dea în judecată pentru pierdere de echipament cu reţidiv... Ştii c-ai mai pierdut şi o gaică... Escadroanele de sfinţi care se ţin după Hristos ca jandarii după maiestatea-sa regiul!! Până-n trei zile să faci perna, că te bag în boală!

— Să trăiţi, don sergent, daţi-mi voie să vă spun ceva: n-am parale, că ştiţi bine că la-nchisoare nu se dă soldă...

— Să, ai!... Lumânarea cu care a umblat Dumnezeu în noaptea-ntâi când a făcut lumea! Că don căpitan pă mine m-apucă! Auzi, mă?

Şi doi pumni răsunară înfundat în fălcile soldatului.

Recruţii se uitau cu groază. Frica-i îngălbenise pe toţi.

— Trăiţi, don sergent, nu mai e ordin de bătaie, răspunse cu ochii-n pământ cel bătut.

— Ce-ai zis? Ce-ai zis?? Nu mai e ordin de bătaie?! Auzi deciuplină! Bine mă, aşa mural ştii tu să dai la răcuţi? Am să te dau în Judecată pentru pierdere de echipament cu reţidiv şi răbeliune-n timp dă pace! În loc tu să spui la răcuţi: „Mă, când ăi vedea pă don sergent ori pă don căprar să te-apuce frigurile, să intri-n pământ!” tu-i înveţi la insubordinaţie! Aşa ai învăţat la tiurie?... Papucii Maichii Precistii şi lingura cu care bea arhanghelu grijanie în ziua de Blagoveştenii!... Las', că te-nvăţ eu melitărie!...

Şi alţi doi pumni răsunară.

Se auzi gornistul sunând de masă.

— Aide, strigă sergentul de zi, lingura şi strachina! Treci pe două rânduri, leat, treci mai iute, că te ia mama dracului!

Un recrut se apropia.

— Domnule... Nia nu ni-o dat pâine.

— Dă ce?

Un soldat vechi răspunse:

— Nu s-a ajuns o pâine.

— Dă ce nu s-a ajuns?

— Trăiţi, don sergent, cât am fost eu de platon, aţi luat una domnia-domniilor-voastre de aţi mâncat-o cu tocană par-ticuleră.

Se auzi o palmă.

— Nu ţi-e ruşine să minţi, mă? Când am luat? Apoi către recrut: Marş de-aici! Ai venit de-acasă, să-ţi cumperi!

— N-am parale...

— Să ai! Ce treab-am eu?! Ai s-o duci rău dacă dup-acum ai început cu mofturile!

Porniră la masă.

Cazanul fu scos în curte şi soldaţii se apropiau unul câte unul cu capacul ca să-şi ia porţia.

Târgoveţul cu tabachera potcovită ieşise şi el, nu ca să mănânce, dar „ca să aibă o idee”.

Sergentul îl duse tocmai lângă cazan, pe deasupra căruia un regiment de muşte zăcea decapitat.

— Ce, domnule sergent, de asta mănâncă toţi? întrebă târgoveţul.

— Păi!

Stăpânul tabacherei îşi puse batista la nas.

De la cazan l-a purtat prin bucătărie. Pe jos nu se mai cunoştea dac-a fost odată podit cu asfalt; acuma se vedea numai ceva cenuşiu, crăpat, şi vreo câteva băltoace de apă stropiseră pereţii. Într-un colţ două hârdaie cu apă, peste care plutea o pojghiţă de grăsime albă, împeticată. Nişte tocătoare murdare pe mese, iar în cui obligatorul şir de ardei şi legătura de usturoi. Cazanele murdare fierbeau întruna, iar în fundul unei colosale putini de borş, în care nu rămăseseră decât huştile, muştele jucau în pas de voie.

În fundul plitei sfârâia un capac de bidon plin cu ficat.

Târgoveţului îi mirosi a tocană.

— Da’ acolo ce-i? întrebă dânsul.

— E nişte tocană mai particuleră, a noastră, răspunse sergentul.

— A, va să zică nu sunteţi puşi în bani...

— Ba da, da mai facem şi câte o tocană, aşa, de richiziţie.

Când au ieşit din bucătărie, afară, împrejurul cazanului, n u s-auzeau decât vorbele astea:

— Mai pune nişte grăsime!

— Dă o porție mai slabă!

— Ăsta-i zgârci!

— Ăsta-i ciolan!...

Din când în când, glasul căprarului, care striga la recruți:

— Ho! Ho, răcane! Mai la urmă! Încă nu ți s-a curățit mațele de mămăligă! Ce te-ndeşi aşa, ca fata mare la argea?..

La teorie.

Un căprar stă în fața recruților şi le spune:

— Stați la marginea patului, mâinile pă genuchi; n-ai voie să mişti, nici să-ntorci capu, măcar de-ai muri. Să nu clipeşti din ochi, leat, şi să asculți ce ți să spune, ca să-ți între-n devlă. Şi, după ce tuşi cazon, căprarul începu: Deciuplina melitară este o supunere oarbă... care aveți o țigară?

— Am eu, să trăieşti, domnule, zise un recrut şi scoase din tunică o pungă de piele strânsă cu baiere la gură şi pe fundul căreia de-abia se zărea puțină mahorcă prăfuită.

Căprarul sucea țigara.

— Domnule, eu am voie să iau o țigarî di tiutiun? întreabă recrutul, mândru că avusese onoarea să dea o țigară „unui grad”.

— He, he! Nu te uita ce fac eu. Cum ai să fumezi tu înaintea mea?! Nu te gândeşti?

— N-am ştiut.

— Apăi să ştii. Infirioru nu poate fuma înaintea supiriorului său, fie-n timp dă pace, fie-n timp dă rezbel.

Recrutul îşi strânse punga, uitându-se cu jind. Şi se gândea: „Batâr on fum şî fi tras!”

Căprarul începu iar teoria:

— ...oarbă a infiriorului către supirioru său. Armata fără deciuplină ar fi... dați un chibrit.

Un recrut îi aprinse un chibrit, şi căprarul, aprinzându-şi țigara, murmură printre dinți:

— Du-te la loc! Apoi, urmând: ...o adunătură dă oameni piriculoşi sucietății. Deciuplina este sufletu armatii... Băgați dă seamă, c-am să vă pui să ziceți după mine...

Dar recruții numai cu ochii erau la căprar. Gândurile lor erau departe, peste dealuri, la satul lor, la casa lor. Câtă deosebire între teoria din cazarmă şi poveştile de la şezătoare! Toate basmele căprarului, din care nu-nțelegeau nimic, pe o

ureche le intrau şi pe alta le ieşeau... Unde-s poveştile cu feţi-frumoşi care răpesc pe Ileane şi le duc departe, prin pădurea de argint, în palatul zânelor? Unde sunt glumele flăcăilor, sfiala fetelor, ochii închişi ai bătrânelor, începuturile de dragoste şi jocurile nevinovate, şi uşoarele strângeri de mână, tot farmecul unor vieţi tinere? Disciplina militară este o supunere oarbă!...

Şi unul din ei, tot gândindu-se acasă, îşi vedea iubita plângând, fugind de strângerile-n braţe ale flăcăilor duşmănoşi de norocul lui, şi scoase un oftat adânc...

Dar căprarul uitase de mult oftaturile din vremea de recrut.

— Ce oftezi, măi? Nu să oftează la tiurie! Ţi să pare grea meliţia? Da' ce-o să mai vezi încă! Ia, mai bine, spune-mi ce-am zis pân-acum, că eu nu pasc bobocii acilea!

Recrutul se sculă-n picioare.

— Haida, zi, de! Să te aud... Deciuplina...

Cu glas înăbuşit, recrutul începu:

— ...Deciuplina... sucietate... supirioru...

— Aşa, măi? Vezi dacă nu bagi dă seamă?... Ce filoscofie mare e să-nveţi?... Mai zi o dată!

— Deciuplina... sufletu... adunăturii...

— Aşa te-am învăţat eu? Hai? Aşa te-am învăţat? Ia să te fac eu să fii cu mintea acilea! Că doar acuşica-ţi spusei dăstul dă limpede şi pă isplicatelea; nu-i ca să zici că n-ai înţeles... da ţi-e gându la dracu!...

Îl luă de mână şi-l duse în faţa lămpii din perete.

— Ai să-mi stai aici toată seara. Şezi într-un picior, ridică mâna dreaptă-n sus şi mişcă din degitu arătător mereu; capu sus. Şi nu clipi. Aşa să-mi stai. Şi să ştii, asta să cheamă „să chemi pă dracu dă la lambă”.

Bietul recrut se poticnea mereu. Îl durea mâna, îl dureau ochii de para lămpii, dar când vroia să lase piciorul pe pământ, să-nchidă din ochi sau să lase mâna-n jos, auzea glasul căprarului:

— Cheamă pă dracu dă la lambă, că acuma viu la tine!

Nenorocitul lăsase capu-n jos încetul cu încetul, iar din deget de-abia mai putea mişca. Căprarul îl zări. Se apropie de dânsul, scoase o ţepuşă de lemn din buzunar şi o puse recrutului sub bărbie.

— Mai lasă-ţi dovleacu-n jos, dacă poţi!

Dar peste un ceas recrutul îngălbenise. Se sprijini de zid şi lăsă mâna în jos, apoi căzu pe scânduri; ţepuşa-i sângerase bărbia.

— Du-te la loc! îi strigă căprarul. Acuma te graţiez, pent' că eşti răcut, da mai târziu te ia mama dracului!

Când le-a dat drumul de la teorie, li se părea de bucurie c-au scăpat şi de miliţie...

În seara aceea sergenţii făceau un chef cazon la cazarmă. Trecuse o lună de la „însumarea" recruţilor. Acum, mai cu ghionturi, mai cu pumni, ştiau „deciuplina" pe de rost.

În fund lângă fereastră stă sergentul-major, doi sergenţi şi târgoveţul cel cu tabachera, sau mai bine cel fără tabacheră — căci îl convinsese sergentul-major că e o ruşine ca „părintele companiei" să nu aibă asemenea obiecte de artă. Şi pe când în sobă se frig nişte bucăţi de carne înţepate de baionetă, două plosci cu vin trec din mână în mână, din gură-n gură...

— Aşa mă, zice un sergent, s-a dus dracului meliţia! Alt-dată era viaţă, aveam avanturi, nu glumă! Acuma numa ofiţerii au parte: unu-i cu popota, altu cu ordinalu trupii... n-o să mai vezi reangajaţi cât cucu!...

— Ba bine că nu! Azi s-a stricatără şi soldaţi şi tot. Când cei unuia o ţigară, îţi face mutre, parcă i-i cere pă a bătrână!

— Da eu ce să mai zic?! răspunse sergentul-major sucindu-şi sfârcul mustăţilor; când eram pă 78 în Dorobanţi, nu mă mulţumeam cu trei-patru sute dă franci pă lună! Acuma, tufă dă Veneţia şi clei dă ogar!

Şi oftă adânc.

— Ştiţi ce, don sergent? zise târgoveţul, care, graţie micilor economii realizate la grefa onor. Tribunalul Ilfov, trăia tot printre „grade". Haidi să punem pă Potoroacă să ne cânte. Are haz ţiganu!

— Bine zici!

— Zău aşa!...

— Da' mai dai un chil d-ăsta roşu? întrebă sergentul-major.

— Cum să nu?!

— Aşa da. Apoi strigă: Potoroacă! *Aorde mo*[18]!

— Iaca-ndată! răspunse ţiganul, care nu vroia să vorbească în limba lui.

---

[18] Vino-ncoa, mă! (n.a.)

Potoroacă se gătea să se culce, dar auzind porunca sergentului-major începu să se îmbrace. Era soldat de doi ani de zile. Rotund ca o minge, negru cu lustru, foarte caraghios îndeobşte şi mai ales la ordinul sergentului-major, Potoroacă ajunsese să trăiască bine-n companie de pe urma calității pe care o avea de-a-nveseli pe „grade”. Era scutit de corvadă foarte adesea, făcea pe planton tot „schimbu-ntâi”, nu intra în gardă decât la locuri uşoare şi pe deasupra i se treceau o mulțime de lucruri pentru care alții ar fi stat cu „cățeaua” ori ar fi făcut „pluton de pedeapsă”.

Şi Potoroacă aprecia foarte bine foloasele astea. Acasă fusese lăutar, încât cu insultele boiarilor şi cu glumele lor era deprins. Pentru un ceas, două de caraghioslâcuri era scutit de multe nevoi; de aceea, când auzi glasul sergentului-major, se-mbrăcă îndată şi veni înaintea lui.

— *Şo mai carel*[19]? îl întrebă un sergent care învățase două-trei vorbe țigăneşti.

— *Saşişto, o rai; da keraimos*[20]?

— *Mişto*[21].

Toți făceau haz mare, mai mult de „camaradul” lor decât de Potoroacă. Sergentul-major îi spunea întruna:

— Măi Vasiliule, tu trebuie să fii neam dă țigan. Zău, mă! Dă unde eşti tu dă loc?

— Dă la Stâlpu din Buzău.

— I! Apăi acolo suntără toate şatrele țigăneşti. Acolo caută țiganii auru-n gârlă... Să ştii că eşti țigan. Câş, cioară, cârrr!

Şi ceilalți, după sergentul-major:

— Cârrr!

Potoroacă se bucura grozav că găsise un „grad” din neamul lui şi chiar răspândea vorba că sergentul nu seamănă cu tată-său.

Chilul omului-tabacheră sosise şi trecerea de la unul la altul printre cei patru tovarăşi de masă... Iar Potoroacă, imitând cobza pe o baionetă, cînta mereu:

Şapte gâşte potcovite
A plecat să se mărite...

---

[19] Ce mai faci? (n.a.)

[20] Voinic, domnule sergent; dar dumneavoastră? (n.a.)

[21] Bine (n.a.)

Şi cânta, şi juca, şi se frământa, îşi sucea picioarele, dădea din mâini, apoi se trântea la pământ şi se făcea mort. Atunci unul din sergenți lua baioneta-n mână şi-l lovea de două-trei ori:

— Scoală-n sus, gaiță! Uite, mă, a-nviat *şoşoiu*[22]!

În vremea asta, chilul se golea, iar fostul proprietar al tabacherei cu potcoavă se uita lung cum sergentul-major îl potcovise.

Amintirile grefei Tribunalului Ilfov erau toate în tabachera ceea.

— Nu mai dai un chil, Guță? întrebă sergentul-major pe târgoveț.

— Zău, parol dacă am vun ban la mine!...

— Aş! Să poate?! Dumneata eşti de famelie, cum să n-ai?

— Am, nu poci pentru ca să zic, da' suntără la don căpitan...

— Stați, că vă dau eu un pont, răspunse sergentul din dreapta, întâiul direcționar al companiei.

— Haidi, să te vedem ce pricopseală ştii!

— E un răcan de-ăştia noii cu parale.

— Care-i ăla? Că i-am văzut mangoşiți rău pă toți...

— E Neculai a Sultanii; l-am dibuit dă cum a venit.

— Bun, bun, haidi să te vedem!

Sergentul din dreapta se depărtă. Dete târcoale paturilor şi ajunse în dreptul recrutului de la Scuteni.

Neculai a Sultanei dormea. Sergentul se apropie încet de el, îl apucă uşor de vârful nasului şi începu a-l striga cu glas dulce:

— Niculae, măi Niculae, mă Niculăiță, mă Nicule...

Recrutul dormea greu.

— Măi Nicuşor, mă... Scoal', flăcăiaş!

Se deşteptă. Într-o clipă fu în picioare.

— Trăiți, don sergent, ce-ați ordonat?

— Stai jos, băiețaş. Lasă, că eu nu-s vodă! Parcă nu suntem tot oameni?!

— Dă, aşa-i, don sergent, da'...

— Aş! Ăia-s mofturoşi care să sperie dă galonu lor dă la mână...

— Irrra, don sergent, ci şuguieşti mata?!

— Sâc, dă nuntă! Foarte sirios! Eu nu sunt ca alde cine ştie cine...

— Dă...

---

[22] Iepurele (n.a.)

— Măi Nicule, ia ascultă: împrumută-mi tu vo zece franci, că ţi-i dau eu la soldă.

— N-am, zău, don sergent...

— Mă lovişi în pălărie! Da nu ştiu eu că ai? Nu mi-ai spus tu singur când ai venit că ai treizeci dă franci?

— Am avut, da' s-o dus; am mai dat pi la unu, la altu...

— Car's'zică, nu vrei să dai...

— Zău, don...

— Nu vrei, de? Bine; dacă te faci tu pentru două pese, lasă! Tot ţie o să-ţi pară rău...

Şi sergentul s-a-ntors la locul lui, între tovarăşi.

— Ei, întrebă sergentul-major, făcuşi ceva?

— Pă dracu ghem!

— Apăi te lăudai...

— Nu v-am spus că nu mai e meliţie? S-a stricatără şi soldaţii, domle!

— Aşa e! oftă sergentul-major. S-a-ntorseră toate alea pă dos. Cin' s-o mai reangaja d-acuma-nainte catană să moară!

— Da' las', că i-o fac eu! Să-şi aducă aminte dă laptele care l-a supt la mă-sa când era d-o şchioapă!

Mai stătu puţin sergentul, făcu o ţigară, apoi strigă:

— Un foc!

Soldaţii dormeau, că trecuse de miezul nopţii. Era pe la schimbul al doilea.

Într-o clipă, sergentul se descinse de centuron şi începu a croi „pă un cap" de la o margine la alta a cazărmii.

Soldaţii, speriaţi, săreau în sus fiecare cum putea. Era o zăpăceală întreagă: unora li se părea că a sunat alarma, altora că s-a făcut ziuă, nimeni nu-şi dădea seama ce se-ntâmplase. Îi vedeai sărind din toate părţile. Deştaptându-se, unul striga „drepţi", altul „front", cei mai mulţi priveau cu ochi rătăciţi în toate părţile.

Veni rândul lui Neculai a Sultanei.

Sergentul îşi sumese mânicile de la tunică şi-l lovi de două ori cu catarama curelei. Bietul recrut sări în sus zăpăcit. Strânse pătura în mâini, strigă de două ori „văleu!", apoi privi aiurit. Dete cu ochii de sergent, care sta încruntat în faţa lui. Băiatul chiaburului de la Scuteni pricepu numaidecât ce-i adusese focul ăsta pe cap. Îşi luă îndată nădejdea de scăpare. Faţa i se făcu galbenă ca ceara şi două lacrimi îi licăriră sub pleoape.

— Ai auzit tu când am cerut eu un chibrit? Hai? Ai auzit?

— Trăiți, don sergent... N-am putut... dormeam...

— Dormeai! Dormir-ai mort! Nu vorbi-naintea mea! Ce te-am învățat eu la tiurie? Să dormi, hai?! Ia pribluieşte tu că s-ar f i aprins, Doamne fereşte, cazarma... Ce-ai fi făcut? Soldatu nu trebuie să doarmă atât în timp dă pace, cât şi-n timp dă război!

— Trăiți...

— Nu vorbi! Şi alte două lovituri răsunară. Infiriorul n-are voie să doarmă în fața supiriorului sau în timpu sirviciului!... Ia să-mi vii încoace; las', că-ți arăt eu somn îndată!

Recrutul se dete jos din pat. Sergentul luă *tesacul*[23] gornistului şi-l azvârli în pământ. Tesacul căzu cu vârful în scânduri şi se înfipse zbârnâind.

— Să-l scoți cu dinții, răcane! Am să te-nvăț meliție din vremea lu Pazvante! Să ții minte c-ai mâncat pâinea statului!

Recrutul puse mâinile la spate, se aplecă de mijloc, apucă tesacul cu dinții de mâner şi începu a trage; dar tesacul era înfipt adânc şi rezista. La spatele lui Neculai, sergentul îl lovea mereu cu cureaua, strigându-i:

— Trage drept, rătane! Nu clătina tesacu, că asta-i arma gubernului, nu-i oiştea lu tat-tu!

Scena ținu cinci minute. Cămaşa recrutului se umplusese de sânge ca şi mânerul tesacului. Căzu leşinat la pământ.

— Stropiți-l cu rachiu ca să-i treacă dungile curelii! strigă sergentul. Cât pentru dinți, las, c-au să-i crească alții, nu-i nici o pagubă! Nu piere lumea! Şi veni din nou lângă tovarăşi. Nu mai e meliție, domle! Dă când s-a desființat bătaia, nu mai e armată, e fleac!

Lui Potoroacă-i era rău. Îl trimiseră să se culce. Iar cheful ținu înainte, de astă dată cu rachiu cazon.

în fund, Neculai a Sultanei plângea înfundat. În vremea asta tot satul îi trecea pe dinaintea ochilor, ca şi cum ar fi vrut să-şi ia rămas bun de la dânsul.

* * *

Din seara aceea începea pentru recrutul din Scuteni o viață nouă.

Până-aci, toți îl ştiau recrutul cel mai bun, era chiar pus pe „tabloul de avansare" pentru funcția de „fruntaş". Nimeni nu ştia ca el teoria, toate semnalele le învățase mai bine decât gornistul;

[23] Tesac — sabie scurtă şi lată, purtată odinioară de infanterişti; baionetă.

arma o mânuia ca un soldat vechi; muniție ca a lui, în bună stare, n-avea nimeni în companie.

De atunci, însă, tot se schimbase. Îl vedeai pus la toate corvezile, prăpădit, zdrențăros, năuc de cap. De multe bătăi, asurzise, şi toți spuneau că se preface.

Era sătul de viața asta! Dormea de-abia câte două ceasuri pe noapte, căci vecinic era pedepsit, ba cu ranița-n spinare, ba de planton. Iar dac-adormea uneori lângă uşă, trudit, istovit, îndată bătăile curgeau. Era sergentul care-l pândea:

— Dormi la post, hai?! Soldatu nu trebuie să doarmă la post, fie-n timp dă pace, fie-n timp dă rezbel!

În urma lui, soldații vorbeau întruna:

— Biet a Sultanei! Ce bun era la-nceput! Ştia şi instrucția, şi teoria; da acuma!... ferească Dumnezeu!

Şi soldații-şi făceau cruce oftând.

Într-o zi, când să iasă la instrucție, caută Neculai puşca: nicăirea! Numai vergeaua a găsit-o într-un maidan din dosul cazărmii.

Îndată-i dete-n gând: „M-o caliclt de-amu! Mi-o aruncat puşca! Valeu, cu ce am s-o plătesc eu? M-o văzut *grosu*[24] de-amu”...

Vorbele sergentului-major nu-i ieşeau din minte: „Ți-ai vândut puşca la vo cârciumă, rătane. Am să te bag în puşcărie pentru deturnare de efecte melitare! Puşca ține 75 dă franci; te-a luat mama dracului!”

Şi furierul îi făcuse chiar formele de dare-n judecată...

* * *

Însă a doua zi de dimineață mergea din gură-n gură vorba-n compania a şaptea:

— Neculai a Sultanii a dezertat!

Şi soldații-şi făceau cruce; numai „gradele” ziceau:

— A dezertat a Sultanii Neculai? Bine c-a dezertat Era un tâlhar!

VIRTUTE MILITARĂ

(Dramă cazonă în opt timpi)

---

[24] Gros — temniţă, închisoare.

Personajele

POTROACĂ, sergent reangajat pe doi ani SERGENTUL-MAJOR, reangajat cu primă GHEORGHE A ŞTEFANII, recrut moldovean VASILE, deşcă veche ZAMFIRESCU, locotenent distins

I-IUL SOLDAT

II-LEA SOLDAT

SERGENȚI, CAPORALI, FRUNTAŞI, SOLDAȚI în garnizoana Bucureşti. Leatul 1886.

Scena înfățişează „camera" unei cazărmi. În fund o uşă, alături fereastră ce da în sală, lângă fereastră un restel cu arme. În dreapta o uşă ce dă în camera sergentului-major. În stânga, până lângă uşă, paturi soldățeşti, acoperite cu pături. Deasupra uşii, portretele mm.-ll.

La ridicarea cortinei, soldații stau în picioare şi spun pe de rost teoria. Sergentul Potroacă, cu o nuia în mână, ține tactul.

SCENA I

Potroacă — soldații

POTROACĂ: Deciuplina...

SOLDAȚII (în cor): Deciuplina... POTROACĂ: Melitară...

SOLDAȚII: Melitară...

POTROACĂ: Este...

SOLDAȚII: Este...

POTROACĂ: Sufletu...

SOLDAȚII: Sufletu...

POTROACĂ (scurt): Armatii!

SOLDAȚII (idem): Armatii!

POTROACĂ (strigând): Gheorghe a Ştefanii!

GHEORGHE: Zent!

POTROACĂ: Vino-ncoace!

GHEORGHE (venind milităreşte): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Aşa să vine, măi dobitocule?! Nu ştii nici cum să vine-naintea supiriorului, hai?! Ia vezi, că acuma te-nvăț melităria! Marş la loc!

GHEORGHE (se răsuceşte-n călcâie făcând stânga-mprejur şi se duce la loc zicând mai-nainte): Trăiți, don sergent! (Dintre

culise se aude glasul sergentului-major, care chefuieşte, şi strigăte de: *„Vivat, á la votru”*[25].)

POTROACĂ: Gheorghe a Ştefanii!

GHEORGHE: Zent!

POTROACĂ: Vino-ncoace!

GHEORGHE (ca mai sus): Trăiţi, don sergent!

POTROACĂ: Aşa te-am învăţat eu, măi idiotule?! Că mă bagi în cremenal! Aşa ştii tu să dai un rispect la un supirior? Prepune că mâine ar veni la cazarmă un grad, să zicem don general, cum te-ai prezenta? Marş la loc! (Gheorghe se duce la loc milităreşte.)

POTROACĂ: Vino-ncoa!

GHEORGHE (acelaşi joc): Trăiţi, don sergent!

POTROACĂ: Aha! Acuma ştii!? Car' s' zică, numa la general ştii să te opreşti scurt!? Apâi eu ce sunt, mă? Nu sunt tot supirior?

GHEORGHE: Ba da, trăiţi...

POTROACĂ: Nu vorbi! (îl loveşte cu nuiaua.)

SERGENTUL-MAJOR (dintre culise): Sergent!

POTROACĂ: Ordonaţi, don sergen-major!

SERGENTUL-MAJOR (tot din culise şi după ce a zis din nou: „Vivat, â la votru!”): Pentru ce nu-l înveţi mai bine cum să se prezante?

POTROACĂ: Îl învăţ, don sergen-major, da' nu vrea să-nţeleagă, nu-i deciuplenat!

SERGENTUL-MAJOR (intră-n scenă; însă, înainte de a intra, se aude din nou între culise: „Vivat, á la votru!”).

SCENA II

Sergentul-major, cei de sus

SERGENTUL-MAJOR (clătinându-se pe picioare):

Ce face? Ce face? E nedeciuplenat? Lasă, că-l învăţ eu acuma, să ţie minte c-a fost în viaţa lui melitar! Dumneata eşti de vină, că n-ai mână de fier... cu nuieluşa aia nu faci nimica, domle! (Către Gheorghe.) De ce nu ştii să te prezanţi scurt, mă? Eşti un individ! (Pe ton recitativ.) Soldatu trebuie să vie milităreşte, calcă orizontal, adică prependicular, scoate bonetu cu

---

[25] Corect: Vivat, á la votre — în sănătatea voastră (fr.).

mâna dreaptă, îl trece-n cea stângă şi se opreşte scurt, bătând cu picioru drept în pământ, iar pe cel stâng aducându-l vertical, adică oblig, lângă cellant. Uite-aşa! (Execută mişcarea şi o greşeşte împleticindu-se. Apoi adaugă repede.) Râzi, hai?! Râzi de supirior!? (Pe ton recitativ.) Insulta supiriorului în timp dă pace!... (Aprins.) Ce articol e ăsta? Sergent, i-ai învățat?

POTROACĂ: Da, don sergen-major!

SERG.-MAJOR: Apâi de ce nu ştii dac-ai învățat? Auzi, domle, să nu ştie nici insulta supiriorului! Stai că te-nvăț eu!... Luați-l în spinare. (Soldații nu se mişcă) Ce, n-auziți?! Vă faceți n-aude! (la baioneta de la sergent şi se repede printre toți lovindu-i. Atunci un soldat ia-n spinare pe Gheorghe.)

POTROACĂ: Câte ordonați, don sergen-major?

SERG.-MAJOR: Numai zece.

POTROACĂ (lovindpe Gheorghe): Una!

SERG.-MAJOR: Ai să-nveți insulta supiriorului?

GHEORGHE: Iertați-mă, să trăiți, don sergen-majur, că-nvăț! (Aceeaşi scenă se repetă până la zece lovituri. Din odaia serg.-major se aude: „Vivat â la votru!”)

SERG.-MAJOR (către Potroacă): Pentru ce ai mâncat o lovitură?

POTROACĂ: N-am mâncat nici una.

SERG.-MAJOR: Ba ai mâncat! Eu nu sunt beat!

POTROACĂ (dă lui Gheorghe a unsprezecea lovitură): Gata!

SERG.-MAJOR (către Gheorghe): Acuma ştii? Să-nveți minte! Ştiu eu pentru ce nu-nvățați voi nimica! Pent’ că s-a desființat bătaia din armată! Ia să fie bătaie, să vezi cum ați mai învăța! Auliu, mamă! Când eram eu răcut, pă 81, ştiu că era meliție! Acuma-i curată prosteală! Atunci azvârleai tesacu de zbârnâia în scânduri şi te punea să-l scoți cu dinții. Acuma nu mai e meliție, nu mai e deciuplină, nu mai e nimic! Săraca bătaie, numa ea v-ar veni de hac... Da de! Acuma nu să mai bate, acuma e meliție nouă, de-aia sunteți aşa de procopsiți! (Lui Potroacă.) Ai o țigară?

POTROACĂ: Parol n-am, don sergen-major.

SERGENTUL-MAJOR: Care are o țigară? Să zică prezent!

SOLDAȚII (se reped care mai de care, se opresc scurt şi strigă): Poftiți, să trăiți, don sergen-majur!

SERGENTUL-MAJOR (după ce a luat o țigară de la unul): Duceți-vă la loc! (Soldații fac stânga-mprejur şi se duc la loc. Serg.-major dă să intre-n odaia lui. La intrare se opreşte puțin.)

Pă dobitocu ăsta (arată pe Gheorghe) să-l pui un ceas cu că-ţeaua-n spinare! (Iese.)

SCENA III

Aceiaşi, fără serg.-major

POTROACĂ: Haide, găteşte-ţi amoniţia... Ai auzit ce-a ordonat don serg.-major...

GHEORGHE (îşi strânge raniţa, şi-o pune-n spinare şi trece la uşă cu baioneta la puşcă): Văleau, mamă... De-amu nu mi-o rămas decât să dizertez!

POTROACĂ: Şi nu sta rezemat, că acuma intră iar, şi ai dat dă dracu!... Acuma să vă fac niţică tiurie din tragerea-n ţintă... (Pe ton de lecţie pe de rost.) Arma model 1879 se compune din următoarele particule, adică particuler... Este... ăsta... blocul, adicălea globul, cum e pă la lămbi d-alea frumoaselea; al doilea ţeava... adică ţeava; al treilea patu... adică... patu puştii, şi al patrulea albia... cum ar fi o albie... de! Va's'zică, pă ce cunoşti o armă model 1879?

VASILE: Arma model 1879 are... o ţeavă, un pat particuler şi o lampă.

POTROACĂ: Ce lambă, mă? Ce visezi dă lambă? (Vrea să-l lovească.)

VASILE (ferindu-se): Un glob dă lampă...

POTROACĂ: Apâi vezi, aşa! Globu-i glob şi lamba-i lambă... Ce-are a face griva cu iepurele?

UN SOLDAT (către altul): Da' unde o fi globu, mă?

ALT SOLDAT: O fi înăuntru, dracu ştie!...

UN SOLDAT: Şi cum nu să sparge, când dă foc?

ALT SOLDAT: Apâi de, e glob cazon!

POTROACĂ: Ce vorbiţi acolo, răcanilor?

ÎNTÂIUL SOLDAT: S' trăiţi, don sergent, mă-ntreba cum de nu să sparge globu când dă foc cu arma.

POTROACĂ: Mâăă! O să-mbătrâniţi, şi tot proşti o să rămâneţi! Cum să să spargă dacă nu-i ordin? Apâi adineauri vă-nvăţai deciuplina? Ce este deciuplina?

SOLDAŢII (în cor şi cadenţat): Deciuplina... melitară... este... sufletu... armatii...

GHEORGHE (din uşă): Drepţi! (Soldaţii îşi iau poziţia.)

SCENA IV

Locot. Zamfirescu, ceilalţi

POTROACĂ (apropiindu-se de locot. milităreşte, ţine mâna la chipiu până ce-şi face raportul): Să trăiţi, don locotenent, în timpu sirviciului meu nu s-a-ntâmplat nimic. Toate au mers în cea mai perfectă ordine!

LOCOT. (salută cu un deget la chipiu, apoi se întoarce către Gheorghe): Da' ăsta ce-a făcut?

POTROACĂ: S' trăiţi, don locotenent, n-a ştiut insulta supiriorului!

LOCOT.: Când ai de gând să-nveţi, mă? Nu vrei să te faci şi tu om? Dobitocule! (Se aude din odaia sergentului-major: „A la votru!") Da' sergentu-major unde e, mă-nţelegi?

POTROACĂ: E-n camera domniii-sale cu nişte subofiţeri de la a patra!

LOCOT.: Iar s-o fi apucat de zaifeturi, mă-nţelegi... Eu... de, îi tolerez, mă-nţelegi, că sunt mai manerat, da' o să-şi găsească odată beleaua! Prea le face late, şi o să se ducă, mă-nţelegi, dracului... Eu... de, sunt manerat! (Intră în camera sergentului-major.)

SCENA V

Cei de sus, fără locot.

POTROACĂ: Va's'zică... un glob, o albie, un pat particuler şi o ţeavă... Ai învăţat acuma?

VASILE: Da, s' trăiţi, don sergent!

POTROACĂ (recitativ): Pentru a te servi de armă la tragerea-n ţintă, o ridici oblig, adică pe... paralel cu pământul... Şi ocheşti prin mijlocul supirior al crestăturii înălţătorului şi prin vârfu cătării... Ia zi!

VASILE: O ridici oblic, adică paralel, şi ocheşti prin mijlocu supiriorului. (Se aude afară gornistul sunând ruperea rândurilor de la teorie. Soldaţii fac o mişcare să se retragă.)

POTROACĂ: Ho! Ce v-aţi pornit? Vă grăbiţi, hai?! Parc-aţi scăpa din puşcărie! Unde găsiţi mai bine ca aici? Cald-cald,

învățătură-nvățătură, nimenea nu te bate, nu-ți zice nici dă-te mai încolo... Ce mai vreți? Învățați, măi, că spre binele vostru este!... Când v-ați duce acasă, să ştiți şi voi o vorbă mai ridicală, s-aveți şi o învățătură, nu aşa, „am plecat vițel şi mă-ntorc bou!” Când te-o vedea fata lui nea Ion, să să sperie de tine, să gândească că eşti doftur, nu altceva! Uite eu! Ce credeți? Că m-am născut aşa învățat?... Armata siriaca! Ea mi-a deschis capu! Ea m-a făcut om cum mă vedeți. Am avut eu, nu-i vorbă, şi deşteptăciunea mea particuleră, da’ în armată m-am deschis mult.

SCENA VI

Cei de sus, locot.

LOCOT. (din uşă către serg.-major): Va să zică, nu uiți, mă-nțelegi, şi-mi trimiți de dimineață... Mai ales nu uita, mă rog ție, Mihăilescule, afacerea aia... Văd că s-a împlinit luna şi te faci Gheorghe, mă-nțelegi...

SERG.-MAJOR (dintre culise): ...Nu uit, mâine...

LOCOT.: *Ei, bonsar, bon amiuzman*[26]...

SERG.-MAJOR (tot dintre culise): Mersi, don locotenent. Las’, că facem noi!

LOCOT. (către Potroacă): Acuma poți da drumu oamenilor de la teorie... Care nu ştie, mai aplică-le, mă-nțelegi, constituția militară... Că altfel nu merge, mă-nțelegi. Eu sunt manerat, dar... (lese.)

SCENA VII

Cei de sus, fără locot.

POTROACĂ: Acuma la culcare! Da’ mai întâi să vă faceți cizmele ca oglinda, să-mi răsucesc mustața în ele! Nu aşa, de-a scăpării, c-apâi... ați auzit ce-a zis don locotenent!... (Afară se aude sunând rugăciunea. Potroacă comandă.) La dreap-ta! (Soldații se-ntorc cu toții la stânga.) Ce faceți? Ați turbat?

VASILE: S’trăiți, don sergent, răsăritu e la stânga...

[26] Bonsoir, bon amusement — bună seara, distracţie bună (fr.).

POTROACĂ: Nu vorbi! Am vrut să vă încerc să vedem, ştiţi unde e răsăritu?... Acuma zi rugăciunea. Al cui e rându?

VASILE (începând): Tatăl...

SOLDAŢII (în cor): Tatăl...

VASILE: Nostru...

SOLDAŢII: Nostru...

VASILE: Carele...

SOLDAŢII: Carele...

VASILE: Eşti...

SOLDAŢII: Eşti...

POTROACĂ (dând un pumn în ceafă unui soldat): Ce râzi la rugăciune, mă jdane? Râzi de rugăciune, hai?! (îl loveşte mereu.) Să treci şi tu cu căţeaua-n spinare şi două zile sala de poliţie! Te-nvăţ eu să mai râzi la rugăciune! Auzi spurcatu!...

SOLDATUL: N-am râs, trăiţi...

POTROACĂ: Nu vorbi la rugăciune!... Mâine la ploton de pedeapsă! Am să te gonesc până ţi-o ieşi limba de-un cot! (Către ceilalţi.) Să zică numa unu!

(Vasile zice Tatăl nostru începând de la „în ceruri”. Toţi îşi fac câte trei cruci.)

POTROACĂ: La front! (Toţi se-ntorc.) Acuma cizmele! Şi să n-aud vorbă, că uite sfântu arhanghel! (Arată nuiaua.) Numa periile să mişte! (Toţi se reped şi scot din saci câte o perie de cizme. Vin la marginea paturilor, se desculţă şi încep a freca.)

SCENA VIII

Cei de sus, serg.-major

SERG.-MAJOR (e beat bine. Iese urmat de doi sergenţi şi un sergent-major, tot aşa de beţi. Către Potroacă): Dac-o-ntreba cineva de mine, să vii să mă chemi... Sunt peste drum... Mergem la Mariţa-n vizită! (Arătând spre cei cu raniţa-n spinare.) Pă măgarii ăştia să mi-i ţii toată noaptea cu raniţa în spinare. Să-nveţe minte că nu să joacă la oaste! Fiecare să-şi facă datoria, nu numa eu şi altu ca mine! (Iese cu mantaua pe umeri cântând.)

Ah! Ce fericită-i Viaţa de soldat! El de toată lumea Este respectat!

(Soldaţii, care la intrarea serg.-major s-au oprit „în poziţie”, încep a freca cizmele. Potroacă suceşte o ţigară.)

(Cortina cade.)

PREGĂTIRI PENTRU SURPRINDERE

— Haide! Treceţi la gătit amoniţia! A dat orden don general că duminica viitoare vine în inspecţie să ne suprinză. Să nu mă faceţi de ocară, că-i vai de mama voastră!

— Trăiţi, don căprar, da face inspecţie şi la micu ichipament?

— La tot.

— Da noi, care n-am primit încă amoniţie, să ne-o gătim?

— Da ce, mă? Voi sunteţi vodă?!

— Ba nu...

— Apăi dacă nu, ce te mai sclifoseşti?! Şi să vă tundeţi ca în palmă! Gând s-o izbi musca, să facă plici!

— Trăiţi, don căprar, nu-ş’ cine mi-a furat pătura...

— De ce nu ştii?

— Pesemne noaptea...

— Noaptea, nexe noaptea! Soldatu e dator să păzească amoniţia statului, că de-aia-i soldat! Prepune că eşti de santinelă în timp de război; cum o să-ţi păzeşti tu postu dacă nici când dormi în timp de pace nu-ţi poţi ţine ichipamentul? Să vii la mine să-ţi dau eu o pătură. Am una de prisos... zece lei.

— Am înţeles, trăiţi, don căprar!

Căprarul aduce pătura.

— Uite, asta e. Scoate paralele.

— Asta e taman pătura mea.

— Cum a ta, răcane?

— A furată, o cunosc după serie.

— Aha! Ţi-ai pus seria pă pătură, ca să zici că-i a ta! Am să te dau în judecată pentru plastografie de pătură împotriva supiriorului... Te-ai dus dracului, băiete!

— Trăiţi, don căprar, iertaţi-mă!

— Să te ierte Ăl-de-sus... Scoate zece lei.

— înţeleg, să trăiţi!

— Haide, fiţi gata... Duminica viitoare vine să ne suprinză don general... aşa a dat orden... Mă!... vedeţi să nu vă piară ceva pân-atunci, că-i vai de mama voastră! Târşoru vă mănâncă!

ŞCOALA REGIMENTULUI

Ofițerul:

— Să-ncepem la geografie. Stănică Ion!

— Ordonați!

— Spune-mi, unde sunt polii?

— Trăiți, don locotenent, în lada lu don căpitan casier!

— Nu aşa, rătane! (Arătând pe glob.) Uite unu aici şi unu colo. Ai înțeles?

— Am înțeles, trăiți! (Ducându-se la loc, către alt soldat.) De calic ce e, vede numa poli!

Ofițerul:

— Acuma la geometrie. Să-mi spui ce numim unghi drept.

— Trăiți, don locotenent, unchi drept se cheamă că-i frate cu tat-tău.

— Nu aşa, mocofane! Uită-te colo în colțu cazărmii; cum se numeşte aia?

Soldatul (privind în colț):

— Butoiaşu cu rachiu cazon! La aritmetică.

— Să-mi spui cât face de 7 ori 15?...

— Câtă leafă ai tu pă zi?

— 7 parale.

— Ei? Cât primeşti pe chenzină?

— Cât dă ordin don sergen-major! Serviciul în garnizoană.

— Care este datoria soldatului în gardă?

— Trăiți, don locotenent, să apere postu contra inimicului!

— Da dacă nu sunt inimici? Atunci ce apără?

— Atunci... apără de muşte pă don căprar când doarme!

UN SERGENT-MAJOR

— Vasile!

— Porunciți!...

— Du-te la bucătar şi spune-i c-am zis eu să-ți facă nişt e mâncare particuleră. Vezi, să puie mai multă ceapă şi să nu mi-o facă nesărată ca aseară, că-l dau dracului!

— Da dacă n-o avea carne?

— Să aibă!...

— Înțeleg, trăiți, don sergen-major.

Şi Vasile s-a răsucit „la stânga-mprejur” pe amândouă călcâiele şi a ieşit.

Când rămase singur, sergentul-major Guță se aşeză pe pat, își scoase bluza, se mai scărpină de câteva ori și, privind împrejurul lui, murmură: „Ce viață!”...

Tot gândind însă, simțea nevoie ca să fie mai comod, îl supărau cizmele şi ar fi voit să scape bucuros de ele.

— Planton! strigă el.

Peste un minut uşa se deschise şi plantonul intră.

Când s-a oprit în fața lui Guță, a bătut tare cu picioarele în pământ.

— Să trăiți, don sergen-major!...

Dar, drept răspuns, acesta se trânti pe pat şi întinse piciorul stâng.

Plantonul pricepu...

Se aplecă jos, apucă cu mâna dreaptă de călcâi, cu cea stângă de vârful ciuboatei şi trase...

— Întinde obielile, să se usuce...

— Înțeleg.

— Şi cizmele ia-le şi le fă cu vacs. Când m-oi scula, să-mi fac mustața în ele. Să fie văcsuite cum îi dracu...

— Da n-am vacs.

— Să ai!

Plantonul îşi făcu salutul şi ieşi.

„Nu mai e meliție, murmură Guță când se văzu singur. De spui bucătarului să-ți facă mâncare, îți răspunde că n-are carne, de spui soldatului să-ți văcsuiască cizmele, îți răspunde că n-are vacs. Şi pentru ce? Pentru că nu mai e cnut.”

Se auzi o ciocnitură-n uşă.

— Intră! răspunse Guță somnoros.

Drept, ca un stâlp de telegraf, intră în cancelarie un soldat. Chipeş, cu câteva fire de mustață, el se opri în fața sergentului-major şi vorba țigănească „să trăiți” trebui să s-audă.

— La ce ai venit, măi băiete?

— Pentru soldă.

— Ce soldă, măi? Eşti nebun?

— Solda mea pe chinzina trecută.

— Da ce, n-ai primit-o?

— Nu.

— Unde-ai fost când am împărțit solda la oameni?

— Am fost... ştiți că m-ați trimes domnia-voastră la cocoana Lina de i-am dus nişte cămăşi, obiele...

— Ei! Ei! Nu mântui odată? Ce te-ai pus să-mi înşiri „micul echipament”? De ce n-ai venit cum te-ai întors, să-ți dau solda?

— Da’ nu ştiți că m-a oprit duduia de i-am cărat trei hârdaie de apă, tocmai de la podul cela, ştii, cum mergi pe strada ceea — cum focu o cheamă? — faci la dreapta şi ieşi acolo...

— Nu ştiu nimic. Eu te-am trecut în condică că ți-am dat-o.

— Da’ n-am nici fir de tutun...

— Nu vroi să ştiu... să ai!...

— înțeleg.

Soldatul plecă mâhnit.

La rândul lui, Guță blestemă păcătoşia în care a ajuns armata din ziua de azi.

„Destulă procopseală, gândea el; face soldatu ceva, îl bagă la puşcărie, parcă cine ştie ce pedeapsă-i asta! Să odihneşte câțiva ani de zile de pomană. Unde e bătaia pă care am apucat-o eu? Da ce dracu? Vasile ăla-şi face de cap astăzi. L-am trimis de două ceasuri după mâncare şi văd că nu mai vine.”

Şi începu să strige:

— Vasileeeee!...

Dar Vasile dormea în cazarmă.

Când au auzit soldatu glasul stăpânului, care mai de care se grăbea să scoale pe Vasile.

— Scoală, măi Vasile!

— Mă Vasile, mă!

— Scoală mă, că te cheamă don sergent-major!

— Unde e? Să trăiți! Porunciți! zicea Vasile, care se deşteptase somnoros.

— Aleargă, că-i în cancelarie, dă fuga, că-i foc!

Şi Vasile-şi încheie bluza, trase frumos pantalonii peste cizme, îşi aşeză „limba” cravatei, se şterse cu degetele la ochi şi intră.

— Da’ bine, mă, ce te-ai făcut? Eu credeam că te-ai pierdut. Unde e mâncarea?

— Mâncarea?

— Ei! Ei! Mâncarea!

— Vine acuma. Am pus-o să se mai încălzească.

— Du-te şi adu-o mai curând.

Peste cinci minute Vasile se întoarse cu un „capac” plin cu mâncare.

Îl trânti repede pe masă, căci îl frigea şi-şi suflă peste degete.

— Acuma cere un rachiu de la căprar de săptămână şi ceva pâine şi pe urmă găteşte de spălat.

— Prea bine!

Şi peste vreo cinci minute Vasile se întoarse înapoi cu mâna goală.

— Să trăiţi, don sergen-major! Căpraru de săptămână cică n-are rachiu.

— Cheamă-l încoace. Aidi iute!...

— Don fruntaş Ianache! Don fruntaş Ianache! striga Vasile.

— Ce e, mă?

— Te cheamă don sergen-major. Aide, fuga!

— Porunciţi! strigă fruntaşul Ianache, care făcea pe căprarul de săptămână când se înfăţişă înaintea lui Guţă.

— Cum ai îndrăznit, măi pungaşule, să-mi spui ca n-ai rachiu?... Ştii tu că asta e nesupunere şi pot să te dau în judecată? Ştii, mă?! strigă el, ridicând glasul mai sus.

— Ba nu, da' rog bunătatea domniei-voastre să-mi daţi voie să vă spun ceva.

— Spune.

— Azi credeam ca să vă opresc ca totdeauna un rachiu, două, trei... Când colo, a venit don căpitan, a băut trei porţii; a venit don locotenent, tot aşa, a mai luatără domnii sergenţi câte două porţii; domniei-voastre v-am dat până acum trei; de unde să mai iasă.? Că eu, de, îl primesc pă ţanc, pă număru oamenilor. Dacă dai soldatului porţia mai deşartă, cică lăcramă.

— Ei şi?!...

— N-am de prisos... să trăiţi... eu de, v-aş da, da' mai am şapte oameni în gardă, are să vie acuma prăpădiţi şi are să ceară...

— Nu vroi să ştiu.

— Da' dacă n-am?

— Să ai!

* * *

Mânca Guţă cu poftă, băuse rachiu cazon şi acuma şedea la masă.

— A!... Poftă bună!

— Mersim, poftiţi şi dumneavoastră!

— N-aveţi pentru ce. Noi chiar acuma am statără la masă. Da' veniserăm aşa, de un apropont de chef.

— Ce veste-poveste?

— Mergem diseară la „Trei plopi”. E o frumuseţe! S-a deşchis un fel de şantant grozav. A venitără nişte şansoniste de-alea particulere, unguroaice...

— Da? Va să zică e ceva îndelecat! Atuncea merg.

— La sigur?

— Ne vedem. Numa să scap de raport. Ne-ntâlnim la „Viţelu cazon”.

— Parol?

— Parol!

CAVALERUL AMABIL

În toată garnizoana nu era mici un ofiţer aşa de politicos, de amabil şi de gentil ca locotenentul George Adonescu. Era cu neputinţă; să se dea un bal, o serată, o sindrofie cât de mar e sau cât de mică, fără ca Adonescu să figureze în fruntea invitaţilor.

Şi, fără îndoială, nu era o reputaţie uzurpată: dansa fermecător, în braţele lui domnişoarele se simţeau răpite ca de un vârtej fantastic; vorbea franţuzeşte cu o eleganţă rară; făcea damelor tot felul de mici servicii, atât de preţioase unor minţi binecrescute; era omul indispensabil, era, în sfârşit, cavalerul a cărui lipsă se simţea în orice salon, era crema politeţii, aranjatorul de cotilioane, fala oricărei case cu pretenţii, fiinţă fără care toate petrecerile lâncezeau.

Afară de asta, serviciile lui pe lângă sexul plin de graţii treceau marginile obişnuitelor politeţe ajunse elementare. Adonescu dăduse dovezi că ştie să apere cu spada şi cu pistolul onoarea unei femei. De câte ori nu-şi pusese el viaţa-n primejdie, pentru a face să se respecte o femeie! Odată s-a bătut în duel cu un ţivil rău-crescut, care n-a găsit nimic mai bun de făcut decât să fumeze cu ostentaţie în faţa unei doamne foarte respectabile ca frumuseţe şi ca poziţie socială. După trei gloanţe schimbate fără rezultat la 25 de paşi, onoarea se declară satisfăcută; dar nu-i mai puţin adevărat că un moment viaţa frumosului cavaler atârnase de doza de praf de puşcă pusă în pistol.

Altădată a pălmuit în mijlocul teatrului pe un ţivil care, după ce avea o mână paralizată, apoi îşi permise să lovească cu cotul pe o doamnă. E de prisos să mai spun că laşul nici n-a îndrăznit să-şi constituie martori; sunt unele reputaţiuni în faţa cărora nu poţi decât să te pleci.

Dar aceea ce a asigurat încântătorului locotenent o situație strălucită în ochii cei mai frumoşi a fost duelul lui cu Spireanu, țivilul cela care şi-a permis să afirme într-un bal că eticheta strictă e o convenție socială menită să acopere lipsa totală de sentimente, golul de sinceritate. Când tu însuți eşti omul prin excelență adorator al etichetei, natural că ai dreptul să iei asupră-ți vorbele astea.

Şi cavalerul ofensat a trimis chiar în seara aceea doi martori implicabili cutezătorului moralist. A fost un noroc pentru acesta că duelul s-a făcut la treizeci de paşi, altfel, de mult s-ar mai fi adăugat o cruce în lumea cimitirelor.

Şi acum, spuneți dacă nu aveau dreptate toți ochii albaştri ori verzi să-l caute cu nesaț, toate inimile să-l adore, toate buzele să-i rostească numele.

Da, aveau dreptate, mai ales că Adonescu mânuia tot aşa de bine condeiul, ca şi spada. Câte zile onomastice, câte revelioane, câte aniversări de naşteri ori de cununii nu văzuseră înstrunarea lirei acestui erou duios, teribil în mânie, dar dulce în iubire. Poezia lui în gondolă a făcut epocă, şi, dacă nimeni n-a vorbit de ea, pricina este că Revista armatei, ziar eminamente serios, nu publica poezii. Vă asigur, însă, că era admirabilă:

Să zbor cu tine, angel de-amoare,
Să simt cum apa fuge-n picioare
Şi-apoi... să mor!

Negreşit, s-au găsit şi aci invidioşi care să afirme că gondola nu e simțită, că acea căreia îi era dedicată poezia nu putea să inspire gusturi de gondolă, deoarece o gondolă se scufundă sub greutatea unei femei de şaizeci de ani, dar cine poate mulțumi pe bârfitori? Pentru orice om în curent cu cele ce se petreceau în cercurile acelea era lucru cunoscut că poezia fusese dedicată copilei acelei sexagenare — o blondă cu ochii de azur — şi că erau mai bine de doi ani de când între poet şi mama copilei nu mai exista nici o relațiune compromițătoare.

* * *

Primeam din toate părțile felicitări şi încurajări:

— Te-a luat în armată? Am auzit că te-a dat în compania lui Adonescu. Ai să trăieşti bine, e un băiat şarmant!

Iar o domnişoară, plecându-şi ochii în pământ, a exclamat cu un dureros oftat:

— Aş vrea să fiu în locul dumitale!

Şi nimeni nu m-a crezut peste o lună, când le-am spus povestea următoare:

Locotenentul Adonescu era spaima regimentului. Din pricina modului cum se purta cu soldații, ajunsese să se revolte chiar unii ofițeri şi să reclame colonelului.

Uneori, când venea de la vreun bal şi avea capul mai amețit de dulcile extazuri ale salonului, era un adevărat sălbatic. La instrucție îşi umplea buzunarele cu pietre şi arunca după soldați. De regulă, îi bătea cu sabia, până ce trebuia să o dezdoiască cu piciorul. Mergea şi scotea din infirmerie pe bolnavii din compania lui, ca să-i pună la instrucțiune. O mulțime dezertau, alții se împuşcau, ori se aruncau în fântână. Odată a tăiat mâna unui soldat pentru că nenorocitul făcuse o mişcare greşită la mânuirea armei. Sergenții reangajați spuneau că n-au apucat niciodată un ofițer aşa de brutal. Când am spus unuia că acest Adonescu se bucură în lumea țivililor de reputația unui om foarte amabil, o deşcă veche mi-a răspuns:

— Hei, leat! Pă ofițer nu-l cunoşti până nu-l vezi la cazarmă! Să nu zici niciodată că-i om politicos până nu l-ăi vedea cum e cu infiriorii lui! Cu țivilii, în salon, să poartă el bine, că n-are încotro: dacă nu s-o purta aşa, o pate! Cum o să se mai uite fetele la el dacă le-o lua cu rău?

Şi-n vorbele astea ale camaradului era cel mai mare adevăr, o axiomă. Dar pas de spune adevăruri fetelor! Ce are a fac e cotilionul cu şcoala de companie?

* * *

De aceea am înghețat deunăzi când am primit biletul acesta:

„Doamna şi domnul P. A. Călescu au onoare a vă anunța căsătoria fiicei lor Matilda cu d. locotenent G. Adonescu”...

Ar trebui ca înainte de a se mărita cu un ofițer, fetele să vină incognito măcar o dată la cazarma viitorului lor soț şi protector. Multe lacrămi târzii ar fi cruțate!

NEBUNUL

Dacă nu interveneam eu, sigur că-l strângea de gât pe bolnav. Era pe la vremea mesei de seară. Bolnavul era un soldat palid, prăpădit, cu un aer de cadavru. Probabil din cauza bolii nu-i mai plăcea nimic. În fiecare zi găsea cusur la câte ceva: ori că laptele-i afumat, ori că prea ne dă în fiecare zi carne cu cartofi, ori că i s-a suprimat suplimentul de ciulama pe care i l-a acordat doctorul, în sfârşit, nu era zi în care să n-aibă de mormăit. Deasupra patului lui, care era alături de al meu, stătea scris: „Bronşită suspectă", şi faptul e că-n adevăr tuşea foarte... suspect.

În seara aceea iar se plângea că mâncarea e proastă.

— L-as', c-o să mănânci mai bine pe lumea ailantă! îi strigă sergentul sanitar, care îl auzise de după paravan.

Vorbele astea îi făcură rău. Începu să tuşească şi mai tare, apoi răspunse că până la „lumea ailantă" ar fi bine să i se dea mâncare mai cumsecade pe lumea asta.

Dintr-una-n alta, m-am pomenit că sergentul iese de după paravan, se repede la bolnav şi începe să-l ia la bătaie.

Dacă nu interveneam eu, sigur că-l strângea de gât.

Scandalul s-a întors însă împotriva mea. Sergentul m-a raportat că mă amestec unde nu-mi fierbe oala, şi iacătă că intră domnul subchirurg. Era un tânăr de vreo treizeci de ani, îmbrăcat în haine de medic sublocotenent, pentru că făcea pe medicul, dar nu luase doctoratul, ca unul ce nu era încă bacalaureat. Vestit ca om rău, domnul subchirurg era spaima bolnavilor.

Mă luă la cercetare, îi răspunsei că sergentul se purtase barbar; dar nu voia să ia în seamă „mofturile astea". Ca încheiere, mă pedepsi să fiu mutat în „sala de arest" a spitalului.

Sala de arest era o cameră lungă, cu două rânduri de paturi şi plină de bolnavi. Cum toate locurile erau ocupate şi cum însă ordinul nu putea să rămână neexecutat, mi-au aşternut un mindir pe jos, pe asfalt şi:

— Aici ai să stai!

Sufeream de „cloroanemie foarte pronunțată".

De-abia ieşi sergentul care mă adusese, şi văd că bolnavii se dau jos şi vin la mine.

— De ce te-a adus aici? Dezertor?

Le-am explicat lucrul şi fiecare şi-a reluat locul.

Acuma erau ceasurile zece. Santinela de la uşă se sprijinea cum putea mai bine, ca să nu doarmă, iar bolnavii îşi vedeau de

trebile lor. Într-un colţ, pe un pat, erau vreo patru care jucau tabinet; dintre ei, doi erau dezertori, unul nesupus, iar celălalt îşi trăsese un glonţ în mână ca să scape de oştire. Ceilalţi, unii condamnaţi, iar alţii numai daţi judecăţii, se îndeletniceau să facă mătănii din miez de pâine vopsit.

În sala de arest sunt bolnavi de orice boală. Aceea ce-i adună în sala ceea nu-i felul bolii, ci faptul că sunt arestaţi. Sunt acolo tuberculoşi, sifilitici, răniţi, bolnavi de ochi, de pneumonie şi, în sfârşit, nebuni.

Mă gândeam la progresele medicinei în veacul nostru, când iată că văd venind spre mine un bolnav de lângă uşă. Era un om nalt, galben la faţă, cu ochii rătăciţi şi cu un aer de zăpăcit. Se opreşte-n mijlocul odăii, fixează tavanul şi începe să facă la cruci. Lumina care-i cădea pe faţă, de sus, îi dădea înfăţişarea unui extatic. Bolborosea mereu:

— Sfântule, cântă! Cântă, sfântule!

Cu toată spaima, îl întreb ce are. Îmi răspunde, făcând înainte, la cruci:

— Eu am un sfânt în cap! Cântă mereu. Zău aşa, un sfânt cântă...

Îmi spunea toate astea cu o stăruinţă parcă ar fi vrut să mă convingă. Dar un alt bolnav mă-ntrebă:

— Nu l-ai văzut până astăzi?

— Nu.

— Apoi e o halima întreagă! Şi, adresându-se maniacului, îl întrebă râzând: Ce-i, deşcă Matei? Tot cântă sfântu?

— Cântă sfântu, cântă... răspunse nebunul.

— Da nu te temi? Uite, vine don medic cu maşina...

— Uuu! urlă religiosul şi începu să se scuture. Apoi începu din nou: Cântă, sfântule, cântă!

Îşi rotea ochii în cap sinistru, ducea rnâna la piept şi rămânea aşa, rugător, iluminat, extatic, nemişcat, parc-auzea o muzică depărtată.

— Aşa-i el! îmi spuse bolnavul de alături. De când a dat boala asta peste dânsu, nu mai e om.

— Da’ dumneata-l cunoşti? Ce are?

— Cum să nu-l cunosc?! Doar tot o pricină am cu el! Am fost într-o companie amândoi. Poate ai auzit de căpitanu Duilă...

— Să nu-i moară mulţi înainte!

— Să-l văz mai rău decât pe Matei!

— Omorî-l-ar şerpii!

Aşa întrerupseră bolnavii de prin diferite părţi când auziră de capitanul Duilă.

— Cum îţi spun, urmă bolnavul, eram într-o companie cu Matei, la Duilă. Bătea de stingea, frigea oamenii cu untdelemn, îi ţinea la butuci, îi gonea pân soare, în sfârşit, ce să-ţi mai povestesc? D-aia am dezertat şi eu. Când m-a prins, m-a ţinut în puterea iernii treizeci de zile la beci, şi acuma uite-mă-s! Pă Matei, nu-şt' ce făcuse bietu om, l-a bătut până... să ierţi... n-a mai fost omu stăpân pă el... D-atunci aude el sfântu-n cap! Ţiu minte ca azi: pă când îl bătea, căpitanul îl înjura mereu de sfânt... Poate că d-aia i-a rămas vorba asta-n gând...

Eram îngrozit. Stam într-un cot pe mindir şi mă durea gâtul tot privind spre tavan. Nebunul vorbea mereu cu sfântul din cap, pe când cei de la tabinet strigau mereu:

— Bravo! Mai pune una la mine! Alt tabinet cu dama de treflă!

* * *

Toată noaptea n-am dormit. Am ascultat pe unii tuşind, pe alţii sforăind, pe unii gemând, pe alţii visând, şi am văzut pe nebun sculându-se în puterea nopţii ca să se-nchine la lampă. Venea tocma-n faţa mea, şi uneori mă privea aşa, că închideam ochii şi nu-mi mai simţeam inima bătând. Se ruga mereu la lumina gazului, care de-abia licărea, aruncând raze palide pe feţe palide...

De dimineaţă a venit sergentul-major. Reangajat pe al patrulea termen, scurt şi gras parcă n-ar fi trăit în spital, cu un fel de favorite până la fălci, roşu la faţă, pleşuv, sergentul-major era cel mai vechi om din spital. El era la compania sanitară şi administra cancelaria.

Se însurase cu spălătoreasa spitalului şi de aceea cearşafurile se puneau totdeauna ude pe paturi.

— Nu v-aţi mai săturat de somn? Sculaţi, că acuşica vine vizita.

Pe mine mă cunoştea mai dinainte. Veni la „patul" meu şi începu să-mi vorbească. Mania lui era de a-ţi turna întruna la termeni medicali. Cetise Mica chirurgie şi pretindea că ştie mai mult decât toţi doctorii.

— Eu am practică multă, domle! Medicina fără practică nu merge.

Şi foarte adesea îşi permitea luxul de a inspecta rănile, de a dezlega bandaje, de a da sfaturi şi mai ales — plăcerea lui cea mare — de a face injecții.

— Să-i torn eu o injecție, ştii, melităreşte! Ce să faci cu sublematu, domle?! Trage-i un ijictor cu netrat de argint, să-i scapere ochii! În trei zile ți-l fac bine!

Îl întrebai despre Matei.

— Ăla de colo? îmi răspunse don sergent-major. Se face! Am văzut eu mulți d-ăştia! Ca să scape de meliție, cică suntără nebuni! Dacă nu-l dă pă mâna mea! În trei zile — gata! Dac-o mai zice el că are sfânt în cap, să-mi razi mie o musteață!

Pe la ceasurile zece se produse o mişcare neobişnuită. Sanitari care intrau şi ieşeau, lighene aduse cu apă, vată şi bandaje puse pe masă, paşi repezi prin coridor — toate spuneau că vine vizita.

Uşile se deschiseră de perete, şi apăru un convoi întreg. În frunte mergea un om înalt, cu fața cruntă, cu o barbă lungă şi neagră, cu mânicile sumese şi cu un şorț alb dinainte. Era doctorul cel mare, maiorul. În urma lui, cu atitudini respectuoase, veneau tot soiul de ofițeraşi. Fiecare avea în mână o sticlă, o cutie, un pulverizator ori măcar un morman de vată.

Cortegiul se opri la primul pat.

— Ăsta ce are? întrebă maiorul.

— E ăl cu bronchita.

—Aha, ăla de ieri! Pulvis Doweri, ipecacuana, porția-ntâi, lapte...

La patul al doilea:

— Dar ăsta?

— Adenită inguinală.

— Aha, ştiu! L-am deschis?

— Da, ieri.

— Rămâne pansamentul. Porția a doua, vin.

La al treilea:

— Ăsta?

— Ulcer veneric.

—Aha! Cauterizare la contravizită. Porția-ntâi, nici un supliment.

La al patrulea pat se opri mai mult. Aduseră ligheanul, doctorul îşi sumese mânicile mai tare şi începu să dezlege pe bolnav la un picior.

— Mă băiete, mi se pare că te scarpini la picior ca să-ţi meargă mai rău... Îţi place spitalu! O să-ţi dau drumul aşa. Haide, culcă-te.

Doi soldaţi apucară pe bolnav de mâini, alţi doi de picioare, apoi se auzi ţâşnind pulverizatorul.

— Mă doare! Valeu! ţipa nenorocitul.

— Haide, haide, că nu te mănânc!

Şi se auzi încet, ca o scârţâitură uşoară, cuţitul tăind. Ţipetele creşteau, bolnavul se zbătea în mâinile sanitarilor, apoi scoase numai nişte gemete înăbuşite.

— Porţia a treia, lapte, chiftele! porunci maiorul plecând la alt pat.

Veni rândul nebunului. Îl priveam cu curiozitate şi cu frică. Se făcuse mai galben ca-n noaptea când se închuia. Îi tremura fiecare fibră, toţi muşchii feţei se contractau, dinţii îi clănţăneau, iar cu mâna îşi făcea pe sub plapomă mii de cruci, fricos, pândind în toate părţile.

— Hei, deşcă Matei, îl întrebă doctorul, cum merge azi? Te-ai hotarât să te astâmperi cu nebuniile, ori tot cântă sfântu?

Nebunul avu o mişcare de groază, se strânse mic de tot şi tot într-o clipă şopti:

— Cântă sfântu!

— Aşa? Să vie maşina!

Îl luară de mâini şi de picioare, îl lungiră pe masă şi-i aplicară maşina electrică. Se auzea un zgomot îngrozitor, ca o roată de piatră învârtindu-se între curele. Nebunul urla de ridica spitalul în sus. Doctorul râdea de se prăpădea.

— Mai auzi sfântu?

Deoparte, sergentului-major îi creştea inima, iar bolnavii ceilalţi parcă erau morţi.

Cum l-au dat jos de pe masă, Matei şi-a făcut cruce:

— Sfântu! Sfântu!

* * *

Mi-au dat şi mie drumul, m-am întors în „Divizia medicală” unde n-am mai găsit pe cel cu bronşita suspectă.

M-am uitat lung la pat.

— S-a dus... ast-noapte... acum o fi la otopsie... Îmi spuse un alt bolnav.

— Las’, c-are să mănânce acolo mierte-fierte! striga, de după paravan sergentul sanitar.

A treia zi m-am liberat din spital. Mă pregăteam să ies pe poartă, când aud în curte larmă mare. Mă duc să văd. Vreo douăzeci de sanitari făcuseră un cerc şi priveau. De sus, glasul sergentului-major:

— Să-l ridice de-acolo! Ce stați de căscați gura?

— Ce s-a întâmplat? întreb pe un sergent.

— Ia, nimica toată! Nebunul ăla de la sala de arest şi-a dat drumu de pe fereastră.

— Şi?

— Şi... s-a făcut ciulama până jos.

Nu ştiu de ce mi se păru că aud la ureche: „Cântă sfântu, cântă!”

Am fugit.

COPIL DE TRUPĂ

— Nu se poate, cocoană; e prea slab, n-avem ce face cu el.

— Văd şi eu, domnule colonel! E drept că-i slab, dar o să se mai îngraşe dac-o fi ținut bine. Ce să mă fac eu cu el! Gândiți-vă şi dv. la poziția mea.

Şi cocoana începu să plângă. Dac-a văzut aşa colonelul, s-a îndurat şi l-a primit, aşa slab cum era.

Acuma, ghiciți: ce era? Cocoş, curcan sau iepure?

Nu, bietul n-avusese noroc să fie nici una din toate astea. Soarta nemilostivă îl făcuse ceva mai rău, tot ce poate fi mai rău: era băiat.

De un ceas de când stătea în cancelaria regimentului, dezbrăcat în pielea goală, tremurând, expus tuturor privirilor. Doctorul îl examinase, îl ciocănise, îl ascultase şi, cu toate stăruințele cocoanei, nu putuse să spună decât că e slab.

Adevărat, slab mai era! Aşa cum şedea, drept, cu mâinile lipite de pulpe, cu pieptul scos înainte, cu ochii închişi mai tot timpul, nu-ți trebuia mult ca să-l confunzi cu scheletul pe care-l avea medicul în colțul infirmeriei. Puteai să-i numeri coastele de la o sută de paşi, avea oasele pieptului ieşite diform înainte, beregata-i se zugrăvea oribilă, mâinile-i parcă erau de copil de opt ani, măcar că avea paisprezece. Şi, pe lângă toate astea, cam tuşea — ceea ce îngrija şi mai mult pe doctor şi pe colonel, care amândoi cunoşteau deopotrivă medicina.

Cu toate astea, ce vroiaţi să facă? Biata „cocoană”, adică mă-sa, ştia şi ea că-i slab şi nu s-ar fi despărţit uşor de dânsul, căci îl iubea şi-i era şi milă de dânsul. Însă trebuia. Din patru băieţi câţi avusese, atâta-i mai rămăsese; ceilalţi trei muriseră la vârsta de şaisprezece ani — parcă era un făcut. Bărbat-său, fost funcţionar, murise şi el tânar, într-o bună dimineaţă, chiar în cancelaria unde slujea: o bătaie de inimă, un sughiţ, şi căzuse jos fără să zică o vorbă... fără să lase vreo pensie.

De-atunci, biata femeie, fără neamuri darnice şi fără nici o nădejde, a muncit cum a putut — ea, care nu fusese învăţată să muncească — şi n-a izbutit să-şi poată creşte copiii. Îi rămăsese o singură speranţă: armata. Acolo vroia să dea pe Aurel, copil de trupă. De la paisprezece pân la optsprezece ani, băiatul trebuia să slujească statului fără leafă, numai pe mâncare şi îmbrăcăminte. Când împlinea optsprezece, nu mai era copil de trupă, ci voluntar. Atunci îi venea leafă: şapte parale pe zi. Pe urmă căprar, pe urmă sergent — în trei ani avea perspectivă să capete 30 de bani pe zi leafă de la stat. Tot mai bine decât nimica.

Un căpitan, care se-nrudea de aproape cu răposatul, făgăduise cocoanei că o să ia pe băiat în companie la el şi o să-l lase să urmeze la gimnaziu; aşa, la optsprezece ani ar fi putut să facă cele patru clase şi apoi, peste alţi doi ani, să dea examen la Bistriţa — în opt ani ofiţer!

Ce vis frumos! Pân-atunci ea se ducea să slujească la un neam, care o primea jumătate ca rudă, jumătate ca-ngrijitoare.

De aceea, vezi, când a auzit că-n sfârşit colonelul se-ndu-plecă să-l primească, biata femeie credea că-nnebuneşte de bucurie. I se părea că îl şi vede ofiţer. Şi-n gândul ei blagoslovea armata. La Mizil, locul lor, băiatul n-avea gimnaziu; la Buzău nu-l putea trimite, pentru că n-avea cu ce îl ţine, şi iată că armata îi zugrăvea aşa de frumos tabloul viitorului.

Mulţumi colonelului, îşi sărută plângând copilul, îi strecură în mână o piesă de cinci franci şi ieşi, nebună de dor, de bucurie, de toate emoţiile pe care le-ncerca sufletul ei.

— Aghiotant, zise colonelul, ia pe băiat şi du-l la compania „Afară din rânduri”. Să-l însumeze la ordinar, fără leafă. Vezi şi dă-i hainele alea care au fost ale ăluilalt... Cum îi zicea?... Petrică Ioachimescu parcă.

— Ăla care-a murit?

— Ăla.

— Am înţeles, don colonel... Vino-ncoa, băiete.

Şi plecară cele două generaţii: unul care făcea miliţie de cincisprezece ani, altul care de-abia începea.

— N-are mult nici ăsta! zise doctorul.

— Parcă eu nu văd? răspunse colonelul. L-am luat ca să-l îngroape statu! Femeie sărmană, mi-a fost milă. Am cunoscut pe bărbat-său...

Peste un ceas, băiatul era-mbrăcat, însumat şi dat cu serviciul la compania a treia. Slăbuţ cum era, galben, sfios între atâţia oameni mari care înjurau, izbeau şi umblau „milităreşte”, el s-a aşezat într-un colţ... Şi a-nceput să gândească.

Era vară, trupa toată dormea în corturi, şi el avea un locşor într-un cort cu un căprar şi cu doi soldaţi.

Acolo, trântit jos, a privit el multă vreme în depărtare, pe cerul albastru; tot felul de gânduri îi treceau prin minte, acum, când se vedea străin între străini; în mintea lui de copil, sărăcia care-l zvârlise pe paiele din cort, într-o cazarmă cu care încheiase contract de robie pe toată viaţa, se arăta ca o prigonire din partea unei mâini nevăzute. Şi prietenii cu care se jucase nu aveau să mai vină, şi casa lor, săracă dar sigură, nu se mai deschidea pentru el, şi mama îl lăsase aici, ca pe un pisoi lepădat într-un maidan.

Când a auzit trâmbiţa sunând prelung şi trist „stingerea lumânărilor”, o greutate i-a apăsat pieptul, un nod i-a strâns gâtul şi a adormit plângând... în paie!

* * *

— Scoal’, băiete! Scoal’, că nu eşti acasă!

Cu vorbele astea s-a trezit dimineaţă, mai obosit de cum se culcase. Dormise rău. Toată noaptea visase visuri rele. I se păruse că mama l-a luat de o mână şi a zburat cu el departe, peste dealuri şi peste văi, în lumi locuite numai de oameni răi; i se păruse că l-a urcat sus, deasupra unei prăpastii, şi că, de acolo, i-a dat drumu. Venea val-vârtej, rugându-se şi plângând, şi nimeni nu venea să-l scape, şi nimeni n-avea milă de el, şi a căzut în fund... Şi a murit...

Şi mort se ruga de Maica Domnului să nu-l dea în iad, că el nu-i vinovat de sărăcia şi de nenorocul lui pe lume.

Pesemne visul a fost de vină, că dimineaţa căprarul i-a spus:

— Ia ascultă-mă, băieţică, să ştii că n-o să te mai culc cu mine, că toată noaptea dai din picioare şi te frământi, parcă ai

avea viermi!... Lasă gândurile. De-acuma, ce i-o fi tatii i-o fi şi mamii!

În ziua aceea l-au scos puţin la slujbă. Căprarul l-a învăţat „întoarcerea capului la dreapta şi la stânga”, apoi repede a venit vremea de masă. Când a plecat compania pe două rânduri, el era cel din urmă. A venit şi dânsul cu gamela să-şi ia porţia de borş.

— Bucătar, spunea căprarul, dă-i şi puiului ăstuia de melitar o lingură, să guste şi el din ciorba cazonă.

Bucătarul era un român de vreo patruzeci de ani. Fusese „nesupus”, îl prinseseră târziu, stătuse la Târgşor şi acuma îşi făcea oastea la bucătărie.

— Puiule, puiule! Cin' te-aduse aici să-ţi poarte păcatele! Ţi-a fost dragă meliţia, ori n-ai avut ce mânca acasă?... Ai tată?

— N-am...

— Hei! Uit-te, aşa am eu un fecior! Cin' te puse, tăiculiţă, să te faci catană? Nu intrai mai bine la o meserie? Da eşti slăbuţ, nu-i vorbă. Rău, rău ai făcut!

Copilul nu răspunse nimică. Îşi luă porţia şi plecă. Dar pentru ce nu putea să mănânce? Pentru ce se simţea căzând din picioare şi pentru ce plângea? Cum avu un ceas răgaz, luă o hârtie şi făcu o scrisoare:

„Mamă dragă,

Mi-e dor de matale, mi-e dor de casă, mi-e dor de libertate. Nu mai pot să stau aici. De ce m-ai lăsat, mamă dragă, şi nu m-ai dat mai bine la o meserie?

Vino şi mă ia, că nu mai pot!

Al matale supus fiu, care te doreşte şi iubeşte,

Aurel Predescu”

— Ce scrii acolo, băieţică? îl întrebă căprarul.

— O scrisoare.

— Cui? Ăi fi având ibovnică...

— Mamii, răspunse copilul roşindu-se.

— Să fii tu aşa şi pă dincolo? la să văd.

Şi căprarul, fără să mai aştepte, luă scrisoarea. O ceti, apoi o rupse şi zise duios:

— Să nu mai scrii aşa, drăguţule. De ce să faci mamii sânge rău? Parcă ea te mai poate scoate de aici? Ehe! Cine intră copil de trupă e rob pă viaţă, ori cel puţin pân' la 21 de ani. Mama nu te-o fi dat ea de voie la oaste; şi ea plânge tot ca tine, da ce vrei să-ţi

facă? Mai bine fă-i un coraj, scrie-i că eşti vesel, că petreci bine şi că te rogi la Dumnezeu să fii sănătos...

Şi căprarul ieşi din cort. De doi ani de când era militar nu mai plânsese şi nu se mai emoționase.

Copilul luă altă hârtie, îşi şterse şi el o lacrimă, apoi începu:

„Mama dragă,

Află că sunt bine. Îmi place armata şi mă rog la Dumnezeu să fiu sănătos.

Asemenea, aş dori să aflu şi de matale, că eşti bine şi veselă. Scrie-mi când pleci la nenea Vasile.

Al matale supus fiu, Aurel”

Închise scrisoarea, o puse la cutie şi se-ntoarse în tabără.

La câțiva paşi de el, căprarul de adineauri muştruluia pe un soldat:

— Aşa te-am învățat eu, boule?! Ei, bată-te ‘Mnezeu să te bată! Te ia mama dracului când ți-oi da un pumn! Marş de-aicea, că apâi vezi... cum sunt eu astăzi, atâta-mi trebuie: să mă scoată cineva din țâțâne! Doar nu sunt melitar de ieri, de alaltăieri, numai copil de trupă am fost cinci ani!

Întoarse capul şi zări pe Aurel. Căprarul se făcu stacojiu. Aurel plecă; dar în loc să se ducă în cort, se duse drept la cantină.

* * *

Era duminică. Toată cantina era plină de soldați, de căprari şi de sergenți.

— Dar tu, mă? Ce cauți aici? Poate vrei un rachiu!

Toți râseră de copil, care plecă ochii-n pământ şi rămase înlemnit.

— Pun rămăşag, zise un sergent, bețiv număru unu, că te-mbeți dintr-un degetar de rachiu, măi potcă!

— Ba beau şi o litră! răspunse copilul, scoțând pieptu-nainte cu un fel de trufie, cum văzuse la sergentul-major de la compania a opta.

— Mă! strigară toți. Auzi mucea! S-a-ntors lumea pă dos. Are să-nvețe copilu pe tat-su să facă copii!

— O litră de rom! strigă copilul, aruncând pe tejghea piesa de cinci franci.

Toţi făcură tăcere. Cantinierul aduse litra. Aurel o puse la gură şi dintr-o înghiţitură o dete pe gât.

— Încă una! ţipă el.

Şi ochii-i scânteiau, fixându-i spre sergenţi, care încremeniseră.

— Nu-i mai da, mă, că-i nebun! strigă un sergent.

— Lasă-l să bea! strigă altul. Să se facă melitar în regulă!

A doua litră fu înghiţită cu aceeaşi repeziciune.

Se uitaseră toţi privindu-l.

— O să te vedem noi acuma cum ai să urci scările până sus.

— Eu? Foarte bine! Uit-te aşa!

Şi Aurel luă un aer milităresc, salută pe sergenţi, schimonosi un fel de „stânga-mprejur" şi ieşi ţipând:

— Un, doi! Un, doi!

Urcă scările cu o energie nebună, ajunse la corturi, trecu de ele şi merse drept înainte, până la marginea malului care dădea în prăpastie.

* * *

A doua zi vierii l-au adus la cazarmă pachet. Era un fel de carne în care nu se mai cunoşteau nici ochii. Şi l-au îngropat tot seara, când gorniştii sunau rugăciunea.

FATMÈ

Pe Gheorghe Năftică îl văzuse Dumnezeu şi-i pusese mâna-n cap de când venise în compania de la Kadichioi; dar mai ales de când îl dăduse la pichetul numărul 18, era omul cel mal fericit.

Soldat vechi, aproape să se libereze, îi părea rău că nu ajunsese şi el un „grad" cât de mic, căci doar avea patru clase primare, cu atestat cu tot. Se-ntâmplase însă că — nici el nu prea ştia de ce — sergentul-major îl luase în nume de rău şi... pas de mai avansează!

Cu toate astea, viaţa din Dobrogea îl despăgubea de neajunsurile vieţii cazone. Aici slujba era puţină, disciplina şi mai puţină, iar corvada mai deloc. Cu deosebire în pichete. Avea ca şef un căprar cu care de ţivil fusese prieten. Şi chiar oricum să fi fost, tot e bun traiul în pichet.

De cum se crăpa de ziuă, îşi lua puşca pe umăr şi:

— Don căprar, eu mă duc în patrulare.

— Să fii sănătos! Du-te opt.

Şi pleca. Dar cum ajungea mai depărtişor, lângă un tufiş, pe care-l picnise el bine, vâra puşca printre crengi, o ascundea frumuşel, cu cureaua-n sus, ca să n-o zărească vreun drumeț, apoi lua în mână o nuieluşă, şi tunde-o, băiete, razna prin pădure. Mai trăgea din țigară, mai fluiera de-i răspundeau toți codrii, iar peste un ceas te pomeneai cu Naftică tocma-n sat la Esechioi.

Aşa-şi făcea el viața. Seara, haide iar la tufiş, lasă nuieluşa, pune puşca pe umăr şi iacă-l la pichet.

— Nimic nou pe linie, don căprar.

— Nimic să fie!

Dar... de ce-şi făcea el vacul tot la Esechioi? Parcă nu era mai frumos în pădure, la răcoare? Ori alte sate mai frumoase nu găsise?

Era bine, ce-i drept, şi-n pădure, dar vezi că Fatmè a lui Iusuf cirezarul stătea în Esechioi. Lucru de necrezut, însă Năftică se amorezase turtă după Fatmè, şi mai-mai îți venea să crezi că şi Fatmè uitase că „aşcherul" era „ghiaur". La urma urmei, dacă nu l-ar fi iubit şi ea, atunci ce zor avea să-i iasă mereu înainte? Pentru ce îşi lua *firigeaua*[27] de pe cap şi se lăsa descoperită în fața lui? De ce-şi făcea de lucru la cişmea întotdeauna când Năftică era pe-acolo?

Turc să fii, şi ai mânca, bre, carne de porc! Turcoaică să fi fost, şi ai fi iubit pe Năftică! El era cel mai frumos soldat din regiment. Cu mustața sucită în vecii vecilor ca de paradă, cu ochiul drăcos, cu mersul falnic, cu vorbe de glumă când îl căutai, care turc din sat putea să-i facă vreo concurență? într-un an de zile învățase turceşte, de-ai fi zis că-i hogea. Atâta cusur avea şi el, că nu era „botezat" întru Muhamed; dar cusurul era mic de tot, şi pentru el şi pentru Fatmè, de vreme ce amândoi primiseră, pesemne, botezul dragostei, care te vindecă de toate păcatele...

Iusuf, aşa bătrân cum era, nu mai credea nici el în multe. După amiază, când ieşea hogea să cânte pe scara geamiei „*Alah ecmec*[28], Alah ecmec", Iusuf trecea nepăsător şi sceptic, nu ca alți turci, care se simțeau înfiorați de evlavie. Şi era firesc să nu mai creadă atâta.

---

[27] Feregea — vălul cu care femeile musulmane îşi acoperă faţa (turc.).

[28] Pâinea lui Dumnezeu (turc.).

Comerţul lui de vite îl făcuse să umble lume multă; era purtat pe la Silistra, unde văzuse şi un fel de caffe-chantant, era purtat pe la Ostrov, unde mâncase prin birturi creştineşti, ba fusese de vreo două ori şi pe la Brăila. Cât pentru originea lui, nici ea nu prea era curat turcească: tătar, cerchez, de toate la un loc.

Şi iată pentru ce chiar el încuraja dragostea fetei cu un creştin, mai cu seamă că fata n-avea mamă, iar Iusuf ţinea să fie liber, să scape de „piatra din casă”. Iată pentru ce Fatmè mânca la masă cu tat-său şi cu Năftică, ba încă descoperită la faţă, ca să i se vadă ochii frumoşi, nasul cam turtit, faţa albă ca de ceară, părul negru şi gâtul rotund, înconjurat de o salbă de galbeni.

Era frumoasă. Şi când îşi vâra unghiile vopsite cu roşu în strachina comună din care tustrei mâncau pilaf, Năftică găsea întotdeauna prilej să se-ncurce cu mâna între boabele de orez şi degetele iubitei. Ai fi zis că amorul îşi vâra şi el aripile în strachină.

* * *

Năftică o iubea mult. Era o perversitate de simţuri care îl făcea s-o dorească fiindcă era turcoaică şi fiindcă auzise despre turcoaice tot soiul de poveşti? Ori era o iubire normală, venită nu se ştie cum şi unde, cum sunt toate iubirile, fără patrie şi fără bilet de legitimaţie?

Dacă stătea şi se gândea bine, deşca Gheorghe descoperea că iubeşte pe Fatmè în toate felurile. Că ea nu era creştină, asta puţin îi păsa la urma urmei. Trăit de mic copil la oraş şi încă într-un mediu foarte sceptic, el nu avea scrupuluri religioase, nu din convingere, dar dintr-un fel de lipsă de obicei. Nu era ateu, dar nu era nici bigot. Credea uneori, iar altădată habar nu avea că există religie. De Dumnezeu îşi aducea aminte numai când îl înjura, şi atunci îl punea la plural, probabil ca să aibă satisfacţia că execută pe mai mulţi o dată.

Înainte să fie soldat, fusese sergent; sergent... de oraş, ce e drept, dar, în sfârşit, ştia ce e „şarpele de aur”. Sergenţii de oraş sunt singurii care, în mijlocul realismului ce ne copleşeşte din zi în zi, au mai păstrat tradiţia legendară a dragostelor medievale; parc-ar fi nişte marchizi în decadenţă: cum vine seara, ei apar în umbra tăinuită a gardurilor, şi acolo, aceşti lilieci cu tesac, fluieră serenadele şi nocturnele lui Schubert şi [ale] lui Chopin, naţionalizate în „ieşi fetiţă, din portiţă”. La fluieratul lor, care nu-i

„de-a turuitele”, ca la foc, nici de-a „bine-pace”, ca de obicei, apar bucătăresele care au schimbat pe comunul odor di femina într-o simfonie de mirosuri care-ți spun cum mănâncă „boierii”. Şi atunci începe, ascunsă de lumina indiscretă a felinarelor, cea mai dulce dintre idile, idila pe furate, legănată-n şoapte ce se pierd, în sărutări nebune, în ahturile a două inimi ce se contopesc. Şi-ntotdeauna crâmpeiul de roman se sfârşeşte cu:

— Da’ să nu dea dracu să te prind cu altu, că vâr tesacu-n tine!

Gheorghe Năftică îşi aducea aminte de toate fâşiile astea dintr-un trecut îndepărtat; ținea minte cum „se iubise” cu unguroaice lapidare, [...], cu nemțoaice leneşe, şi niciodată nu le ceruse actul de botez, cum nu-l ceruse nici țigăncilor de la binale, care-nainte să zidească o clădire, cimentau cu el o dragoste fugitivă. Atunci de ce s-ar interesa de religia neprețuitei lui Fatmè?

Numai proştii se uită la asta!

Nu văzuse el pe fostul lui prefect ținând casă unei ovreici în Strada Sfinților şi unei nemțoaice în Dealul Spirii? Nu ştia acuma toată compania că însuşi căpitanul trăia în casă cu o turcoaică? Atunci ce?

În privința asta era liniştit. Numai fata să vrea. Parcă e zor să se cunune? El ştia una:

Să-ți iau casă cu chirie,
Să te țiu la mahala,
Birja pe seamă să-ți fie,
Şi tu, dragă,-n conta mea!

Şi dacă n-o fi tocmai cum zice cântecul, dar cel puțin au să trăiască liniştit, fără să le pese de oameni.

* * *

Într-o seară era el „schimbul al doilea de noapte”. În pichet, pe patul comun, dormeau ceilalți doi tovarăşi şi căprarul. Îi auzea sforăind şi zărea prin crăpătura uşii lumina slabă a opaițului.

Noapte de vară, liniştită şi plină de fiori. Se cam înnourase, iar freamătul din ce în ce mai tare al frunzelor spunea c-o să plouă. Ce-i păsa lui? Lângă pichet era adăpost dac-o turna de sus. Se plimba de colo până colo, cu puşca în toate pozițiile, şi

urmărea cu ochii un licurici din iarbă. Departe, în faţa lui, se-ntindea un şir de dealuri, iar pădurea cânta mereu aşa de duios!

Ce fericit ar fi fost el dacă Fatmè ar fi vrut să vină într-o noapte până la dânsul! Ar fi lăsat stelele să păzească pe cei din pichet şi să aibă seama contrabandiştilor; iar ei doi ar fi rătăcit nebuni prin pădure şi s-ar fi oprit în tufişul unde-şi ascundea ziua puşca. Şi ar fi sărutat-o şi s-ar fi iubit şi stelele i-ar fi cernut ei raze de aur în părul negru! Dar Fatmè nu venea niciodată. Îi făgăduise ea de mai multe ori, însă niciodată nu se ţinuse de vorbă, nelegiuita.

Şi el se gândea mereu la dânsa, şi el făcea planuri de viitor.

La oraşul lui nu s-ar fi întors cât cucu! La ce să se întoarcă? Pentru slujba de gardist? Altul îi era acuma visul. Fostul lui prefect ţinea foarte mult la dânsul şi-i făgăduise odată, când s-a dus el în concediu, că are să-i împlinească dorinţa: notarul din Kadichioi era un om bătrân, care nu mai avea mult de slujit. Cum s-o libera din armată, avea să-i ia locul, că doar are şi el patru clase primare.

Atunci are să fie mai mare peste un sat, căci primarul e turc şi nu ştie decât să pună muhiurul pe hârtii; atunci are să ia pe Fatmè, şi iată-i viaţa fericită.

Dar visul acesta era „pentru viitor”. Pentru prezent Năftică avea alt vis, care se putea împlini, cu voia lui Dumnezeu, în orice minut, dacă are omul noroc. Câţi ca el avuseseră norocul acesta!

Căci era uşor. Însărcinarea pichetelor era de a păzi pe contrabandişti. Turcii, nişte sălbatici care nu pot pricepe civilizaţia, credeau că şi acuma se poate introduce tutun în afară de monopolul statului. Toate ordinele, toate somaţiile, toate dramele desfăşurate noaptea prin păduri nu fuseseră în stare să-i facă să părăsească soiul acesta primitiv de a-şi procura iarbă de ciubuc. În fiecare zi se descoperea „tutun de boccea” prin sate, ceea ce dovedea că se face contrabandă „pe o scară foarte-ntinsă”, cum zicea o circulară.

Şi aici începea „rolul pichetelor”. Se ştia la regiment că orice soldat care a prins o contrabandă are drept la o „recompensă” în raport cu valoarea contrabandei. Căprarul explica lucrul astfel:

— Mă băiete! Ziua ai voie să cauţi în orice căruţă întâlneşti pe drum. Dai jos calabalâcul, scotoceşti peste tot şi, dacă ţi se pare, ai voie să dezbraci chiar cadâna. O cauţi unde cu gându nu gândeşte ea. Noaptea, dac-auzi paşi pân pădure, strigi de trei ori: „Cine-i? Stăi!” Nu s-a oprit când ai strigat a treia oară? Tragi cu

puşca! Poţi să-l omori, şi nici capu să te doară! Dac-ai prins tutun la mort, îl trimeţi la don căpitan, don căpitan îl trimete la reghiment cu raport, reghimentu la regie, regia preţăluieşte cât face tutunu şi-ţi trimete banii...

Ce vis frumos! Dai cu puşca, şi te pomeneşti că dintr-un glonţ ies parale. Gheorghe Năftică nu mai părăsea gândul ăsta. De ce n-aude şi el paşi prin pădure? Sunt soldaţi care au câştigat aşa până la cinci sute de lei. Ce bine i-ar prinde acuma, de liberare, şi ce mai rochie de nuntă ar cumpăra pentru Fatmè!...

Era aproape să adoarmă, când iată că visul era pe cale să se-mplinească. Auzi mişcând printre copaci. Îşi ciuli urechile ca un ogar, deschise ochii mari ca să zărească în puterea nopţii, îşi ţinu răsuflarea şi înţelese că-n adevăr nu de vânt se mişcau şi trosneau crengile.

Luă puşca şi începu să strige o dată, de două ori:

— Cineeee-i? Stăi!

A treia oară ochi. Glonţul trecu prin noapte ca o stafie roşie, iar ecoul se repetă din patru părţi ale văii, prelung, sinistru.

Cei din pichet săriră într-o clipă. Mâna pe arme. Şi alergară-n grabă spre marginea pădurii, unde fusese umbra.

— Ghiaur! mai putu rosti Fatmè când zări pe Gheorghe, şi înţepeni la pământ, cu ochii mari deschişi, înfiorători...

MOŞUL

Am cunoscut odată un militar foarte ciudat. Era cu noi în batalion, vorbeam cu el în toate zilele, şi niciodată n-am ştiut cum îl cheamă. Pe el, nu ştiu de ce, nu-mi venea să-l întreb; iar toţi cărora m-am adresat dădeau din umeri ca şi mine, miraţi şi ei că niciodată n-avuseseră curiozitatea să-l întrebe. Probabil numai furierul regimentului avea norocul să cunoască ghicitoarea asta, pentru că o vedea dezlegată gata în registre. Încolo, de la maior şi până la bucătar, nimeni n-avea habar.

Ba încă şi mai ceva! Măcar că purta la mână două galoane late de aur, pentru noi el n-avea grad. Şi nimănui nu i-ar fi trăsnit prin minte să-i zică: „Trăiţi, don sergen-major”. Să fi poftit să-i zici! Ar fi fost în stare să se facă foc şi pe loc ţi-ar fi răspuns: „Să-ţi crească urechile, băiete!”

Aşa, toată lumea-i spunea „Moşule”. Şi ai fi fost în stare să crezi că tot sub numele ăsta era trecut şi-n controale.

Moşul era omul cel mai vechi din batalion. Schimbase ofiţeri peste ofiţeri, apucase soldaţi care ajunseseră acuma căpitani, văzuse schimbându-se nu mai ştiu câţi maiori, şefi de corp, şi privea la toate primenelile şi transformările astea cu un fel de filozofie simplă, care-i era în fire, nu împrumutată din cărţi. „Hei, bădică, roata lumii e afurisită!”

Toate se mutau de la locul lor, toate întinereau ori îmbătrâneau, numai el rămânea cum fusese. Când a-nceput să i se zică „Moşule” iarăşi nimeni nu ştia; ai fi zis c-aşa se pomenise el „Moş” de când lumea.

Peste el şi peste viaţa lui plutea o taină pe care gândeai că nici el n-o cunoaşte. De unde era, ce fusese mai-nainte habar n-avea cineva. Atât ne spusese:

— Hei, cocoşelule, când m-a luat pă mine cu arcanu, era altă gâscă-n traistă! Eu am apucat pă Pazvante, care mânca omu de viu... Nu-ţi mai vorbesc de Lipan, care striga „creier de cocoş”... ăsta a fost încoa de tot!

Moşul făcea oştire de vreo cincisprezece ani. Şi doar nu era om bătrân. Să tot fi avut treizeci şi cinci, treizeci şi şase de primăveri înnodate. Dar, nu ştiu cum şi ce fel, primăverile lui erau cam tomnatice, ba le ieşise binişor bruma prin păr şi prin barbă. Pe ici, pe colo, ghioceii îi mijeau prin cap, de i-ai fi dat ăl mai puţin, să zic, patruzeci şi opt, şi nouă. Unde era şi cam adus de spete, ca omul la vârsta când te pleci spre groapă, unde mai avea şi mersul agale, puteai să juri că se apropie de cincizeci în toată legea.

Da ce om! Uit-te: mi-l aduc aminte ca astăzi. Regulat îl vedeai prin curtea cazărmii cu mâinile la spate, ori ciugulindu-şi bărbuţa, şi n-ai fi bănuit cât cucu că-i militar, şi încă de-ai lui Pazvante, dacă n-ai fi zărit mondirul cazon pe el!

Era şeful gorniştilor. De dimineaţă pornea cu „puii” la instrucţie şi nu se-ntorcea decât la vremea mesei. Apoi, după masă, iar aşa. Şi, cât ţi-i ziulica de mare, auzeai sunând goarnele pe maidan. Un lucru ciudat: când mergea în fruntea gorniştilor şi mai ales în fruntea batalionului, i se însenina faţa. Nu mai era îndoit de spete, mustaţa şi-o ridica în sus şi făcea nişte paşi de credeai că o să cufunde pământul. Gorniştii lui erau ăi mai vestiţi la toate garnizoanele pe unde trecuse.

El compusese marşurile alea după care soldatul calcă „scurt” şi apăsat fără să vrea. Gorniştii ăilalţi îndrugau ca de mort!

— Ăla-i marş? Parcă-i de cavalerie! Mă mir că nu cântă de nuntă!

Şi doar oameni erau şi ăia. Numai vezi că avea Moşul un fel de „manelă” a lui aparte. N-ai fi auzit vorbă proastă din gura lui! Ori să pedepsească el, ori să bată — „cum aud că obicinuiesc alții” — ferit-a Sfântu! Moşul se uita la gorniştii lui ca la nişte pui, şi să fi văzut numai că se leagă cineva de dânşii! Aşa, moş cum era, se înfuria de credeai că intră dracu-n toți.

Uneori mai lăsa pe oameni să se mai odihnească şi ei, că, mai ales la început la toți le plesnesc buzele din pricina goarnei. Dar de departe, când vedea că vine maiorul, îl auzeai:

— Haide, mânzule, dați zor, taică, dați zor! Că, uit-te, vine Ghiuju!

Ghiuju: aşa zicea el în loc de „don maior”. Apoi zâmbea, se uita la berbecul batalionului, care se ținea grapă de el peste tot, şi-i spunea:

— Scoal’, Ghiță, scoal’, că vine stăpânul ăl mare!

Însă Ghiță îl privea cu ochii lui leneşi şi cuminți, că el nu cunoştea alt stăpân şi alt frate decât pe Moşu. Amândoi erau stâlpii batalionului, amândoi mergeau în frunte, amândoi mâncau şi amândoi dormeau.

— Vezi?! zicea Moşul. Nu l-aş da pe Ghiță să ştiu de bine că mai îmi dă o primă!

Şi cum iubea pe Ghiță, aşa iubea pe toți oamenii. Nu cunoştea pizma, nu avea vrăşmaşi şi nici fudul nu era.

Când vedea câte un voluntar mai mititel, Moşul se uita la el ca la un copil şi-i spunea cu dragostea lui originală:

— Mă, câta melităroiu de mare! Da o să poți ține puşca, tăticule?

Ori, dacă te vedea trist, numaidecât te întreba:

— Noroc, taică! Merge cătănia? Maica Domnului într-ajutor!

Altădată, îl pofteai la cantină. Nu te-ar fi refuzat nici în ruptul capului, măcar că nu-i plăcea băutura. Intra şi comanda:

— He, un şpriț, un macmahon, mai multă gazoasă!

Asta era viața lui: prieten cu toți la cataramă şi voie bună.

În vremea din urmă nu mai avea voie să sufle din goarnă, nici să alerge, nici să ridice greutăți. Îi venise boala de acolo că prea suflase mult.

— Acuma să mă iau de mână cu Ghiță, zicea el, şi râdea chiar de boală.

Însă nu vorbea decât de anul pe care-l mai avea de slujit.

— Cum l-oi împlini, mă duc. Şi, mai cu pensioara, mai cu părăluțele strânse, deschid şi eu o cârciumioară... Hea! Pentru bătrânețe e destul. Îmi iau şi o băbuță, aşa de vo optsprece anişori...

Noi râdeam:

— Da ce să faci cu ea, Moşule? Să se ia şi ea de mână cu Ghiță?

— Ce, mă? Ce? Dec! Ba bine că te-oi chema pe tine să-mi ajuți!...

* * *

Nu trecuse nici o săptămână de când ne spusese vorba asta, şi auzirăm într-o dimineață vestea groaznică: a murit Moşul!

— Da, domle! zicea aghiotantul. L-a găsit căpraru de la gornişti întins pă pat, fără suflare, cu ochii închişi, țeapăn, mort — ce mai încoace-încolo? Berbecu stetea la căpătâi şi urla. Când a văzut că pun oamenii mâna pe Moşu, s-a suit şi Ghiță cu două labe pă pat. Săracu dobitoc! Vezi dumneata? Parcă vrea şi el să ajute, ori să vază măcar ce s-a întâmplat...

— Şi de ce a murit? Nu se ştie?

— De! Doctoru zice că i s-a rupt o vână. Ştii că el suferea, sărmanul! Da eu bănuiesc c-a murit de supărare...

— Supărare, Moşu?

— Taman aşa! Ți-aduci aminte vorba lui: „Să-mi găsesc o băbuță de vo optsprece anişori"...

— Ei! Mi-aduc...

— Apăi asta e! Băbuța a găsit-o el, pă cât ştiu eu; da', pasămite... boala lui e afurisită... te face neom... A găsit băbuța degeaba. Vorba dumitale: „Să se ia şi ea de mână cu Ghiță?" D-aia, prepui eu c-a murit... Puțin lucru e, domle? Să te pomeneşti din om... lipovean!

* * *

A doua zi, când l-a-ngropat, l-au trecut pe la cazarmă. Tot batalionul era în poartă, ori pe la ferestre, ori pe zid... Bietul Moş mergea cu picioarele-nainte pe drumul de apoi. În urma lui, că era într-o duminică, o mulțime de ofițeri, de soldați şi de sergenți. Gorniştii nu mai cântau „scurt". Era un cântec lung de jale, care-ți trecea prin inimă ca un țipăt de durere.

Iar doliul, la căpătâi, îl ținea Ghiță, singurul frate. Şi nici nu s-a mai întors la cazarmă: o fi putrezit pe câmp!

MARI!

În lunga şi-n veşnic neuitata mea trecere prin armată, am întâlnit multe manii, unele mai periculoase decât altele. Oameni care beau „la nemurire”, oameni care băteau aşa, din senin, „pentru a preveni răul”, alţii care aveau toate viţiile Orientului, Occidentului, Sudului şi Nordului; tot ce-şi poate închipui mintea omenească şi tot ce nu pot fabrica nici chiar visurile, tot am întâlnit acolo, în împărăţia onorului, ordinii şi disciplinei...

Dar nici o patimă nu mi-a părut mai primejdioasă pentru siguranţa statului ca patima poeziei. De când s-a aruncat prin gazete afirmaţia că este posibilă căsnicia între Muză şi Pampon, de atunci omul-vătrai căzneşte pe nefericita lui mireasă mai rău decât la compania de disciplină. O tratează mai barbar ca pe dezertori. Gimnastică, ploton de pedeapsă, raniţa în spinare, butuci, carcere, chemarea dracului de la lampă, scoaterea tesacului din scânduri cu dinţii, corvada — tot suferă sărmana femeie înaripată!

Odată eram într-un regiment în care molima versificării se întinsese teribil, ca pecinginea, ca mojicul la caşcaval, ca foaia mea de pedepse. Ofiţeri, subofiţeri, caporali şi soldaţi, toţi erau cuprinşi de virusul poetic.

Dacă vedeai un om într-un colţ mişcând din mână şi privind în toate părţile, trebuia să ştii că se pregăteşte un nou asasinat în versuri. Nu te-ar fi prins mirarea dac-ai fi auzit că don colonel a dat un ordin de zi rimat, nici dac-ai fi auzit că în reţetele medicului chinina rimează cu antipirina, nici dac-ai fi auzit pe don căpitan scandând comenzile ca Virgiliu, nici, mai ales, dac-ai fi aflat că furierul împlineşte deficiturile misterioase cu nişte cifre fanteziste — versurile unui furier...

Şi de ce toate astea?

Originea epidemiei este următoarea:

Un locotenent, ale cărui mustăţi rivalizau cu ciucurii de la drapel, izbutise să i se publice într-un fel de revistă ţivilă — în schimbul unei liste de abonament pe care delicventul o complectase — o sumă de poizele mai mult sau mai puţin lungi şi mai mult decât deloc corecte. De câte ori apărea revista, autorul o aducea la popota ofiţerilor. După masă, când sfârşea ultimul pahar de „Odobeşti vechi”, camaradul ofilitei muze lua fascicula şi dădea cetire „versurilor care promiteau”, cum zicea într-o notă directorul revistei.

Toţi ascultau cu smerenie. Unii zâmbeau cu satisfacţia pe care o dă spiritul de corp, alţii se simţeau înfioraţi de cascada de rime care se amesteca în aer cu aburii cafelei, cei mai bătrâni meditau, cei mai tineri sughiţau melancolic. Însuşi colonelul aprecia mult pe ofiţerul său, care înălţa aşa de sus şi aşa de bine prestigiul regimentului. Vezi că era pe vremea când începea şi-n armată a se recunoaşte că ofiţerul „Moş Teacă” trebuie să dispară, înlocuindu-se cu aceea ce se numeşte de regulă „ofiţer cult”.

Da, Topoloveanu era „ofiţer cult”. Căci, în afară de reglemente, el poseda — se zicea — întinse cunoştinţe ţivile. Dovadă? Ei, bravo! Dovadă, versurile lui:

Mari, permite-mi, dragă, frenetic să-ţi şoptesc
O dulce poezie: Mari, ah! te iubesc!

Mari! Cine n-a iubit o Mari în viaţa lui? Şi cine n-a „dedicat aceste versuri” unei Mari oarecare, chiar dacă pe iubita lui o chema Luxandra, şi chiar dacă n-avea nici o iubită? În poezia română, Mari nu era un nume propriu, ci un simbol.

Odinioară, poeţii români spuneau drăguţei lor „vergură de amoare”, mai târziu i-au spus „virgină graţioasă”, apoi Alecsandri a introdus pe „copilă”, mai în urmă Eminescu, poetul nostru cel mai rafinat în materie de iubire, ne-a înzestrat cu „înger”, cu „femeie” şi cu „fecioară”.

Să pofteşti azi să-i faci dumneaei o poezie fără ca să-i aplici epitetele făurite de Eminescu! Să pofteşti să-i zici Mari, copilă sau virgină — mai ales virgină! Ar fi ca şi cum i-ai cumpăra un malacof sau o pălărie ieşită de la modă. Ei bine, între „copilă” şi „femeie” a fost „Mari”. Creată de Scurtu în versurile celebre:

Când luna în lacuri îşi scaldă faţa...
. . . .
Ma-a-a-a-a-ari,
Ma-a-a-a-a-ari,
Mari repetă în râpe-adânci.

Mari a trecut prin epoca ei ca un consemn, ca un ordin de la comenduire.

Topoloveanu, a cărui „liră” înţelegea disciplina, a cântat şi el pe Mari, pentru ca să se supună curentului. Aceasta a şi făcut

tăria lui ca poet: el nu s-a ridicat deasupra mijlociei contemporanilor săi, şi ei l-au admirat pentru că el era ei!

Şi, dacă aşa erau contemporanii ţivili, vă puteţi închipui ce erau contemporanii cu epoleţi! Când citea Topoloveanu „una proaspătă”, masa se prelungea până după postmeridiane, în ciuda ofiţerului de aprovizionare, pe care-l ameninţa deficitul la capitolul „vin”, şi în ciuda soldaţilor, care aveau a face în ziua aceea cu nişte ofiţeri beţi de ambrozie şi de nectar!

Se-nţelege, Topoloveanu era copilul râzgâiat al regimentului. La ziua lui onomastică, la Paşti, la Crăciun, la Anul Nou, la patronul regimentului, la sărbători naţionale, colonelul îl chema întotdeauna seara la ceai, ca să arate musafirilor ţivili că Spada şi Lira sunt amice.

Atunci Topoloveanu îşi dregea nasturii, îşi ajusta tunica, scotea mai în evidenţă cauciucul de la cravată şi începea să citească Armia română sau căderea Plevnei, poem care făcea, prin măreţia şi prin violenţa lui, să mârâie Bulică de sub masă. Ori devenea liric şi citea Fluturele =i roza, elegie care făcea pe cocoana colonelului să exclame cu capul pe umărul drept şi cu ochii în tavan, a la Maica Precista nemţească:

— Ah! Ăsta-i janru meu!

Iar la urmă, când fluturele spune rozei:

Şi de-acuma-n fericire
Vom trăi ca camarazi,
Şi trecând la nemurire
Vom fi, ah! ca şi doi brazi,

coloneleasa era în delir melancolic, colonelul rămânea prostit, iar Bulică dădea din coadă în semn de adâncă satisfacţie.

* * *

Gelozia însă este partea poeţilor „pe acest amar pământ”, cum se exprima aşa de trist poetul-ofiţer Topoloveanu.

Da, el răpise inima multor duduci care citeau pe Monte-Cristo, el sedusese multe văduve cărora le redeşteptase în piept patima iubirii, el cucerise chiar inima de bronz a colonelului, şi tocmai de aceea toţi camarazii doreau să-l imite.

De atunci data în regiment pacostea versurilor.

Sergentul meu major mă-nnebunea în fiecare zi, după raport, mă lua în cancelarie şi, după ce mă trata cu „o gazoasă”, începea discursul obişnuit:

— Ştii pă Janeta de la „Trei colori”... Ah! Mult o iubesc!... Da mi se pare că elevu de administrație clasa a doua, Sărățeanu, i-a-ntors capu. Eu merg acolo în fiecare seară, cheltuiesc cu ea toată solda... şi tot ce mai pică... şi mi se pare că ăla o are pă gratis, numa cu poiziile... Uit-te, i-am făcut şi eu o poizie. Vezi dacă e bună:

Ah! Janeto, tu eşti crudă,
Nu preferi a mă iubi,
Dar îți jur-n eternitate
Că pentru tine-oi muri!

După cetanie, urma o pauză. Sergentul-major mă privea cu spaimă, pe când eu cercam să-l conving că a făcut „un cap de operă, nu altceva”. Cum îmi mulțumea bietul om, cum mă cinstea cu țigări de damă cu carton şi cum îmi dădea bilet de voie seara! Mai ales dacă îi ştergeam un cuvânt şi-l înlocuiam cu altul, atunci era pe deplin convins că în adevăr mă ocup de el...

Într-o zi a venit la mine desperat. Îi dusese Janetei o poezie fără să mi-o arate mie în mod prealabil. Poezia începea aşa:

Spuneți, spuneți, mândre stele,
Focul lacrămilor mele,
Şi voi, dulci privighetori,
Şi voi, parfumate flori!

Dar... ingrata Janetă i-a aruncat poezia în nas, zicându-i:

— Nu ți-e ruşine să-ți fie! Asta-i poezia care mi-a dat-o Sărățeanu aseară!

Şi i-a scos dintr-o cutie de bomboane — albumul ei — poezia asta întocmai, scrisă de mâna lui Sărățeanu, cu litere gotice şi cu umbre.

Cred şi eu! Dacă apucase Sărățeanu mai înainte s-o fure din Dorul!...

Acuma don sergent-major, care trecea de „plastografu lu Sărățeanu”, cum zicea Janeta, era pierdut. În loc de:

Ah, Janeto, tu eşti crudă,

el scria:

Ah, Matildo, tu eşti crudă,

şi în loc să mai meargă seara la „Trei colori", se ducea la „Ursul de aur".

Canonul cel mai mare l-am păţit însă cu căpitanul Gănoiu.

Într-o zi mă pomenesc cu el că mă ia deoparte şi începe să-mi spună foarte trist, aproape plângând:

— Poate c-ai auzit ce nenorocire mi s-a întâmplat... Ştii, cât am fost detaşat cu compania la Târgu-Ocna, nu m-am putut duce acolo cu toată casa. Cheltuială mare: bagaj, slugi... Aşa, am luat numai nevasta şi am lăsat la Bucureşti doica cu copilu, un copilaş de vo patru luni... Ei, ce crezi c-am păţit? Când mă duc alaltăieri în Bucureşti, găsesc copilu mort!...

Bietul căpitan plângea. Se cunoştea că-şi iubise copilul şi, în faţa astei morţi, toată răutatea lui obişnuită dispărea. Dragostea de tată ştergea dintr-o dată din inima-i împietrită orice alt sentiment.

Încercai să-l mângâi, dacă poate fi vreo mângâiere în faţa unui cadavru pe care l-ai iubit. Dar, ştergându-şi lacrimile, căpitanul îmi răspunse repede şi cu un aer vesel ca de o bucurie neaşteptată:

— Să vezi ceva: m-am gândit la dumneata tot drumu de la Bucureşti pân-aici.

— A, mă onoraţi...

— Deloc, deloc. Ascultă. Am îngropat copilu — Dumnezeu să-l ierte! — şi i-am pus pă groapă o cruce de lemn provizorie. Am de gând să-i fac un monumentaş mititel. Şi pă monumentaş, o poizie! Mi-o faci, nu-i aşa?

— Domnule căpitan, vă rog...

— Nu, fără vorbă! Mi-o faci sau nu? Ţiu foarte mult să fie de dumneata... O faci ca din partea neconsolatului său părinte... Eu o iscălesc...

— Foarte bine, o fac.

— Adu mâna-ncoa! Va să zică, parol?

— Parol!

Superior, tată, milă, plictiseală, toate la un loc mă făcură să primesc a face parte din serviciul pompelor funebre. Căpitanul, încântat, a început atunci să-mi dea explicaţii:

„Bubi S. Gănoiu, de sex masculin... Născut la 14 februarie 1883... Decedat la 15 iunie 1883... patru luni... Îi ieşiseră doi dinţi... Tatăl său plecat cu mama sa la Târgu-Ocna... Bubi mort la doică"...

Şi pe tema asta mă făcu să notez o sumă de lucruri care, învederat, n-aveau nici o importanță pentru lucrarea ce trebuia să fac. Unele amănunte treceau chiar dincolo de hotarele caraghioslâcului. Dar aşa sunt toate durerile noastre: ele au întotdeauna şi o parte ridiculă pentru cei ce nu le simt ca noi.

M-am zbuciumat o zi şi o noapte. La lumina soarelui, la lumina lunii, la lumina lămpii, am asudat pe o căldură de patruzeci de grade ca să alcătuiesc epitaful ăsta ciudat. Mă gândeam mereu:

„Ce ar putea spune un tată copilului mort? Ce fel e durerea pe care o simte? Da, el încearcă o pierdere crudă, parcă s-ar rupe o fâşie din propria lui inimă... Un copil mort, nu numai un corp care se pierde; dar o amintire sfântă... Ai iubit o femeie şi te-a iubit şi ea... Iată copilul, iată rodul acelei dragoste adânci... Câte speranțe, ce monument pentru viitor... Însă copilul moare, ca şi cum ar vroi ca din patimile noastre să nu rămână nici o urmă”...

Şi tot aşa am delirat mereu, flăcău care vroiam să mă închipui tată!

După o trudă oribilă, înjghebasem poezia. Am pus-o în plic şi am trimis-o căpitanului acasă.

L-am întâlnit peste trei zile...

— Nu mi-ai făcut nimica! îmi spuse el. Aia nu era poezie. Mai întâi rândurile erau prea lungi; pă urmă, nu vreau să se potrivească întâiu cu al treilea şi al doilea cu al patrulea, mai bine câte două-două. Şi nu spunea ce voiam eu. Uit-te, mi-a făcut Topoloveanu una foarte bună:

Ah! tu, Bubi, cum te-ai dus
Tocma-n cerul cel de sus!...
Eu eram în Târgu-Ocnii,
Iară tu la țâța doichii...
Sugeai lapte pentru viață,
Şi gustai a sa dulceață...
Aveai ochii prea fierbinți
Şi-ți ieşiseră doi dinți.
Când deodată Dumnezeu
Te luă la sânul său!
Plângi, Mari, pe Bubişor,
C-a zburat, ah pe un nor
Şi nu mai vine la noi!...
Căpitanul S. Gănoiu

— Da, da, foarte bună poezie! am răspuns şi eu.

— Vezi? Tot Topoloveanu, săracu! Frosa a plâns ca un copil când a cetit...

— Care Frosa?

— Nevastă-mea.

— Atunci cine e Mari?

Căpitanul izbucni într-un hohot de râs:

— Apăi eu credeam că te pricepi la poizii. Cân' colo, tufă! Nu ştii că în poizie trebuie să zici „Mari"? Mari e Frosa în poizie!... Tot Topoloveanu, săracu!

* * *

Noroc că peste trei zile m-am bolnăvit de tifos şi am intrat în spital. Altfel te pomeneai că auzeam şi despre mâța regimentului c-o cheamă Mari!

LIBER

I

Din ce în ce se stingea zgomotul cazărmii. O dată cu soarele, care se culcase după un deal, toată viața cazărmii se potolea. Din când în când, câte un soldat întârziat pe afară intra repede pe scările de la uşă, în dreptul căreia santinela se mişca în dreapta şi la stânga. Sus, la ferestrele luminate, se arătau, trecând repede, soldați care se urcau pe paturi ca să cotrobăiască prin ranițele înşirate pe poliți, şi umbrele dispăreau, din ce în ce mai puține.

În curtea întinsă, un maidan imens pe malul Dunării, tăcere. De departe vuia zgomotul oraşului ca o şoaptă uriaşă, confuză, şi se auzea arare o notă strânsă de gât de la lăutarii berăriei vecine. Pe apă, pustiu; catartele nemişcate se-ntunecau mereu în ceața ce se întindea, amestecând în noapte apa cu aerul, ca o mare de gaz ce stăpânea peste tot.

Căprarul Alexandru Vintileanu se plimba singur prin curte. Încheiat în tunica „de cazarmă", cu bonetul pe ceafă şi cu mâinile la spate, el tăia curtea cu paşi leneşi, nepotriviți. Uneori se oprea la malul cercuit cu sârmă, şi ochii i se pierdeau prin ceață, de

departe cătând să-şi lămurească peisajul ce se pierdea în întuneric.

Mai avea noaptea asta! După trei ani de oştire, avea să se libereze mâine, să lepede în sfârşit haina care-l strângea, să reintre în viața liberă. Privind la undele liniştite, care de-abia se zugrăveau pe apă când trecea prin ele o rază de lumină, îşi amintea acuma tot ce trăise el din copilărie şi până azi. Se revedea, cu zece ani în urmă, copil în casa părintească, lângă un tată care-l iubea, căci de mamă nu-şi mai aducea aminte. Ea fusese pentru el ca o figură ce ți se arăta-n vis, luând diferite forme: când naltă şi brună, când slabă, blondă, plină de duioşie. O pierduse când el n-avea decât şapte ani, şi de-abia dacă-i putea reconstitui icoana după un portret vechi pe care-l văzuse în fruntea albumului...

Ce-i rămăsese din toată copilăria? Câteva amintiri vagi, nici triste, nici vesele, care se pierdeau în noaptea vremii, aci un prieten cu care se jucase, aci o servitoare care-i spunea basme de care nu-şi mai aducea aminte decât în fâşii desperecheate... Încolo o banalitate ce nu se putuse încrusta în memorie. Dar în cadrul strâns unde se-nghesuiau nedesluşite întâmplările trecute, claie peste grămadă, fără ordine cronologică şi fără ca una să se ridice deasupra alteia; în vălmăşagul de nume proprii de-abia reținute, de chipuri şterse, de crâmpeie de vorbe care-i răsunau fără nici un înțeles, de fapte indiferente, o singură imagine rămăsese aceeaşi. Ea singură mai sprijinea monumentul copilăriei, îl însenina, îl acoperea parcă în părul ei blond, îi dădea din strălucirea ochilor ei albaştri.

Copilărise cu ea de mic. Ea n-avea tată, cum el n-avea mamă. Eliza Murgăşanu era frumoasă, şi zveltă, şi bună. Copii, se jucau ceasuri întregi, şi trebuia să intervină glasul mamei sau glasul tatei ca să-i facă să nu mai alerge.

„Nu vă urcați pă movilă!
Alecule, dă-te jos din salcâm!
O să vă rupeți hainele!”

Şi trebuiau să se execute, întotdeauna cu părere de rău că se despart...

Mai târziu, ea aproape domnişoară, el băiat de gimnaziu, au continuat să se joace, de astă dată cu mai puțin zgomot. Între ei

apăruse deja sfiala vârstei; cu toate astea, erau tot frate cu soră, amândoi iubindu-se deopotrivă, cu o iubire pe cât de adâncă, pe atât de nevinovată...

Caporalul privea pe apă, unde se lămurea câte o lumină, o barcă plutind uşor, departe, mai departe, ca visul copilăriei lui...

Acum îşi aducea aminte scena cea mare.

Tat-său, un funcţionar vechi, era mutat în alt oraş, şi trebuia să plece în douăzeci şi patru de ceasuri. I-a spus vestea asta pe seară şi i-a trecut prin inimă ca un fier roşu. Mai întâi n-a ştiut nici el de ce. Încetul cu încetul, însă, a simţit că aceea ce-l durea aşa de crud era despărţirea de Eliza. Într-un suflet s-a dus la ea. Era singură-n grădină când a venit să-i spună şi să-şi ia rămas bun. Ce ciudat sentiment a-ndurat! Avea şaptesprezece ani acuma şi niciodată nu-ncercase în faţa astei copile de cincisprezece altceva decât o prietenie de copil! Şi cu toate astea! Acum, când trebuiau să se despartă, amândoi vedeau că se iubeau mai mult decât atâta... În umbra serii, sub coperişul salcâmului înflorit, au căzut unul în braţele celuilalt şi s-au îmbrăţişat pentru-ntâia oară, cu patimă, nebuneşte, şi au plâns cele mai sfinte lacrimi...

De aci încolo, un punct negru în memorie, ca o piatră grea peste un mormânt de suveniruri... Ştia că a plecat, că a venit la gară, că au vorbit puţin, că şi-au strâns mâna cu căldură, că a văzut-o, că a bănuit-o că plânge... Apoi, ca să evite de a plânge şi el, s-a urcat în vagon şi a tăiat emoţiunea cu glume ce-i sfâşiau inima:

„Lizi, vezi să îngrijeşti de pisică, pune-i clopoţei la urechi”...

Iar Lizi, nemişcată, zâmbea printre lacrimi...

Şi apoi? Pustiu! S-a stabilit în alt oraş, şi-au scris scrisori copilăreşti, pline de căldură şi cu o ortografie îndoioasă, într-un stil de roman prost... până-ntr-o zi, când scrisorile lui au rămas fără răspuns. Nu-l mai iubea? Murise? Era supravegheată? N-a ştiut niciodată. Îi rămăsese un portret pe care-l purta cu el. Erau ei amândoi, fotografiaţi la ţară de un fotograf ambulant... Nişte linii şterse, cenuşii, în care numai cu bunăvoinţă recunoştea trăsăturile ei, ochii ei frumoşi. Ea stătea pe un scaun, el în picioare lângă dânsa, o privea, sau i se părea lui c-o priveşte, căci fotografia rămânea un mister în privinţa asta...

Mai târziu, peste un an, tat-său a fost dat afară din slujbă, când se schimbase guvernul. După un an de mizerie neagră, în care vânduse tot ce aveau mai scump în casă — cerceii de aur ai

mamei, portrete cu rame poleite, lampa cea mare de tavan, tacâmurile de argint, până şi inelul lui de logodnă — bătrânul a apucat darul beţiei. În fiecare dimineaţă, la cafenea, dacă vreun cunoscut mai milos îi dădea un franc, el îl schimba pe ţuică. Îl aduceau acasă plin de noroi, sălbatic, aiurind, nerecunoscând pe nimeni, până-ntr-o zi, beat, fără cunoştinţă, s-a aruncat sub roţile unui tren... Şi l-au îngropat în socoteala comunei, seara.

Toate astea şi le amintea căprarul într-o dezordine de gândiri.

El întrerupsese şcoala de mai multe ori, o dată fiindcă fusese bolnav greu, altă dată, ca să poată trăi, intrase a cincea roată la căruţă într-o cancelarie; mai târziu locul i-a fost ocupat de un bacalaureat, în urma unui concurs la care se băteau vreo şaisprezece inşi. Într-o bună dimineaţă, când împlinea nouăsprezece ani, s-a dus voluntar în armată.

Cu cele patru clase pe care le avea, pusese de gând să se facă ofiţer.

Însă, una după alta, au venit deziluziile. Disciplina, viaţa groaznică între zidurile păzite de baionete, bătăile pe care le vedea împrejurul lui, toate sfârşiră prin a-i naşte-n piept revolta. Nenorocul lui îl adusese în compania celui mai brutal dintre căpitani. După încercări de tot felul, după nesupuneri mici, după hărţuieli de toată ziua, s-a ales că în trei ani n-a ajuns decât căprar. Privind la cele două galoane de lână, cusute la mânică, îl cuprindea o ironie tristă. Atâta meritase el? Era mai bun, mai activ, mai inteligent sergentul Berechet, care se pregătea deja pentru şcoala divizionară, după ce-nvăţase la regiment a scrie pe nisip şi a citi cu cercuri de hârtie puse deasupra slovelor?... Sergentul Berechet, care lua întotdeauna stânga drept dreapta şi căruia maiorul propunea să-i lege la un picior fân şi la altul paie, nu era nici mai citit, nici mai deştept; dar era omul de-ncredere al căpitanului, şi căpitanul îi zicea totdeauna că e... instructor sever şi „bun militar".

Ei, el nu meritase să fie decât căprar!...

Dar acuma zâmbea. Trei ani trecuseră, şi în sfârşit avea să fie liber... Cu cât treceau ceasurile, cu atâta se simţea mai agitat, ca-n ajunul unui eveniment mare. După o călătorie lungă prin valuri furtunoase, după o călătorie în care adeseori fusese aproape să se zdrobească de stânci, ajungea la mal!

Privi din nou pe apă. Barca de adineaori, care i se păruse că ajunsese la ţărm, sălta încă pe valuri... Oare ţărmul lui nu era tot

aşa de departe? Nu era o ficțiune a-nchipuirii? Nu-şi făcea iluzii când i se părea că malul e aproape? Da, în noaptea asta se culca încă rob între ziduri, şi mâine avea să fie liber... însă cum? Ce fel era libertatea asta? A cunoscut-o el vreodată? La nouăsprezece ani, când îşi târâse pingelele rupte pe pragul cazărmii, nu era încă liber? Ce-l împinsese atunci la robia asta, pe care o numeau voluntară? Şi acum, după trei ani, nu se găsea tot cum intrase? Ce avea să facă? Unde vrea să se ducă?

La uşa cazărmii se făcu o mişcare. Apăru gornistul şi începu să sune prelung şi trist stingerea lumânărilor...

Luna bătea acum în ferestre, amestecând razele ei palide cu lumina dinăuntru, care plutea încă; îşi îndreptă paşii greoi spre cazarma unde avea să doarmă noaptea cea din urmă...

* * *

Somnul i-a fost o trudă, o aromeală cutreierată de visuri neînțelese, în care toate gândurile de seară îi apăruseră din nou, schimonosite, desperecheate ca nişte stanțe, pline de fiori şi pline de zbucium... Toate se amestecau într-un vălmăşag imposibil aievea. Aci era de şaptesprezece ani şi-şi oglindea chipul vesel în ochii albaştri ai Elizei, aci era dezertor din armată, rătăcitor pe o barcă, alungat din urmă de nişte puteri diforme, care urlau, pe când valurile erau gata să-l cotropească în tot minutul; aci se deschidea cerul şi se arăta un farmec, o lumină vie, eternă pentru cine ştie s-o cuprindă...

La ziuă a fost scutit de servici, şi-a dat în primire puşca, muniția toată, hainele chiar, şi i-au lăsat în schimb o tunică roasă, cârpită, peste care onoarea de caporal stătea cocoțată ca un sarcasm. Cu un capel pe care se amestecau toate culorile unui curcubeu, cu o pereche de cizme enorme, scâlciate şi împeticite, s-a prezentat în fața căpitanului.

Aci a primit foaia de trecere în rezervă, biletul de drum pân la Bucureşti şi un franc care i se cuvenea pe zece zile servite. Căpitanul n-a uitat, fireşte, să-i mai dea şi sfaturi părinteşti.

Şi-a luat ziua bună de la tovarăşi şi a plecat fără să i se cânte „rezerva”, cum nu i se cântase nici „de recruți”, când a intrat.

Peste un ceas era la gară şi pornea cu trenul într-un vagon de clasa a III-a.

II

Bucureşti!

Pe o căldură de 40 grade, într-o atmosferă încărcată şi murdară, pe ulițele transformate parcă în nişte cuptoare necurate, rezervistul îşi luă drumul, fără să ştie unde, fără scop, privind în toate părțile. Trăsurile cu coşul ridicat, tramvaiurile grele şi zgomotoase, căruțele hodorogite circulau înghesuin-du-se, pe când birjarii țipau mereu, asudați şi ei, şi caii, şi muşteriii. De-a lungul Căii Griviței, negustori în vestă, femei cu fuste uşoare, copii aproape dezbrăcați priveau convoiul care curgea de la gară, obosit, unii cu geamantane-n mână, alții cu câte un țigănaş care schimba sacul de drum al călătorului când într-o mână, când într-alta. Din când în când, câte o casă mare, frumoasă, cu perdelele lăsate... Şi cârciumi multe, pe zidurile cărora erau mâzgălite inscripții caraghioase, reclame de vin, de bere, de limonadă; pe alocurea, câte un miros de bucate te izbea din fundul unei prăvălii murdare.

Pe tot drumul nu mâncase decât covrigi. Îi era foame şi se uita jinduit la birturile care-şi aşezaseră afară grătare pe care sfârâiau cârnații şi fleicile dogorite de jăratic, stropite din când în când de picuri de sudoare ce curgeau de pe fața bucătarului. Covrigii îi cumpărase din gologanii pe care îi avea înainte de soldă, francul îl avea întreg.

Mergea înainte. Pe Calea Victoriei, oamenii se grăbeau. Tineri în haine de vară, cu haina peste cămaşă, încinşi cu cordoane, apărați de umbrele împotriva soarelui; femei îmbrăcate în mătăsuri subțiri, prin care se zăreau brațe şi spinări albe; apoi trăsuri şi iar trăsuri. În câte un colț de stradă, un gardist care îşi scotea chipiul şi-şi ştergea fața cu o basma mare, leorcăită de mult; pe alocurea, prăvălii cu pânzele lăsate dădeau câte un crâmpei de umbră vitrinelor încărcate; mai departe, câțiva hamali care stropeau din nişte tulumbe, pe când cocoanele îşi ridicau rochiile cu grație şi cu intenții.

El îşi vedea de drum, oprindu-se din când în când să admire o casă, o vitrină, o femeie. Din pavajul înfierbântat s e urcau valuri nevăzute de căldură, din ganguri ieşea un miros cald, greoi, îngrozitor, fără nume. Din vreme-n vreme, întâlnea câte un ofițer în bluză, grăbit, aproape alergând pe jos, ori zărindu-se din fundul unei trăsuri, ori pe banca unui tramvai deschis: saluta, căci nu scăpase de haine, şi trecea înainte.

Tot înainte! îşi făcea socoteala: azi avea să colinde aşa-n neştire şi să mănânce patruzeci de bani mai pe-nserate, ca să aibă şi pentru mâine. De culcat, vara e uşor lucru: sunt atâtea unghere uitate de oameni, pe unde nu trece nimeni! Apoi, mâine are să alerge să găsească ceva de lucru. Unde, nu prea ştia. Are să bată la uşile ministerelor, pe la cancelarii, pretutindeni; are să-şi arate foaia de trecere-n rezervă, atestatul de la gimnaziu, şi are să găsească ceva...

Însă iluziile-i fugiră una câte una. Peste tot i s-a răspuns ca să facă o petiție, şi „la primul loc vacant” o să-l aibă-n grijă. Peste tot, apoi, vorbele astea: „Acum, în vacanție, greu de găsit. Nu sunt lucrări, pe urmă, cei mari lipsesc. La toamnă poate!”

Şi a doua zi, şi a treia zi acelaşi lucru: la toamnă! Însă foamea aşteaptă oare pân-atunci? Dimineața de tot, plimbându-se pe dinaintea cafenelelor, cu nădejdea ca să găsească un ban aruncat din greşeală de vreun chelner, o dată cu scrumul de pe tăvi, se pleca adesea la pământ, înşelat de o părere, adunând capace de cutii cu chibrituri în loc de bani; după amiază, gonit de foame pe ulițele aprinse, cu gura arsă de sete, cu foamea ca povară, cu picioarele arse de cald, de oboseală, de slăbiciune, se oprea în dreptul ferestrelor de la birturi, unde se arătau pui fripți, verdețuri, castroane cu iaurt, şi fructe, şi prăjituri, şi atâtea lucruri al căror gust îl şi uitase! Îşi târa pretutindeni mizeria, care țipa în hainele zdrențăroase de fost apărător al țării, îşi târa cizmele, ce-i păreau din ce în ce mai grele, şi uneori îi venea să plângă... în dreptul lui „Capşa”, stăteau afară la mese oameni care beau ceva verzui cu trestia, ca să nu-şi strice dinții. Erau oameni care caută să-şi facă poftă de mâncare, pe când la ferestre se arătau atâtea bunătăți, pe care le ghicea că sunt bunătăți.

Acum, când nu mâncase de două zile, acum, când i se părea că toți trecătorii îi cunosc sărăcia, în ochii lui începea să se vadă ura. O femeie frumoasă şi elegantă, un om bine îmbrăcat, un copil într-o trăsură, toate nu-i dădeau decât un singur gând: „Ce te-aş mai gâtui!”

Şi pornea înainte, sperios, parcă-l urmărea cineva. Când se-nseră, umbrele de la felinare i se păreau oameni care îl pândesc...

Era pe la ceasurile unsprezece din noapte, când ajunse într-o stradă dosnică. Din dreptul unei case cu perdele roşii şi cu geamurile deschise auzea un glas de femeie cântând. În noaptea tăcută, pustie şi tristă, notele treceau ca un plânset. Femeia

cânta Visul, o bucată pe care o auzise demult, copil!... Dar glasul celei de atunci era dulce, clar, plin de o melancolie senină, aproape copilăroasă, pentru că era glasul Elizei. Aceea ce auzea acum era o coardă răguşită de contraltă de stradă, ca o flaşnetă în care fiecare notă are în acelaşi timp trei sunete; pe alocurea vibra o clipă ceva dulce, dar se pierdea în totalitatea melodiei măcelărite. Cu toate astea, glasul nu era lipsit de melancolie. Dispoziția lui sufletească făcea să-i sune în urechi ca o poveste tristă, duioasă, ca un țipăt al unei inimi nenorocite; şi cu cât glasul era mai aspru, mai răguşit, mai sărăcit de artă, cu atâta plânsul i se părea mai real, mai sincer, mai sfâşietor, ca țipătul unei bătrâne care pe marginea gropii copilului îşi dă drumul strigătelor...

El, de ce asculta, de ce se simțea mai abătut, ca şi cum era cântecul nenorocului lui...

...Vai! Pentru ce ăst vis a încetat?...
Pentru ce?...

Când se sfârşi cântecul, auzi câteva aplauze ieşind din odaie, apoi glasuri femeieşti şi bărbăteşti amestecându-se laolaltă în exclamații ironice, în ocări, în comentarii idioate:

— Ah, țațo, cântă de inimă albastră!...

— Fa Emilio, ăsta-i cântecul tău?...

Şi injurii, şi vorbe de ruşine, şi tot soiul de bătăi care, desigur, nu erau peste mâini...

Pentru-ntâia oară de când se liberase îi veni în minte icoana Elizei, al căreia cântec îl ciontea acuma o astfel de femeie, într-o astfel de casă. Şi îl cuprinse un dor nebun de visul tinereții lui, de copila al cărei portret îl purta încă.

O curiozitate nebună îl apucă, o curiozitate bolnavă şi amestecată cu patimă.

„Adică dac-aş intra în casa asta? S-o văd pă asta care a cântat... Hm, n-am bani? Nu face nimica! Parcă nu se intră şi aşa de plimbare, de chef?”

Deschise poarta şi păşi sfios. Odaia dădea în curte. Uşile erau deschise şi-n prag stătea o pisică neagră. Înăuntru, pe prag, rămase sfios. Erau vreo patru femei, numa-n fuste; una-n fund, legată cu alb la cap, în fustă roşie, citea o fasciculă. Două, în brațe la doi tineri, care glumeau cu ele, se lăsau legănate; alte două jucau cărți; iar pe un scaun lângă fereastră, o bătrână lucra la ciorap, parcă-ți aducea aminte legenda Soartei torcând un

caier nesfârşit... Bătrâna, văzându-l, strigă cu o voce bărbătească:

— Aide, fetelor, mai lăsați zbegu! Uit-te un domn, un căprar!

Rezervistul se aşeză pe un scaun. Din odaia de alături ieşi ş i trecu pe lângă el o femeie îngânând încet cuvintele din urmă ale Visului. Era o fată slăbuță, i-ai fi dat treizeci de ani, fără piept, fără şolduri, cu un umblet leneş. Nici urâtă, nici frumoasă. Un păr blond şi nişte ochi albaştri erau tot ce mai rămăsese dintr-un chip care, probabil, fusese frumos cândva, demult!

— Dumneata cântai Visul?

— Eu.

— Vezi, Conteso, tu aduci poblic cu cântecile tale! zise o brună de pe genunchii unui tânăr.

Rezervistul luă pe Contesă de mână şi dispăru cu ea.

* * *

Când se văzu singur cu dânsa, căprarul o privi cu un fel de uimire care creştea mereu, apoi o întrebă:

— De unde eşti?

— De la Filipeşti...

— Lasă gluma. De unde eşti?

— De la Țigăneşti...

— Te rog, lasă gluma... De unde?...

— Da ce zor ai?! îl întrerupse Contesa. Ce, eşti duhovnic? De unde sunt, de unde nu sunt, parc-o să ne cununăm amândoi! Sunt şi eu din lumea asta mare şi blestemată! Acuma s-a dus!...

Însă el scoase din buzunar portretul.

— Cunoşti asta?

Contesa rămase împietrită.

— De unde-o ai? Asta sunt eu...

— Elizo! Tu aici! Aici a fost să ne-ntâlnim?...

Şi, ca şi-n ziua când el s-a mutat, se strânseră-n brațe ca doi copii.

Apoi, pe când el rămăsese-n picioare, extaziat înaintea ei, ea, cuprinsă de milă, de ruşine şi de amintirea visului cel mai dulce, stătea cu fața-n mâini, plângând. Căprarul o linişti, îi spuse că el o iubeşte şi aşa, că n-a iubit-o decât pe ea, o dovadă portretul păstrat, apoi o rugă să-i povestească şi lui cum ajunsese aici, „în casa asta”.

Printre lacrimi şi în scurt, ea-i spuse tot.

Dacă nu i-a mai scris, pricina era că mama-i prinsese scrisorile. Şi, din ziua aia, mama se purta foarte rău cu ea. La vârsta ei, doamna Murgăşanu[29] voia să se mărite a doua oară. Dar, pentru asta, ținea să scape de fată. Hotărâse s-o mărite după un ceaprazar aproape bătrân. Toate plânsetele ei au fost zadarnice. Atunci, ca să scape de amenințarea ceaprazarului, a preferat să fugă cu un ofițer. Şi a fugit. Însă după un trai îngrozitor, în care ofițerul o chinuia şi o bătea, a fost lăsată. Neputându-se întoarce acasă, neştiind ce să facă, a intrat la un caffe-chantant. A cântat prin toate oraşele, până când într-o seară, după ce în ajun cântase mai mult, a văzut că glasul se duce... Atunci a intrat în „casa asta", unde şi-a schimbat numele în Emilia. Îi zice şi Contesa, fiindcă bătrâna spune că „se cunoaşte că-i de famelie bună".

El ascultă tot fără s-o întrerupă, ocolindu-i privirile când ea se uita la el, apoi îşi şterse lacrimile şi o primi din nou în brațe.

Încă nu-şi putea da seama de realitate. Uneori îi auzea glasul parc-ar fi venit de departe şi o zărea mică, tocma-n fundul odăii; auzul şi văzul refuzau parcă să primească aidoma adevărul ce i se arăta îngrozitor, ca-ntr-o noapte din poveşti.

Ea îl întrebă, ruşinată, să-i spună şi povestea lui.

— Eu n-am să-ți spun mai nimic... M-am liberat acuma din armată.

După o tăcere, în care amândoi desigur îşi scrutau viitorul, ea-l întrebă plină de sfială:

— Unde stai?... Dacă mi-ai da voie... câteodată... aş veni să te văd... Nu să te văd... dar aş întreba dacă eşti sănătos...

— Unde stau?

De atâta vreme nimeni nu-i pusese întrebarea asta, şi nici el nu şi-o mai pusese. „De dormit e lesne vara!"

Încercă să-ngâne câteva vorbe, amețit, ruşinat de sărăcia lui în fața ei, apoi răspunse că „deocamdată" nu-i poate spune. Însă cum ea începu a plânge şi-i dete să înțeleagă că, desigur, el n-o crede demnă ca ea să păşească pragul casei lui, căprarul plecă ochii în pământ şi-i povesti tot, tot.

— Atunci... rămâi în noaptea asta aici, te rog.

El refuză cu o mândrie înaltă; dar ea îl rugă atâta, căzu în genunchi, îl sărută, plânse şi sfârşi prin a-i spune:

---

[29] În volumul din anul 1895 a fost tipărit greşit numele „Vintileanu", în loc de Murgăşanu — cum am corectat în ediţia de faţă.

— Ții minte, era o vreme când nu mi-ai fi refuzat nimic... Atunci, e drept, eram altfel. Dar atunci nu se încăpea între noi „al meu şi al tău”. Dacă eu am ajuns aşa, crede-mă, nu mi-am schimbat sufletul... Uite-te: nu mai sunt frumoasă, am douăzeci de ani şi parc-aş fi de treizeci. Cu toate astea, tu mi-ai dat înapoi tinerețea veştejită... Dacă-ți mai aduci aminte seara din urmă, dacă mai mă iubeşti cât de puțin, dacă m-ai iubit vreodată, rămâi... te rog, plâng...

Şi îşi lăsă fața pe mâinile lui, pe care le sărută ca o nebună.

Rămase.

Ea desfăcu patul, îl primeni, schimbă tot, ca şi cum ar fi vrut să nu pângărească un amor aşa de sfânt pe rufele comune.

Şi până târziu, culcați unul lângă altul, şi-au vorbit, s-au îmbrățişat, au vărsat lacrimile cele mai sincere. Din când în când, se auzea la uşă câte-o lovitură.

— Hei, Conteso! Conteso!

Bătrâna răspundea că „nu se poate”. Atunci vorbele cele mai murdare, injurii grosolane, toate curgeau droaie, amestecate cu zăngănituri de săbii, cu fluiere, cu cântece de cârciumă... şi toate ajungeau la urechile lor. Ea închidea din ochi, se vâra în el cu frică şi cu ruşine, pe când el o mângâia, o înțelegea. Fiecare glumă dobitocească de alături răsuna în auzul şi-n inima lui ca un strigăt al pierzării Elizei; în sufletul bietului iluzionist, care se credea câte o clipă pe patul fericirii, lângă ea, uitând mizeria care-i lega, vorbele de afară erau o deşteptare plină de groază şi de desperare... Au adormit târziu, ținându-se în brațe.

III

Când s-a deşteptat, era ziuă. Se auzeau de afară căruțele huruind pe pavaj, iar o rază slabă de lumină intra prin crăpătura perdelelor.

Se sculă încet, se îmbrăcă în pripă, îi lăsă pe masă portretul lor şi ieşi, aruncând o privire lungă, duioasă, plină de iubire şi de amărăciune spre patul în care Contesa, în care Eliza dormea, zâmbitoare, în lumea unui vis fericit, desigur.

În stradă, îşi luă capul între mâini, se frecă la ochi şi porni.

Toate întâmplările din noaptea trecută i se arătau acum desluşite. Singur, sărac, uitat de toți, nu găsise adăpost decât lângă ea. Şi cine era ea? Era idealul copilăriei şi al tinereții lui

prigonite. Iată unde o găsea!... Şi atunci când o găsea, în loc s-o poată scăpa, în loc s-o scoată din noroiul în care o aruncase o soartă tristă, se scufunda şi el, şi primea să aibă adăpost din munca ei aşa de infamă, aşa de nenorocită... Parazit pe corpul ei murdărit de ani de dezonoare — asta fusese el o noapte!... O iubea? Negreşit că da, şi-o iubea acum cu atât mai mult cu cât o vedea atât de oropsită, atât de încovoiată în lupta pentru viaţă!... Dar aşa trebuia să înţeleagă el iubirea? Ea îi dăduse a înţelege că ar putea să-l ţină oricât... „până ţi-ei găsi de lucru"... Şi el tăcuse, pentru că nu vroise s-o vadă plângând...

Îşi duse mâinile la faţă. Un miros de pudră proastă, de mosc învechit, îl izbi, amestecat cu un miros de femeie... îl cuprinse în acelaşi timp un dor nebun de ea şi un adânc dezgust de el... Observă acum că purta cu dânsul, că ducea cu el pe uliţe, în păr, pe faţă, pe haine parfumul acesta bolnăvitor, care-i excita simţurile şi-i tulbura conştiinţa. Acum el retrăia clipă cu clipă toată viaţa trecută, îşi adăuga durerile, suferea două poveri deodată: amarul vieţii lui şi amarul vieţii ei. Şi nu-i era de ajuns mizeria în care se vedea cufundat. Flămând şi zdrenţăros, pe uliţe cu pietre calde şi inimi reci, trecea înfăşurat în sărăcie ca-ntr-o haină de care nu se lipea necinstea. Şi dacă nu mâncase, şi dacă n-avea adăpost, cel puţin sufletu-i se păstrase neatins de chinuri; era mâhnit, era necăjit, dar conştiinţa-i era senină... De-acuma, nici asta n-o mai avea. Pretutindeni îl urmase vedenia celeilalte, mai nenorocită ca el, mai umilită, mai expusă. Şi, pe când el o idealiza şi o plângea, ca pe o rază cufundată în noroi, ea îi oferise un loc de adăpost, al cărei parfum îl simţea încă pe el, şi-l chinuia, şi-i aducea în minte noianul ei de suferinţe, sub care căzuse întroienită, ca o pasăre pribeagă, cu aripi ostenite, rămasă pe câmpul în care vin viermii, şi-o murdăresc, şi-o descompun cu atingerile lor greţoase, şi-şi fac cuiburi în penele ei...

Ce-ar fi putut el să facă? Nu mai gândea la el, ci la ea, pe care i se părea c-o vede, că-i întinde braţele, că-l roagă s-o scape...

Îşi duse mâna la inimă şi simţi în buzunarul tunicii foaia de trecere în rezervă... Era liber! Liber de a muri de foame, liber de a privi neputincios la steaua care cade, la idealul care i se stinge sub pângărirea corpului şi zdrobirea sunetului.

Ajunsese la câmp. Liniile drumului-de-fier brăzdau pământul cenuşiu, uscat. Nici ţipenie de om, pe când departe vedea în zare un fum ce se pierdea în sus de la o maşină.

Aşa se pierdeau şi visurile lui. Din tot ce-şi închipuise, din tot ce visase, din tot ce sperase nu mai rămânea acum decât o rază, cea din urmă, care murea şi ea. Şi cu cât adâncea mai mult prezentul, cu atâta se simţea mai păcătos. Auzise de bărbaţi care trăiau în socoteala femeilor, ştia că fostul lui sergent-major vieţuia în sarcina bucătăresei de peste drum; dar întotdeauna avusese groază de soiul ăsta de oameni şi de ciocli. Nu cumva astfel de soartă i se rezerva şi lui? Noaptea trecută ce făcuse el oare? Era însă o deosebire: îi lăsase portretul lor, singura lui avere, tot ce-i era mai drag în lume, tot ce-i mai rămăsese dintr-o vreme fericită şi plină de iluzii.

Maşina se apropia. Acum îi auzea lămurit zgomotul aburului şi al roţilor care cutremurau şinele. Şi în acelaşi timp îi trecu pe dinaintea ochilor icoana lui tat-său, care sfârşise viaţa sub nişte roţi de tren. Cum se repetă toate în lume! După tată, fiul, mânaţi de acelaşi dor de linişte şi fericire pe care pământul li-l refuză!

Şi maşina înainta mereu... însă deodată simţi pe umeri o atingere uşoară. Se întoarse şi văzu doi ochi albaştri care se uitau la el rugători.

— Tu?...

Eliza îi luă braţul, pe când trenul trecu pe lângă ei învăluindu-i în fum şi azvârlind stropi mărunţi de apă caldă. El îl privi cu spaimă şi cu părere de rău cum se depărta... Ea îl înţelese. Îi strânse braţul mai cu putere, îl privi cu o sfâşietoare duioşie şi porniră spre oraş...

Ea vorbi cea dintâi.

— Ştiu, m-am deşteptat cum ai închis uşa. Nici nu-mi aduceam aminte de fericirea nopţii... Dar când am văzut portretul pe masă şi nu ţi-am văzut hainele, nu ştiu de ce am îngheţat de frică. M-am repezit la fereastră şi te-am văzut trecând. Ce galben erai!... Mi-am aruncat rochia pe mine şi am dat fuga. Nu te-am pierdut din ochi. Apoi, după o pauză: ia spune-mi: de ce ai venit în dreptul trenului?

Omul liber dete din umeri. Îi răspunse încet, gâfâind:

— Ştii tu cum a murit tata?

— Ştiu, mi-ai spus! Şi Liza-şi şterse o lacrimă cu batista. Vezi? îi zise ea. Aşa sunteţi voi toţi! Întotdeauna durerea voastră vi se pare mai mare decât a lumii-ntregi şi nu vă gândiţi decât la voi! Crezi tu că nu te-am înţeles ast-noapte, când închideai ochii ca să nu vezi în ce casă eşti?... Crezi că nu-nţeleg ce te frământă? Nu te gândeşti decât la „rolul tău”. Dar dac-ai muri tu? Am fost în

stare să ajung în casa aia acum trei ani. Azi n-aş mai putea-o duce. Tu ai deşteptat în mine toată copilăria curată, pe care, ştii, am avut-o odată. Şi niciodată nu m-am simţit mai nenorocită ca acuma. Credeam că cinstea mea murise... Dar te miri din ce cenuşă iese o flacără şi întinde focul mai departe... Tu te gândeai să mori, şi mă uitaseşi pe mine...

— Eu? Te uitasem?

— Mă uitaseşi, nu; dar chinul tău era mai presus. Nu vezi? Tu mă preţuieşti ca pe oricare femeie; de asta ţi se pare grozav lucru să primeşti ajutorul meu. Da dac-ar fi ca împrumut? Adică tu crezi că eu o să mai stau acolo? Câteva zile, nu zic; dar o să muncesc... altceva. Şi pân ce-i găsi şi tu de lucru, poţi să primeşti...

Erau în dreptul unui birt-cârciumă. Ea îl opri în loc.

— Ştii ce? Mie mi-e foame. Dac-am mânca?

— Mie nu, răspunse el, pe când prin piept îi dete un junghi.

— Tot rău eşti! Vezi?

Şi-l împinse înăuntru.

Pe la sfârşitul mesei, ea-i strecură portofelul cu bani pe sub şervet. Îi strânse mâna, îl privi rugătoare şi-i şopti:

— Plăteşte tu.

El pipăi punga şi-şi retrase mâna. Toată cinstea lui trecută protesta, simţi o sfială nespusă, ca-n faţa unei crime, şi i se păru că vede-n dreptul uşii pe fostu-i sergent-major. Însă ea îi apucă mâna stângă, se uită la el printre lacrimi şi avea faţa aşa de tristă, încât el se hotărî. Luă punga, bătu în masă şi strigă tare, nervos, întărâtat, aşa că vecinii de masă întoarseră capul:

— Plata!

Apoi rămase cu ochii-n farfuria soioasă, pe care se zugrăveau urme murdare de mâncare. Şi şopti încet, auzit de-abia de el:

— Am început!

PAPĂ-LAPTE

L-am cunoscut în şcoală.

Învăţa în toţi anii bine şi pururea era monitor general.

Dacă zice dascălul albă, albă zicea şi el.

Dar avea, ce e dreptul, şi autoritate. El scotea la lecţie, el opera la est, el bătea la palmă, el punea note, în sfârşit, el era alfa şi omega. Dascălul - popa Burtea - dacă asculta şi el la un an o

dată un băiat, se făcea gaură în cer. El, cu slujba bisericească, cu parastasele, cu morții şi cu născuții, de-abia avea vreme să vină ca să iscălească în „condica de prezență”!

Şi ce mai balamuc era în lipsa popii!

Băieții făceau pocnitori de hârtie, alții jucau la țintar, alții azvârleau cu stele fixe... În sfârşit, câte comedii, toate le trăsneau prin cap, toate le făceau.

Se căznea bietul Papă-Lapte să-i astâmpere, dar unde era chip?! Băieții-s tot băieți! Parcă ei ştiau folosul ce iese din instrucțiune (cum zicea popa)? Aş! Gândul lor era veşnic țintarul, poarca, zarzările de peste gard şi, cum spusei, toate comediile de pe lume.

Dar, în sfârşit, nu se poate nivelarea inteligențelor.

Papă-Lapte era omul care-şi cunoştea nobilul scop al creațiunii omului pe pământ.

Nu este adevărat că omul e destinat a fi regele dobitoacelor? (Vedeți că şi la dobitoace e monarhie!)

Şi să vedeți că a şi ajuns unde dorea.

* * *

Cu toate că pe atunci era în clasa a patra primară, Papă-Lapte mâncase optsprezece Paşti. Ce i-a venit lui într-o zi prin gând, n-a mai vrut să învețe carte.

Sfârşise examenele cu succes, ieşise primul, şi ar fi vrut să facă orice, numai filozof nu.

Ce s-a gândit el, ce s-a răzgândit, a intrat în armată.

Bucuria băieților era la culme că au scăpat de domnul monitor. Dar, nu-i vorbă, le-a venit altul peste cap, mai al dracului poate decât Papă-Lapte.

Asta era ştiut. Câți aşteptau cu gura căscată să-i ia locul!

Nu e treabă mare să capeți asemenea slujbă.

Un curcan sau o gâscă şi câteva dramuri de... supunere oarbă te fac cel mai fericit dintre muritori!

Aşa e lumea.

* * *

De când s-a făcut militar, n-am mai auzit nimica de Papă-Lapte.

Parcă nu fusese de când lumea printre cei vii. Îl uitasem, şi cu el uitasem pe mulți, uitasem copilăria senină, jocurile fără grijă, poveştile, țintarul... tot.

Nu mai eram copilul de ieri.

Nevoile mele proprii mă făcuseră să uit păcatele altora, şi adesea, cufundat în mizerie, mă gândeam la copilărie ca la un vis ce pierise.

Desigur, atunci nu-mi mai aduceam aminte de Papă-Lapte, nici de teoriile popii. Vedeam numai plăcutele ceasuri când mă jucam cu „colegii”, zilele de linişte, plimbările la grădină, în sfârşit, toate care astăzi nu mai sunt!

Uitate pentru totdeauna trebuiau să fie zilele astea şi în balamucul gândurilor care mă frământau acum, de-abia câteodată o lumină slabă se făcea: copilăria se arăta frumoasă, cum a fost în adevăr, dar barbarul prezent o acoperea cu zdrențele mizeriei reale, cu lanțul greu al deznădejdii.

* * *

În gimnaziu am dus-o câtva timp; dar o dată mi s-a înfundat.

N-au mai putut să mă sufere, şi Spaima găinilor, directorul, m-a dat afară, parc-ar fi fost şcoala lui.

Ei, acum ce te faci?

De împărțit averile (?) nu e chip.

Să te faci slujbaş, adică măturător la primărie, îți cere bacalaureatul.

Tocmai atunci când mă gândeam la ce e de făcut mi-am adus aminte de Papă-Lapte.

M-am făcut şi eu soldat.

Voluntar îmi ziceau toți, şi asta numai pentru că toți erau miopi.

Cum? Eu voluntar? Voluntar? Când eşti pus între ciocan şi nicovală?

Voluntar? Când vii de nevoie?

O, dacă toți voluntarii au venit ca mine, atunci ştergeți cuvântul acesta din dicționare!

Ziceți: nevoit!

Dar cum am venit, de voie, sau de nevoie, am suferit şi eu ca toți ostaşii, am fost şi eu înjurat, ba poate am înjurat şi eu când am avansat.

De multe ori poate am închis în inimă şimțirile omeneşti, am uitat principiile pentru care am fost gonit din şcoală, am nesocotit tot şi am lovit în soldat, tovarăşul meu de nevoie şi de suferințe. Să-şi bată joc cine n-a fost ca mine soldat! Dar să mă plângă şi să afurisească păcătoasa alcătuire a societății acela care, ca mine, a

stat închis ani întregi între zidurile umede ale cazărmii, uitându-şi doruri şi plăceri, stors de puterea de a cugeta, schimbat în dobitocul cel mai tâmpit, corupt şi împietrit!

O! *Mijlocul*[30] m-a schimbat numai puţin.

Alţii o păţesc mai rău: vin oameni cu simţire şi ies... nişte păpuşi îmbrăcate în haine de zece feţe, cu creierul corupt de supunere şi ascultare, cu inima împietrită de obiceiul de a vedea zilnic tablourile cele mai înjositoare, cu simţurile amorţite, fără ideal şi fără ţintă.

Eu nu sunt încă aşa de plâns.

* * *

Deunăzi mă dusesem la un prieten din alt corp.

Tocmai răsfoiam câteva gazete, când auzii alături un glas ce-mi părea cunoscut:

— Aşa, măi sergent, să ştii tu cu cine ai a face! Ce te fuduleşti tu cu cartea? Eu n-am învăţat decât patru clase primare, după aia am intrat în armată, m-am purtat mai bine, am dat ascultare şefilor, că de asta sunt şefi, am fost protejat şi iubit de toţi şi azi sunt locotenent. Locotenent, mă, pricepi? Locotenent! Dar cum ai ajuns aici? Ţi-am spus: numai prin purtarea mea!

După ce a spus vorbele astea a intrat în cazarmă. Când a deschis uşa, s-a găsit drept în faţa mea.

„Papă-Papă-Papă-Lapte!” vrusei să strig, dar instinctiv mâna mi se duse la coifură şi murmurai:

— Să trăiţi, domnule locotenent!

A pus şi el un deget la chipiu şi a trecut înainte.

TÂRÂIE-BRÂU

E frumos tablou noaptea în cazarmă.

Raniţele aşezate pe poliţe într-o linie; cizmele la marginea patului, iarăşi aliniate, îţi prezintă un front de ciobote admirabil; soldaţii culcaţi în paturi tot într-o linie te fac să crezi că eşti într-un spital.

---

[30] În textul de faţă are înţelesul de: mediu.

Nici un zgomot nu întrerupe tăcerea asta adâncă. De-abia câteodată plantonul mai face câțiva paşi pentru ca să nu adoarmă, căci ştie ce pedeapsă îl aşteaptă când domnul Morfeu ar avea poftă să-l strângă în brațe şi să-i dea sărutarea lui Iuda.

Mai auzi iarăşi un oftat adânc, câte o vorbă neînțeleasă, în sfârşit, zgomote mici, care se pierd în văzduhul ciumat.

* * *

Eram doi sergenți în plutonul întâi.

Camaradul meu era un june cu pretenții colosale. Se credea — săracul — cel mai prima dintre undrofițeri.

Cine ştia ca el frontul! Ce vrei, era în stare să-ți isplice.

„Şcoala de soldat”, „şcoala de companie”, „şcoala de batalion” pentru dânsul erau fleacuri. Dar, ce-i dreptul, avea de unde să ştie: nenorocitul slujea țării de vreo duzină de ani. Îşi făcuse termenul, se liberase, stătuse câtva timp pe acasă şi, în sfârşit, tot la oaste s-a întors.

Ce vreți? îi venea greu să se facă hamal, el, care avea în companie zece ordonanțe! Slujbă nu-i dădea guvernul, de muncit - cum spusei - nu putea, căci avea şi el ambiț, în scurt era deşcă şi pe lângă el, toți erau răcani.

Cât pentru tiurie, o ştie de minune.

Să-l fi auzit cum spunea „jurământul” pe nerăsuflate. Parcă era dascălul Năstase de la biserica Sf. Spiridon.

Pentru asta, vezi, îl iubeau toți.

El ştia ce e mare şi ce e mic.

N-ar fi călcat un ordin de ar fi ştiut că moare.

Zicea şeful: „Săi în puț”, el sărea bucuros.

Asta era pentru cei mari.

Cu cei mici nu era tot aşa.

Aici se schimba politica.

Cum se supunea el la unii, aşa voia ca şi alții să i se supună lui.

Doar aşa zice şi reglementul.

Altfel, cum ar putea exista armata?

De cum vine soldatul în cazarmă, nu i se spune veşnic că: „armata fără disciplină ar fi o adunătură de oameni periculoşi societății?”

Şi am zis că Târâie-Brâu - aşa l-a botezat naşul său - ştia tiuria.

Astea-i sunt darurile, titlurile şi podoabele sufleteşti.

Ca fizic e tot aşa de talentat: închipuiți-vă un om nalt, bine făcut, cu pieptul înainte (atitudine militară), cu mustața ridicată sus şi unsă cu vax.

Unii îi ziceau:

Mustăcioara lui,
Pana corbului,

dar alții îl parodiaseră:

Mustăcioara lui,
Coada porcului.

Dar ce mai vorbesc eu de ale trupeşti?

Era militar în toate.

Fusese şi în campanie... în contra căruțaşilor din Brăila.

Parcă-l aud şi acuma zicând: „Slută lighioană e țăranul! Nu să mai mulțumeşte niciodată cu ce-i dă Dumnezeu! De-aş putea să omor barim vrea zece, şi mai cu seamă pe ăla care îi ațâță!"

Câțiva camarazi mai de treabă râdeau de el; numai eu țin minte cât l-am plâns. Parcă el era de vină dacă era aşa de prost!

Ar fi vrut şi el să se ilustreze, că doar l-or face sergent-major!

Păcătoasă societate, în care ucigaşii sunt plătiți cu slujbe şi cinste!

Păcătoasă şcoală, care te învață a fi hingher!

Dar, vorba italianului: *„Cosi va il mondo, bimba mia!"*[31]

* * *

Acum, când cunoaşteți pe camaradul Târâie-Brâu, să-l lăsăm în uitare, învălit în pătura trufiei deşerte şi a neştiinței.

Era noapte.

Sunase de mult „stingerea lumânărilor", şi eu adormisem citind nişte „armonii economice".

Țin minte şi azi ce visam: părea că eram la horă... Prodănescu, Moralescu, Mavrichi, poetul cu ochelarii cântați, cel cu flori de pe Carpați şi alții, care fac gloria secolului al nouăsprezecelea, nutreau devotamentul că colaborează pentru

[31] Astfel merge lumea, copila mea! (it.)

bătuta, şi tocmai auzeam pe unul strigând [...] când mă deşteptai din pricina unui zgomot.

— Iertaţi-mă, să trăiţi, domnule sergent, strigă un biet soldat.

— Ai să mai dormi? răspundea cunoscutul Târâie-Brâu.

Mă sculai în sus şi privii: plantonul, descins, dezbrăcat aproape în ţinuta moşului Adam din poveste, stătea smirna şi Târâie-Brâu, în papuci, cu baioneta în mână, îl moraliza.

Numai putui răbda:

— Dar de ce baţi soldatul, camarade?

— Ce-ţi pasă? L-am găsit dormind fiind de planton. Mai bine e să-l dau în judecată?

— Fă ce ştii!

Ce puteam eu face? Trebuia să privesc cum mizerabilul, setos de bătaie, aplica loviturile cele mai sălbatice unui nenorocit soldat care nu-şi putuse stăpâni somnul.

Să mă cert cu el, ce foloseam?

El era mai vechi ca mine şi trebuia să tac.

* * *

Când m-am sculat de dimineaţă, am găsit câteva picături de sânge pe jos...

La zece ceasuri, când a sunat de vizita medicului, m-am dus cu soldatul ca să-l examineze.

Erau mulţi bolnavi.

Doctorul îi striga pe rând.

— Gheorghe Stan!

— Prezent!

— Ce ai, mă?

— Mi s-a umflat un picior.

— Dă-i o salamar.

— Gavril Ion.

— Prezent, să trăiţi, domnule medic!

— Da' tu ce ai?

— Mă doare în chept; tuşesc.

— Dă-i o chinină.

— Am mai luat chilină, dar nu mi-a făcut nimic...

Venise rândul plantonului.

— Dar tu, măi?

— Mă ia cu ameţeală, mă doare cheptul; nu mă ţin picioarele...

— Nu-l vedeți că-i beat?

— Nu-s beat, să trăiți...

— Să-i oprească o jumătate de pâine şi să-l gonească un ceas la ploton de pedeapsă! Apoi adresându-se către mine, care eram de săptămână: Ai înțeles, domnule?

— Înțeleg!

REZERVISTUL

Când a sunat „rezerva”, socoteai că te găseşti în iad...

Țipete, urlete, strigăte ieşeau din piepturile soldaților, de-ți venea să-ți iei lumea în cap decât să-i mai asculți...

Aruncau capelele în tavan, le călcau în picioare şi strigătul „raita, măi!” răsuna din toate unghiurile cazărmii, unde altădată predomnea disciplina cea mai îndobitocitoare. Nu mai cunoşteau rezerviştii nici pe superiori, nici legile care-i țineau altădată îngenuncheați sub piciorul lor vânjos.

Se schimbaseră cu totul: îi vedeai cu țigara în gură în fața gradelor, pe care îi acopereau cu roatele unui fum puturos de zece parale pachetul.

Parcă nu mai fusese militari de când lumea.

În sfârşit, armata, care îi îngrozise atâta vreme, armata, care-i făcea să tremure sub pumnul celui dintâi gradat venit, armata care-i tâmpise cu supunerea oarbă, armata o făcuseră, şi acum erau scăpați de ea.

În sfârşit, n-aveau să mai audă de teorie şi instrucție, n-avea să mai fie cine să-i bată, scăpaseră de toate nevoile.

Pentru ei, care nu gândeau mai departe, le era destul că se vedeau slobozi, şi ideea că nu mai au să audă de disciplină îi făcea să scoată strigăte de bucurie.

Priveau recruții cu jale la rezervişti, şi pentru ei această veselie a liberaților nu era un semn bun; pentru ce se veseleau ei atât, parcă scăpaseră din puşcărie? Ce? Nu e fericită viața de soldat? Cum? A mințit popa, a mințit primarul, au mințit cu toții când le-au spus că cea mai mare plăcere este a fi oştean?

Au mințit?... Şi bieții recruți, privind la rezervişti, nu puteau decât să vadă în viitor tortura de a căreia scăpare se bucurau rezerviştii...

Îi vedeai pe unii ştergându-şi o lacrimă, ce se furişa printre gene, cu dosul tunicii, pe alții ținându-şi răsuflarea ca să nu

plângă, şi cei mai mulţi, cu feţele tâmpite, priveau cum priveşte vita adusă la tăiere.

O! Era mare distanţa dintre recruţi şi rezerviştii, care scăpau!

Şi, privindu-se unii pe alţii, păreau că inimile lor simt această deosebire, păreau că toţi sunt fraţi...

Au şi ei simţire aceşti ţărani cu hainele murdare, cu privirea sălbatică, cu părul în dezordine, dar astă simţire nu se arată decât într-un chip cu totul deosebit de cum sunt plăsmuite dramele hotărâte a ne impresiona mai mult prin artă, prin decoruri decât prin adevăr.

— Mai rămâi sănătos, leat! zicea rezervistul Budică unui recrut. Servici uşor şi liberare uşoară!

— Mergi sănătos, deşcă!...

Şi nu se îmbrăţişară, nu se aruncară unul în braţele altuia, nu umplură cazarma cu bocete, dar inimile lor vorbeau în tăcere, vorbeau limba dragostei curate.

Erau din acelaşi sat.

Şi când s-au despărţit ce se petrecea în inima lor?

El, Budică rezervistul, săltând de bucurie că avea să-şi revadă părinţii, că avea să mai ciupească fetele la horă, că avea să mai cinstească la cârciumă vreun pahar de vitriol, de rachiu, că avea să mai îşi vadă vaca cea bălţată, câinele cu care se deprinsese şi pe care nu-l alunga decât când îl lătra noaptea...

Recrutul, cu inima strânsă de durere, se gândea la casă, care rămăsese pe mâini străine, la fete, care aveau să joace fără el, la flăcăi, care singuri îl vor înlocui cu plăcere... la biata oaie, pe care nu va mai fi cine s-o îngrijească...

Şi inimile lor plângeau, dar una era lacrima de bucurie, cealaltă de durere.

— Ah! De m-aş face mai iute acasă!

— Dar eu de aş scăpa mai curând de miliţie!...

— He! He! Mai ai de furcă mare, băiete! Eu am făcut şase ani, şi uite-mă de-abia scăpat.

— Cum şase ani?

— Da, bine. Trei ani sunt leglimentar şi trei ani am fost condimnat pentru un pustiu de căprar...

— Cum asta? Ia spune şi mie!

— Ţi-oi spune şi ţie odată, când ne-om vedea acasă...

— He! Dar cine ştie de mai trăiesc pân-atunci!

— Ei veni tu în conced...

— De ce nu-mi spui istoria cu căprarul?

— Ţi-o spun, dar mi-e să nu dea „adunarea”. Ascultă. Tu ştii pe Marin al lui Gheorghe Ungureanu.

— Ştiu.

— Ei? Ştii că avea un ficior la jandarmii călări...

— Ştiu.

Îl mutase de acolo la noi în regiment. Acuma, într-o zi îmi aduce mie o scrisoare şi lui una. Vezi, uite că parcă să nimerise. Noi steteam deoparte şi ne ceteam scrisorile, că ştii că eu ştiam de acasă carte. Cum ceteam acolo, numai hop! şi căprarul. „Cea faceţi voi, măi?” „Ia, ce să facem, să trăiţi, don căprar! Ia, cetim şi noi, că ne-a venit hârtie de acasă.”

Dar el, nici una, nici două, că de ce nu trecem pe două rânduri cu toată lumea, că are el poftă să facă ispecţie la... zău aşa! Şi acolo îţi face ispecţie. Parcă-s doftori ei. Nu ştiu ce-i mai spusei eu, ca să cetim scrisoarea, că nu ştiu ce, el unde scoate baioneta şi începu a ne croi.

„ Să trăiţi”... El, aş! Dădea parcă pusese ceva acolo. Nu mai putui să răbd, şi ţi-l înşfăcai de după ceafă. Am gândit că moare în mână la mine. Scosese limba de un cot.

Când i-am dat drumul din mână, socoteai că nu era om.

Nu e vorbă, s-a făcut el bine pe urmă, dar tot pe mine m-a dat în judecată. Am fost la judecată taman în ziua de Sân Pietru, şi cum îi mâine ne-am judecat. Era un colonel de căciulari. Al dracului român!

Şi aşa, vere, făcui şase ani din pricina scrisoarei aleia, că de nu era, nu se întâmpla nimic. Am păstrat-o şi eu, şi de câte ori mi-aduc aminte de ea, mereu o cetesc.

Ia uite-o: s-a făcut ferfeliţă.

Şi Budică citi scrisoarea:

„Scumpul meu fiu,

Mai întâi de toate doresc ca mica ipistolă să te întâmpine în momentele cele mai fericite ale sănătăţii matale, cât despre noi, vei şti că din mila creatorului suntem sănătoşi, dimpreună cu vitele şi frate-tău Toma.

Pe văru-tău Niţă al lui Toader cică are să-l ia la sorţi, dar el să cere la căciulari.

Află că porumb nu s-a făcut decât puţin, şi tot nu m-am plătit încă de datorie la coconul Grigorie.

Despre parale vei şti că nu pot să-ţi trimit decât cinci franci. Mai ai puţină răbdare, că bun e Dumnezeu...

Ştiu că trebuie să fie greu acolo între străini, dar nici noi nu avem alt chip.

Alta nemaivând să-ţi scriu, rămân al d-tale părinte voitor de bine,

Vasile Budică"

— Dar bine, deşcă, n-ai putut să lăcrămi la alţii mai mari?

— He-he! Slabă nădejde! Nu-i cunoşti tu pe şefii noştri! N-ai chip să le spui lor nevoile tale. Trebuie să te duci întâi la cel de te-a bătut, să-ţi ceri voie, pe urmă la căprar, la sergent... şi aşa mai în sus, până la cel din urmă. Dar vorba aia: „Până la Dumnezeu te fură sfinţii!"

— Apoi ce e de făcut?

— Să-ţi spun eu.

Dar deodată se auzi cornul sunând „adunarea rezervei".

— Nu mai am vreme, zise Budică. Plecăm.

— Apoi multă sănătate la alde taica...

— Să rămâi sănătos!

— Cale bună!

Şi-şi întinseră mâna.

Erau prieteni.

MARŞ-MARŞ!...

Escadronul era la instrucţie.

Căpitanul Pazvante, chipeş şi poruncitor, comanda în persoană, căci peste o lună avea să fie inspecţia generală.

— Escadron, înainte-marrrş!

Şi escadronul pornea, caii aliniaţi, fără să iasă unul înaintea altuia măcar cu un deget.

Dintre toţi, Gheorghe Ion, recrut din anul acela, călare pe o gloabă, rămânea mereu în urmă şi strica ranjirul.

— Gheorghe Ion! tuna glasul căpitanului, nu strica frontul, că-ţi stric capul de perete!

Şi Gheorghe Ion tremura, se îngălbenea, înfigea pintenii în burta gloabei, o strângea de gândea cu pulpele, dar gloaba tot în urmă rămânea.

Şi iarăşi se auzea glasul de Pazvante al căpitanului Pazvante:

— Gheorghe Ion, strânge-n pulpe, că-ți strâng gâtu! Gheorghe Ion strângea că-i intră pulpele în carnea gloabei. Pintenii se roşiseră de sânge.

— Escadron-stăăăăi!

Escadronul se opri, între Gheorghe Ion şi tovarăşul din față rămăsese loc de încă doi cai. El încerca să se apropie cu încetul, să nu-l vadă căpitanul.

Îl văzuse.

— Când am zis „stăi”, să stai, că-ți stă moartea în față! Şi căpitanul se apropie de dânsul. De ce nu mergi bine, răcane?

_?!

— Vorbeşte!

— Trăiți, don căpitan, nu merge...

— Nu vorbi în front, soldat, că-ți iese vorba pă nas o dată cu sufletu! Şi pumnii căpitanului răsunară sec în fălcile slăbănoage ale lui Gheorghe Ion. Nu-ți place calu? Las’, că-ți dau eu unul să-ți placă! Şi după o pauză:

— Vacmistre! Să aducă pe Brutus din grajd!

Într-un minut, Brutus sosi.

Era un cal neînvățat, care zvârlea şi pe care nimeni nu-l putea încăleca. Pân-acum şchiopase doi soldați.

— Haide, Gheorghe Ion, încalică pe remont!

Cu greu, Gheorghe încălecă.

— Să te văd acuma, să faci singur instrucție. Marş-marrrrş!

Călărețul porni.

Brutus ridică picioarele dinapoi, îşi umflă nările şi Gheorghe Ion căzu la pământ.

— Încalică, soldat! strigă furios căpitanul.

Pentru a doua oară Gheorghe Ion încalecă. Brutus sări iarăşi, călărețul căzu din nou la pământ.

— Ce? Eşti mămăligă? încalică iar, dobitocule!

Şi recrutul iarăşi încalecă, Brutus porni în goana mare sub loviturile de cravaşe ale căpitanului.

Deodată, calul se ridică furios pe picioarele dinapoi, făcu o săritură, încă una şi o porni într-o goană desperată, târând cu e l pe Gheorghe Ion, care rămăsese cu un picior în scară...

* * *

Trecători! De vă abateți vreodată pe bulevard, dați un ban cerşetorului din colțul străzii.

El are un picior tăiat şi se numeşte Gheorghe Ion.

INSTRUCŢIA CAZONĂ

Sunt oameni care n-au avut păcatul să fie catane. Aceştia nici habar n-au de ce frumuseți se petrec în cazarmă, acest sanctuar al deciuplinei - al ghionturilor.

Cazarma are o-ntreagă literatură a ei.

Acolo se fabrică cuvinte, pentru că țivilii sunt aşa de proşti, încât n-au putut inventa vorbe şi pentru *melitari*.

Acolo se găsesc obiceiuri necunoscute în lumea dinafară şi despre care sociologii n-au spus încă nimic — pentru că şi sociologii sunt țivili.

Acolo se petrec fapte pe care lumea civilizată nu le crede, pe care sălbaticii nu s-au gândit să le săvârşească.

Pentru luminarea tuturora, pentru ca toți să înțeleagă viața cazonă în toată strălucirea ei, îmi iau hotărârea ca - în calitate de ex-deşcă - să descriu viața asta.

Vreau să fac puțină istorie, care cred că are să fie mai folositoare decât Adam-Klisi. Vreau să lămuresc unii termeni care sunt necunoscuți de mulți. Vreau să descriu cât se poate mai exact traiul la care e supus soldatul de cum intră ca recrut şi până se liberează.

Fireşte, are să fie o lucrare slabă, făcută în pripă, în fuga condeiului, sub amenințarea tipografului - o lucrare în pas gimnastic.

I

LA TUNS

— Treci la tuns, leat, că nu mai eşti la horă! Să vie bărbieru să mi-i jumulească!

Aşa strigă don căprar.

Bărbierul e un fost grădinar, care n-a tuns în viața lui decât iarbă. El se apropie, dezbrăcat de haină, ia toba de la toboşar, o aşază în mijlocul cazărmii şi cheamă recruții pe rând.

— Aidi la bărbierie, leat! S-a dus dracului fata lui nea Ion! De-acuma te faci cazac! Când te-i duce acasă, o să crează c-ai scăpat din puşcărie.

Şi recruții vin pe rând. Se aşază pe tobă, bărbierul le pune şervetul cazon la gât, foarfeca începe.

întâile şuviţe căzute sunt întâiul lanţ pus pe gât, întâile nădejdi zburate...

Cel tuns îşi simte sufletul zdrobit, ceilalţi privesc cu groază, ca la un măcel.

Bogatele şi frumoasele şi lăudatele plete — care au făcut minuni la hora din sat — cad tăcute, lunecând pe albeaţa cearşafului - din genele închise cad lacrimi.

Când operaţia se sfârşeşte, capul e uşor, inima-i grea.

În fundul acestor minţi întunecate se zugrăveşte stafia robiei pe un drum lung şi necunoscut...

II

POZIŢIA SOLDATULUI

I-a tuns, i-a îmbrăcat, i-a aşezat pe două rânduri. Cel dintâi lucru ce-i învaţă este *poziţia soldatului.*

— Poziţia soldatului este baza alinierii, a întoarcerilor şi a-ntregului exerciţiu. Ea trebuie să fie liberă, nesilită...

Nimeni nu înţelege o iotă, nici măcar căprarul, care face pe dascălul.

După ceasuri de sporovăială zadarnică, instructorul ia seama că din toată limba asta chinezească, din toate întortocherile de stil cazon, traduse idioteşte dintr-o franţuzească scâlciată într-o românească zănatică, soldaţii n-au priceput nimic.

Atunci începe cazonul:

— Scoate pieptu-nainte, leat, şi suge-ţi burta, că nu mai eşti ţivil!

Soldatul se schimonoseşte cum poate, încearcă să-şi pun ă călcâiele pe aceeaşi linie, să scoată pieptu-nainte, să ţină capul sus, să lipească mâinile pe cusătura pantalonilor; dar degeaba!

Don căprar e furios. El se apropie de recrut, îi dă cât poate de tare un pumn în pântece. Sub lovitura brutală, nenorocitul soldat „îşi suge burta” fără voie şi scoate pieptu-nainte.

Canonul durează două-trei ceasuri şi se repetă în fiecare zi.

Asta este instrucţia! Asta trebuie să ştiţi că se cheamă poziţia soldatului! Ghionturile curg zilnic, şi notaţi că suntem de-abia la capitolul I al şcolii de soldat!

III

GIMNASTICA

Seara se face în cazarmă Teoria.

De regulă, cel dintâi lucru pe care soldații sunt siliți să-l învețe e Jurământul.

Jurământul acesta e făcut „în numele majestăței-sale regelui”. Trebuie să spun că aproape n-am văzut soldat care să poată pronunța curat majestăței.

De regulă, toți spun *majstății, majistății, maistății, magiustății* ş.a.

Asta dovedeşte cât sunt de deştepți cei ce fac reglementele; ei pretind țăranului să învețe a rosti o limbă păsărească, pe care nici instructorii nu o pot vorbi. După jurământ, urmează tradiționalul: pă ce cunoşti tu un grad?

Acuma trebuie să spun că mijlocul de instrucție căprarul sau sergentul îl ține-n mână; e sau o vargă, sau un băț de cort, sau o baionetă, sau tesacul gornistului.

După două-trei lecții bătaia începe să funcționeze. Sunt oameni lipsiți de memorie, care nu pot ține minte mai nimic; sunt alții care nu pot pronunța cuvintele chinezeşti. Toți sunt bătuți.

Adeseori, dacă un soldat nu ştie teoria, instructorul pune pe altul să zică-n locul lui. Dacă acesta a ştiut, instructorul îi strigă:

— Dă-i o palmă lu dobitocu ăsta!

Alteori îi dă ordin să scuipe-n față „pă prost”.

Dar pedeapsa cea mai obişnuită e următoarea: se ia un butuc gros de lemn şi se pune pe brațele celui care n-a ştiut să răspundă. Pedepsitul trebuie să țină brațele-ntinse-nainte şi, în poziția asta, să se lase pe vine de o sută de ori.

Cele mai adeseori, barbaria nu încetează până ce condamnatul nu cade la pământ. I se înmoie brațele, picioarele-i tremură, amețeşte şi cade fără simțire.

Atunci instructorul zice că se milostiveşte şi-i spune:

— Acuma te iert!!

A doua zi, a treia zi, o viață-ntreagă, acelaşi canon.

IV

PAS GIMNASTIC

Pasul gimnastic se întrebuințează numai la instrucție sau la anumite ceasuri, ca pedeapsă.

Pasul gimnastic în sine nu-i altceva decât o alergătură... sistematică. Înveți pe om să fugă.

Ce se întâmplă însă? Sălbaticii supiriori au găsit mijlocul să facă şi din asta o pedeapsă.

Dacă plotonul ori compania greşeşte ceva la instrucție don supirior comandă pas gimnastic.

Oamenii sunt siliți să fugă pe câmp sub comanda de a se întoarce înapoi tot în fugă de câte zece ori. Goana asta durează uneori un sfert de ceas. Şi numai nenorocitul care a îndurat pasul gimnastic v-ar putea spune ce dureros e chinul acesta.

Adevăratul canon însă nu-i acela care se comandă la *instrucție*. Uneori un soldat a făcut o greşeală oarecare. Atunci e pedepsit la *ploton de pedeapsă*.

Dau ordin pedepsitului să ia-n spinare toată muniția, cu puşcă cu tot, şi-i pun încă şi un butuc în spinare. Toate astea se urcă la vreo treizeci şi cinci de oca.

Încărcat cu greutatea asta, omul e silit să dea fuga uneori un ceas întreg pe căldurile de iulie. În vremea asta, căprarul stă-ntr-un colț şi-i comandă până unde să alerge şi când să se-ntoarcă.

Din pedeapsa asta omul, mai totdeauna, cade bolnav. El se-ntoarce lac de apă, căzut de oboseală, sfârşit.

Notați un lucru: plotonul de pedeapsă se execută în vremea când compania are repaos, de pildă, între ceasurile douăsprezece şi unu la amiază. Cum a isprăvit alergarea, îl scot pe nenorocit la instrucție împreună cu toată compania.

La instrucție mâna-i tremură, nu se poate ține pe picioare, e distrus. Din pricina asta el greşeşte mişcările, şi atunci e bătut!

* * *

Am dat aici numai câteva amănunte. Povestea barbariilor militare nu se-ncheie cu atâta. E cea mai tristă, cea mai dureroasă poveste.

Am de gând să scriu o serie-ntreagă, pentru că prea ne dau zor unii că viața militară e frumoasă şi că torturile pe care le istorisim noi sunt „cazuri izolate”.

Vreau să arăt acestor sceptici interesați că schingiuirea e în cazarmă un sistem, un sistem care a intrat în moravuri şi care trebuie stârpit.

Operă de artă n-am de gând să fac din noianul acesta de suferințe. Dar am să-ncerc să arăt lumii, care nu cunoaşte

durerosul roman militar, că există în lumea asta un colţ în care barbaria domneşte îngrozitor.

E o lucrare de propagandă. Ne ocupăm de suferinţele sălbaticilor din Africa, şi nu ştim că lângă noi sunt mii de oameni care duc o viaţă de umilitoare chinuri şi nu ştim că tirania asta se face în numele ideilor de „patrie şi naţionalitate”, şi nu ştim că steagul sub care se umbresc soldaţii noştri ascunde torturi, crime şi umilinţe fără margini.

MEDIC DE REGIMENT

(Fragment)

. . . .

Cu coatele pe masă, descheiat la tunică, medicul regimentului stătea în cancelaria infirmeriei. O odaie mică, fără lumină, în care nu era decât un scaun, o masă şi vreo două dulăpioare, prin geamurile cărora se arătau sticluţe şi borcane.

Isprăvise de curând facultatea şi îşi făcea stagiul la regiment. El făcea parte dintr-o generaţie de entuziaşti, pentru care medicina nu era o meserie şi nici o ştiinţă seacă; o privea ca pe un mijloc superior de a face bine. Alături cu formulele banale, alături cu terapia rece, el vedea în medicină cel mai înalt umanitarism. Student, nu se mărginise să înveţe pe de rost o sumedenie de formule, nici să urmeze clinica aşa cum un meseriaş ar urma o lecţie de strungărie; adâncise ştiinţa medicală, citise tot ce se atingea de viaţa omenească, îşi umpluse sufletul de toate durerile şi de toate patimile câte clocotesc în oameni. Cele mai adeseori, când tăia un cadavru pe masa de autopsie, lucra ca o maşină, numai cu mâna, pe când gândurile lui cercau să disece sufletul care îngheţase o dată cu sângele. Un craniu, ce poate să spună un craniu? Ce poate să spună o cutie de oase care nu mai e bună de nimic? Sălbaticii făceau din cranii cupe, noi nu mai facem nici atâta. Şi totuşi, pe tidva lui Yorick Hamlet dădea drumul celor mai triste cugetări... Fără îndoială, există în medicină o parte superioară, o parte mai înaltă, care nu se-nvaţă la clinici, prin spitale, dar care se simte numai de naturile alese, aşa de rare!

Când a venit vremea să-şi facă stagiul de medic militar a fost bucuros. Pentru întâia oară avea prilej să-şi pună-n practică visul lui de a face binele. Ca student, putea să ajute pe bolnavi, dar

niciodată nu era iniţiativa lui aceea care dicta. El era un simplu mecanic, care pune-n lucrare porunci străine, gândurile altuia, bune sau rele. Acuma, însă, el putea să ia toate măsurile pe care le-ar crede de nevoie. Auzise de viaţa militară, cu greutăţile şi cu grozăviile ei, dar niciodată natura lui blândă, visătoare şi tristă, nu putuse concepe oroarea şi neomenia. I se părea că întotdeauna oamenii exagerează relele pe care le văd, sau le aud, sau le simt. Şi apoi, nu văzuse chiar în spitalele civile destule brutalităţi? Nu văzuse îngrijitori bruscând bolnavii, economi furând din pâine şi îndoind laptele cu apă, interni scoţând bandajele cu o repezeală nepăsătoare de ţipetele nenorociţilor, medici chiar tratând pe cel bolnav ca pe o sarcină dezgustătoare? Nu văzuse pe profesionişti întunecând spiritul larg, blajin şi omenesc al umanitarului? Aşa e viaţa, aşa suntem noi toţi, unii mai mult, alţii mai puţin.

Şi a venit la regiment călăuzit de o iluzie măreaţă, aceea de nu numai a vindeca o stare de boală, dar a preveni răul, a fac e din oamenii ceia oropsiţi nişte fiinţe mângâiate de o mână prietenoasă.

Din primele zile, măsuri radicale. A găsit o cazarmă murdară, o bucătărie mai îngrozitoare decât o ladă de gunoi, o mâncare vămuită de artelnic, bolnavi de ochi neîngrijiţi, ofticoşi alergând toată ziua prin ger, oameni îmbrăcaţi în zdrenţe, pe când hainele bune se economiseau prin magazii; a aflat de căprari care bat pe soldaţi, de sergenţi care bat pe soldaţi şi pe căprari, de ofiţeri care bat pe sergenţi, căprari şi soldaţi; a auzit de toată robia militară, cu întregul ei alai de neomenii, de fărădelegi, de crime. Şi s-a hotărât să curme răul.

Însă raportul lui către colonel a stârnit mai întâi un hohot de râs, apoi o-ncruntare de sprâncene, şi-n cele din urmă colonelul i-a făcut observaţii aspre şi i-a pus în vedere că „înainte de a fi doctor, să nu uite că e militar”.

Unde sunt visurile de student entuziasmat? Începea acuma să-nţeleagă de ce mai toţi colegii lui erau nişte blazaţi, sceptici fără vreme, de ce toţi medicii tineri pe care îi cunoştea nu făceau nimic pentru soldaţii bolnavi şi chinuiţi.

Ordonanţele lui? Dar cine punea temei pe ele? în ziua când el acorda cinci scutiri de serviciu, afla că scutiţii n-au fost scoşi la instrucţie, în adevăr, dar au cărat toată ziua cu roaba molozul din curtea căpitanului.

Altădată, venind la infirmerie, s-a dus la patul unui bolnav de „anemie profundă”. Patul era gol, iar sergentul infermier i-a spus: — A venit don maior în inspecţie şi i-a dat ordin bolnavului să iasă la instrucţie, că n-are nimic.

Într-altă zi a aflat că toţi bolnavii de epilepsie sunt bătuţi, arşi cu hârtii unse-n untdelemn şi băgaţi la închisoare pe motiv că „simulează”. Aşa susţinea colonelul. A mai auzit că bolnavilor de ochi li se face dimineaţa pensulaţie cu acid boric, iar la amiază, dacă au greşit ceva la instrucţie, căpitanul îi pune să stea cu ochii în soare „pân-o vedea pe dracu”.

Într-o lună de zile, ştia tot. Toate iluziile lui dispăreau, iar „vizita” pe care o făcea dimineaţa ajunsese pentru el o pedeapsă. La ce bun să prescrii orice din momentul ce se găsea alţii care să-mpiedice executarea ordonanţelor? Fatal, trebuia să facă şi el cum făceau ceilalţi doctori:

— Ce ai, băiete?

— Mă doare capu!

— Moft! Dă-i o chinină! Dar tu ce ai?

— Mă dor picioarele...

— Moft! Dă-i o chinină! Şi tu?

— Un junghi...

— Moft! Simulat! Două zile-nchisoare.

* * *

Anii de entuziasm sincer nu mai trăiau. În locul lor rămăsese doar o adâncă părere de rău, o melancolie ca-n faţa unor ruine [pe] care le-ai cunoscut odată altfel, pline de strălucire şi de viaţă.

Ajunsese el, oare, ca toţi ceilalţi? Socotea oare şi el medicina ca un meşteşug bun numai de câştigat bani? Nu! Dar de ce se afunda mai adânc în studierea împrejurărilor, de ce descoperea că umanitarismul lui e neputincios. Între ştiinţă şi conştiinţă el vedea o legătură puternică, i se părea încă şi acum că nu poate trăi cea dintâi fără cea de-a doua, observa lămurit că tot ce învăţase şi tot ce ştia nu trebuie să aibă de scop numai să se achite în chip banal de o datorie impusă; însă, în faţa vieţii excepţionale, în faţa situaţiei lui de medic supus sabiei, se resemna.

Vizita? O formă mai mult! Un moment în care bolnavul îţi apare după ce a expus căprarului boala de care sufere, un moment în care bolnavul n-are voie să spună ce-l doare, un

moment fără nici un interes pentru practician, nici pentru omul de inimă.

O aştepta pentru că trebuia s-o aştepte. Dar se gândea departe, la o lume pe care o visase-n tinereţe, o lume-n car e ştiinţa, dezrobită din lanţurile în care zace acum, va fi pentru toţi un mijloc de fericire.

...Auzi paşii soldaţilor bolnavi care soseau. Îşi încheie haina şi aşteptă.

Alături de el, infirmierul pregătea păhăruţe cu soluţii de chinină, medicamentul universal al cazărmilor.

— Dă-mi şi mie un pahar, zise medicul.

— Aveţi friguri?

— Da, da; febra vizitei...

SATIRE ŞI PAMFLETE

JUSTIŢIE

Era în luna lui mai; soarele, cu dulcea-i rază, lumina pământul, şi un vânt uşor adia printre frunze; totuşi, eu eram trist şi cugetător; părea că totul îmi displace. Străbăteam stradele, ocolind lumea, şi iată-mă ajuns la edificiul Justiției. Urcai treptele scării ce conduce într-o cameră spațioasă, în care ceva-mi atrase băgarea de seamă: o masă mare, în mijlocul căreia era o cruce... Îmi adusei aminte de tribunalul inchizițiunei. Abia intrai, şi un zgomot confuz se produse în sala vecină; ochii tuturor erau ațintați spre uşă... în fine, lumea se dă în lături, uşile se deschid şi în prag apare un june între doi dorobanți cu puştile încărcate. Sărmanul! fața-i era palidă; ochii aproape stinşi, şi în jurul lor, un vânăt semicerc denota o lungă suferință; el tremura şi cu toate aceste, nimeni nu-i venea într-ajutor — nici chiar Dumnezeu.

Mă apropiai de banca acuzaților, unde puseseră pe condamnat, şi-l întrebai cu compătimire:

— Ce împrejurare te aduse pe această fatală bancă?

Tăcerea fu răspunsul său, şi apoi o privire pătrunzătoar e ce-mi aruncă mă făcu să înțeleg cauza tăcerii sale.

— Ei bine, reluai eu, prietene, nu-mi voi râde de nenorocirea ta.

— Ah, zise el cu o voce stinsă, suferințele mele se vor fini iute.

— De ce?

— Voi muri mai înainte de a împlini pedeapsa.

— Dacă nu vei fi vinovat, te vor achita.

— Şi la ce mi-ar folosi achitarea? Află că n-am pe nimeni în lume... Sunt constrâns să cutreier stradele de mult timp, zi şi noapte, spre a cere de milă, dar, neputând duce mult timp cu această viață de torture, mă hotărâi să recurg la unicul mijloc ce-mi mai rămânea: să fur... Da, am furat câteva mizerabile monede; dar agenții poliției au venit, m-au arestat, şi astăzi sunt opt zile de când n-am mâncat aproape nimic. Şi pest e câteva minute voi

fi condamnat, dar, cum îţi spusei, nu voi putea împlini osânda, căci voi muri mai înainte.

El n-apucă să termine când judele intră...

Legea o voia: îl condamnară la nu ştiu cât timp de puşcărie; dar el nu putu face nici un minut, căci scoase un ţipăt înăbuşit şi căzu pe scânduri.

Ieşii atunci afară mai trist de cum intrasem şi, mergând pe străzi, cugetam astfel:

„De ce, oare, acesta să fie atât de nenorocit? Ce să fie cauza atâtor rele ce bântuiesc societatea? Sărmană lume?...

Bogatul este tare.

Săracul e dispreţuit.

Cel care trăieşte spre a împila pe proletar e onest.

Cel care cată a-şi revendica un drept e hoţ.

Cel care fură 5 lei e pungaş.

Cel care fură milioane e patriot.

Cel care spune *Adevărul* e nebun.

Cel care minte e *complezant*.

Cel care crede că va veni vremea când acestea se vor schimba visează.

Cel care voieşte a fi stăpân pe omenire e nobil”...

Şi multe de felul acesta...

Tocmai cugetam astfel, când intrai acasă; şezui pe un scaun, deschisei revista Literatorului =i găsii aceste versuri, care îmi umplură inima de speranţă:

Şi va veni o vreme de muncă, de frăţie,
Când nu va mai fi-n lume prisos, nici sărăcie![32]

O VICTORIE

În vălmăşagul acesta al luptelor politice, în acest vălmăşag în care oamenii cei mai lipsiţi de cinste politică se întîlnesc în ideile cele mai năprasnice, te cuprinde deznădejdea gîndindu-te cum ţara e-n veci înşelată în aspiraţiile ei.

Astăzi toată lupta politicianilor noştri se reduce la o nenorocită chestie de digestie.

---

[32] Al. A. Macedonski (n.a.).

Alianţele cele mai ciudate, compromisurile cele mai neo-neste se fac numai şi numai pentru stomac, numai şi numai pentru atingerea unui individ sau unei coterii pe movila bugetului.

Iar bietul alegător, deprins cu această privelişte scandaloasă, începe azi a se-ntreba cu mirare şi dezgust: „Cine-i mai demn?”

Negreşit, pricina de căpetenie a acestei mizerabile stări de lucruri se datoreşte mai cu seamă terenului pe care sunt puse aceste lupte, sistemului nenorocit de a înlocui principiile cu indivizii.

Căci unde, întreb, este la noi acea linie, bine marcată aiurea, linia deosebitoare de nuanţe după idei?

Se va alege X sau Y, liberal sau conservator, pentru omul care-i cunoaşte pe toţi, această alegere este perfect indiferentă. X sau Y nu reprezintă decât un hoit mai mult pe un scaun din Parlament.

Principii? Idei? Nu-i bate capul lui Y sau lui X cu asemenea lucruri? Ele sunt bune pentru naivi şi visători, rele pentru omul practic, rele pentru politicianul inteligent, care a pipăit pulsul cetăţeanului alegător.

Văzând pe toţi aceşti zvânturaţi politici, pe aceşti copii inepţi ai ineptei mase electorale, te miri cum nu sufăr cu toţii de dilataţie de stomac! Atât de mult stomacul primează la dânşii toate principiile şi toate chestiile privitoare la diferitele suferinţe ale mulţimii.

Ne lasă pe noi indiferenţi, reci ca la atingerea unui sloi de gheaţă toate frământările spasmodice ale lumii politice pentru că nu vedem în ele decât lupta pentru trai de la individ la individ, de la coterie la coterie.

Ne bucură însă peste măsură când vedem că poporul, amăgit de veacuri, începe să priceapă că a venit şi rândul lui la banchetul vieţii sociale.

Câteodată, prea arare, când din chiotele desperate ale vecinicilor îmbuibaţi — etern flămânzi, pururea cerşetori de putere — vibrează câte o notă clară, inima ne tresaltă de bucurie!

Suntem sătui de saltimbanci cu şapte programe, sătui de lihniţii intelectuali, sătui de microbii necinstei şi ai făţărniciei!

Ne trebuie să respirăm!

Şi, trebuie s-o spunem, ne-am cuprins de bucurie când am aflat că sătenii din Roman şi Iaşi au ales, unii cu majoritate, alţii cu unanimitate, delegaţi de-ai partidului socialist!

În sfârşit, poporul, ameţit de şarlatani, începe azi să cunoască pe adevăraţii lui prieteni, pe apostolii dreptăţii adevărate.

Poporul, sătul de cuvintele „libertate, ordine", îmbrăţişează astăzi pe aceia care luptă pentru dobândirea dreptului la viaţă, pentru ca muncitorul să fie stăpân pe rodul întreg al muncii!

Nu milă din partea boierimii trufaşe, nu îndurare din partea claselor de sus, dreptul întreg al poporului, munca lui, tot pământul, toate instrumentele de muncă!

Acestea le voiesc sătenii din Iaşi şi Roman, aceasta cer dânşii prin glasul delegaţilor Colegiului al doilea!

Felicitând pe tovarăşii noştri, trimiţându-le o călduroasă strângere de mână, zicem azi, cu ochii scăldaţi în lacrimi de bucurie: La luptă pentru drepturile omului! La luptă împotriva claselor asupritoare! Luptă sinceră, şi în curând vremea şarlatanilor va pieri!

ÎNCEPE!...

Iată-ne, în sfârşit, în plină perioadă electorală!... Din mila regelui şi cu voia lui Lascăr Catargiu, vom asista din nou şi vom lua parte la cea mai dezgustătoare şi cea mai barbară petrecere ce e dat, din când în când, ţării să sufere. Cursele se deschid. Taurii guvernamentali, aţâţaţi de fanionul roşu al cârciumarilor şi al starostelor de bătăuşi, se vor repezi, în curând, în arenă. În lături, cetăţeni!

Deschideţi-vă, pungi boiereşti, care aţi înţesat, în curgerea anului, sudoarea ţăranului lihnit de foame; deschideţi-vă, cârciumi, căci intră însetate gâtlejurile libertinilor catargieşti, şi sunt însetaţi ca Bărăganul dogorit de luna lui cuptor, ca u n burete li-e stomacul, e anul de când n-au mai fost alegeri, „vin n-au mai băut de-un an, bani n-au mai văzut de-un secol!"...

Plângeţi, codri! Sobele de vară nu vă mistuie atâtea ramuri câte crăci au să vă rupă *ipistaţii*[33] prefecturilor: tot neamul

[33] Ipistat - subcomisar.

bătăuşilor are mâncărime-n palmă, tot neamul bătăuşilor strigă ca un furnicar de Arhimezi:

„Dați-mi o bâtă şi o spinare de reazim, şi voi face țara conservatoare”[34].

Deschideți uşile de perete, tipografii, căci se anunță de departe un nour de programe, de manifeste, de profesii de credință! Scriitori necunoscuți, toate nulitățile din fundul provinciilor, pe unde nici n-a încolțit sămânța de stil, toți râioşii literaturii, pe care nici însăşi Academia Română nu i-ar premia, toți al căror nume sună în escu şi în eanu, toți constipații din născare apar acum ca scriitori, fiecare cu profesioara lui de credință, fiecare cu manifestul lui, ungându-şi vorbele c u miere, jurând în numele tău, țară.

* * *

Dar ascultă-i, țară care-i suferi mută de durere! Ascultă cum toată vermina asta, care ți-a ros şi măduva din oase, vorbeşte în numele tău prin întruniri, pentru ca apoi să te joace la club! Ascultă-i şi te cutremură!...

Ascultă-i, poporule muncitor, şi din chilia unde eşti aruncat, de pe paiele mucede ale bordeiului bătut de vânt, te ridică şi vin în mijlocul mascaradei ce se joacă deasupra ta; vino, Realitate crudă, Popor în lanțuri şi în zdrențe, şi pecetluieşte, pe vecie molia ce te-a năpădit!

Voi toți pe care v-a nedreptățit orânduiala crudă a zilei de azi, voi, care suferiți, care tremurați, care plângeți, voi toți pentru care soarele nu încălzeşte şi stelele nu lucesc, veniți la noi! Veacuri de suferință vă-ndeamnă, o mare de nevoi v-adună, vă-nlănțuie un noian de năzuințe!...

TOT REGELE, SIREACUL!

Motto: De la rege vine toate îngrijirile ce se iau pentru

[34] Autorul face aluzie la afirmaţia lui Arhimede: „Daţi-mi un punct fix în univers, şi cu o pârghie pot mişca pământul”.

bunul trai al soldatului. El se sileşte a îmbunătăţi soarta noastră răsplătind pe cei buni şi dând, în caz de infirmităţi, mijloace de vieţuire prin legile ocrotitoare ce a întocmit!!

(Catechismul soldatului, de colonel I. Năsturel şi maior N. Băicoianu.)

Poftim! Şi oamenii îşi mai bat capul să stabilească rolul regelui într-un stat constituţional! Iacătă că s-au găsit doi crai de la Răsărit, crai cu galoane şi cu săbii, şi au descurcat toată daravera asta, scurt şi coprinzător. Ei, domnule! Mare lucru e să fie cineva geniu!

N-are nevoie nici să citească studii constituţionale, nici măcar să ştie două buchii de gramatică, şi descurcă chestiile cele mai grele. Pac! o dată cu sabia şi ecce descurcătura!

Aşadar şi prin urmare, de la rege vine toate îngrijirile, toate îmbunătăţirile şi toate legile ce se fac pentru soldaţi. Exemple:

Când Zadic intră-n casa lui Cojocaru ca să-i îmbunătăţească nevasta, era la mijloc ochiul regelui... Bine că atunci când Cojocaru a dat cu băţul n-a spart ochiul maiestăţii-sale! Rămânea bietul vodă chior!...

Când maiorul Baldovici cere căprarului Ovici să-i trimită pe soră-sa ca s-o îngrijească, tot regele şi-a băgat augusta-i coadă!

Când căpitanul Ghelţ ucide pe un căprar cu sabia, cât de colo se vede voinţa m.-sale, care nu vrea să piardă nici o ocazie de a face legi protectoare!

Când cutare torturează pe ţărani la Bordeni, gândiţi c-o face de capul lui? Aş! M.-s. regele şi-a vârât coada-i regală pentru ca să aiba ocazia de a da ţăranilor torturaţi „mijloace de vieţuire pentru infirmităţi”!

Apoi aşa rege mai rar, nene! Dacă un soldat ia ghionţi în fălci, dacă altul dezertează de mare fericire, dacă al treile a se-mpuşcă, dacă trăim ori dacă murim, dacă ne naştem ori dacă botezăm, cauza nu-i decât coada protectoare şi îngrijitoare a marelui căpitan. Fericită şi blagoslovită coadă! Aşa coadă aş vrea şi eu! E mai bună decât tichia lui Aghiuţă ori decât inelul fermecat.

Numai de un lucru sunt eu nedomirit: dacă tot ce se vede în blagoslovita asta de ţară este opera cozii încoronate, atunci la ce mai slujeşte Camera şi la ce mi-i bun Senatul? Mincinoşii spuneau pân-acuma că toate legile se fac de către Cameră şi Senat. Când colo, iată că adevărul a ieşit la maidan şi că s-a descoperit adevăratul autor! Ar trebui atunci suprimată clădirea din Dealul Mitropoliei şi cea de lângă muzeu. Căci dacă nu fac legi, atunci ce fac? Vax? Să le ţinem numai aşa pentru ca Popovici-Răcăciuni să ia diurnă? Foarte mulţumim de pricopseală! Mai bine diurnele tuturor deputaţilor şi tuturor senatorilor le-am da regelui, căci... cine munceşte, ăla trebuie să şi mănânce. Deci, ca om şi ca socialist, fac această propunere.

Atunci o să poată trăi şi bietul rege mai omeneşte. N-o să mai vândă brânză şi n-o să-şi mai întoarcă chipiul pe dos.

Iar domnilor colonel Năsturel şi maior Băicoianu, descoperitorii adevăratului fabricant de legi, propun să li se ridice câte o statuie în faţa palatului regal, pentru ca posteritatea să nu-i uite. Pe statuie ar putea fi săpată inscripţia următoare:

Colonelului I.NĂSTUREL
şi
Maiorului S. BĂICOIANU
Descoperitorii
Adevăratului fabricant de LEGI
PATRIA RECUNOSCĂTOARE!

Dumnezeu să-i pomenească în veacul veacului, că deştepţi bărbaţi au mai fost!!

Şi nu ca să-i laud, dar au fost! Mai daţi-mi unul ca ei, şi fac România Imperiu; dar imperiu, nu glumă! Să facem marţ pe Rusia!...

ŢARA FERICITĂ!

Caracteristica veacului în care trăim este că pretutindeni, în toate colţurile lumii, se agită chestiunile de viaţă şi de moarte pentru clasele apăsate. Ca-n ajunul unui 1789, mai formidabil şi mai măreţ decât al veacului trecut, popoarele se frământă în dureri şi-n lupte fără preget, şi din aceste frământări, din luptele acestea, din zgomotul, din înfierbinţeala, din fierberea veacului nostru va trebui să se nască pruncul visat, societatea viitoare.

Una câte una se mătură dărâmăturile clădirii de azi, a cărei tencuială cade încetul cu încetul sub ciocanul nemilos al vremii nouă...

Acum o jumătate de veac, Chateaubriand, credincios prejudecăților epocii şi cuprins de deznădejdea evlaviosului în fața şuvoiului vrăşmaş ce se urcă amenințător, scria: „Europa merge spre democrație... De la David şi până în vremile noastre, regii au fost chemați, națiunile parcă sunt chemate la rândul lor... Societatea veche piere cu politica din care a ieşit... Era popoarelor a venit”...

De atunci şi până acum curentul a crescut, curentul se urcă mereu, ca marea. Popoarele, sătule de apăsarea claselor îmbogățite din munca robilor, conştiente de chemarea şi de drepturile lor pe lume, îşi strâng rândurile tot mai tare, şi tot mai tare duc lupta.

Europa întreagă e zguduită de mişcarea aceasta. Ca freamătul unei păduri uriaşe, ca valurile spumoase ale unei mări tulburate răsună miile de glasuri, deşteptate la viață şi de viață doritoare...

Şi, cu toate astea, ca nişte sălbatici de prin ținuturi necălcate de picior de om civilizat, oamenii politici din țara lui Mihai Viteazul n-aud murmurul surd al vremii. Şi pe când Europa-ntreagă îşi aținteşte urechea şi mintea buimăcită la zgomotul valurilor ce se apropie, mai amenințătoare ca pădurea de la Birnam, iscusiții noştri politiciani îşi văd în pace de bucătăria lor politică, ei toacă în tihnă carnea electorală pentru gustosu l şi neasemănatul caltaboş bugetar. E o frenezie adâncă, un extaz uimitor în toată ceata, căci masa se va întinde în curând, bugetul cere să fie mâncat, şi e dulce bugetul!...

Că țăranul moare de foame, că muncitorul rămâne fără lucru, că toată clasa celor apăsați cere dreptul la viață, toate astea nu îngrijesc pe iscusiții noştri politician. Nu e mai important pentru ei că Pache s-a unit cu Sturza, că Lahovary e-n farmecul beției de dragoste cu Carp, că Lascăr Catargiu n-are mai duios prieten decât pe cioclu-i de odinioară? Iată destulă materie pentru agitat țara, iată marile revendicări în jurul cărora poporul va trebui să facă zid de apărare, iată pentru ce poporul umilit şi sărăcit va trebui să-şi arunce volnic spinarea sub ciomagul Ulmenilor, să-şi plece fruntea sub blagoslovirea lui Popa-Tache!... „Te admir, progenitură de origine romană!”

CALM

Suntem în plină sesiune parlamentară, şi, cu toate astea, atmosfera politică e învăluită într-o pâclă deasă; o monotonie covârşitoare, o linişte de mormânt apasă asupra tuturora. S-au dus vremile de agitaţie, s-a sfârşit cu zgomotul, cu viaţa, cu mişcarea ce de regulă însoţeau sesiunile parlamentare.

De ce? De ce, nimic mai simplu. Este ştiut că băuturile alcoolice, haciciul, opiul aduc, mai întâi, o surescitare însemnată în organism, dar apoi se observă la individ o moliciune cumplită, o slăbire colosală a voinţei, simptomele unui ramolisment iminent.

Alegerile sunt opiul pe care extravaganţii noştri politiciani îl iau în doze respectabile atunci când „naţiunea" e chemată să-şi exercite „liber" dreptul de vot. Sub stăpânirea acestui puternic excitant, politicianii sunt de nerecunoscut. Cei mai trufaşi de obicei sunt atunci cei mai plaţi; dispreţuita şi batjocorita populace devine „poporul suveran"; tarabele cele mai ocolite ajung „domiciliul inviolabil"; vinul cel mai borşit se preface în argument electoral; e un freamăt, o frenezie, un extaz în toţi, de la vlădică până la opincă, pentru că... „n u mai sunt privilegii, revoluţia de la 48 ne-a făcut egali; trăiască libertatea, trăiască cetăţenii!"

Dar alegerile trec, vinul se bea, bancnotele rupte-n două se lipesc, domnii deputaţi devin gravi, Cleone cel fără de ruşine se spală pe mâini, îşi reia toga părăsită şi cugetă cu dezgust la nenorocita invenţie a sistemului parlamentar. Atunci reacţiune a opiului începe, ramolismentul îşi înfige ghearele-i nemiloase.

* * *

Şi cum să nu fie aşa? Căci, nenorociţilor politiciani, aţi ameţit lumea în vremea alegerilor cu băşici de săpun — şi ce săpun prost! — şi acum, când a bătut vântul, băşicile s-au evaporat. V-aţi păzit ca de foc să intraţi în miezul chestiunilor care ar fi putut pasiona şi încălzi lumea, şi acum... culegeţi ce aţi semănat: nimic.

În alte ţări, unde o burghezie, mai conştientă de rolul ei de clasă şi de primejdia ce aşteaptă o clasă atunci când în sânul ei încolţesc factorii transformatori, îşi dă seama că vremea concesiilor de făcut poporului a venit, deschiderea sesiunii

parlamentare e un eveniment, agitația începe atunci cu mai mult foc, lumea se-ntreabă atunci mai cu patimă: „Ce facem? Unde mergem?”

În Franța, desființarea cultului în ateliere; în Germania, colosala reformă şcolară; în Belgia, votul Universal; în Anglia, uriaşa grevă a minerilor; toate astea fac lumea să fiarbă, toate astea sunt motive puternice pentru ca poporul să se agite, pentru ca Parlamentul să atragă toate privirile. Acolo, în adevăr, lumea are de ce se pasiona.

Dar la noi! Nu cumva şedințele noastre parlamentare, seci ca o şedință de-a Academiei, pot să intereseze milioanele de suferitori? Ori poate congresul librarilor şi al liberalilor? Ce? Scrisoarea d-lui Fleva? Retragerea d-lui Stătescu? Ori, poate... mai ştii? demisia d-lui Vrăbiescu? Astea să agite milioanele d e români lipsiți de drepturi şi de pâine?

* * *

Serios vorbind, cu cât observi mai mult atitudinea, cu atâta trebuie să te convingi că adevărații amici — conştienți sau nu — ai guvernului conservator sunt tocmai liberalii. Căci cu o opoziție atât de lipsită de idei, atât de incapabilă de a pasiona lumea cu vreo cerință adânc simțită de mulțime, va fi de ajuns guvernului conservator să nu facă acte prea flagrante de reacționarism ori să aducă vreo doua-trei legi-paleative pentru ca să-şi asigure cârma încă pe 12 ani.

Ba şi-ar asigura-o pe vecie, dacă în mersul istoric al omenirii nu ar fi o putere fatală care creşte din zi în zi şi care e reprezentată de democrația socială.

SFÂNTA FILOFTEIA

Zilele trecute s-a petrecut în oraşul nostru un fapt care-njoseşte veacul în care trăim şi asupra căruia nu putem trece cu vederea. Față cu seceta de care sufereau câmpurile s-au adus de la Curtea-de-Argeş aşa-numitele moaşte ale sfintei Filofteia. Şi atunci, popi în haine de carnaval, femei bătrâne şi câțiva bine-credincioşi creştini au făcut un soi de plimbare în tovărăşia moaştelor, la care s-au rugat cu toții să le dea ploaie.

Nu ştiu câte parale au binevoit să primească moaştele pentru această consultație; dar ceea ce ştiu este că nu le-a părut

rău creştinilor de banii pierduţi: moaştele s-au purtat cinstit, şi o ploaie abundentă s-a revărsat asupra pământului arendaşilor şi proprietarilor; ba încă moaştele n-au primit să trateze a *forfait*[35], ci au dat ploaia cu două ceasuri înainte de a fi scoase la plimbare.

Dacă ar fi vorba aci numai de o superstiţie a poporului, pe care onorabilii stăpânitori îl lasă în întuneric, am căuta numai să luminăm pe cei rătăciţi şi nu ne-am revolta. Dar e la mijloc ceva mai mult, e o şarlatanie ordinară, pe care autorităţile bisericeşti o joacă pe spinarea nenorociţilor credincioşi.

În adevăr, oricine ştie că onorabilul mitropolit n-are decât să se uite la barometru şi să-şi lanseze moaştele atunci când vede că arată la ploaie. L-aş fi poftit să scoată acum două săptămâni trei camioane de moaşte şi să vedem dac-ar fi plouat. Jocul e însă periculos. Se ştie că adeseori barometrul face farse şi că arată la ploaie fără ca să plouă; sfătuim deci pe onorabilii preasfinţi să nu se joace cu focul, căci adeseori moaştele au păţit ruşinea luându-se numai după barometru.

Dar este un alt mijloc, mai simplu şi mai popular, de a cunoaşte dacă are să plouă sau nu. Mitropolia n-are decât să-şi procure — dacă n-o fi şi având — un cazan cu apă, în care să bage un brotăcel, iar din cazan să se-nalţe în sus o trestie. Când vremea va fi a ploaie, brotăcelul se va sui pe trestie, şi atunci... ordin să se scoată moaştele! Lucrul acesta îl cunosc perfect ţăranii, care au, în fond, mai multă-ncredere în brotăcelul lor decât în farsorul barometru şi-n puţin apetisantele moaşte.

Dacă nici mijlocul acesta nu convine, atunci să-şi aducă aminte de povestea cu ţăranul care a făcut marţ pe astronom, încrezându-se în paiele cărate de porc...

Poate însă că toate astea nu sunt de ajuns? Atunci facem cunoscut savanţilor clericali că-n zilele noastre se poate produce ploaie după voie. N-ai decât să urci pe cineva, pe un Ravachol oarecare, într-un balon încărcat cu dinamită, şi, balonul ajungând în nouri, produci descărcătura şi ai ploaie, fără să fii nevoit a mai face ziua-n amiaza mare exibiţii de acestea, care-ţi amintesc fetişismul sălbaticilor.

Prin urmare, ar fi de dorit ca atunci când sunt atâtea mijloace, unele ştiinţifice, altele populare, de a se cunoaşte cum

---

[35] Conform învoielii (fr.).

va sta vremea, să nu se mai dedea nimeni la operații de acestea ridi-cule, care pălmuiesc ştiința cu atâta sfruntare şi dau atâtea parale — vreo câteva mii de franci — în buzunarul... moaştelor.

Iată ce ne revoltă. E o barbarie care n-are nici măcar scuza sincerității. Se prosteşte poporul, şi se prosteşte în mod conştient, e o perversitate interesată care nu se poate ierta.

Şi, cu prilejul acesta, se creează o altă serie de eresuri. Aşa, se spune că unele moaşte au uneori capriciul — capriț de moaşte! — de a se lăsa greu, aşa că nici douăzeci de oamen i nu le pot ridica. Iar impresarii acestei comedii inventează atunci tot soiul de motive pentru ca să explice acest zbeg al moaştelor.

Cadrul acestui articol nu ne iartă să ne întindem pe larg asupra explicațiilor de dat acestui fenomen. Pe scurt, însă, iată: e pur şi simplu efectul unei halucinații. Cel dintâi care scoate vorba că moaştele s-au lăsat greu e adeseori un şarlatan, care vrea să escrocheze naivitatea celor ce-l înconjoară; uneori e chiar de bună-credință, şi se poate întâmpla ca starea de congestie a creierului, hotărâtă de poziția capului, să joace un rol puternic în halucinația aceasta. Ceilalți urmează apoi uşor — sugestia prin grai, contagiunea produce tuturora aceeaşi părere.

De altfel, s-au văzut multe epidemii de halucinație, şi ştiința ni le-a lăsat neexplicate. În anul 1889 s-a întâmplat în departamentul Dordogne din Franța o epidemie colosală de halucinații: mii de oameni pretindeau că văd pe Maica Domnului prin crăpătura unui zid ruinat, în fundul unui paraclis de aur, luminată de lucirea faclelor. La 1885 a fost la Corano o altă epidemie, tot atât de mare. Şi n-a trebuit prea multă filozofie ca să se învedereze că ori contagiunea, ori sugestia prin viu grai a zăpăcit toate capetele...

Cu toate astea, autoritățile noastre tolerează specula aceasta scandaloasă asupra minților mărginite, şi nici un glas cinstit nu se ridică să lumineze pe nenorociții înşelați, care îşi încuibă-n cap cele mai sălbatice eresuri şi-şi cheltuiesc banii pe promenade în compania moaştelor.

Nepăsarea asta la cei ce nu cred şi, totuşi, nu intervin e o crimă. Cât pentru aceia care cred, aceia sunt în adevăr de plâns. Ei trăiesc în mijlocul civilizației moderne cum ar trăi un figian la Opera Mare din Paris.

Căci credința asta în miracolul moaştelor nu-i măcar o credință metafizică mai modernizată, nu, ci e un fel de fetişism primitiv, care-ți aminteşte triburile cele mai sălbatice cu

obiceiurile lor. Nu-i vorba aci numai de puterea ce se atribuie spiritului, ci de o credință mult mai primitivă că orice proprietate caracteristică a unui agregat este inerentă fiecăreia din părțil e integrante. Ce deosebire atunci între civilizații de astăzi, care au licee şi universități şi între locuitorii insulelor Sandvici, care păstrau oasele picioarelor, ale brațelor, şi uneori chiar craniul regilor, cu gândul că aceste moaşte le vor sluji de păzitori? Locuitorii din Lifu, din insulele Loyalty, care păstrau o unghie ori un deget de-al şefilor şi aduceau ăstor moaşte toate ofrandele posibile, dacă ei se bolnăveau, sunt oare mai înapoiați decât ploieştenii din luna lui mai 1892, care se roagă la moaştele sfintei Filofteia să le dea ploaie?

Diferența nu se prea vede.

Dar atunci, pentru ca să fie o urmare logică, desființați liceele, desființați laboratoarele de fizică, desființați institutul meteorologic, şi zidiți în locul lor un templu părintelui Omakurn, dătătorul de ploaie, ca sălbaticii din Polinezia; iar în locul profesorilor puneți un Dalai-Lama oarecare.

De altfel, asta ar conveni perfect stăpânitorilor, pentru că ar încuiba mai mult frica în spirite şi — cum zice Spencer — frica de cei vii este punctul de plecare al guvernământului politic; frica de morți este punctul de plecare al guvernământului religios.

Aceste explicații trebuia să le dăm. Ştim bine că credințele greşite nu se pot scoate dintr-o dată, dar cel puțin nădăjduim că mulți din cei ce nu-şi explicau „minunile” moaştelor ne vor fi recunoscători. În tot cazul, dacă eşti om cinstit, o speculă odioasă cu conştiințele-ntunecate te revoltă.

FURT... FĂRĂ EFRACŢIE

Este, oare, nevoie să mai spunem ce credem noi despre dotațiunea făcută de Camera burghezească prințului moştenitor?

Între multele jafuri autorizate de stat, cum sunt birul personal, dările indirecte, întreținerea armatei, a clerului etc., se mai adaugă acum un articol nou: luxul de a avea un moştenitor al tronului! Băiatul României se însoară. „Trebuie să-l înzestrăm!” a zis domnul Take Ionescu. Iar Camera conservatoare ş i liberală — afară de cei câțiva nedisciplinați — s-a grăbit să sublinieze cu bani peşin din vistieria statului aceste elocvente cuvinte ale copilului de pripas al conservatorilor.

Aşa e. Băiatul se însoară. Dar câţi băieţi nu s-or fi însurând în aceeaşi zi, băieţi săraci, băieţi muncitori, harnici, a căror viaţă întreagă a fost jertfită muncii, ridicării producţiei naţionale! Şi, cu toate astea, cine se gândeşte să-i înzestreze, măcar că părinţii lor sunt tot atât de săraci ca şi dânşii?

Însurăţelul ce se însoară la Londra are, slavă Domnului, de cine să fie înzestrat. El a fost luat de suflet de un om bogat, îmbogăţit din spinarea ţării, şi de pe urma căruia nu va rămâne nici o pisică... De ce dar augustul unchi nu-şi înzestrează singur nepotul? De unde dreptul acesta să-l înzestrăm noi, să-l înzestreze muncitorimea sărăcită, ţăranul ajuns în sapă de lemn?

Băiatul României burgheze se însoară — să-l înzestreze burghezia, căci al ei este băiatul, pe dânsa o reprezintă, pe dânsa o apără, din ea este născut, în ea trăieşte şi în ea va muri. Ce caută la noi, ce caută la banul săracilor milogul acesta de carnaval, care stă pe saci cu aur şi strigă că i-e foame?

Pesemne nu degeaba cântă Biblia lor; talantul să se dea aceluia care are mai mulţi!

* * *

Obrazul subţire se ţine cu cheltuială.

Burghezia românească a vroit să-şi plătească luxul regalităţii şi al unei dinastii ereditare — apanagii, liste civile şi dotaţiuni sunt azi fatale.

Numai un lucru: noi, care nu ţinem deloc la acest lux burghezesc, noi, care ne putem dispensa şi de vodă şi de moştenitor, n-am putea fi, oare, scutiţi de această nouă contribuţie? Tânărul care se înzestrează cu japca ar face bine să se adreseze la aceia care l-au născocit, nu la biata ţară, care nu-i întru nimic vinovată de apariţia junelui la picioarele tronului.

Într-o bună dimineaţă, lui vodă i-o veni pofta să adăpostească o droaie întreagă de dălhăuci — nu cumva ţara asta trebuie să-i înzestreze pe toţi? Cel puţin dacă vodă i-ar face, l-am premia în baza legii pentru îmbunătăţirea rasei; dar aşa, cine nu ştie să adopte? Şi când adoptezi, trebuie să porţi singur cheltuielile.

Altfel, generozitate cu banii altuia, cine nu ştie?

* * *

Nu ne mirăm deloc de noul bir ce ni se impune şi nu ne miră nici fraza Constituţionalului că „suma ce se oferă ca dotaţie e

încă prea mică pentru prestigiul cu care o țară ca a noastră trebuie să înconjoare pe acel ce va purta coroana României”.

Sunt cheltuieli, sunt risipe de acestea care nu se pot despărți de organizația socială actuală. Burghezimea monarhistă trebuie să-şi plătească acest lux, altfel, regalitatea se deoache.

Noi socotim dotațiunea aceasta ca o răpire a banului public, şi ne facem datoria de a protesta împotriva ei.

Nu putem pierde însă prilejul de a spune că aceşti 300.000 lei sunt o sumă neînsemnată pe lângă furtul ce se săvârşeşte zilnic de către clasa stăpânitoare. În fiecare zi această clasă îşi face singură o dotațiune mult mai mare decât cei 300.000 lei ce se dau lui Ferdinand de Hohenzollern. Această dotațiune, care a ajuns o hoție normală, apărată de legile economiei politice burgheze, ne revoltă mai mult decât violarea celor 300.000 lei.

Când vom fi făcut să înceteze sistemul acesta al dotațiunilor silite, dotația lui Fried'l va înceta de la sine.

300.000 LEI

Când vor apărea rândurile acestea, dotațiunea moştenitorului tronului va fi votată. Putem dar vorbi ca de un fapt împlinit.

A mai spune că suntem împotriva acestei risipe ce se face cu banii țării este a spune aceea ce toată lumea ştie. Pentru noi, această dotațiune este o risipă, dar nu mai mult. Ea dovedeşte încă o dată că statul, pe care un socialist l-a botezat „conspirația minorității împotriva majorității”, nu caută altceva decât să-şi întărească stâlpii pe care se reazemă toată organizația lui.

Societatea modernă, admirabila societate pe care infamii de socialişti vor s-o schimbe, are nevoie pentru menținerea ei de o mulțime de instituții care de care mai drăguțe. Armata, regalitatea, prostituția, toate aceste drăgălăşii în numele cărora se închină burghezul cuminte, nu sunt altceva decât nişte factori inerenți organizației moderne.

Într-o societate întemeiată pe exploatarea omului, pe jefuirea muncii celor mulți, puteți oare să vă-nchipuiți lipsa armatei? Aş! Ce-ar face atunci mojicii?

Într-o societate în care familia are nişte baze atât de solide, în care nenorocita ceea care se numeşte dragoste e lăsată doar pe seama nebunilor de poeți şi-n care femeia e socotită ființă

inferioară, *chair á plaisir*[36] ori roabă economică, vă puteți închipui dispariția prostituției? S-ar cufunda pământul, domle!

Acelaşi lucru şi cu regalitatea. Cine are barbă trebuie să aibă şi pieptene, cine are burghezie, armată şi prostituție trebuie să aibă şi un vodă... Cum ar rămâne altfel fără stăpân aste trei podoabe?

Văd de aici pe republicani zâmbind: — Dar Franța? Franța n-are burghezie? Şi unde are rege? Aşa e. Numai că nu haina face pe călugăr. Ilustrul Carnot nu e rege, dar e un fel de rege. El domneşte peste aceleaşi frumoase instituții, are-n slujbă aceiaşi soldați ca Napoleon şi vroieşte tot „menținerea proprietății private, a armatei oficiale, a prostituției publice”. Deosebirea e că poartă frac în loc de tunică şi pantaloni fără vipuşcă... Încolo... Celestin e Floridor.

* * *

Şi astfel, grație acestei minunate organizații sociale, der arme Fried'l va intra în posesia a lei 300.000 pe fiecare an.

Câte nu s-ar putea face cu 300.000 de lei pe fiecare an în țara asta? N-avem şcoli, n-avem şosele, n-avem spitale, totuşi, trebuie să luam pâinea din gura fiilor şi s-o dăm câinilor. Am văzut mame care ies la plimbare gătite după ultimul jurnal, pe când copiii le merg la şcoală desculți...

Aşa vroieşte vremea în care trăim. Şi aci sunt de acord toate partidele istorice care țin la tron şi la dinastie. Liberalii au dat unchiului, conservatorii dau nepotului, ba de astă dată şi liberalii sunt oficialmente de acord; cei care cârtesc nu sunt disciplinați.

Armonie, armonie!

* * *

Pentru noi, încă o dată, dotația prințului este o risipă, dar nimic mai mult. Cine zice monarhie, cine zice societate burghezească trebuie să zică în acelaşi timp şi „cheltuială de întreținere”. Nu cumva regele are să guverneze numai pour l'amour de l'art?

Este un jaf în banii țării, da. Dar acest jaf este foarte neînsemnat față cu jaful permanent ce se face pe spinarea muncitorilor de către clasa stăpânitoare. Oriunde există muncă, oriunde există salariu, există şi jaful. Dacă am socoti laolaltă cu

[36] Obiect de plăcere (fr.).

cât sunt jefuiţi toţi salariaţii pe fiecare zi, de câte sutimi de ori s-ar acoperi suma de 300.000 lei!

Iată pentru ce, declarând că socotim dotaţia făcută de Camera burghezească viitorului ei şef ca un furt săvârşit în dauna ţării, nu ne putem opri mult timp asupra acestui caz izolat, ci privim mai departe, la hoţia permanentă, pentru desfiinţarea căreia organizăm pe cei furaţi.

Cauzele — nu efectele.

BĂIATUL ROMÂNIEI

Am să vă spun o poveste autentică şi foarte interesantă. Aveam un prieten, şi prietenul ăsta era rus, şi rusul ăsta ţinea un birt...

Pân-aici nimic interesant, nu-i aşa? Dar ascultaţi mai departe. Într-o zi, prietenul meu şedea plictisit la tejghea cu un alt prieten — să-i zicem Vaxinsky — şi vorbeau nu ştiu despre ce. Pe tejghea era, între alte articole, o strachină cu crenvurşti.

Intră un soldat.

— Câte parale perechea de cârnaţi?

— Douăzeci de bani, răspunde rusescul meu amic.

Soldatul se scărpină după ceafă, se uită la cârnaţii nemţeşt i şi... pleacă.

Vaxinsky se înfurie şi începe a trage o morală ţapănă prietenului:

— Cum se poate să fii aşa de infam? Auzi, mă rog! Bietul soldat poate că n-a mâncat toată ziua, şi tu te uiţi cum pleacă!...

Şi imediat Vaxinsky strigă pe soldat, bagă mâna-n strachina cu cârnaţi, scoate câteva perechi şi le dă gratis bietului militar.

— Ei, frate... aşa deja şi eu generos cu crenvurşti de la altul! Îmi spunea prietenul, povestindu-mi galantomia lui Vaxinsky.

Şi vorba asta a rămas clasică într-un cerc de prieteni.

* * *

Mi-am adus aminte de ea când am citit discursul d-lui Take Ionescu:

„Băiatul României se însoară, trebuie să-l înzestrăm!”

O fi, Tăchiţa dragă, dar... aşa deja şi eu generos cu crenvurşti de la altul!

Că se-nsoară Fried'l nu-i nimic de zis; să paţă şi altceva, treaba lui — *il a la tête pour cela*[37]! Dar să ne-n-ţelegem la vorbe: de unde şi până unde „Băiatul României”? Că e băiat, se poate; dar că e al României — vax!

Şi apoi, cine l-a rugat să se-nsoare? Subscrisul Kinderfus, fiu al României, declară sus şi tare, cu mâna pe conştiinţă, că nu e părtaş la famelizarea băiatului. Deci din birul subscrisului nu-i drept să se dea nici o leţcaie chioară junelui Fried'l.

Drept ar fi să poarte cheltuiala tata-socru şi peţitorii — noi nu.

Dacă d. Take Ionescu vrea să fie generos cu prinţesa Maria, să fie sănătos; dar ce nevoie are de graţiosul concurs al crenvurştilor noştri?

Când se va-nsura subscrisul — bate-te peste gură, Kinderfus, să nu zici într-un ceas rău! — contribui-va Fried'l cu ceva sume? Şi dacă-i vorba de băiat al României, apoi subscrisul are pretenţia — modestia mă omoară! — de a fi un băiat mai levent decât Fried'l.

Apoi, dacă-i aşa, pentru ce subscrisul ar contribui — financiarmente vorbind — la căsătoria lui Fridelache?

Iată-mă ajutând, fără voie, la întemeierea unei famelii... Iartă-mă, Dumnezeu al părinţilor noştri, că, parol, nu-i cu voia mea!

Dar, vorba turcului: *haram gheldi, haram ghitti*[38]! Banii adunaţi de haram au să facă ei o poznă. Şi atunci... „să te fereşti, băiat al României, de cui străin în casă”!

PENTRU REPREZENTANŢII ŢĂRII

Domnilor senatori,

Domnilor deputaţi,

Este atâta timp de când urmăresc cu multă atenţiune discursurile pe care le rostiţi în sacrosanta incintă a Parlamentului ţării. Dacă fac aceasta, este că nu pot rămâne impasibil faţă cu aceste scurgeri parlamentare, ca să zic aşa, ce vă caracterizează.

---

[37] La atâta îl duce capul! (fr.)

[38] Şi cum au venit, aşa s-au dus! (turc.)

Am simțit însă o mare mâhnire, dacă pot să mă exprim astfel, ca om şi ca român, când am văzut că mai întotdeauna țineți discursuri proaste. Dar ce proaste, proaste foc!

Atunci mi-am zis în sinea mea cu glas tare: „O, Kinderfus! Tu, care eşti fiu al României, tu, în ale cărui vine fierbe sânge verde de urmaş al lui Traian, tu, care mai presus de toate ții la patria-mumă - căci înainte de a fi om eşti român - de ce nu vii să salvezi pe reprezentanții țării?

Şi zicând acestea, am cugetat. Când deodată o idee îmi trecu prin minte: „Mă voi face fabricant de discursur i parlamentare!" îmi zisei eu, şi o lacrimă luci în geana mea.

* * *

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Nu vreau să linguşesc pe nimeni, căci românul nu ştie a linguşi, dar vă spun curat că vă faceți de râs cu discursurile pe care le țineți.

În urma războiului glorios pentru independență [...], România a dobândit un loc de onoare în concertul european. Ei bine, nu compromiteți acest concert cu discursurile dv.?

De aceea cred că cel mai nimerit lucru pe care l-ați putea face, şi pentru care țara v-ar fi recunoscătoare, este să veniți la subscrisul să vă facă discursurile.

Pentru acest nobil scop vă alătur carta mea de vizită.

La Floarea retorică
KINDERFUS SOHN & COMP.
Mare asortiment de discursuri parlamentare
opozante şi guvernamentale
— *NEC PLUS ULTRA*[39]—

Se primesc şi comande En Gross pentru ocaziuni solemne. Prețuri moderate â la carte şi cu abonament.

Cabinet rezervat pentru fiecare pacient în parte.

Discrețiunea fiind unul din principiile fundamentale pe care se bazează stabilimentul nostru, ca şi al doctorului Thor, ne

---

[39] Nu mai departe (lat.). Se întrebuinţează de regulă spre a arăta că ceva este de neîntrecut.

facem o plăcere de a asigura pe numeroasa noastră clientelă că nu noi vom fi aceia care vom divulga secretul profesional.

La magazinul nostru se va găsi întotdeauna un bogat asortiment de discursuri în toate genurile: chestiuni prealabile, incidente, interpelări, întrebări, moțiuni, chestiuni reglementare, pentru închidere, contra închiderii, asupra punerii votului, amendamente, discursuri pentru şi contra indigenatelor, răspunsuri la mesagiu, replici la întreruperi etc.

De asemenea, a sosit o cantitate mare de discursuri solemne pentru toasturi, inaugurări de şcoli, dări de seamă, către alegători, precum şi discursuri funebre pentru alegători sau soțiile lor, ori pentru bărbații marcanți care au pus umărul la formarea scumpei noastre Românii.

* * *

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Oameni suntem cu toții şi trebuie să ne ajutăm în lume. Onorariul meu va fi foarte modest, căci nu câştigul material mă împinge la acest nobil act, ci dorul de țară. Ştiu că nu sunteți mândri şi că veți primi să încurajați întreprinderea aceasta națională. Din parte-mi, nu voi cruța nici o osteneală spre a satisface pe deplin onorabila clientelă.

În numărul viitor vă voi da o mostră de discurs, care sper că vă va convinge pe deplin de ce poate face o voință de român. Dacă nu v-o plăcea, să nu dați nici un ban... cum nu dau eu pe discursurile dv.

MODELE DE DISCURSURI UN OPOZANT

Domnilor deputați,

Nu voi abuza mult timp de răbdarea domniilor-voastre în această cesiune care preocupă deopotrivă pe orice român, şi nu pun la îndoială patriotismul nimănui. Dar îmi place a crede — şi nu mă sfiesc a o afirma sus şi tare — că s-au găsit unii care să ne acuze pe noi — *risum teneatis*[40]! — de uşurință, ca să nu zic mai mult, în această cestiune.

[40] Poţi reţine râsul! (lat.).

Dar să anvizajăm cestiunea mai de aproape. Nu voi face personalităţi, domnii mei, dar vă asigur că nu eu voi fi acela care voi ascunde adevărul. *Tant pis* pentru cei interesaţi în cauză...

O voce: Numeşte-i pe nume!

— Nomina odiosa! Dar să trecem mai departe... într-un regim parlamentar nu trebuie să fie decât două partide: unul de guvernământ şi altul de control... Văd pe onoratul nostru coleg d. Chiţulică surâzând... Nu zâmbiţi, dle Chiţulică, *rira mieux qui rira le dernier*[41]...

O voce: Dar d. Chiţulică e absent!...

— Nu vă rejuisaţi, domnii mei: *ab uno disce omnes*[42]... Voi continua dar... Dorinţa expresă a generaţiei de la 1848 a fost categorică, şi nu dv. veţi putea abima întru ceva marile acte comise de acei bărbaţi cu care ţara se poate făli!... Dar aş întreba pe onorabila bancă ministerială: ce gândeşte d-sa în această gravă afacere? Care-i sunt părerile? Şi dacă ele-i sunt într-un fel ori într-altul, pentru ce nu le avuează? Din această dilemă încurcată nu puteţi ieşi. Această cestiune atârnă deasupra capetelor d-voastră ca sabia lui Damocles.

Atunci vă întreb: unde vă sunt convingerile? Ce vorbeaţi când eraţi în opoziţie? *Verba volant, scripta manent*, şi ţara n-a putut uita cuvintele dv., căci ele s-au scris în conştiinţa naţiunii!... Şi când zic naţiune, înţeleg ţara, căci nu trebuie să facem confuzii regretabile, pe care apoi le-am plăti prea scump...

Un cuvânt şi termin. Îmi aduc aminte că odată m-am întâlnit cu m.s. în tren.

Preşedintele: Nu atacaţi coroana, domnule deputat!

— Această observaţie nu mie mi se cuvine, domnule preşedinte, ci acelora care au atacat coroana în întruniri şi pamflete... Ziceam dar că am întâlnit pe Maiestatea-sa în tren. Aci îmi veţi da voie să fac o paranteză.

Preşedintele: Veniţi la chestiune!

— Iau act de parţialitatea biuroului!

Preşedintele: Nu aveţi dreptul să calificaţi atitudinea biuroului!

— Atunci cer cuvântul în cestiune personală!... Vă voi arăta eu dv. ...

Preşedintele: Nu aveţi dreptul să ameninţaţi!

---

[41] Cine râde la urmă, râde mai bine! (fr.).

[42] E suficient unul pentru a-i cunoaşte pe toţi (lat.).

— Ba am!

Preşedintele: Ba n-ai!

— Ba da!

Preşedintele: Ba nu!

— Ba da! Fac apel la domnii deputaţi... iar dacă voiţi să-mi închideţi gura cu asemenea procedeuri bizantine, aceasta dovedeşte că am lovit bine... Istoria ne va judeca... Am zis.

UN GUVERNAMENTAL

Domnilor deputaţi,

Nu aş fi luat cuvântul în această gravă cestiune, căci nu văd importanţa ei; dar onorabilul preopinent a făcut apel la mine...

Preopinentul: Dar n-am făcut nici un apel!

— Aşa e, dar puteaţi face... Domnii mei, despre ce este vorba în specie asupra cauzei ce ne preocupă? Onorabilul preopinent a acuzat, dar n-a dovedit nimic. Ei! E uşor să acuzi. Un mare autor englez a zis: *La critique est facile*[43]... Veniţi cu fapte, domnilor, căci ţara e sătulă de vorbe. Şi nimeni mai mult decât noi nu ar dori ca această dezbatere să se lumineze cu o oră mai-nainte!

Voi intra dar în fondul afacerii... Acum 2.000 de ani, un mare filozof grec a zis: „S-a suit scroafa-n copac!” Prin urmare, domnilor, unde vede onorabilul meu preopinent reacţionarismul guvernului? Fac apel la banca ministerială, să ne spună ea însăşi dacă actualul guvern este reacţionar! Iată ce va să zică a acuza fără probe palpabile!... Eu cred, domnilor, că pentru prestigiul acestei Camere, opoziţiunea nu trebuia să aducă aci această cestiune. Ce să mai zică străinii de noi dacă noi înşine nu avem încredere în guvernul nostru!

Prin urmare, cum rămâne cu alegaţiunile onorabilului reprezentant al colegiului X de Y? Aşa-i că ele cad la prima analiză?

Dar să trecem mai departe. Dacă chiar am presupune că guvernul e culpabil, unde vedeţi dv. vina lui? Eu, unul, vă mărturisesc, domnii mei, că n-o văd. Concluziunea logică este dar că bine a procedat guvernul în această cestiune vitală... Şi în Anglia, ţara clasică a constituţionalismului, se acuză guvernele, dar acuzaţiunile nu merg niciodată până la incriminaţiuni! Aşteptaţi dar să ne vedeţi la lucru, lăsaţi să se facă lumină, şi

[43] A critica este uşor... (fr.)

numai după ce aceasta va avea loc, numai după aceea, zic, pronunțați-vă... Şi după ce guvernul va cădea, fiți siguri, domnii mei, că vom fi noi cei dintâi care îi vom da vot de blam!

Răposatul Manolache Costache zicea: „Partidul conservator trebuie să fie sau să nu fie”. Da, domnilor, vom zice şi noi: „Ori suntem, ori nu suntem”. Unde vede dar onorabilul preopinent greşala guvernului?

Într-o țară eminamente agricolă ca a noastră, ar trebui să ne dăm bine seama de ce facem, căci nu se ştie dacă mâine nu va fi prea târziu!... Țara ne-a trimis aici ca să-i facem interesele, nu ca să combatem guvernul; prin urmare, la ce se reduc toate acuzațiile gratuite ce ni se aduc?

Îmi place a crede, domnii mei, că nu se va găsi în această Cameră nici o inimă românească care să nu recunoască imediat că guvernul nu poate fi făcut culpabil într-o cestiune unde a lucrat în mod patriotic... Á *bon entendeur, salut*[44]!

NUNTA ENGLITEREI CU ROMÂNIA

(Prin fir telegrafic)

Prințul Ferdinand era în uniformă de vânător. El a îmbrățişat cu dragoste logodnica sa, care avea aerul cel mai plăcut şi cel mai vesel...

(Agenția română)

Îmi este cu neputință să descriu ce s-a petrecut la Sigmaringen cu ocazia sosirii a.s.r. principelui Ferdinand de România. Era grandios, şi pana mea se refuză, ca să zic aşa, să aştearnă cu cerneală violetă sentimentele ce însuflețeau în acele momente solemne pe toți asistenții.

Curțile regale şi imperiale tresăreau de o dulce emoțiune, doamnele din suită, palpitau, înşişi caii jandarmilor, cu lacrimi de recunoştință în ochi, nechezau într-un mod solemn.

Când prințul Ferdinand se coborî din vagon, prințesa Maria se aruncă în brațele lui.

— Ah! exclamă prințul, în fine, te revăd, angel dulce al vieții mele!

---

[44] Cine are urechi de auzit, să audă! (fr.).

— Fried'l!... Atâta putu să exclame blânda copilă, şi în geana sa luci o lacrimă.

— Da' amu şi-o găsit ăştia de hârjoană? în fața lumii? Irra! Mai lăsați zbegu, plozilor! mormăi bătrânul Lascar Catargiu, pe fruntea căruia se zăreau crețuri sinistre.

Iar în fund, generalul Manu exclamă cu o voce în care regretul cel mai sincer vorbea:

— Dacă nu e puterință, ce mai chichirez gâlceava?

Un moment, şi trăsurile porniră ducând în sânul lor perechile fericite

Mulțimea care se adunase într-un mod considerabil — erau peste cinci regimente de soldați — începu a striga din adâncul plămânilor:

— Hoch!

La auzul acestui cuvânt, toate capetele se descoperiră. Singur Lascar Catargiu, întorcându-se cu fața spre mulțime, începu a amenința cu pumnul:

— Da' ci-i bre? Ați turbat amu? Ne luați cu ho? Ho vouă, şuilor, bezmeticilor, nemți cu coadă! Păcat că n-am adus pe Teleman cu mine, că v-arăta el vouă!

— Câinii latră, caravana trece! strigă Alexandru Lahovary cu un gest disprețuitor, care făcu să înghețe zâmbetul pe urechile regalului mire.

Iar d. Mitiță Sturzea, rănit în tot ce poate avea omul mai patriotic, începu refrenul cunoscut:

Neamț, c....urajos,
Lasă puşca-n jos!...

* * *

Dar caii mergeau înainte, fericiți de a trage pe tinerele perechi răsturnate în trăsură...

Când ajunseră la poarta castelului, tunurile începură să bubuie. Imediat a.s.r. îşi închise urechile în formă de abajur. Numai generalul Manu, după ce făcu o inspecție minuțioasă pantalonilor săi istorici, exclamă cu un gest marțial:

— Aceste tunuri nu mă pot înspăimânta. Ele sunt oarbe! La poarta castelului, o bandă de lăutari români, su b conducerea vestitului Stănică Bârlează, începu a intona tradiționalul cântec de nuntă:

S-a suit mireasa-n prun, Sus, nune, sus, Şi i-a dat un țep...

La auzul acestui cântec, în care şi cel mai aprig antidinastic ar fi putut vedea unirea României cu Anglia, toți izbucniră în lacrimi...

— Plângeți, copii, strigă regele Carol, căci lacrimile te mai uşurează!

— Ba, sire, întrerupse generalul Manu, pe mine nu mă uşurează numai lacrimile...

Peste o oră, potopul de lacrimi inundă totul... Când veniră măturătorii primăriei, înarmați cu lighenele necesare, ei nu găsiră decât o mare de apă, în mijlocul căreia numai urechile a.s.r. pluteau ca un memento regalo-imperial, părând a zice tuturor: — Trecătorule, mergi de spune la Sparta că ne-am udat de emoțiune.

MENAGERIA REGALĂ

LASCĂR CATARGIU

RACUL (*îndărătnicie, necurățenie, tulbureală*)[45]

Nu-i aşa că-i potrivită?

Natura face uneori pocinoage, pentru că de aia-i natură. Ea pune pe umerii unui rac moral un cap de om şi îi dă şi trupul tot de om. E un capriciu pur şi simplu.

Gravura de mai sus are de scop să îndrepte această lacună divină şi să dea racului ce este al racului.

Omul al cărui cap îl vedeți figurând cu atâta succes între cele două picioare de rac, este — cum desigur l-ați ghicit — primul ministru al m.-s. regelui. Dacă i-am dat un trup de rac, este pentru ca să ne conformăm legendei — legendă calomnioasă, cum zice Timpul — cum că stimabilul în chestie nu ştie să meargă decât nazat.

Într-o mână ține un codru de mămăliguță de Golăşei — prima calitate brevetată în vremile când partidul conservator suferea de tignafes politic şi se retrăsese pe unde putuse.

De altfel, cunoaşteți desigur legenda racului. Când Cristos era să fie pus pe cruce, racul s-a dus şi a furat un cui. Caută ovreii în dreapta, caută în stânga, n-au putut găsi pe hoț! Cui să-i dea în gând că racul merge de-a-ndăratelea? Pesemne pe vremea

[45] În această rubrică, intitulată Menageria regală, Anton Bacalbaşa critică pe unii dintre politicienii bine cunoscuţi în epocă. Articolele satirice sunt însoţite de desene sugestive: un rac, având capul lui Lascăr Catargiu; un vultur, al cărui cap nu este altul decât al lui Alexandru Lahovary etc.

aia nu se cunoştea teoria reacţiunii! Dar de atunci racul a fost sfinţit şi blagoslovit ca să fie mâncat în zile de post.

Cu racul nostru se întâmplă tot cam aşa: când vodă vrea ca să postim de libertăţi, ne trimite la putere cogeamite racul pe care-l vedeţi.

O singură deosebire este de observat între racul veritabil şi racul nostim de la Golăşei: pe când racul obişnuit se roşeşte dacă-l fierbi, racul-ministru nu se roşeşte cu nici un chip. Ce n-a păţit? A fost fiert la 1875, a fost prăjit, pus pe grătar, făcut maioneză 12 ani de zile; l-a fiert pe urmă P. P. Carp, l-a ars Lahovary, când cu porto-franco, şi, cu toate astea, n-a dat nici un semn de roşeaţă. Sigur că are pielea cutrată cu dracu ştie ce comedie şi nu prinde roşu. Orice i-ai face, el răspunde: — Amu... aiasta... i-om regularisi noi pi tăţi! În ţara noastră racul a schimbat numai două culori: la 1870 a inventat crucea de tibişir pe spate, iar la 1891 chinorosul. Amândouă au rămas legendare şi au să rămână încă multă vreme.

Încolo, semne particulare nu prea are. Sunt prostii de alea fără nici un gust, care nici nu te fac să râzi. O întinzi, o întinzi, şi degeaba! Greu ajungi să scrii o coloană de gazetă despre ele.

O singură calitate a avut; se zicea despre el: „Ei, domnule, spuneţi că-i prost. Aşa e, l-a ferit Dumnezeu să fie deştept. Dar, cu toate astea, trebuie să recunoaşteţi că-i cinstit.” Aşa ziceau prietenii cei mai devotaţi.

Cu toate astea, şi calitatea asta i-a zburat acuma: a trecut bietul rac prin atâtea combinaţii de la 1888 încoace, că, să fi fost un rac veritabil, ar fi ajuns *scordolea*[46]. A înşelat în dreapta şi în stânga, a păcălit, a spus palavre, a făcut tot ce nu-i capabil să facă un rac onest.

Şi i-a mers bine; uit-te cum s-a agăţat de banca ministerială şi cum stă tolănit, greoi, de crezi c-are să facă icre.

Să nu zic într-un ceas rău! Aşa raci, lasă mai bine să le piară sămânţa! Şi, cu toate astea, dacă ţi l-ar da la birt, ai face scandal şi ai da în judecată pe birtaş ca otrăvitor; iar pe banca ministerială îl rabdă o lume şi nu zice pis!

SPANACHIDISM

[46] Scordolea — sos preparat din miez de nucă pisat, pesmet şi usturoi, care se pune peste raci fierţi etc.

Spiritele mari se impun şi supun; ele fac totdeauna şcoală: Platon — platonismul, Darwin — darwinismul, Schopenhauer — schopenhauerismul, Spanachidi — spanachidismul.

Ce este Spanachidi? Este un bărbat politic, un bărbat de aceia care apar aşa, deodată, ca o cometă neaşteptată, pe orizontul social, ca să eclipseze toate constelaţiile bătrâne. El vine cu o idee nouă, cu vederi noi, cu o metoda nouă, cu o sistemă nouă, cu o programă nouă, cu o ţinută nouă, care „nu trebuie să fie un cui străin în casă”! Iacă omul!

Ce este spanachidismul? Este şcoala pe care a creat-o marele om. Cine o dată a îmbrăţişat-o, la întrebarea eventuală: „Ce eşti dumneata?” poate răspunde cu mândrie: „Sunt spa-nachidist”.

Care sunt principiile acestei nouă şcoale? Iată-le: Demo-craţiunea cu Naţiunea, prin Naţiune pentru Naţiune; însă adevărata democraţiune a poporului, republicană cu domnie română, iar nu falsa democraţiune a politicianilor, a dinastiei străine, neromâne, catolice, papistaşe şi ereditare; căci, din momentul ce străinul nu e român, din momentul ce dinastia este şi ereditară, atunci suveranitatea naţională devine un nonsens, în cazul cel mai bun o literă moartă.

Iată pe scurt tot fundamentul spanachidismului. Cu cât cineva ştie dezvolta mai pe larg, atât prin grai, cât şi prin condei, aceste mari principii, în Cameră, în întruniri şi alte localuri de petreceri publice, în ziare, broşuri şi alte publicaţiuni şi republicaţiuni, cu atât el este un mai desăvârşit spanachidist.

De aci vine fenomenul îmbucurător al unei vaste literaturi politice, ştiinţifice şi beletristice, al unei întregi avuţii retorice de genul pur spanachidist — ba încă ni se promite şi o expoziţie de pictură.

Vivat spanachidismul! Iată o şcoală de mare viitor!

MENAGERIA REGALĂ

ALEXANDRU LAHOVARY

ULIUL-ERETELE (*Obrăznicie-cruzime*)

Figura de mai sus - o cunoaşteţi ca şi mine - a pătimit un accident nenorocit; nenorocit nu pentru cap, ci pentru corp.

Desigur, e o greşeală. E cu neputinţă să se fi pus cu intenţie capul lui Alexandru Lahovary, excelenţă ce a mâncat la Sigmaringen broaşte fripte, pe un corp de vultur.

Auzi, Alexandru Lahovary vultur! Ca ce? Vulturul înfăţişează, precum se ştie, măreţia pe drept, libertatea, independenţa. Despre vultur a zis Bolintineanu:

Astfel e vulturul ce pe piscuri zboară,
Aripile taie-i că ar vrea să moară!

Apoi să ne înţelegem, domnule caricaturist! Ce are a face Alexandru Lahovary cu vulturul? Lui Lahovary poţi să-i tai nu numai aripile, dar şi urechile şi coada, şi tot nu renunţă la bunătăţile „băncii de durere” pentru ţară!

Slava Domnului, îl ştim câte parale plăteşte! Liberalii l-au făcut cu ou şi cu oţet, de se retrăsese în fundul munţilor la Vâlcea, şi nu mai auzeai de el ca de popă tuns! Apoi unde aţi văzut vreodată vultur ascuns în gaură de şarpe? Asta-i curat vorba cântecului:

Cine dracu a mai văzut
Iepure vara la plug!

Mai pe urmă, actualul personaj ilustru a ieşit la maidan când a văzut că s-a întărit opoziţia şi că are pe ce se sprijini.

După căderea liberalilor, acest pseudovultur a suferit toate zgardele posibile şi imposibile, că, de ar fi fost altul, ar fi făcut bătături la gât! Apoi aţi văzut undeva vultur cu zgardă?

Atunci, pe ce o fi vultur, zău aşa?! Poate pe aceea că e obr... Îndrăzneţ? Dar, slavă Domnului, noi ştim un animal şi mai îndrăzneţ, care a vrut odată să zbiere ca leul. Cu toate astea, nimeni nu s-a gândit vreodată să facă din posesorul unor urechi piramidale un vultur!

Sau poate - mai ştii minune! - pentru că are unghii şi e rapace! Aşa se poate, dar că rapacitatea excelenţei-sale nu trece limitele unei găinării! Cred dar că corpul ce i se cuvenea este un corp de uliu sau erete. Asta-i tot ce i s-ar putea potrivi.

Uliul este, în adevăr, foarte şiret, ar putea semăna cu un om mincinos. Şi, dacă-i vorba să vorbim, subscrisul crede că excelenţa-sa este un palavragiu de clasa I. Aduceţi-vă aminte ce spunea la „Orfeu”, pe vremea opoziţiei unite. Atunci era contra convenţiilor comerciale, contra fortificaţiilor, contra domeniilor coroanei; dar... cum a plecat cloşca, jupân uliul s-a repezit şi a înşfăcat puiul de minister!

Şi priviţi-l cum stă acuma acăţat de bancă, cu buzele pline de fulgi, cu frăţiorii căpătuiţi, parc-ar fi luat banca în arendă pe toată viaţa!

Apoi nu şade rău să compromiteţi bunătate de vultur?!

Prin urmare, jos Vulturul!!! Sus Uliul!!! Dar voi, cloşti de familie, păziţi-vă puii!

SPANACHIDI

Copilăria, trecutul, prezentul, viaţa şi operele sale

Primim nenumărate scrisori prin care suntem rugaţi, conjuraţi şi imprecaţi să ne lămurim, să fim categorici şi să explicăm ce este Spanachidi şi spanachidismul, pe care mulţi îl iau ca o imaginaţie a noastră şi nu ca ceva real.

Ei bine, ne vom explica.

Spanachidi, doamnelor şi domnilor, nu este un om, ci un tip. Nimeni nu ştie de unde a ieşit, deşi fiecare ştie unde ar vrea să-l vâre. Din Iaşi sau din Corint, din Galia ori din Golia — Spanachidi poartă trăsături caracteristice.

El apare răpănos, pârlit, bocciu, umil, dar printr-o miraculoasă putere de rezistenţă ajunge să se strecoare oriunde, de preferinţă în partidele unde talentele sunt mult apreciate şi mai ales mult căutate.

O dată ajuns, Spanachidi pune pe cap pălărie-naltă şi-şi umflă nările. Acesta este momentul când larva spanachidoferă se încarnează şi se încanaliază într-o adevărată vieţuitoare.

Redactor la vreo gazetă, Spanachidi profită de biletul de liberă intrare pentru a-şi expune nările şi pălăria — armele-i de luptă — în toate localurile publice.

Opinii politice n-are; totuşi, pentru că neam de neamul lui nu-i român, el e un Rrrrromânist de calitatea-ntâi. Atunci, să vă feriţi, domnilor socialişti! Din pana lui curg valuri de spanac patriotic: socialiştii sunt vânduţi, [...] ei n-au nimic sfânt, ei nu respectă nimic, ei murdăresc totul... până şi nările lui Spanachidi!

Convins de rolul mare pe care e chemat să-l joace în „ţara noastră", Spanachidi scrie broşuri, care fac mult zgomot când le întrebuinţezi: ce fâşiitoare hârtie!

Şcoala pe care o face Spanachidi se numeşte spanachidism. Ea are mulţi aderenţi, pentru că e greu de intrat în ea, şi trebuie să ai o adevărată vocaţiune, să fii spanachidist din naştere, pentru ca să poţi izbuti să te înscrii într-însa.

Că Spanachidi are talent, asta nu mai încape îndoială; dovadă că el se cazează repede, precum zice şi franţuzul:

Un spanaque trouve toujours
Un plus spanaque qui l'admire[47]!

Şi acum, Spanachidi al sufletului meu, vino de-mi mulţumeşte că te-am explicat, că te-am făcut cunoscut acestei lumi de ingraţi, care te nesocoteşte!

Iar voi toţi, amici şi emuli ai veritabilului Spanachidi, strigaţi cât puteţi: Spanac suntem, Spanac să murim, Spanac să mâncăm!

HOLERA MITROPOLITULUI

Nu mai este holeră!!! Vindecare sigură şi radicală!!! Aici, domnilor, aici!!!

Aşa ar trebui să strige Î.P.S.S.T.U.V.Z. mitropolitul primat, care, în sfârşit, a bătut pe toţi doctorii din lume.

I.P.S.S. a descoperit leacul împotriva holerei. Şi dacă nu credeţi, n-aveţi decât să citiţi următoarea reţetă pe care a trimis-o către toţi felcerii cu potcap:

1. A se cântă în toate duminicile, după vecernie, *Acatestul Maicii Domnului*, pentru uşurarea alteţei-sale regale, principesa Maria.

2. Faţă de epidemia ce bântuie multe localităţi din ţară, să se facă în toate bisericile anumite rugăciuni pentru boalele epidemice coprinse în leturghie.

Toţi preoţii care se vor constata că au neglijat îndeplinirea acestor ordine vor cădea în grea răspundere.

Lăsând deoparte uşurarea alteţei-sale regale, prinţesa Maria, dintr-un sentiment de pudoare şi de dinasticism lesne de înţeles,

[47] Un spanac găseşte întotdeauna un mai spanac ca el care să-l admire! (fr.). Parodie după un cunoscut vers a lui Boileau, din Arta poetică: Un sot trouve toujours /Un plus sot qui l'admire. (Un prost găseşte întotdeauna pe unul şi mai prost care-l admiră.)

mai ales că nu vedem ce are a face uşurarea asta cu holera, ne vom ocupa de paragraful al doilea.

Va să zică, Scurt-preasfântule, mata crezi că de acuma am scăpat de holeră dacă s-ar turna la institutele bisericeşti rugăciunile prevăzute în leturghie!

Bravo-bravo! Numai o mică explicație am dori noi s-avem:

Vezi, că nu pricepem cura asta de rugăciuni antiholerice. S-o luăm în hapuri, ca pe Cascara-Midi, în fricții, ca mercurul, în formă de injecții Brown-Secard, sau, în fine, a posteriori, în formă clisterină?

Aici nu ne deslușim.

Noi ştiam, până acuma, rezultatele miraculoase ale anti-pirinei, fenacetinei, glicerinei, chininei, dar de minunile letur-ghiei nu auzisem încă.

Necredincioşii spun, iubite sfânt, că te-ai cam făcut de râs cu ordonanța asta, care nu mai are trecere decât la băbuțe. Cât pentru oamenii care nu sunt măicuțe — căci sunt bărbați care sunt măicuțe rău de tot — aceia se tăvălesc de inteligența medicală ce se ascunde sub mitra pe care o porți pe cap.

Drept aceea, te-aş ruga, cu evlavie şi cu cuviință, să-mi spui şi mie de unde ai scos leacul ăsta: din vremea preasfântului Ghenadie, făcătorul de copci, ori din vremea sfintei cuvioase Paraschiva, făcătoarea de ciorapi de *fildicos*!

Zece cuvinte plătite.

MARELE CĂPITAN

Fost locotenent în armata prusacă. Venit în România, a îmbrățişat cariera de domn, ca voluntar.

Nu cunoaşte teoria, nici practica. În loc de mânuirea armelor ştie mânuirea sforilor.

Când merge călare, parcă-i *Moş Teacă* în Dobrogea.

Partizan al bătăii în armată, bate... apa în piuă, îşi bate capul să facă parale, bate toba despre binefacerile lui, e *bătut* de noroc şi bătut la cap. Odată a fost bătut la Iaşi cu mere bătute.

În timpul campaniei, a dat dovezi de o enormă vitejie: a văzut zdrobite sub el cincisprezece ocheane.

Comersant clasa I, nu plăteşte patentă. Acționar la mai multe fabrici şi reacționar în politică.

Galantom peste fire, împarte în dreapta şi în stânga *Bene-merenti* oricui îi face un serviciu, întocmai ca *țalul* de la „Bulevard”, care plăteşte la casă cu mărci.

Partizan al anonimatului în presă, nu iscăleşte niciodată articolele prin care se laudă în Monitor.

Iubitor de reforme, îşi dă la reparat în fiecare an tunica, pantalonii de mare ținută şi mesagiul de deschidere a corpurilor legiuitoare.

Prieten nedespărțit de Duca, are să ceară acestuia un mare serviciu în curând: deja e pe ducă.

DON MAIOR FRITZ

Maior la alegere, nu la vechime. Unchiul a ales până a cules. Se zice că natura nu face salturi, prinții însă fac grozav.

Băiat tânăr şi frumuşel. Urechi nedeciuplinate. Părul blond, barba rade... pentru că nu creşte.

Amator de parăzi — ca un Tecuşor; amator de rachiu cazon — ca un aghiotant.

A studiat la şcoala vieții, unde nu se dau examene. Cunoaşte ortografia inimii şi întrebuințează *pluralul* în loc de *singular*.

Comandă batalionul de vânători de acasă.

Cunoscător în istoria țării, admiră *Luptele românilor de Văcărescu*[48] .

A găsit mijlocul de a-şi face palat la Cotroceni fără parale: melitarul nu dă bani, leat!

În privința cunoaşterii limbii româneşti, se împodobeşte cu pene de... Păun. Ia parte la şedințele Senatului, unde sforăie reglementar.

Membru al tuturor societăților savante din țară şi în special al societății de geografie, cunoaşte perfect Sinaia şi drumul la Urlătoarea din Poiana-Țapului.

Suferă de galantomia ereditară despre partea unchiului.

Semne cazone: trage nădejde că are să guverneze în țara românească — cum trage nădejde spânul de barbă.

[48] A. Bacalbaşa se referă la volumul Luptele românilor în rezbelul din 1877—1878, scris de generalul Theodor Văcărescu.

NOULUI-NĂSCUT

Nu vei domni!
Macbeth

Spun poveştile bătrâne că la fiecare naştere vin ursitoarele să proorocească pruncului norocul sau restriştea ce-i rezervează viitorul.

Şi iată că astăzi se trâmbiţează tuturora — ca de răsărirea unei Mesii — naşterea unui copil, care — spun magii poliţiei — schimbă cu totul mersul normal al istoriei acestei ţări.

Nu ştim ce or fi prorocit ursitoarele; dar precum marele romancier al Franţei, Alphonse Daudet, dedică pe Sapho copiilor lui „când or avea douăzeci şi unu de ani", aşa scriem şi noi rândurile astea pentru copilul lui Ferdinand Hohenzollern — „când o fi în vârsta în care omul poate cugeta".

Tu te-ai născut, copile, în mijlocul luxului şi al bogăţiei, în acelaşi ceas în care se năşteau pe lume mii de prunci în colibe sărmane, fără vraci aduşi din Anglia, fără îngrijiri şi fără mângâieri; alţii se năşteau pe câmpul ars de soare, sub biciul vătăjeilor. Părintele tău, crescut şi el în lux şi fără să ştie ce e munca, s-a bucurat de naşterea ta nu pentru iubirea ce-ţi poartă, ci pentru că prin tine îi e asigurată lui şi neamului lui domnia peste o ţară îmbelşugată. Părinţii miilor de nenorociţi născuţi cu sărăcia la cap, sunt oameni muncitori, care fac să crească holdele bogate, al căror rod îl stăpânesc ai tăi!

Vei fi crescut, copile, în îngâmfare, în dragostea de tine însuţi, în dispreţul gloatelor necăjite, în ura potrivnicului, în egoismul cel mai ruşinos.

Şi vei ajunge în vârsta în care ţi se va încredinţa grija de a te conduce singur prin valurile vieţii...

Părinţii şi dascălii tăi îţi vor fi spus până atunci că cerul ţi-a încredinţat ţie menirea de a cârmui peste un popor de cinci milioane de suflete — suflete blânde şi îndelung răbdătoare. Ei îţi vor fi zugrăvit naţiunea ca pe o păpuşă de ceară, care se poate modela în toate chipurile, după voinţa unsului lui Dumnezeu; îţi vor fi arătat viitorul tău senin ca un cer albastru; îţi vor fi spus că ai în tine puterea de a trece prin viaţă fără tulburare; te vor fi cântat ca pe un mag în stare de a zdrobi stâncile, de a ocoli furtunile, de a înfrânge toate piedicile, veacul chiar!...

Ei bine, în ziua când vei deschide ochii şi vei voi să pui stăpânire peste tronul făgăduit, nu vei găsi în locul lui nici urma că odinioară a existat!

Carol al doilea, nu vei domni!

De azi în douăzeci de ani omenirea va fi scuturat de mult povara monarhiilor, ea va fi şters ruşinea unor veacuri de stăpânire sălbatică, va fi intrat în deplina ei putere.

De azi în douăzeci de ani, copile, omenirea liberă şi civilizată va fi izgonit din domeniul faptelor prezente pe falşii ei păstori, pe aceia care o împing la vrajbă nejustificată, la măcel şi la moarte.

Deja pe fața tuturor acestor cârmuitori se scrie soarta moşneagului rege Lear.

Popoarele, îngenuncheate până azi tiraniei unor cuceritori, încep să cârtească împotriva acelora pe care i-au tolerat până acum. De pretutindeni se urcă până la treptele tronurilor plângerile celor umiliți, care mâine se vor transforma în strigătul revoltaților.

Şi pe ruina tronurilor sfărâmate, acolo unde azi domnesc îngâmfații şi trântorii, se va ridica mâine statua liberări i omenirii; în locul sceptrului — lumina; în locul coroanei — pacea, liniştea şi armonia universală!

Coroana pe care azi o poartă pe fruntea lui orice degenerat, ajutat de o mână de lachei, o va purta mâine obştea celor ce muncesc şi fac să răsară din rărunchii pământului toate bogățiile lumii.

Dascălii îți vor spune că eşti chemat să domneşti peste țară; tu nu-ți pleca urechea la linguşirile fățarnice ale celor plătiți să-ți amețească închipuirea. Ascultă vuietul ce iese din câmpiile muncite de mizerie şi de robie; ascultă valul popular, care geme înfuriat, şi înțelege din şoapta tăinuită că viitorul tău nu-ți arată calea stăpânirii!

Nu vei domni, Carol al doilea, pentru că vântul vremii va spulbera tronul înainte de a fi sunat ceasul domniei tale!

RĂSPUNSUL LA MESAJ

Domnule Carol,

Mai întâi de toate, doresc ca mica mea epistolă să te întâmpine în momentele cele mai fericite ale sănătății matale. Cât despre mine, vei şti că m-am tăvălit de râs când ți-am citit mesajul.

Ia ascultă-mă, nene, ştiu eu că eşti rege şi că un rege nu poate să spună tot ce are el pe suflet; dar, să-ţi spun drept, nu m-am aşteptat să le torni aşa late cum le turnaşi în mesajul de ieri. Le-ai turnat... l-aş... (sic!) parcă erai tocmit cu ziua.

Să ţi-o spun: şi eu spun multe mofturi cititorilor, că de-aia-mi zice Rigolo, dar ca d-ta nu sunt în stare să le ticluiesc.

Mai întâi zici că însurătoarea amicului Fritz şi naşterea puiului de Carol au bucurat ţara.

Ei, aş! Spune drept; crezi vreo vorbă din toate astea?

Cu mine nu umbla să faci politică şi diplomaţie, pentru că eu nu te spun la nimeni, şi nici rege n-am să mă fac, ca să zici că umblu să-ţi iau locul. Dar, uite, aş da mult să ştiu ce crezi în conştiinţă când citeşti poliloghia aia pe care ţi-o scrie Lahovary şi vezi cum te aplaudă gogomanii.

Eu, să fiu ca tine, nene Carol, m-aş apuca odată şi i-aş înjura de mamă, numai aşa, de gust fistichiu, ca să văd: tot au să mă aplaude?...

La urma urmei, de ce ai fi rege dacă nu ţi-ai permite câteodată să faci o farsă lacheilor?

Mi-a părut întotdeauna rău că nu te pot găsi într-un colţ, ca să-ţi spun toate astea verde-n faţă, cum ţi le scriu aici. Se zice că nu eşti tocmai Tănase şi că numai te faci Gheorghe, dar, altfel, din fire nu eşti Enache. Ei bine, eu aş vrea să te întreb un lucru: pleci de la palat înconjurat de jandarmi, ajungi la Mitropolie, asculţi sfeştania mitropolitului, apoi mergi la Cameră de-ţi citeşti fiţuica aia tipărită.

Pe drum nu te salută nici dracu, la Cameră te aplaudă numai guvernamentalii; spune drept: când te-ntorci acasă ce gândeşti? Cum îţi pare ţara asta? Cum îţi par deputaţii lachei?

Eu, vezi, dac-aş fi rege, n-aş da două parale pe toate fleacurile astea, pentru că ştiu că ele se fac oricui are slujba asta, nu personal mie. Uite: dacă mâine ar veni cineva şi ar face rege pe Nicu Metz, ori pe Costică Kneazu, eu sunt sigur că ei ar avea întocmai onorurile pe care le ai tu astăzi.

Lumea noastră e a dracului. Câţiva au pus mâna pe putere, şi pentru că nebunii vor totdeauna să aibă câte un staroste, şi-au pus în cap un rege. În fond, însă, regele nu-i altceva decât alesul unei cete care ţine în mână pe cei mulţi şi toate bogăţiile.

Acuma, dacă-i bal, bal să fie. Din momentul ce ştiu că nătăfleţii ăştia au nevoie de mine — că altfel s-ar lua a doua zi de

chică între ei — eu mi-aş plăti odată luxul să-mi bat joc de sufletul lor; dar ştii, frumos, fără perdea, să le placă şi lor!

Pe mine mă bate gândul că gândeşti tot ca mine. Dacă e aşa, nu pricep de unde-ți vine încăpățânarea asta de catâr, ca să ții musai să fii rege pe viață... La urma urmei, ai făcut destule parale, încât ai putea pleca pe aici încolo, ca să petreci unde ți-ar fi lumea mai dragă. Ce zor să faci păpuşerii, să te faci de râs, să te admire copiii şi să laşi să te ocărăsc eu cum îmi place!

Nu te-ai mai săturat de paradă, de tunuri, de jandarmi şi de deputați? Adică, serios vorbind, ții mult să te aplaude Popovici-Răcăciuni, Dobrescu-Chitanță şi Take Ionescu? Ții mult să ai un balamuc întreg în cap?

Nu eşti om serios, vere Carol!

Am văzut mulți nebuni şi mulți pasionați în lumea asta. Unul s-a împuşcat pentru o actriță, altul a înnebunit căutând să afle patratul cercului, un al treilea s-a spânzurat pentru că n-a reuşit la examen... Cum îți spun, am văzut tot soiul de nebuni. Dar, ca om teafăr şi cu parale fiind, să-ți faci capul calendar de bunăvoie şi să discuți politică înaltă cu Catargiu numai tu eşti în stare.

Ce-ți folosesc toate astea, poți să-mi spui?

Reclama? Dar cu banii pe care îi ai ți-ai putea face o reclamă straşnică, fără să recurgi la maimuțării proaste ca alea de ieri...

Fugi de-acolo, că nu te mai înțeleg; parol, nu te-nțeleg!

Nu vezi că, la urma urmei, vă trageți pe sfoară unii pe alții? Parcă ăia care te-au aplaudat ieri te iau în serios; ori tu pă ei?

Moft!

Îți spun eu: mai bine apucă-te de alt negoț şi nu umbla cu spanacuri regale, că s-au deocheat!

Crede-mă pe mine, că eu nu-ți vreau răul!

BĂTAIA ÎN ARMATĂ

În vălmăşagul vieții de toate zilele, încercăm adeseori decepții, deziluzii sfâşietoare; mi se pare adeseori că e zadarnică lupta pe care o ducem şi zadarnică truda noastră. Atunci noi cădem în scepticism şi încetăm de a privi cu încredere izbânda viitoare.

Dar sunt minute care ne înviorează, care readuc în inimile noastre entuziasmul de altădată şi ne fac să trăim plini de speranță, să muncim înainte. Niciodată minutele acestea nu sunt

mai puternice, mai hotărâtoare ca atunci când ne găsim în mijlocul dv. Văzându-vă cum aţi venit, în număr aşa de mare, stând în contact cu entuziasmul sincer care vă însufleţeşte, simţim ca un potop de viaţă nouă invadând în sufletele noastre, ca să curăţe toate decepţiile şi tot amarul de care suntem cuprinşi.

Întrunirea de azi, impunătoare cum e, ne dă mai mult curaj decât orice altă împrejurare fericită din viaţă. Priviţi-vă singuri. Vechile partide, acelea care au la îndemână, unele, poliţia, alţii, banii, nu izbutesc niciodată să aibă un public atât de numeros şi, mai ales, atât de simpatic. Aţi văzut alte întruniri? Sala plină de scaune, oratorii opăriţi, bietul public — microscopic şi adus de silă — ascultă cu răceală.

Fără îndoială, s-au schimbat vremile. Evoluţia care s-a săvârşit în întreaga noastră viaţă socială se arată şi în starea morală şi intelectuală.

Dacă nu mai departe decât acum cincizeci de ani ai fi spus boierului *tabetliu*[49] că în anul mântuirii 1894 n-o să mai meargă de la Bucureşti la Ploieşti cu diligenţa ci cu trenul; că o să bată telegraful de aici la Paris; că o să poată sta acasă şi să audă opera de la Londra cu ajutorul telefonului, tabetliul ţi-ar fi spus că eşti nebun.

Ei bine, minunea s-a săvârşit, Anticrist s-a arătat pe pământ!

În ordinea politică, acelaşi lucru: odinioară, nu mai departe decât acum cinci-şase ani, noi, socialiştii, eram trataţi de dinamitarzi, petrolişti, farmazoni, câte şi mai câte! Iar azi socialistul vine să vorbească în faţa câtorva mii de oameni, şi nici oamenii nu-şi fac cruce, nici Dumnezeu nu-l trăsneşte!

Mai mult, până mai ieri muncitorimea era roabă. Nimeni n-o băga în seamă, ea nu avea nici un soi de drept şi nici un soi de lumină. Iar azi, muncitorii vin în întruniri să aplaude, alături cu oameni din clasa de sus; ba mâine ei vor merge să voteze cu toţii, cot la cot cu boierii, căci votul universal nu poate să întârzie.

Neîndoielnic, a venit vremea de apoi.

Dar nu acesta e subiectul cuvântării mele.

E o simplă paranteză, pe care nu puteam să n-o fac înaint e de a vă vorbi despre bătaia în armată.

---

[49] Tabet — viaţă comodă, confort (turc.).

* * *

Ați citit desigur şi dumneavoastră că în armată se bate. Ştiți ca şi noi că aceea ce se petrece în cazărmile noastre e înfiorător. Pentru cele mai mici aşa-numite greşeli de disciplină, pentru fapte care aiurea n-ar avea nici o însemnătate, oamenii sunt insultați, umiliți, bătuți, torturați. Uneori barbaria e împinsă până dincolo de margini, uneori nenorociții sunt ucişi!

Nu am vreme să insist asupra tuturor sălbăticiilor monstruoase din cazărmi: le ştiți ca şi mine, şi, ca şi mine, v-ați simțit înfiorați când le-ați aflat.

Dar e firesc să vă întrebați: cum se explică atâta mişelie, atâta infamie, atâta cruzime? Cum se face că în cazărmi domneşte altă judecată, altă morală, altă simțire decât aceea pe care o-ntâlnim în mijlocul lumii civile? Cum e cu putință ca-n mijlocul civilizației noastre să se petreacă sălbătăcii aşa de crude?

Iată atâtea întrebări naturale la care trebuie să răspundem.

Eu cred că, în primul rând, trebuie învinovățită educația cazonă. E o educație care nu poate da alte rezultate decât acelea pe care le vedeți.

Închipuiți-vă numai: iei pe om de acasă, sănătos, zdravăn, cu mintea întreagă — cel puțin aşa l-a constatat consiliul de recrutare — şi, după şase luni, îndată ce nenorocitul s-a făcut căprar, ia câmpii, începe să creadă că el are dreptul să taie şi să spânzure pe toți cei ce n-au la mână două galoane de lână şi pe toți civilii.

Să facem puțin psihologia lui Stan Păpuşă, vârât în cazarmă.

Când l-au luat de acasă, era cu minte, ca noi toți. L-au dus în miliție. Îndată au dat ordin să-l tundă cazon — când s-o izbi musca să facă plici! — şi...

— Nu umbla cu plete, leat, că tu eşti melitar, nu eşti țivil!

Bietul om rabdă, tace şi nu pricepe.

După asta, îi scot hainele lui şi-i dau altele; haine pe care întâlniți toate culorile: tunică albastră, nasturi galbeni, la mânecă roşu ori verde, fireturi galbene... mă rog, parc-ar fi la bal mascat. Acela care-l îmbracă are grija să-i spună:

— Ai îmbrăcat livreaua statului, leat! De-acuma nu te mai îmbraci ca țivilii, să te cunoşti că eşti catană!

Stan Păpuşă sufere şi asta şi tot nu pricepe. A doua zi, don căprar vine şi... îl învață să umble!

De, omul ştia, că umblase şi pân-atunci, că doar nu era olog. Dar căprarul îi strigă:

— Calcă pă note, leat, că de-aia eşti melitar! Talpa la pământ, răcane, că nu mai eşti ţivil!

„Ce-o mai fi şi asta?” se-ntreabă Stan Păpuşă. Dar, îndată ce vrea să cârtească, don căprar îi strigă, cu un strigăt cazon, bineînţeles:

— Nu răspunde, leat, că eu sunt căprar! Ştii tu ce-i un căprar?

Şi aşa trece zi după zi. Soldatul se scoală după semnal, s e îmbracă cazon, calcă pă note, mănâncă pă doua rânduri, salută reglementar, fumează după deciuplină, se culcă numai după orden... în sfârşit, toate alea se fac în armată după anume convenţii, după tiurie.

Mai adăugaţi la toate astea vorbele vestite:

— Când ăi întâlni un ţivil pă drum, dă-i cu cotu, să te vadă că eşti melitar!

Mai adăugaţi apoi:

— Supirioru ţi-e şi tată, şi mamă!

Mai adăugaţi faptul că adevăratul militar nu are altă preocupare şi altă grijă decât să avanseze, adică să fie mai mare ca alţii, şi veţi vedea dacă e cu putinţă ca mintea cea mai sănătoasă să poată rezista.

În aşa împrejurări, Stan Păpuşă începe să slăbească la cap după câtva timp, începe să creadă în adevăr că el e altceva decât muritorii de rând. Şi, îndată ce se face căprar, el ia câmpii, el începe să imite pe vechiul don căprar, căci:

— Căpraru e leat cu Dumnezeu!

Atunci începe şi el să toarne la ploton de pedeapsă, cu căţeaua-n spinare, să strige: „Cheamă pă dracu dă la lampă, răcane”, să săvârşească toate păcătoşiile şi toate nelegiuirile închipuite şi neînchipuite.

Aceasta e psihologia adevăratului militar, aceasta este educaţia cazonă, care zăpăceşte minţile, care întunecă seninătatea conştiinţei, care face dintr-un om sănătos o fiinţă ridiculă. Căci nu-i puţin lucru să creşti pe un biet muritor cu gândul că el e om superior tuturora, că nimeni nu-i ca el.

Şi ceea ce se petrece de la soldat la căprar urmează înainte până la cel mai înalt grad, toată educaţia militară fiind întemeiată pe principiile ce am arătat. Mai mult, educaţia asta creşte, se dezvoltă în mod uriaş de-a lungul carierei unui militar.

S-ar părea, cetăţeni, că toate astea nu au decât partea ridiculă. E de râs, nu-i aşa?

Ei bine, asta ar fi o mare greşeală. Nu-i o farsă ridiculă aceea ce se petrece în cazarmă. E o farsă odioasă, e o dramă sfâşietor de reală, e cea mai îngrozitoare tragedie omenească, în care victimele se sting sub o imensă durere.

Ştiţi bine că ocna militară, pe care au numit-o cazarmă, e înconjurată cu un zid chinezesc: nici o rază de lumină şi de dreptate nu pătrunde acolo, şi numai rareori străbat până la noi tânguitoarele glasuri ale celor ce sufăr şi pier! Călăii au avut grijă să păzească riguros aceste ocne, deasupra cărora, mai bine decât deasupra iadului, ar trebui înscris versul lui Dante:

Lăsaţi orice speranţă, voi, care intraţi aci!

Ştiţi bine că nenorocitului bătut şi umilit nu i se lasă nici dreptul de a se plânge, dreptul acesta care le era dat şi robilor din vechime. Năpăstuitul trebuie să ceară voie tot de la cel care l-a asuprit, să ceară voie „pe cale ierarhică”, altfel, închisoarea e gata, şi e aspru consiliul de război... când e vorba de un inferior nedisciplinat!

Cu toate astea, deşi s-au îngrădit aşa de bine, sunt atâtea barbarii, atâtea cruzimi care au ajuns până la noi, încât ne-ar trebui volume ca să le putem înşira pe toate.

Vă voi aminti numai de una.

Cunoaşteţi vestita crimă de la Ştefăneşti, a căreia victimă a fost nenorocitul brigadier Eftimiu. Omul acesta, torturat într-un mod îngrozitor de căpitanul Căliman şi de sergentul-major Georgescu, a murit în urma schingiuirilor suferite. S-a spus că el s-a sinucis! Fie. Dar atunci pentru ce nu s-a făcut o contraanchetă? Pentru ce nu s-a admis autopsia medico-legală cerută de noi? Şi apoi, chiar sinucidere de-ar fi, nu s-a constatat destul de clar că nenorocitul s-a sinucis din cauza barbarelor maltratări?

Eu am fost acolo şi am văzut cadavrul nefericitului. Am să ţin minte întotdeauna ziua ceea tristă de toamnă. Pe covorul de frunze, în pădure, zăcea întins, cu ochii mari deschişi, cu trupul plin de vânătăi, fostul apărător al ţării, ucisul de camarazii superiori!

Eu n-am uitat-o. Şi dacă am adus cu mine impresii de groază şi de milă, nu pot să nu vi le spun dumneavoastră, cetăţeni liberi, singurii judecători în care ne punem toată încrederea!

Am văzut cadavrul nenorocitului aruncat în pădure, să-l bată vântul, să-l mănânce corbii, părăsit şi după moarte, aşa cum cineva nu şi-ar arunca nici un câine la care ar ține. Şi m-a uimit ticăloşia asasinilor.

Ei bine, cu toată oroarea faptului, rezultatul l-ați văzut: tribunalul militar, educat şi el în aceleaşi principii cazone, n-a dat sălbaticilor decât o pedeapsă ridiculă, cea mai mică pedeapsă ce se găseşte în cod. Dacă s-ar fi prevăzut un minimum de cinci lei amendă, ar fi acordat acel minim!

Şi să nu credeți că avem a face cu nişte judecători miloşi în genere. Deloc. Vă aduceți aminte că tot consiliul de război a judecat acum câțiva ani pe un soldat care aruncase cu o piatră într-un maior. Atunci, deşi s-a constatat că soldatul era nebun, judecătorii militari l-au osândit la muncă silnică pe viață!

Vedeți bine deosebirea. De unde vine ea? Ea vine din creşterea militară care falsifică judecata omenească şi face pe „superior” să vadă în inferiorul în grad o ființă inferioară, față cu care nu merge să fii nici drept, nici uman!

Şi judecata asta cazonă se pune mai presus de legi, de Constituție, de tot, pentru că e militară, şi atâta ajunge.

De pildă, sunt țări, cum e Rusia, în care bătaia este prevăzută în lege. Acolo superiorul are dreptul să ordone pedepse corporale. La noi însă s-a schimbat vechea „condică penală ostăşească” în care bătaia era consfințită. Mai mult, actualul „cod de justiție militară” pedepseşte pe superiorul care loveşte pe inferior. Şi totuşi, bătaia nu numai că nu s-a desființat de fapt, dar constituie un obicei zilnic.

Bătăuşii sunt deci şi antilegali.

În funcțiunile civile, unde nu există o morală de corp, funcționarul care nu-şi poate împlini datoriile după cum prescrie legea îşi dă demisia; în armată, nu. Ofițerul bătăuş ştie bine că legea îl opreşte de a bate, şi totuşi, departe de a-şi da demisia, atunci când vede că nu se poate achita de obligații fără să calce legea, el loveşte, brutalizează, tortureează.

Ce să mai vă spun de Constituție? Superiorul, care crede că e „leat cu Dumnezeu”, nu vrea să ştie de asemenea moft țivil. El crede că, o dată ce e militar, soldatul a încetat de a fi cetățean. Inviolabilitatea persoanei? Astea or fi bune pentru țivili, dar nu pentru oamenii care îşi au legile, moravurile, tradițiile şi morala lor aparte!

Şi, dovadă că toate aceste monstruoase barbarii, care pălmuiesc civilizaţia ce ne-am dat, nu sunt cazuri izolate, ci urmările unei doctrine întregi, unui întreg sistem, aveţi cuvintele rostite de apărătorii lui Căliman. Aţi auzit cum căpitanii Lambru, Milicescu — şi alţi Alexandri Machedoni — au afirmat că toţi bat, ca şi cum ar fi voit să ne spună că e un fapt foarte natural.

Nu e vorbă, ei n-aveau nevoie să ne convingă despre asta. Căci chiar în ziua când consiliul de război judeca pe Căliman, într-o cameră de jos a tribunalului militar un soldat gemea de bătăile primite de la un superior. Şi nu se găsea doctor, şi nu se găsea ofiţer de serviciu, ca să trimită pe bietul om la infirmerie, căci de spital nu mai vorbesc: ca să intre acolo un soldat, trebuie un arsenal întreg de forme.

Cunoaşteţi povestea pân la sfârşit? Soldatul a murit peste două zile, iar socialiştii, care divulgă asemenea fapte, sunt nişte trădători de patrie!

Căci tot judecata cazonă, această faimoasă judecată croită pe un anume calapod, încearcă să stabilească legenda idioată că nu mizerabilii şi asasinii sunt ruşinea neamului nostru, ci aceia care descoperă şi înfierează fărădelegile lor!

Se-nţelege, ne pasă prea puţin de părerea sceleraţilor despre noi, pentru că avem credinţa nestrămutată că apărăm o cauză dreaptă, cauza celor mai nenorociţi robi, şi nu câteva fraze neroade, ori câteva ameninţări caraghioase au să ne schimbe convingeri atât de adânci.

Noi ne facem datoria pentru că aşa credem, pentru că aşa simţim, şi ne-o vom face întotdeauna, oricât de mari ar fi jertfele, oricât de serioasă ar fi primejdia!

Viaţa mizerabilă ce se creează soldatului în cazarmă nu putea să nu impresioneze adânc lumea dinafară.

De unde mai-nainte vreme se cânta viaţa de soldat ca o viaţă fericită, pentru că relele îndurate nu se comunicaseră în afară, astăzi tinerii fug de cazarmă cu groază. Cărei cauze credeţi că se datoreşte faptul că nu se mai găsesc candidaţi pentru şcolile militare? Fără îndoială, numai regimului la care e supus elevul, căci tortura există, sub alte forme, şi în şcoala militară.

Şi dacă aşa gândesc cei de la oraş, vă puteţi închipui ce e la ţară. Acolo, cetăţeni, e o adevărată panică atunci când vine vremea sorţilor. Plâng satele de groază şi de milă; convoiul de robi, convoiul de militari, e petrecut ca un alai de mort. Căci fiecare ştie când pleacă, dar nimeni nu ştie de se va întoarce, de

nu-i va ieşi în drum un Căliman, care să-i stingă viaţa în pădurea de la Ştefăneşti!

Şi spaima asta de miliţie nu-i nouă, pentru că nu de ieri, nu de azi datează suferinţa celor încazarmaţi. Poporul a-nţeles aşa de bine amarul vieţii militare, el a simţit aşa de greu povara traiului cazon, şi atât de mult l-a îndurerat robia ce se numeşte „tributu l de sânge”, încât în cântecele lui, în plângerile acestui neam de asupriţi, cătănia e zugrăvită tot aşa de negru ca ciocoimea.

Ascultaţi cum cântă poporul:

Cine m-a făcut cătană
Să nu-şi mai dea de pomană;
Că pomană şi-a făcut
Când mi-a pus puşca de gât.
. . . .
Cine-o stârnit „hai la sorţi”
Putrezi-i-ar carnea-n gros
Şi ciolanele pe şes!...
Vinde-ţi, maică, boii toţi
. . . .
Şi mă scoate de la sorţi.
Vinde-ţi, maică, ce-i putea
Şi mă scoate din belea!...

Iar mama răspunde:

De la sorţi şi de la moarte
Maica nu te poate scoate!

Iată poezia sfâşietoare a poporului când e vorba de armată! Negreşit, poeziile astea nu sunt minuni de versificare, poporul nu face artă pentru artă. Dar în rândurile acestea e închegată toată durerea ţărănimii, ai căreia copii sunt daţi celei mai grele dintre robii.

Poporul nu are teorii multe. Dar, fără s-o poată exprima clar, el a-nţeles că armata permanentă e un jug. În toate poeziile poporului se cuprind durerile care-l apasă, şi între aceste durer i armata ocupă un loc de căpetenie.

* * *

Fără îndoială, este ceva putred în armată, şi acel ceva e armata însăşi. Aşa cum e organizată armata permanentă, ea nu poate naşte decât chinul şi desperarea.

Credeți oare că acei ce bat şi torturează sunt oameni în fața cărora trebuie să te închini? Deloc.

Cunoaştem mulți băieți, care, neputând face nimic în şcoală, au fost dați în armată; cunoaştem ucenici, care, nefiind capabili să ramână meseriaşi, şi-au găsit refugiul iarăşi în oştire. Şi toată vermina asta, toți avortonii şcolilor şi ai meseriilor folositoare, toată mişuna incapabililor şi inutililor, vin, în urmă, să pălmuiască, să umilească, în puterea gradului lor, tot ce neamul nostru are mai sănătos şi mai folositor, pe copiii țăranului!

Şi ei, care muncesc, care întrețin pe ofițer, care produc şi aurul ce el poartă pe umeri, şi sabia cu care-i loveşte şi hârtia pe care-i scrisă legea lui — robia lor — el trebuie să-şi închidă ochii şi să-şi închidă demnitatea, să-şi rețină ura ce le clocoteşte în piept, durerea care-l zbuciumă... Şi să nu poată lovi pe mizerabil!!

Cum să mi-ți explici dezertările şi sinuciderile, aceste revolte pasive, aceste manifestări ale desperării soldatului?

Citiți Monitorul oficial, şi vedeți cum soldații dezertează, cu grămada; citiți statisticile sinucişilor, şi aflați că armata este aceea care produce cel mai mare contingent de morți silite.

Poate cineva să nu creadă tot ce spunem noi, poate să ni se spună că exagerăm necazurile din armată; dar cifrele vorbesc de la sine, ele zugrăvesc mai bine decât orice discursuri traiul de nesfârşite mizerii al apărătorilor patriei!

Şi când te gândeşti că tot lanțul acesta de chinuri se strânge în numele disciplinei şi al aşa-numitei „onori militare”!

Onoarea militară? Dar credeți că poate avea onoare un om care loveşte pe un inferior, care torturează fără milă?

Nu, domnilor. Să vă povestesc un singur incident din crima de la Ştefaneşti, pentru ca să vedeți ce temei trebuie să punem pe onoarea asasinilor.

Câteva zile după ce am istorisit în ziar toată drama înfiorătoare, al căreia trist erou a fost căpitanul Căliman, el a căutat să mă-ntâlnească, pentru ca să-mi spună că nu-i nimic adevărat din tot ce scrisesem.

Se înțelege, i-am răspuns că informațiile mele sunt foarte exacte. Atunci căpitanul Căliman mi-a dat cuvântul lui de onoare că niciodată n-a lovit pe Grigore Eftimiu, pentru că acesta era un căprar foarte înțelegător.

Vă mărturisesc că, deşi aveam amănuntele cele mai precise, şi deşi văzusem cadavrul nenorocitului, am avut un moment de îndoială. Îmi ziceam că un ofiţer, un om în definitiv, nu-şi poate da cuvântul de onoare cu atâta uşurinţă şi având convingerea că minte. A venit procesul. Ei bine, ştiţi ce a spus acolo Căliman? El a declarat că, în adevăr, a bătut pe Grigore Eftimiu, că l-a umplut de sânge! Veţi înţelege cum m-a uimit atunci naivitatea acelei clipe de îndoială.

Ce-ai făcut cu cuvântul tău de onoare, mizerabile torturator? Aceasta este întrebarea pe care trebuia fatal să i-o pun a doua zi.

* * *

Dar trebuie să trec la o altă parte, asupra căreia iarăşi s-ar putea scrie volume.

Dosarul bătăilor şi torturilor militare e aşa de mare, încât el nu poate fi citat într-o cuvântare. Trebuie însă să nu uite nimeni că dosarul acesta creşte zi cu zi şi că începutul lui este începutul armatei permanente.

Ei bine, toate partidele politice care au guvernat peste ţara asta făcut-au ele ceva ca să împiedice bătaia în armată? Nimic, absolut nimic. Ba, mai mult decât atâta, ori de câte ori noi ne-am ridicat să înfierăm pe schingiuitorii soldaţilor, am fost trataţi de trădători ori de doritori de scandaluri. Când publicam crima de la Ştefăneşti, ziarele lor ne spuneau că publicăm romane fanteziste.

Nu e aci locul să explic pe larg pentru ce partidele burgheze s-au arătat întotdeauna partizane ale bătăii în armată, pentru ce ele au tolerat toate cruzimile şi toate sălbăticiile.

Pe scurt, atâta pot spune: că o clasă socială care are nevoie de sprijinul armatei permanente nu poate să nu acorde protecţi e şi încurajare şefilor torturatori. Armata se menţine şi cu forţa, şi cu prestigiul. Şi prestigiul acesta e aşa de elastic, încât în virtutea lui s-a ocrotit Anghelescu, Maicanii, şi toţi ceilalţi, cât s-a putut de mult! Cine are idoli trebuie să şi-i îngrijească.

De aceea nici nu trebuie să ne gândim vreodată că politicianii burgheziei au să ia ei singuri măsuri ca să stârpească bătaia în armată. E un lucru pe care nu li-l poţi cere, pe care nu-l pot acorda. Care partid politic, sprijinindu-se pe armată, ar putea lovi în cei ce comandă armata?

* * *

S-ar părea, după toate acestea, că bătaia fiind inerentă organizaţiei armatei permanente şi, în acelaşi timp, neexistând putinţa ca partidele politice s-o desfiinţeze, ea nu poate să dispară decât o dată cu desfiinţarea armatei permanente.

Ar fi o greşeală de s-ar crede aşa. Şi, de altfel, modul acesta de a judeca chestiunea ar conveni de minune bătăuşilor. Eu am auzit mulţi ofiţeri bătăuşi zicând:

— Suprimaţi armata, dar nu ne vorbiţi de suprimarea bătăii!

Da, este foarte adevărat că educaţia militară a născut pedepsele corporale; da, este foarte adevărat că aceia care au interes să aibă cete gata de a le apăra exploatarea nu pot şterge bătaia din moravurile cazone.

Dar să nu uităm un lucru: aceea ce nici clasele stăpânitoare, nici superiorii militari nu au interesul să facă au tot interesul şi pot s-o săvârşească cetăţenii.

Dacă noi toţi ne-am hotărî să ne facem datoria până la capăt, vă asigur că n-ar trece multă vreme, şi o mulţime de nărăvuri sălbatice s-ar şterge. Pentru ce n-am duce înainte agitaţia împotriva bătăii în armată? Pentru ce nu ne-am gândi noi singuri la toate mijloacele prin care să facem să înceteze odată aceste barbarii ruşinoase?

Aţi văzut că se înfiinţează atâtea şi atâtea ligi, unele folositoare şi altele nu. Ei bine, de ce, oare, cetăţenii nu ar face o mare ligă contra bătăii în armată? Să ne înţelegem. Nu-i nevoie de o ligă cu statute, cu comitete şi cu tot soiul de forme. Dar s ă ne hotărâm la o acţie comună.

Să-şi ia fiecare obligaţia de a denunţa tot ce află asupra torturilor din cazărmi, şi să ne luăm fiecare îndatorirea de a ne susţine în lupta asta, care e o luptă sfântă.

Să nu uitaţi că mai toţi, câţi şi-au luat sarcina de a înfiera sălbătăciile cazone, au căzut ei înşişi victime ale brutalităţilor acestor *pahonţi*[50] oficiali.

Ce aţi făcut dumneavoastră, cetăţeni liberi? Ce? Aplauze prin întruniri? Ce? Entuziasm care ţine cinci minute? Atâta nu-i de ajuns. Trebuie să învăţăm cu toţii la şcoala jertfei şi să ne facem şi noi solidari când e vorba de apărarea unei cauze ce tuturora ni-i scumpă.

Muncitori! Să nu uitaţi că până ieri eraţi robi cu toţii şi că, graţie luptelor date de părinţii voştri, aţi scăpat de o parte din

[50] Pahonţ — soldat.

robie. Aveţi dar datoria de a face jertfe şi pentru robii care au mai rămas, pentru robii din cazarmă, dacă voiţi să lăsaţi urmaşilor voştri o moştenire sfântă!

Iar voi, tineri culţi, de ce staţi? Nu vedeţi că balurile mascate, că petrecerile, că viaţa burgheză vă aşteaptă?...

Dacă nu vi-i inima tocită, dacă nu vi-i mintea întunecată de farmecul dulcii destrăbălări, veniţi cu noi, luptaţi pentru cei ce sunt dezmoşteniţi, pentru cei ce zac în întuneric şi în robie!

Adevăraţii eroi în luptă nu suntem noi, care ţinem discursurile şi scriem articolele. Noi avem partea noastră de glorie egoistă în toate astea. Dar eroii cei mari sunt acei ce luptă şi pier necunoscuţi.

Ca zidarul care pune temelia casei şi nu ştie dacă-i va vedea sfârşitul, şi nu ştie dacă mai sus nu se va rupe schela, şi nu ştie dacă în toată casa asta va găsi un colţ unde să-şi adăpostească bătrâneţi le, dar care totuşi munceşte fără preget, aşa pentru cauzele mari trebuie să muncim cu toţii, nu cu gândul la succes, dar la datorie. Căci adevăraţii viteji nu sunt întotdeauna cei ce înfig steagul în redută, ci acei care au căzut necunoscuţi, dar au format puntea de cadavre peste care şirurile din urmă au ajuns la victorie!

DICŢIONAR ROMÂNO-TURC

Mulţi cred că în limba turcească nu există o mulţime de termeni, pe care îi avem noi în româneşte. Opiniunea aceasta se întemeiază pe o părere, aceea că turcii n-ar fi ajuns la gradul nostru de civilizaţie.

Ei bine, nu se poate ceva mai fals. Îmi iau, deci, însărcinarea de a dovedi că limba turcească este tot aşa de bogată ca a noastră. lată aci o pagină dintr-un dicţionar româno-turc, care, dacă nu s-a făcut, s-ar putea face:

Parlament - tembelâc.
Constituţionalism - rahat.
Diurnă - bacşiş.
Ministru externe - pehlivan.
Diplomaţie - pişicherlâc.
Lascar Catargiu - Aman.
Radu Mihai - Berlig.
Opoziţie unită - Mazar-paşa.

Liberal-național - geanabet.
Conservator pur - Saade.
Regalitate - mosafirlâc.
10 Mai - caraghiozlâc.
Mitropolie - crailâc.
Mânăstire de maici - harem.
Revista nouă - fakir.
Viața - hai clistir.
Direcția teatrului - berbantlâc.
Ofițer - başi-buzuc.
Grevă - bucluc.
Rigolo - Bacalbaşa.

Aş putea da un volum întreg. Mă mărginesc însă aci, rezervându-mi dreptul de a pune „va urma” sau, pe turceşte, *èvala.*

MORŢII LA VOT

Nu cunosc idee mai pe dos decât aceea că este o crimă să pui pe morți să voteze. Ideea asta e şi crudă, şi învechită.

Mai întâi de toate, eu nu văd pentru ce răposații n-ar interveni şi ei în afacerile noastre din momentul ce noi intervenim într-ale lor. De câte ori n-auziți că se înalță statui şi monumente, că se țin discursuri, că se bea în onoarea cutărui sau cutărui mort! Oare morții au fost consultați în toate operațiile astea? [...]

A venit însă vremea ca ei să fie răsplătiți, şi felicităm consiliul comunal că a dat o justă satisfacție celor decedați întru Domnul.

De altfel, pe noi, democrații, lucrul acesta ne bucură şi din punctul de vedere al programului nostru. Un mare bărbat a zis că „numai în ziua când toată lumea va avea dreptul de vot, numai atunci vom avea votul universal”. Această înțeleaptă maximă se realizează acum, deoarece nu numai viii, dar chiar morții votează.

„Nu vei muri de tot!” a zis apoi un filozof antic. Şi iată că, după aproape 2.000 de ani, se împlineşte vorba. Nu, nu vei muri de tot; vei muri tu, vor muri ai tăi, vor muri ideile tale, dar votul tău va rămâne; el va pătrunde în urna cu gaură, pentru ca de acolo să strige urmaşilor consternați:

— Sâc, că şi mort votez!

Iar vestita poezie populară:

Toată noaptea bat la poartă
Şi tu dormi, dormir-ai moartă

se va schimba în:

Toată noaptea bat la poartă,
Tu votezi, votar-ai moartă!

TĂMBĂLĂUL DE IERI

Nu ştiţi! Ieri am auzit pe regele Carol citind româneşte la Cameră.

Ce a citit ştiţi bine, iar eu am ştiut şi mai bine, de vreme ce v-am dat mesajul înaintea tuturor ziarelor.

Vreau însă să vă spun ceva despre progresele pe care le-a făcut regele în arta de a vorbi... limba românească.

Nu mai ştiu în care piesă este un belgian care spune următoarele: „Ce curioşi oameni sunt englejii! Închipuiţi-vă că eu învăţ englezeşte de doi ani, şi tot nu ştiu buche. Ei bine, am auzit că în Anglia până şi copiii de doi ani vorbesc englezeşte."

Cam aşa trebuie să-şi facă socoteala şi regele nostru. Omul acesta stă în blagoslovita noastră ţară de 29 de ani, şi, cu toate astea, pronunţă şi azi tot: tomnilo' tepuătaţ parc-ar fi un neamţ despachetat de o zi pe pământul lui Traian.

Şi, cu toate astea, unii au pretenţia că bucherul acesta, pe care eu l-aş fi lăsat repetent 29 de ani la româneşte, e băiat deştept.

Un cetăţean turmentat, care asculta din tribuna publică a bătăuşilor conservatori, rămânea cu gura căscată de câte ori scotea vodă câte o vorbă. La urmă am auzit pe un cetăţean spunând unui vecin:

— Mă neică, mă!

— Ce-i, mă?

— Tu ai înţeles ceva?

— Înţeles, pă dracu!

— Vezi, ai dracului ciocoi! Toţi ştiu talieneşte!

— Sâc, dă nuntă! Ascultă şi ei la vodă; da' crezi c-a-nţeleseră ceva?

Oi zice şi eu ca cetăţeanul:

— Înțeles, pă dracu!

SPANACHIDI

(Fragment)[51]

În seara aceea el era trist. Fără să vrea, simțea cum sufletu-i se-mbracă-n doliu, culoarea mormintelor şi a călugărițelor; simțea cât e de mic în fața vremii eterne şi cât este de naiv în fața nedezlegatului mister al vieții.

Gânduri care de care mai funebre îl apucau.

„Dacă m-aş sinucide singur?”

Ideea aceasta îi surâse.

„Cel puțin, zise el, nu voi muri ucis de alții! Nu voi muri învins! Voi avea şi eu o victimă, voi zdrobi şi eu o viață, destul tot alții m-au zdrobit!”

Îşi luă inima-n dinți şi țigara-n mână, privi în juru-i cu îngrijire şi nu zări nici un obiect cu care să-şi poată tăia „firul vieții”. Cugetă un moment să se înăbuşească punând capacul la sobă; dar geniul său cel bun îi spuse numaidecât că este o laşitate să pui capacul atunci când nu-i foc în sobă.

Dar dac-ar cumpăra de cincizeci de bani şoricioaică? însă nici cugetarea asta nu-l ademenea. Şoricioaică?

Şi-apoi? Ce va face el de țigări? Cu cincizeci de bani se poate mai uşor cumpăra un pachet de tutun!

„A, prost ce sunt! Exclamă el. Eu mă gândesc cum să mă sinucid, şi nu mi-am făcut programul! Să mor fără să se ştie cauzele tristului eveniment? Dar aceasta ar însemna mai mult decât o sinucidere!” Luă condeiul, se aşază la masă şi începu să scrie cu cerneală roşie:

PROGRAMUL SINUCIDERII MELE

În momentul când scriu aceste rânduri eu nu mai sunt printre cei vii. Scriu cu sângele meu acest manifest, cel din urmă poate, şi în care cetitorii vor afla cu cea mai adâncă părere de rău încetarea din viață a valorosului nostru amic şi colaborator Mişu Spanachidi... Da, eu am murit dar numele meu va rămâne.

---

[51] Sub titlul Spanachidi, autorul acestui fragment scrie un roman umoristic care va ieşi în curând în volum (n.a.).

Cauza morţii. Până în momentul de a pune sub tipar cauza fatalului act este încă necunoscută. Se bănuieşte că un mister se ascunde aci. Parchetul, sesizat de mai mulţi vecini şi de opiniunea publică alarmată, a descoperit o scrisoare *olografă*[52] şi scrisă chiar de autorul ei, din care rezultă că sinucisul n-a fost asasinat.

La Cameră. Se crede că mai mulţi deputaţi, amici ai defunctului, vor interpela guvernul asupra acestei barbarii. La urmă se va vota o moţiune, prin care se va cere ca înmormântarea să se facă pe socoteala statului.

Onoare acestor reprezentanţi ai ţării!"

Dar de-abia sfârşise de scris aceste rânduri, când auzi o bătaie în uşă.

Spanachidi tăcu.

O a doua bătaie, de astă dată mai tare.

— Cine vine să turbure locaşul morţii? strigă el.

Uşa se deschise şi apăru servitorul casei.

— A venit o madamă cu scrisoarea asta, domle...

— Bine, zise Spanachidi. Du-te!

Şi servitorul ieşi.

Fostul sinucis luă scrisoarea, o desfăcu cu grabă şi o lacrimă i se ivi în colţul pleoapelor.

„Aşadar, ea mă iubeşte! Şi eu, ingratul, tocmai pe ea o uitasem! Să mai citesc o dată"...

Scrisoarea era simplă, scrisă cu o ortografie necunoscută, dar cu mult sentiment. Ea cuprindea rândurile următoare:

„Mişule dragă,

Nu uita că te aştept diseară în grădină la Icoană. Are să fie şi Luţa cu musiu Barbancioc al ei. Mergem ambii patru la «Raşca», la Dinicu.

Te sărut dulce,

Siţa "

Spanachidi sărută scrisoarea, îi rupse cămaşa ca să facă pe ea un „fapt divers" pentru a doua zi la ziar, apoi puse restul în cutia lui de scrisori „Margareth Mill", unde ţinea — cum zicea el — „Anuarul amorurilor mele".

---

[52] Olograf - testament scris în întregime chiar de mâna testatorului.

Acum era vesel. Siţa îi depărtase din minte toate gândurile negre şi-l făcuse să uite că trebuia să se sinucidă. Şi apoi, la c e s-ar fi sinucis? Ce motive avea pentru asta? Ce nemulţumiri? Nici una! Ziarul la care colabora era mulţumit de el, el era mulţumit de ziar şi presupunea că chiar cititorii sunt încântaţi. Tânăr era, viitor avea, şi iată că Siţa venea să-i pună pe frunte cununa fericirii.

„Ce inimă bună e Siţa! exclamă el singur, cu glas de «aparte». De un an de când e bonă la maiorul Ursu mă iubeşte cu un amor exact. Oricând poate, ea-mi scrie să ne întâlnim. Ah! de-ar mai dura manevrele, ca maiorul să fie concentrat!"

Şi, zicând acestea, Spanachidi luă în mână un ziar „adversar", pe care-l lua regulat de la redacţie, ca să polemizeze.

Îşi aruncă ochii pe pagina a treia şi citi:

INFORMAŢII

Sinuciderea din capitală. Aseară s-a sinucis în locuinţa sa tânărul X. Y. Cauza funestei hotărâri nu este cunoscută. Vom da mâine şi alte amănunte."

„Ce prost sunt informaţi! zise Spanachidi. O sinucidere fără amănunte! Lasă, că le arăt eu mâine"...

Şi, luând condeiul, transformă articolul cu Sinuciderea lui Spanachidi în alt articol: Sinuciderea din capitală.

„Au să crape de necaz când or vedea că numai eu am scrisoarea olografă, scrisă chiar de autorul ei!"

Apoi îşi luă pălăria, scoase colţul batistei afară, se privi în oglindă, îşi drese mustăţile şi-şi examină punga: „Seara asta o să mă ţie probabil vreo zece lei: consumaţii la «Raşca», chetă la lăutari, bacşiş chelnerului, poate câteva alune prăjite... Dar nu-i nimic; mâine iau de la administraţie «cheltuieli de reportaj»; trăsură la casa mortului, vizită la morgă, bacşiş defunctului"...

îşi luă bastonul şi ieşi.

La colţ tocmai venise tramvaiul. Dete douăzeci de bani:

— Pân' la Icoană!

ACEL CE TACE

O, taci! taci!
Diferite drame

„Vorba este de argint, iar tăcerea de aur” — iată singura vorbă de aur. A şti să taci, a avea talentul de a tăcea, mai ales la momentul oportun, este darul cel mai mare.

Omul care ştie să tacă este omul viitorului. Mai ales în politică, o tăcere preţuieşte enorm, dovadă marele bărbat de stat Gr.Triandafil, al cărui glas nimeni nu l-a auzit vreodată, şi despre care toţi spun că este o somitate în toate.

Arta de a vorbi scoate oratori; arta de a tăcea scoate însă parale — oratoria cea mai plăcută.

Sunt oameni cărora nu le spui „cât să-ţi dau să vorbeşti?”, ci „cât să-ţi dau ca să taci?”. Aceia ajung departe.

Vorba cere o sumă de calităţi stupide, precum talent, cultură, tact, organ simpatic şi altele; tăcerea însă trăieşte prin ea singură: pentru ca să taci, nu ţi se cere să ai nici măcar voce.

Popoarele au apreciat întotdeauna tăcerea, dovadă vorba: „dacă tăceai, filozof rămâneai”, dar n-am auzit niciodată zicându-se: „dacă vorbeai, filozof rămâneai”.

Omul care tace sistematic este presupus că însuşeşte toate calităţile din lume. Toţi spun despre el: e adânc, e şiret, e deştept, meditează, cugetă... şi, astfel, Jack Negruzzi trece drept un om cu multă judecată, fiindcă niciodată n-a dat ocazia de a fi judecat.

S-a zis că „tăcerea este o afirmare”. Şi, în adevăr, daca vrei să te afirmi, taci.

Femeile pierd enorm din cauza maniei de a vorbi. Sunt unele care nu sunt urâte, şi or mai fi având şi alte calităţi, dar, Doamne, cum le taie gura săbii!

Poeţii au înţeles valoarea tăcerii; de aceea, când vor să descrie fericirea unui moment ei spun... „totul tace”. Dacă ar tăcea şi ei, fericirea ar fi completă.

Sunt convins că dacă toţi oamenii ar fi muţi, n-ar mai exista certuri... Măi, taci!

CE ESTE CONSTITUŢIA

Soarta a vrut ca Moş Teacă să apară în urma lui Napoleon I, aşa că acesta a definit constituţia mai înainte decât mine. „Constituţia — a zis micul caporal — este ceea ce ne ocupă mai mult şi observăm mai puţin.”

Dacă n-ar fi zis-o căprarul franţuzesc, Moş Teacă ar fi fost azi original spunând el acest mare adevăr.

În adevăr, nu cunosc decât două chestii care pasionează mult publicul român: preţul grânelor în portul Brăila şi constituţia în întreaga noastră patrie; pe când însă de grâne se preocupă mai mult negustorii de cereale, constituţia este calul de bătaie — măcar că constituţia e de genul feminin — al tuturor negustorilor de piei de cloşcă.

Mă rog, să ne înţelegem puţin: ce este constituţia? Unii afirmă că e „pactul fundamental al unei naţiuni”, alţii că e „legea legilor”, alţii că este piatra tutelară, fiecare român are câte o definiţie, şi nu aşteaptă nici măcar să fie întrebat pentru ca să ţi-o comunice.

Să nu se supere apărătorii acestei pietre, care nu-i bună nici măcar de pavaj, dar mie mi se pare că e un simplu moft naţional, inferior chiar unei găini, căci poate fi călcat şi de claponi.

Odinioară, oamenii se închinau la lună, la stele, la capete de câini, la coroane mai mult sau mai puţin scumpe; astăzi, fiindcă zicem că ne-am civilizat, ne închinăm la constituţie. În fond, amorului acesta orb pentru bucata de hârtie prevăzută cu ştampilele cuvenite i se poate aplica versul lui Scarron:

Je suis de mon amour presse cruellement,
Mon esprit s’en altere et mon corps s’en constipe[53].

Şi dac-ai întreba pe fiecare-n parte „de ce atâta dragoste?”, ar da din cap — presupunând că ar poseda asemenea inutilitate fizică — şi ar fi mai încurcat decât dacă l-ai întreba cine a fost primul papă la Roma. Atâta este de adevărat că amorul pentru constituţie e un amor mai constituţional decât unele boli, cu care ne naştem fără să fi avut meritul de a fi lucrat pentru dobândirea lor.

Vă mărturisesc că, în ce priveşte credinţa în constituţie, eu sunt ateu. Şi aici, de acord cu reacţionarul Thiers, cred că „o constituţie, oricare ar fi, dă întotdeauna rezultate conforme cu starea prezentă a spiritelor”.

Mai pe româneşte: când o constituţie poate fi călcată fără ca domnii călcători să fie imediat călcaţi şi ei, însemnează că nu suntem copţi pentru altă constituţie decât pentru... călcare.

Presupuneţi că mâine, în loc de constituţie, bărbaţii de stat se adună şi ne dăruiesc un cauciuc oarecare. Ne-am uita la el, l-am admira poate; dar n-am face revoluţie dacă ni l-ar lua înapoi.

---

[53] *Sunt apăsat de dragostea mea în mod crud,*
Spiritul mi se tulbură şi trupul mi se constipă (fr.).

De ce? Pentru că, pasămite, nu prea preţuim cauciucul sub toate formele.

De altfel, lege fixă şi cunoscută: nimic necesar nu dispare, şi nimic nu dispare dacă dispariţia nu-i necesară. Pentru ce a dispărut diligenţa? Pentru ce au dispărut opaiţul, *mucările*[54], poşta lui Vilner, şalvaragiii şi alte ingrediente de astea intime ori sociale? Pentru simplul cuvânt că n-a mai fost nevoie de dumnealor la un moment dat.

Tot astfel — să iertaţi de vorbă proastă — poate dispărea o constituţie, pe dată ce ea nu face parte integrantă din noi înşine, din viaţa sufletului nostru.

Şi cum se poate dovedi că o constituţie nu e înrădăcinată în naţiune? Natural, prin însuşi faptul că oricine o poate călca, fără ca această călcare să atragă altceva decât unu sau mai multe banchete ori parastase.

Invit pe Conu Lascăr să meargă în Anglia şi să calce acolo constituţia, dacă vrea să încerce ce vrea să zică „Anglia, ţara clasică a constituţionalismului”.

La noi însă, l-aş invita să sporească birurile, şi am vorbi atunci! Cât pentru constituţie, apoi nici Faustin Helie al franţuzilor, nici Ilie Foloştină al nostru nu-i ţin de cald ori de frig.

PRĂSILA REGALĂ

Poveste cu tendinţe antidinastice

A fost odată un împărat. Şi împăratul ăsta era calic de mama focului. Îşi întorcea chipiul pe dos când se învechea, făcea negoţ de brânză şi de unt proaspăt, aducea până şi vaxul de ciubote de la Viena, pentru că acolo era mai ieftin şi transportul nu-i ţinea nici o leţcaie chioară; mă rog, era calic de parcă trăsese pe dracu de coadă toată viaţa şi tocmai acuma se îmbogăţise.

Cu viaţa era mulţumit ca prostu, că nici deştept nu era, măcar că era şiret ca o vulpe crescută la călugăriţe; numai un necaz avea şi el, că nu-i dăduse Dumnezeu copii. Pesemne că Dumnezeu n-a vrut să ne înmulţească neamul lighioilor calice.

Aşa, ce s-a gândit împăratul? Zice: „Măre, copii nu-mi trebuiesc, că prea ţin parale multe. Nu-i vorba, de îmbrăcat i-aş îmbrăca eu uşor, că tot rămân haine de la vizitiii care ies la

[54] Mucări — unealtă (un fel de foarfecă) cu care se curăţă mucul ars al unei lumânări.

pensie; de mâncat iar n-ar fi greu: aş cere probele de la garda palatului în fiecare zi, da', oricum, tot te sfănțuiesc copiii! Mai bine, haidi să iau unu făcut gata de altul!”

Şi, cum sta el aşa pe gânduri, ce-i trăsni prin cap? Şi-şi aduse aminte că are un frate şi că frate-său ar scăpa bucuros de o potaie de copil, că e un netot.

Cum s-a gândit, aşa a făcut. A scris lu frate-său, care i-a trimis puiul de băiat cu ăl dintâi tren de marfă.

Când l-a văzut împăratul că vine, sfrijit şi jerpelit, cu urechile pleoştite, era p-aci-p-aci să-l trimită la Han-Tătar, că prea era urâtă jigodia, de speria lumea. Câinii îl lătrau, găinile se ascundeau, până şi vornicul începuse să urle a pustiu. Da' mai pe urmă ce s-a socotit împăratul? Zice: „Lasă, măre, că şi eu eram slut când eram țingău şi am venit în țara asta; da' pe urmă s-au deprins toți cu mine, că, de la o vreme, se deprinde omu şi cu ciuma”.

Îl luă deci pe băiat, îl trimise la baie, îl înțoli cu un rând de straie de la un bucătar al palatului, care tocmai murise fără moştenitori, îi mai potrivi urechile şi-l puse lângă el pe tron.

— Să fii cuminte, băietane, îi zise împăratul, să faci şi tu ce-oi vedea că fac eu. Ai căzut pe chilipir, aicea-i țară îmbelşugată (adică eminamente agricolă), iar sfetnicii sunt nişte găgăuți, de joacă cum le cânți... Doar nu te-am adus aici de dragul urechilor tale, da' m-am gândit că avem neamuri multe, şi decât să procopsesc pe vreun târâie-brâu de aiurea, mai bine pe unul din neamul meu.

— Lasă, unchiule, răspunse băiatul, că ştiu eu cum să mă port!...

* * *

Şi zău c-a ştiut! Cum s-a mai înviorat puțin, a început să calce pe urmele lui unchiu-său; nu te-ai fi lipit de el să-i scoți un gologan măcar să fi crăpat dracu! îşi întorcea şi el chipiurile şi aduna bani în colțul ciorapului; iar când se făcea grămăjoara mai mare, haidi! o trimitea în țara lui. Ce-şi zicea el? Te pomeneşti că te ia odată la goană de aici cu nepusă masă! Ce te faci atunci dacă n-ai acasă nici sfanț chior?...

Cu toate astea, băiatul începuse a slăbi. Unchiu-său băgase de seamă că nepoțelul se sfreja mereu, dar nu ştia ce are. Măi, ce să aibă băiatul? Te pomeneşti ca dă ortul popii, şi atunci alt bucluc, să mai aduci altul, să-l mai înveți şi pe ăla!

A întrebat împăratul pe la toți vracii şi pe la toate babele, dar nimeni nu ştia ce are Fridelache, că aşa îl chema. Ba că a mâncat laur şi o să turbeze, ba că are streche regală, ba că a prins igrasie la cap din pricina învățăturii, ba că trebuie operat la urechi, că-i atârnă prea greu, nimeni nu ştia ce are. Numai ce vine, tocmai la urmă, un şoltic de bătrân, care înşelase şi pe Muma-Pădurii în viața lui, şi zise:

— Ce mi-i da, maistate, să-ți spun eu ce are flăcăul?

— Îți dau ce vrei, numai scapă-mă, că-i păcat de bunătate de parale pe care trebuie să le dau pe coroana de la dric...

— Apâi... să-mi dai... aista... ministeriul, şi... aiasta, disolvarea!

— Dăruite să-ți fie!

— Amu, zise şolticul bătrân, băietanu matale, c'coane maistate, n-are nimic la cap... are la... aiasta...

— La care?...

— La... pardon, la călcâie... îi hamurezat...

— Cum se poate?

— Iac-aşa!

Cum a auzit împăratul, s-a făcut foc. Şi s-a pus de pândă.

Într-o noapte, tocmai pe când cântau cocoşii, l-a şi prins pe Fridelache cu dragostea în traistă.

— Ptiu! Mascara! Ucigă-te toaca! Flachflucter! Şi eu credeam că ai ingrasie la cap... Auzi, amorezat! Amor îți trebuia, urechilă? Şi încă cu cine — cu o fată săracă! Apoi, daca faci copii, carne cu urechi? Vrei să rămâie moştenire banii tăi în țara asta? N-ai destule fete în țara ta, să te însori până ce n-ăi mai putea? Să piei, că te ia mama dracului! Adevărat vită de pripas!

A doua zi de dimineață l-a şi pornit în țara lui, să-şi caute fată. Peste câtăva vreme, Fridelache a găsit una de ținea de trei împărății şi a făcut o nuntă de s-a dus pomina de câte parale a cheltuit țara în care era moştenitor. Iar şolticul ce l bătrân era în fruntea bucatelor.

* * *

Şi unde mi s-a pus Fridelache al meu pe făcut copii, dar ce copii! Care cum ieşea din ghioace striga: „Dotație!" Şi țara trebuia să le dea la toți, că n-avea încotro: sfetnicii erau toți ca şi şolticul cel bătrân.

Aşa, de la o vreme, s-a luat țara de gânduri, că nu mai rămăsese moşii nedate prințişorilor. Şi numai ce s-a adunat

norodul într-o zi şi... să te ţii, pârleo! L-a înşfăcat pe unchi, l-a legat de-un cal neînvăţat, cu un sac de nuci, şi i-a dat drumu... Şi unde cădea nuca cădea şi apanajul...

Dar când să caute pe Fridelache, ia-l de unde nu e! Hoţomanul prinsese de veste şi o tulise în ţara lui, unde deschisese zărăfie: dădea bani cu împrumut pe amanet cu sută la sută şi făcea tot soiul de daraveri. Am fost şi eu pe-acolo de-am dat nişte nădragi vechi, că-mi trebuiau parale. Când i-a văzut, i-a cunoscut că sunt din ţara unde fusese moştenitor. Şi unde l-a cuprins o jale, de-i tremurau crenvurştii în burtă. Săruta nădragii şi se văicărea întruna:

— O, pantaloni ai ţărei mele adoptive! Primiţi lacrămile mele de cel mai sincer regret! Că de mai şedeam un an în ţara aia, o aduceam cu totul la casa mea de schimb!

Şi încălecai pe-o roată şi vă spusei o minciună adevărată — şi cu prorociri de viitor.

GEOGRAFUL GORJAN

Polemică postumă, ruşinoasă şi plină de adevăruri goale

Dacă este o ştiinţă care mă plictiseşte pe mine grozav, e, desigur, geografia. Am profesat pentru ea întotdeauna un dispreţ suveran, şi cu drept cuvânt. Căci să vă spun păcatul:

Pe vremea când eram eu băiat, la noi la şcoală, ne dădea domnu să învăţăm geografie după cartea lui August Gorjan. Cartea asta e aşa de drăcoasă, încât autorul ei a ajuns general; iar eu, care n-am putut-o pricepe, am rămas un nepricopsit.

Acuma, fiindcă m-am pornit pe destăinuiri intime, daţi-mi voie să vă citez şi dumneavoastră câte ceva din geografia pe care a m învăţat-o eu când eram un copil, odată, mic ca dumneata.

* * *

Deschidem cartea la întâmplare. De pildă, la pagina 9:

Apa este licuidul care acopere trei din cinci părţi alle suprafaşiei pământului.

Cu alte cuvinte, când îţi aduce madama un pahar cu apă, iei „licuidul” în mână, te uiţi să vezi dacă acopere trei din cinci parţi „.alle suprafaşiei” pământului, şi, dacă da, atunc i zici că-i apă. Dacă nu, să ştii că-i gaz. Dar ţara ştiţi ce este? Să vă spună tot don August Gorjan:

Regiune (Țeră sau statu) este tot pămentulu a căruia locuitori se suppunu de ordinariu acelluiiaşi guvernămentu, care se numesce nației seu popor; avendu mai toți aceea-aşi limbă şi legi şi alle cărei differite părți sunt împreunate şi cunoscute sub acellu-aşi nume comunu.

Sau, mai bine, dacă vezi mai mulți oameni având aceeaşi limbă şi cu diferite părți împreunate, scoate-ți căciula, Ghiță, că aia-i nație! Asta se mai cheamă şi altfel pe româneşte, dar s-o lăsăm încurcată şi să vedem mai bine ce o fi Europa, de care auzim atâta vorbindu-se pe la întruniri.

Europa este o peninsulă a Asiei appusală şi cea mai mică parte a lumii!

Ba bine că nu! Dacă n-ar fi fost Asia, rămânea Europa fără definiție; aşa, însă, noi ştim că ea este o peninsulă a Asiei şi cea mai mică parte a lumii, mai mică chiar decât Mizilul. Dar, aşa mititică cum e, Europa are destul loc pentru ca proştii să avanseze în ea.

Să fugim deci de ea şi să facem o vizită în America.

Mai întâi să vă recomand pe americani. Ştiți cine sunt americanii?

Americanii suntu păgâni şi se numesc eschimoşi.

Uit-aşa, de necaz! N-ați ştiut asta pân-acuma? Eu am cunoscut chiar pe unul Edison, un eschimos de-ăia urâții, care a inventat fonograful şi câte şi mai câte drăcii, că de aia l-a făcut statu eschimos!

Să părăsim însă geografia propriu-zisă şi să trecem la alte capitole.

De pildă, să vă spun ce e clima, fiindcă poate să vă prindă bine vreodată:

întinderea unei țeri coprinsă între doue paralele şi ai cărei locuitori au dilele mai lungi seu mai scurte decâtu a vecinilоru loru se numesce climă.

Vorba ăluia: trage birja în pivniță, că mi-e dor de A. Gorjan!

Ca să afli ce-i clima, iei o țară şi o vâri pentru 24 de ore între două paralele. După aia, faci o anchetă pe la cetățeni şi-i întrebi:

— Măi leat, cum ţi-s ţie zilele? Mai lungi ori mai scurte decât ale vecinilor?

Şi ori or fi mai lungi, ori mai scurte, tot un drac; tu îi zici climă, ca prostu, după aia saluţi, şi mergi să găseşti o sferă... paralelă.

Pentru asta nu faci un drum lung. Ci întorci numai la pagina 104 a *Geografiei lui Gorjan*, şi poftim sfera paralelă:

Sfera este paralelă cându este pusă astu—felu ca ecuatorulu să fie pa-ralelu cu orizontulu, şi popolii cari locuiesc polii au acestă posiţie a sferei.

Să mă baţi la... popol dacă am înţeles vreo buchie. Pe ăia care stau cu popolul întors la orizon şi cu ecuatorul pe dos îi presupun eu niţel, fiindcă am mai citit nişte cărţi de astea de măscări; dar tot n-am înţeles cu cine e paralelă pârlita aia de sferă.

Să trecem dar în alte sfere. Bunăoară, să vă probez că pământul este rotund. Geografia iubitului meu Gorjan ne învaţă aşa:

Cându cineva se apropie de unu munte, i se vede mai înteiu vârfulu, pe urmă mediu-loculu şi apoi poIele lui.

Adică, o iei rara spre munte. Atunci ţi se vede „vârfulu”, pe urmă „mediu-loculu”, şi la urmă hop şi poalele. Se înţelege, s ă nu-ţi dai poalele peste cap, că atunci curat că se vede rotund!

* * *

Şi acum, spuneţi-mi dacă eu, om serios, incapabil să citesc altceva decât Biblia şi pe Moş Teacă, puteam să învăţ o ştiinţă ca Geografia, care ne vorbeşte lucruri de ruşine şi ne arată la orizon gogeamite popolul paralel cu ecuatorul şi cu alte infamii *ejusdem farinae*[55]!

A trebuit să se găsească un ministru ca V. A. Urechiă, care să pună patriotismul mai presus de geografie, pentru ca să aprobe această operă română „fiindu folositore junimei studiose”. Ca patriot, salut şi eu pe d. V. A. Urechiă; dar vorba e că, oricum, don general Gorjan prea a înaintat spre munte şi i s-a văzut ecuatorul!

---

[55] Din aceeaşi făină (lat.).

ANUL NOU

Acest prunc nu este singurul pe care l-au avut părinţii săi. Maica sa, o femeie de condiţiune, Materia, iar tatăl său, un bărbat lung, Spaţiul, au colaborat la mulţi feţi ca el, dar pe toţi i-a înghiţit Vremea (un pseudonim sub care se ascunde cunoscutul nostru amic Saturn, copilofagul).

Anul nou se prezintă de astă dată în nişte condiţiuni de slăbiciune analoage cu condiţiunile fraţilor săi dispăruţi, ceea ce ne face să prevedem că nici el nu va avea o viaţă lungă: îi dăm cel mult 365 de zile, plus nopţile corespunzătoare.

El a venit aducând cu sine viscolul, această tragedie care face să îngheţe inimile omeneşti, această doină care îngheaţă apele, această idee care aprinde focul în inima oricărei sobe.

În ceea ce priveşte mediul, putem spune că 1897 n-are noroc. El se naşte într-un moment când bătrânul Bismarck e categorisit, când şahul Persiei a murit, când *Li Hung-Ciang*[56] este amendat ca un simplu macagiu, când bătrâna Europă, înarmată până-n dinţi, îşi dă poalele peste cap şi-şi arată urechile.

Aceasta în ce priveşte politica exterioară.

În interior, şi mai şi. La cârma statului avem un guvern slab, venit la putere în post.

Biserica este scăldată în sânge şi cu pidalionul sfâşiat de lupte intestine.

Justiţia şi-a clădit acareturi cu trei caturi, ca dovadă că face „afaceri” strălucite.

Armata şi-a compromis pamponul, înarmată fiind cu ciomagul Mannlicher, ca în vremile de tristă pomenire ale lui Silaghi, San-Marin, Zaharia şi alţi diplomaţi.

Şcoala este compromisă prin numeroşii elevi care se dedau la viţiuri ruşinoase, precum: scoaterea de reviste literare, confecţionarea versurilor cu mâna şi alte turpitudini, care fac să degenereze rasa.

În mijlocul acestei corupţiuni totale, singur Moş Teacă bravează secolul şi aruncă o zâmbire dispreţuitoare peste Anul nou, ca şi peste cel vechi.

---

[56] Li Hung-Ciang (1823—1901) — om politic chinez. A reprezentat statul în diferite împrejurări, printre care şi la încheierea păcii cu Japonia (1895).

Şi nici un bacşiş, fie el oricât de mare, nu ne va face să ne schimbăm ideile.

BĂIEŢII LUI BRĂTIANU

Subscrisul, domn Rigolo, român, major, domiciliat în câmpul vast al Democrației, am deschis ochii politici, ca să zic aşa, pe la 1885.

Era pe vremea când marele bărbat de stat Radu Mihai făcea scamatorii cu ceasornicele, ca un al doilea proroc al lui Andronic-Apă-de-aur.

Ca orice tânăr cu viitor, citeam ziare şi mergeam la Cameră în zilele când se dădeau reprezentații „furtunoase”.

Ei bine, trebuie să spun aci că grozav mă uimea marele cetățean Ion Brătianu! Avea el, în felul lui de a spune lucrurile, un ce special, pe care nimeni nu l-a putut moşteni.

Îți spunea că lumea a avut întâi pictura şi pe urmă arhitectura; îți vorbea de războiul lui Traian cu turcii; te pisa cu *Gorciakov*[57], cu Napoleon şi cu *Cavour*[58] când era vorba de Maican, şi aşa mai încolo.

Cinic de felul meu, nu pricepeam cum toată lumea aia, Dimancea, Epurescu, Robescu şi toți asociații lor puteau să asculte, şi să admită, şi să aplaude comicăriile bătrânului cu părul creț.

Făceam reflecții în gura mare asupra acestei nedomiriri.

Ei bine, regulat venea câte un cetățean matur care-mi spunea:

— N-are a face, tinere. E el aşa cum e, dar trebuie să-l tolerăm... fiindcă e Ion Brătianu.

Şi cetățeanul mă părăsea, crezându-mă convins, pe când eu eram mai sceptic ca oricând.

...Sunt de atunci atâția ani. Şi din nou presa îmi semnalează o sumedenie de prostii oficiale:

Unul inundă Galații şi apoi pune pe olandezi să pompeze apa cu o tulumbă mare şi cu o cheltuială şi mai mare;

---

[57] Gorciakov Alexandru (1798—1883) — om politic rus, diplomat care a reprezentat Rusia la multe congrese.

[58] Cavour Camillo Benso (1810—1861) — om de stat italian, ideolog şi conducător al nobilimii liberale moderate şi al burgheziei monarhiste piemonteze. Ca adversar al Austriei şi aliat al lui Napoleon al III-lea, Cavour a susţinut Unirea Ţărilor Române.

Altul anunţă reforme teribile şi, când colo, dă un kilogram de tutun lui Gogu Cantacuzino şi lui Tache Protopopescu;

sau:

S-apucă să-nveţe el, pârciul cu caş la gură, pe arheologii ţării superioritatea istorică a cazanului asupra Porţilor-de-Fier şi aşa mai la vale.

Stau şi mă-ntreb:

— Cine sunt ăştia? Cum îi suportă lumea? Ce are Kiriţopolu, Dimancea şi Epurescu de se închină aşa ăstor băieţi cu părul creţ?

Dar din nou un cetăţean matur vine şi-mi spune:

— N-are a face, tinere. Sunt ei aşa cum sunt, dar trebuie să-i tolerăm... fiindcă sunt băieţii lui Ion Brătianu.

...În inima mea de Rigolo o indignare se naşte, şi strig:

— Dar bine, la ce generaţie o să se amortizeze odată privilegiul brătienist? Dreptul la prostie e oare sacru, inviolabil şi etern?

PĂPUŞILE MAIESTĂŢII-SALE

Am anunţat, împreună cu toate ziarele, că m.-s. regina va pleca, foarte-n curând, la Neuwied. Augusta poetă Carmen Sylva, cu spiritu-i inventiv, s-a hotărât, precum se ştie, să ducă de aci din ţară o colecţie de păpuşi.

Ideea s-ar părea stranie şi plină de aluziuni maliţioase la ţara latină de pe ţărmurile lui *schone blaue Donau*[59].

Cu toate astea, intenţiunea suveranei-poete este cu totul inofensivă. Maiestatea-sa doreşte pur şi simplu să expună la castelul părintesc mostre de costumele noastre naţionale, din toţi timpii şi din toate ţinuturile.

E delicat, precum se vede, e naiv şi e chiar util istoriceşte.

* * *

Dacă maiestatea-sa regele n-ar avea un spirit mai sobru, mai auster şi mai pozitiv, ce colecţie admirabilă de păpuşi ar putea duce la castelul de Sigmaringen!

Imitând exemplul nevinovat al graţioasei noastre suverane, m.-s. ar putea expune ceva mult mai interesant pentru studiul

[59] Frumoasa Dunăre albastră (germ.).

moravurilor şi spiritului acestui popor, de curând liberat de sub turci.

Un vicleim întreg!

Păpuşi de cauciuc care joacă după cum le cântaţi; păpuşi care duc mâinile la piept şi se încovoaie de spinare; păpuşi votătoare (votează cu o repeziciune vertiginoasă credite, apanagii, trădări, diurne, pensii viagere, legi restrictive, privilegii de furnituri, concesii nelimitate — toate fără nici un discernământ); păpuşi docile sau turbulente, după cum le aşezi, pe moale ori pe tare; păpuşi care-nchid ochii şi deschid buzunarele; păpuşi mari, mici, brune, blonde, masculine, feminine, chiar şi neutre!

Un singur fel lipseşte din bogata colecţiune a maiestăţii-sale — şi asta nu din vina noastră — păpuşi care să stea drept şi să nu clipească din ochi.

Este drept că suveranul a avut şi asemenea rarităţi, dar le-a eliminat din probar, deoarece m.-s. are o vădită aplicaţie pentru cele mişcătoare, îndoitoare şi schimbătoare.

* * *

Marele dramaturg norvegian Ibsen a creat un tip nepieritor în marea lui piesă Nora, tradusă de unii sub titlul Casa de păpuşi.

Nora este tipul femeii din zilele noastre, care nu judecă, nu simte, nu trăieşte decât din convenţii sociale. Originalitate n-are acest specimen, cugetarea proprie îi lipseşte, ea este o jucărică în mâna bărbatului, care o iubeşte, dar ca pe un copil, care o alintă, o protejează, dar nu o stimează ca pe o fiinţă.

Observând colecţia de păpuşi a suveranului nostru — colecţie pe care nu e nevoie de multă imaginaţie ca s-o concretizezi în lumea noastră politică — ajungem şi la un titlu nimerit: ţară de păpuşi.

M.-s. ar putea uimi Germania când i-ar prezenta acest bogat asortiment, propriu micului stat latin de aci.

Asemenea colecţie nu se poate găsi nici în Anglia, nici în Germania, nici în Bulgaria. Pretutindeni, oamenii politici prezintă alte caractere, altă independenţă, alt fason intelectual. Ai noştri au această tristă particularitate, că nu pot ţine nici un moment fruntea sus în faţa voinţei regale.

În Germania, unde dinastia este legată de ţară prin tradiţii vechi şi prin tradiţii comune, încă se găsesc nu numai individualităţi, dar chiar partide-ntregi care să se ridice, la un

moment dat, cu o energie clasică şi să respingă proiecte de legi susținute în mod făţiş de împărat.

Păpuşile noastre, confecționate dintr-o pastă docilă, n-au niciodată veleități de independență. Le poți scoate ochii din căpățâna de faianță, le poți vărsa câlții din piept, le poți găuri golul din țeastă, maşina lor merge cum ai strunit-o.

E drept, însă, că sunt îmbrăcate-n mătase.

Ce frumos le-ar sta în castelul feudal de la Sigmaringen!

LA VĂCĂREŞTI — NU LA FILARET!

...Şi vor să serbeze pe 1848!

În deşert caută bunăvoința noastră să găsească sufletelor lor vreo înrudire cu mişcarea generoasă de atunci; în deşert ne frământăm să le aflăm dreptul de a se arăta lumii ca urmaşi ai acelei generații de eroi — căci ne este cu neputință!

Cu neputință să concepem legătura sufletească dintre Kogălniceanu şl Bursan, dintre Eliade şi Carada, dintre Barnuțiu şi Bianu. [...]

Dar este o nebunie [...] să iei pe domnu Palade drept urmaşul lui Nicolae Bălcescu!

Şi fiindcă îndrăzniseră să spere că vor atrage în alaiul lor pe Costache Bălcescu [sic], ia să răsfoim istoria şi să vedem ce asemănare ar putea fi între geniul care a scris *Cântarea României*[60], acel mare şi unic poem al nostru național, şi între burta care a comis ultima mişcare în magistratură.

Cu talentul lui neîntrecut, cu erudiția lui desăvârşită, Nicolae Bălcescu a jucat la 1848 un rol de frunte.

Avem de la dânsul comori literare şi istorice neprețuite.

Iar la 1852 sufletu-i divin s-a stins, în vârstă de 33 de ani — tocmai când vroia să scrie capitolul 33 al operei lui de căpetenie.

Bălcescu a murit la Palermo, „pe plaiu-nstrăinării”, într-o ospelărie săracă, având drept avere treizeci de lei!

Şi pe când de pe urma lui rămânea țării un neprețuit tezaur de cântare şi de lumină, rămăşițele lui pământeşti zăceau pierdute pentru totdeauna în groapa sărăcimii siciliene.

Ce ziceți de această viață astfel trăită, aşa pierdută?

---

[60] Disputa asupra paternităţii operei Cântarea României, după cum se vede este foarte veche. Părerile că ea aparţine lui Nicolae Bălcescu, şi nu lui Alecu Russo, formează şi azi obiectul multor discuţii.

Recunoaşteţi în ea vreunul din caracterele ocultistului nostru, care se dă drept copil al lui 48?

Vedeţi în poema trudnicei vieţi a marelui nostru poet, a generosului revoluţionar, a entuziastului şi muncitorului istoric ceva care să semene cât de departe cu *poşidicul*[61] care parodiază la primire pe revoluţionari?

Văzut-aţi ocultist muncind să cânte patria?

Văzut-aţi ocultist să-şi piardă vremea ca să ne înveţe gloria lui Mihai?

Văzut-aţi ocultist murind în sărăcie?

„Fiii fărădelege triumfează în toate părţile şi întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase, zdrobite şi rănite de moarte, văd apuind din vederea lor ziua mântuirii."

Aşa spunea Bălcescu la 1850, şi aşa ar spune astăzi, dac-ar trăi să vadă mascarada coţcarilor deghizaţi în băieţi de familie.

Toată mişuna asta ticăloasă, în capul căreia n-a încolţit vreodată o idee, în inima căreia n-a palpitat nicicând un sentiment, în sufletul căreia n-a vibrat o durere străină; toată *ortaua*[62] condusă de *vilul*[63] metal al băncilor şi iuţită de frica gârbaciu-lui — asta pretinde, români, să ne înfăţişeze la ll Iunie şi pe Eliade şi pe Kogălniceanu, şi pe Barnuţiu, şi pe Bălcescu!

Înţeleg revolta oamenilor de inimă, care — întâmple-se ce s-o întâmpla! — vor merge să izgonească de pe câmpia Filaretului pe aceşti pretinşi moştenitori, veniţi să uzurpe o memorie ce nu le aparţine.

Ei la bănci, la poliţie şi-n puşcării! Acolo e de ei! Să manifeste în contra directorului de penitenciar, ca să le dea tainul cât mai mare, dar nu să parodieze cu o bucată de madipolon, boită în trei culori, steagul libertăţii!...

Să taie sare-n fundul ocnelor — după ce au tăiat cupoane în beciul băncilor — dar nu să taie gogoşi, ziua-n amiaza mare, şi să prostească un neam întreg, căci satul are câini!

OAMENII LUI '98

Voi sunteţi urmaşii Romei, nişte răi şi nişte fameni?

[61] Om mic.

[62] Ceată, clică.

[63] Josnic, mârşav.

I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oameni!
Eminescu

Într-un fel ori într-altul, peste câteva zile vom serba data de 11 Iunie 1848.

Pentru că nu mai avem decât vreo câteva zile pân-atunci, credem că este bine să facem aici constatarea situației sufleteşti a contemporanilor noştri.

Observăm de la început că în serbările de care se vorbeşte 11 Iunie 1848 ocupă un loc foarte puțin însemnat şi că ceea ce importă mai ales este 11 Iunie 1898.

Fiecare se simte preocupat nu de a da serbării o strălucire cât mai mare, ci de a compromite cât mai puțin din „afacerile" lui.

Această aniversară, care ar fi trebuit să se celebreze în mijlocul celui mai mare entuziasm, se va serba în mijlocul celor mai egoiste porniri.

Şi nu vorbim numai de guvern. Guvernul, preocupat de scopurile lui electorale, de slăbiciunea şi de amărăciunile lui, nici nu putea face altceva decât o mascaradă polițienească.

El n-are public, n-are o simpatie, n-are nimic din ceea ce i-ar trebui ca să organizeze nişte adevărate serbări populare.

Dar vorbim de lumea noastră politică în general.

După cincizeci de ani de la acea mişcare generoasă — în care unii şi-au jertfit privilegiile lor de clasă, alții şi-au jertfit liniştea, şi chiar viața — ne găsim astăzi într-o atmosferă de afaceri, de negustorie şi de scârboase preocupări materiale.

Ideile au fost izgonite din câmpurile de luptă ca netrebnice, şi tot mai mult au fost înlocuite cu cele mai meschine patimi.

Politicianii au pus stăpânire pe toată viața statului, pe tot sufletul neamului şi au ofilit orice entuziasm.

La 18 ani suntem decemviri, la 21, deputați cu diurnă permanentă, şi la 25, nu ne mai poate mulțumi decât un portofoliu ministerial.

Şi, ca să ajungem aci, toate căile sunt bune, afară de calea serioasă a culturii şi a simpatiei populare.

Ataşarea pe lângă personajele deja ajunse, linguşirea, lacheismul cel mai degradator, iată mijloacele de parvenire în acest mizerabil *struggle for*[64] leafă!

Băieţi care în alte vremuri ar fi luat steagul şi ar fi ieşit în uliţă ca să lupte pentru o idee de care erau într-adevăr înamoraţi, astăzi visează să participe în consiliile de administraţie ale creditelor.

Iar când îi întâlneşti, la un colţ de uliţă, cu servieta doldora la subţioară şi ai naivitatea să-i întrebi dacă vor onora naţiunea cu graţioasa lor prezenţă la serbarea revoluţiunii, îţi răspund: „Să vedem... nu ştiu... Comitetul nostru se cam opune... Şeful nu e pentru agitaţie... Regele e în contra stradei... Să nu ne compromitem situaţia”...

Poftim de insistă, şi te va lovi cu fraze diplomatice băiatul. [...]

Altul, purtând ochelari numai aşa, „de al dracului”, măcar că distinge cale de o poştă polul de liră, îţi joacă pe blazatul. El te asigură că a îmbătrânit, că e om de cabinet, că nu e făcut pentru acţiune, că se simte şi cam surmenat, dar că tu ai face foarte bine să te agiţi... singur.

Ia-l pe acest ridicul monşer şi-l scutură puţin, şi vei vedea că surmenajul şi bătrâneţea nu-l împiedică deloc să figureze în zece consilii de administraţie şi să mănânce zece lefuri.

Când e vorba de lucrul public, face pe damblagiul; dar când e vorba să dea raita prin bugete, aleargă ca un ogar.

Ce vreţi însă? Nu poate să-şi compromită „situaţia!”

...În aşa condiţiuni se va serba anul 1848, anul marii mişcări politice şi sociale, care a schimbat faţa lumii şi a născut generaţii de viteji.

Politicianismul-industrie, iată boala care ucide societatea noastră, iată ce stinge orice avânt şi întunecă orice ideal!

Cel mai mare om al societăţii noastre contemporane va rămâne acela care va avea destul talent şi destulă virtute ca să provoace o reacţiune în contra curentului comercial al vremii...

OCULTA ŞI INTELIGENŢA

(IV)

---

[64] Lupta pentru... (engl.).

Oculta nu se poate lăuda că disprețul ei financiar pentru tot ce este talent n-a provocat şi din partea talentelor o aversiune adâncă împotriva ei.

în vreme de entuziasm şi de glorie, când liberalismul avea ziarişti de valoarea lui C. A. Rosetti şi a lui Cezar Bolliac, se scriau satire în contra acelor care nu vroiau să se supună progresului politic. Aceia erau tombaterele.

Dar de când liberalismul s-a transformat în ocultism, lucrurile s-au schimbat. Copiii bonjuriştilor, travestiți în samsari de procese scandaloase, nu numai că nu ştiu să înstrune lira părintească, dar au devenit ei nişte adevărate tombatere, obiectul tutulor satirelor.

Dac-ar fi aici locul să facem un studiu întreg, şi dacă n-ar trebui să ne mărginim la cadrul restrâns al unei reviste de ziar, am putea începe de la Eliade şi de la Grigore Alexandrescu, care, şi unul şi altul, au zărit decadența ce avea să vină.

Am putea aminti pe Vasile Alecsandri, spiritul cel mai senin din literatura română, dar care şi el n-a putut să nu se revolte în contra burghezismului ce mai târziu a fost numit ocultism.

Dar să luăm pe cei care trăiesc, neuitând încă, dintre cei dispăruți, pe eternul Eminescu, care i-a ars cu bici de foc şi i-a însemnat pentru totdeauna ca pe nişte „panglicari în ale țării".

Trăind atâta timp între ei, Delavrancea nu s-a putut, totuşi, aclimatiza în atmosfera lor. Şi când a vroit să zugrăvească un Parazit, a luat pe unu dintre dânşii.

Caragiale i-a imortalizat în atâția eroi, înfățişându-ni-i în toate posturile — puteți citi chiar „toate posturile" — dar veşnic ridiculi.

Ori de câte ori un artist a intrat în câmpul politic ori a atins un subiect care să aibă vreo relație cu politica, şi-a ales modelul dintre cetaşii Ocultei, dacă a vrut să arate un şarlatan ori un ridicol.

Ceilalți, cei care au tăcut — cu toate favorurile ce uneori ocultiştii au revărsat asupra oamenilor, căci aşa înțeleg ei să încurajeze arta — aceia n-ar fi în stare pe nici un preț să-i glorifice.

Artiştii lor se numesc Malla, scriitorii lor... Stecedum!

Au fost în țara asta campanii de presă memorabile. Ei bine, toate în contra ocultiştilor.

I-a biciuit Gheorghe Panu aşa, că şi azi, după doisprezece ani, au vânătăi pe trup.

I-au biciuit toţi cei din generaţia mai tânără, după d. Panu — toţi cu patimă, cu o pornire a întregului suflet.

În contra acestor burtă-verzi niciodată nu luptăm prea mult, şi este aici locul să spun o impresie personală:

De mai bine de doisprezece ani, de când fac ziaristică în mod profesionist, am scris desigur multe lucruri pe care le regret şi le dau în seama lipsei de experienţă de pe vremuri.

Ei bine, nu retrag un rând, o iotă din tot ce am scris împotriva ăstor... oameni.

În fluctuaţiile acestei vieţi, mai ales într-un timp când ziaristica nu era stabilită, n-am scris niciodată un rând pentru ei, şi ţin atât de mult la titlul acesta, încât m-aş mulţumi să-mi fie consacrat ca epitaf: acest om n-a fost nici un ceas ocultist.

Şi... mi se va ierta mult, căci mult i-am urât.

Am epoci, în viaţa asta oribilă de condei, când scriu patru şi cinci articole pe zi, mai bine de o pagină de ziar. Ei bine, nu m-am plâns niciodată de lipsă de subiect: ocultă să fie, că subiecte — destule!

...Aceasta e singura răzbunare a intelectualilor împotriva asociaţiei comerciale care operează cu capital străin şi reuşeşte să sufoce atâta gândire românească.

Pot să se îmbogăţească. Dar din efracţiunile ce comit se aleg cu zgârieturi şi cu semne, stigmate care vor spune veşnic originea acestei îmbogăţiri.

PREFAŢĂ LA DON PALADU

Penultimul număr al revistei enciclopedice Larousse a fost consacrat unei monografii a lui Bismarck: viaţa, tinereţea, maturitatea, operele lui şi aşa mai încolo.

Nouă ne-a venit altă idee:

Dacă s-a făcut o monografie a lui Bismarck, de ce n-am face şi noi o monografie a lui don Paladu?

Orice ar zice istoria, Bismarck n-a avut mai multă greutate decât don Paladu, care chiar la Sfântu Gheorghe trecut a venit vreo zece băniţi.

Am zis dar: haide să tragem pe don Paladu în volum, căci la dumnealui volumul e tot.

* * *

În paginile ce urmează cititorii vor găsi istoria naturală a eroului nostru.

Cu o energie curat demnă de o cauză mai bună, am cules tot ce am găsit mai solid, mai serios şi mai umoristic despre acest distins bărbat.

Era păcat că atâtea scântei de geniu, toate inspirate de abdomenul, de manierele, de caracterul, de principiile, de inteligenţa şi de morala lui don Paladu, să se piardă pe la cele patru vânturi.

Noi le-am colecţionat cu drag — cele mai multe fiind operele noastre proprii — căci am pus în ele o parte din inima noastră.

Nu s-ar crede, şi totuşi noi iubim pe don Paladu ca pe un prunc al nostru, prunc prea de tot *durd*[65] şi cu cămăşuţa prea de tot compromisă.

Îl iubim pentru că am pus în el valuri de cerneală şi scântei din suflet.

G. D. Pallade era un avocat de a zecea mână, secretar fără importanţă, şi fără şoşoni-galoşi, al dlui Petrache Grădiş-teanu.

El mergea la tribunal, mai târziu a mers şi-n politică, pleda la bară, vorbea prin întruniri, s-a ales deputat, a ajuns chiar ministru, dar toate acestea nu l-au putut aduce la înălţimea unei individualităţi caracteristice.

Avocaţi sunt atâţia, deputaţii se aleg aşa de uşor, miniştrii sunt atât de nuli în zilele noastre democratice, încât don Paladu ar fi putut rămâne multă vreme un necunoscut pentru istorie... de n-am fi fost noi.

Da, o spunem fără falsă modestie: noi am făcut din don Paladu aceea ce este astăzi.

Avea numai origine, şi i-am dat originalitate; avea numai abdomen, şi l-am făcut abdominabil!

Din înghesuiala gloatelor de politiciani noi l-am scos la iveală şi l-am ridicat la rangul de personaj.

Dac-am vroi să punem şi mai bine punctele pe i, am putea zice că am făcut din don Paladu pentru lumea civilă aceea ce am făcut din Moş Teacă pentru lumea cazonă.

Don Paladu este Moş Teacă civil, Moş Teacă teribil, care se amestecă la Domenii, la Justiţie, la Finanţe. Moş Teacă atotştiutor, capabil să înveţe pe peşti *ocenia*[66], să poarte pe piele

[65] Durd — grăsuliu, plinuţ.

[66] Ocenie — instrucţie, exerciţiu militar.

robă în loc de flanelă-iegăr, să rezolve „difiţitu” bugetar cu tabla lu ăla... lu Pitagora!

Don Paladu, aşa zugrăvit, este azi un tip special al României; de acuma încolo el aparţine ţării, el este al istoriei.

G. D. Pallade ar fi rămas în praful uitării — don Paladu stă deasupra ca-caimacu!

Graţie muncii noastre de trei ani, putem zice azi că don Paladu este aşa de popular — sau „populer” — încât G. D. Pallade a dispărut din limbajul românesc ca o terminologie ce nu mai corespunde la nimic, ci toată lumea cunoaşte pe erou sub numele de „Don Paladu”.

Don Paladu la abdomenii, Don Paladu cu palanţa justiţiei, Don Paladu la ichilibrajul bugetar, Don Paladu la Zdrafcu, Don Paladu în tramcal, Don Paladu la fratele Berechet; iar G. D. Pallade — nicăieri!

Don Paladu a întunecat aşa de groaznic pe G. D. Pallade, încât G. D. Pallade se mai păstrează azi doar în lumea oficială, în coloanele Monitorului oficial.

Dar şi acolo îi stă aşa de rău, şi stă aşa de şubred, încât amicul nostru Costică Iliescu, directorul Monitorului, îi zice în particular (cum ar fi la „partea neoficială”), tot Don Paladu.

* * *

Când lucrurile stau cum spuserăm pân-aci, cum voiţi să nu iubim pe Don Paladu?

În judecata lui meschină, Don Paladu şi-o fi închipuind ca noi îl urâm. El nu ştie — biet cap de întrunire pe culori! — că avem pentru dânsul cel mai cumplit amor.

Cum Cervantes iubea pe Don Quijote, cum Victor Hugo iubea Măgarul, cum poporul iubeşte pe Nastratin Hogea, tot astfel noi avem un fel de iubire plină de pietate, pentru Don Paladu.

El reprezintă zile de tortură sufletească, nopţi de nedor-mire, atâtea şi atâtea ore de zbucium în căutarea unei noi blestemăţii.

Toma Blându, tramcalul, Niţă Berechet, iahnia de mânătărci, toate acestea ne costă muncă sufletească, muncă creatoare, ceva din inima noastră.

Tot ce se vede în paginile următoare, epopeea vieţii lui Don Paladu, este un capitol — şi poate din cele mai interesante — ale istoriei politice şi morale a României la sfârşitul veacului XIX.

Oferim contemporanilor noştri această operă — cu toată franchețea — ca să mediteze asupra ei, şi nu numai să râdă, căci nu e numai de râs.

MITIŢĂ SCUZA

Prefață originală

Începând culegerea sistematică ce ne-am impus asupra vieții şi excentricităților lui Mitiță Scuza, ne vedem siliți să declarăm de la început că opera noastră nu va fi completă.

Nu va fi completă nu din cauza noastră, ci din cauza eroului.

Nu există om în țara lui Traian care să fi dat naştere la atâta literatură despre el; nu există om care să fi primit atâtea porecle; nu există om pe seama căruia contemporanii să se fi stricat atâta de râs.

Literatură şi desen cu nemiluita, încât, dac-am sta să fim conştiincioşi şi să colecționăm tot ce ştim şi tot ce posedăm despre el, ar trebui să ne facem noi secretari la Academie, şi să se bage el la Moş Teacă.

I s-a zis goril, macac, maimuță, roade-ruble, sparge-alune, pitic, baron de Hahn, trădător, Scuza, ignobil, leszenszky, Micloş Turzos şi câte şi mai câte!

Din acest calabalâc aruncat claie peste grămadă în istoria lui politică, noi am luat pe Mitiță Scuza.

Mitiță Scuza al nostru cuprinde şi pe goril, şi pe roade-ruble, şi pe ignobil.

Suntem siguri că românii din regat, ca şi cei din Macedonia, ca şi cei din Transilvania ne vor mulțumi pentru monografia ce am alcătuit, ca una care va putea călăuzi pe istoric în privința acestui Nastratin național.

Am contribuit mult noi înşine, o ştim, ca să vulgarizăm pe Mitiță Scuza; dar pentru aceasta nu reclamăm absolut nimic, dovadă că-l dăm ca supliment, cu totul gratuit, cititorilor lui Moş Teacă.

Meritul — dacă vreun merit poate fi — este pe de-a-ntregul al năzdrăvanului politic, care a reuşit să se facă mai de pomină decât popa tuns.

Şi acum, adresându-ne românilor, le zicem:

Primiți pe Mitiță Scuza aşa cum este: nici mai bun, nici mai rău. Primiți-l din toată inima, căci numai sub forma asta nu face nici un rău nimănui. Primiți-l, căci e supliment!

SERVITORUL REGELUI

Din toate condoleanțele primite de familia regretatului Gogu Cantacuzino, una mi-a atras atențiunea cu deosebire: telegrama regelui.

Această telegramă, care a fost reprodusă de toate ziarele, zice:

DOAMNEI ELENA CANTACUZINO

BUCUREŞTI

Sunt adânc mâhnit de moartea iubitului vostru soț, în care țara pierde un bun patriot şi Eu un servitor credincios şi harnic; rog pe Dumnezeu ca să sprijinească pe domniile-voastre în marea voastră durere, la care Regina şi Eu luăm cea mai vie parte.

CAROL

Pentru marea majoritate a publicului, rândurile suveranului nu cuprind nimic extraordinar: nici nu dovedesc vreun sentiment, nici nu par că acordă vreo importanță deosebită pierderii lui Cantacuzino.

Este o simplă telegramă de răspuns obligator, în care defunctul e calificat ca „bun patriot”, într-o țară-n care, desigur, toți suntem buni patrioți.

Şi, cu toate astea, tocmai lipsa de culoare dă telegraficei proze un aer deosebit.

Şi iată cum:

Mai întâi, sunt convins că orice româncă ar vesti regelui — sau oricui — încetarea din viață a scumpului ei soț ar primi un răspuns identic cu cel din telegrama citată... „sunt adânc mâhnit, doamnă; era un bun patriot; Dumnezeu să-l ierte!” Punct şi iscălitură.

Nu este nevoie să fi fost un caracter, să fi însemnat o unitate valoroasă în epoca ta de slugărnicie şi de apanagii, să fi semnificat virtutea însăşi, pentru ca, după ce vei fi murit, familia ta să primească o depeşe ca cea de mai sus.

Bun patriot într-o țară în care istoria n-a înregistrat nici un trădător este sinonim cu „bună dimineața”.

Orice român ar subscrie asemenea telegramă, bineînțeles într-o românească mai corectă, întrucât nici un român nu zice „Dumnezeu să sprijinească pe domniile voastre” ci „Dumnezeu să vă sprijinească”.

Dar nu observați altceva mai caracteristic?

Pe lângă distinsul calificativ de „bun patriot”, maiestatea sa mai împodobeşte amintirea lui Gogu Cantacuzino cu încă unul, şi mai distins: „Eu pierd un servitor credincios”.

După această suverană caracterizare, Cantacuzino ar rământea definit astfel: „a fost un bun patriot şi un servitor credincios”...

Protestează toți câți l-au cunoscut, desigur. Asta nu e stampa lui Cantacuzino. Servitori şi patrioți mai sunt încă vreo câteva milioane, în tot cazul încă vreo câteva zecimi, şi e păcat să ni se dea drept figura unei rarități o siluetă aşa de comună!

Ce vroiți însă? Stilul oficial şi sentimentul oficial, au asemenea taine, neînțelese de noi, simpli patrioți, şi, Doamne fereşte, servitori.

Noi nu putem pricepe cum, în zilele noastre de democrație conştientă, un om poate scrie despre el cu litere verzale: „Eu Mă Simt Mâhnit”... Nu putem pricepe cum un om nu vede în toți locuitorii unei țări decât servitori ai Lui (servitori cu s mic şi Lui cu L mare); nu putem înțelege cum un om care în treizeci de ani nu e apt să învețe româneşte, are servitori care într-un an ar fi în stare să învețe bine nemțeşte; nu putem pricepe multe...

Din nenorocire, asemenea lucruri se petrec, şi se înghit.

Un om ca Gogu Cantacuzino, care numai servitor n-a fost, e tratat acuma ca atare, şi asta nu pare anormal la 1898.

Şi de ce?

Pentru că autorul telegramei s-a deprins să vadă în tot conglomeratul politic al țării un simplu... birou de servitori.

Un Gogu Cantacuzino, un Alexandru Lahovary, despre care e bine ştiut că n-au avut niciodată condicuță, sunt, totuşi, trecuți la registru...

Şi poate că vor trece ani mulți până ce să nu mai vie nici un salariat al țării să numească servitori pe oamenii mai puțini salariați...

CASA DE NEBUNI

Clienţii doctorului Şuţu au scăpat din chiliile lor şi au pus stăpânire pe guvernul ţării româneşti.

Asta este impresia ce ne fac faimoşii noştri ocârmuitori în toate ocaziile.

Dar, cu ocazia grevei studenţilor împotriva noului proiect de lege a recrutării, ne-am făcut o convingere deplină că trăim sub regimul unor alienaţi.

Iată, în adevăr, faptele monstruoase ce s-au petrecut cu prilejul acesta:

Studenţii s-au adresat mai cu seamă la trei autorităţi, expunându-le doleanţele lor: rectorului universităţii, ministrului instrucţiunii şi primului-ministru.

Ei bine, fiecare din aceste trei autorităţi, care s-ar fi cuvenit să meargă în cea mai deplină înţelegere, au ţinut studenţilor un limbagiu deosebit.

Rectorul universităţii, care este şi vicepreşedinte al Adunării legiuitoare, le-a spus:

„Legea împotriva căreia vă plângeţi este o lege personală. Ea a fost votată de Senat prin surprindere. Vă asigur că, pe cât timp voi fi eu rector al universităţii, nu voi permite să se atingă drepturile studenţilor.”

Ministrul instrucţiunii — şi de astădată avem chiar un text oficios, publicat de organul guvernului în chip de rectificare — a zis:

„Proiectul în contra căruia vă plângeţi este pornit dintr-o iniţiativă privată. Eu n-am avut nici o cunoştinţă despre el. Îmi iau angajamentul să lupt pentru modificarea lui.”

Iar primul-ministru, după ce în faţa delegaţiei studenţeşti s-a mărginit să facă morală antigrevistă, a venit să răspundă dlui Fleva în Cameră:

„Proiectul este opera guvernului. El a fost discutat în Consiliul de Miniştri şi nu va fi modificat, pentru că e un proiect foarte bun.”

Ce însemnează această duplicitate... sau mai bine această triplicitate.

Fără-ndoială, nimic altceva decât că avem un guvern care ne dă exact impresia unei case de nebuni.

Ştim bine ce ni se va răspunde: că oamenii din fruntea guvernului sunt nişte mari şireţi, că declaraţiile rectorului şi ale ministrului de instrucţiune sunt făcute în timpul grevei, pe când declaraţia primului-ministru este făcută după încetarea grevei; că

aşa fiind, nu trebuie să căutăm armonie între ele, pentru că cei dintâi au urmărit un scop — înşelarea studenţilor — iar cel din urmă alt scop — menţinerea proiectului incriminat.

Este oare această argumentare o dovadă de onestitate şi de cuminţenie politică?

Nicidecum.

Noi credem că, sub nici un pretext, un guvern nu poate să aibă purtarea unei asociaţii de făcători de rele care caută să înşele, şi atâta tot.

Nu este permis unui guvern să umble cu chichiţe, cu şarlatanii, cu vicleşuguri ordinare, pentru ca să dea aparenţe înşelătoare unor fapte ce nu-i convin.

Şiretenia, în asemenea caz, este poate mai condamnabilă decât nebunia.

Consecinţele morale ce decurg de aci sunt dezastruoase.

Cum adică? Să nu mai creadă studenţii în cuvintele rectorului? Să-şi facă ei convingerea că ministrul instrucţiunii este un păcălici de rând, care pentru obţinerea unui rezultat dorit e capabil de o minciună?

Dar aceasta este o morală groaznică, pe care numai codicele ocultist o mai poate concepe.

Şi pentru ruşinea vremii în care trăim, noi convenim mai lesne a crede că a fost şi aci o manifestare de demenţă, cum se arată în toate actele acestui guvern desperat.

E o tovărăşie pe care n-o leagă nici o idee superioară, un sindicat de interese meschine, care trăieşte din expediente şi care, în total, e o casă de nebuni.

Să sperăm că ţara va scăpa în curând de această aglomeraţie smintită.

DESPRE LITERATURĂ ŞI ARTĂ

PENTRU EMINESCU

Onor. P. T. Misir s-a supărat pe mine pentru că am îndrăznit să afirm că prea puțin îi pasă „Junimii” de suferințele lui Eminescu. Ca să-mi dovedească dimpotrivă, d. Misir se laudă pre sine şi laudă pe junimişti, care ar fi făcut marea cu sarea pentru nenorocitul poet.

Vina că Eminescu suferă astăzi d. Misir o aruncă pe conservatori.

Pe lumea asta ce nu se poate susține când cineva are voință? Pentru mai bună înțelegere, însă, eu, „mititelul A. B.”, spun marelui P. T. Misir numai următoarele:

Decât te-ai lăuda cu generozitatea junimistă, domnule Misir, mai bine te-ai interesa de soarta bietului geniu zvârlit fără de milă în casa de nebuni!

Şi de ai veni în Bucureşti măcar pentru o zi, ai vedea, mare domn, că nimeni, dar absolut nimeni dintre ai d-voastră nu vrea să ştie de cum trăieşte Eminescu.

L-ai găsi slab, în mizerie, fără de nici unele, pe mâna unor oameni străini, mai nenorocit şi mai pierdut de cum prevedea el când zicea de dânsul:

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr’ de noroc
Şi fără prietini!

Ei, dle Misir, ce dulce e să stai la Iaşi, să fii sătul de toate, să te bucuri de plăcerile vieții şi să ai încă vreme a scrie de suferințele altuia „ca de dureri străine”, făcând pe camaradul, pe filantropul, pe sensibilul!

Dar când viața ți se stinge într-o casă de nebuni şi când nimeni nu te întreabă de trăieşti ori de ai murit, o, atunci se schimbă lucrul, o, atunci nu mai glumeşti!...

Un sfat:

Ai face mult mai bine, în loc să scrii pentru mine, să scrii amicilor dumitale, rugându-i să le fie cel puțin milă de Eminescu dacă nu altceva.

Cât pentru cele ce am afirmat în privința nepăsării d-voastră, d. dr. Şuțu v-ar putea da mai multe amănunte decât mi-a dat mie.

„DIN GOANA VIEŢEI[67]!”

În seceta ce arde câmpul literelor noastre, noul volum al domnului Alexandru Vlahuță cade tocmai la vreme. Amețiți de gălăgia politicii, amărâți de stârpiciunea literară ce-şi rânjeşte dinții galbeni prin revistele de-o zi, simțim o adevărată mângâiere când răsare — şi ce rar răsare! — câte o operă pe care să-ți poți arunca ochii cu folos şi să ți-i poți opri mai multă vreme fără părere de rău.

Se produce puțin în țara asta. Şi nu ştiu cine ar putea dezlega enigma: se produce puțin fiindcă nu se citeşte, ori se citeşte puțin fiindcă producția e proastă? Nu ştiu; dar ceea ce se poate constata uşor e că — afară de excepții rare — talentele reale ies în evidență şi se impun cu toată rezistența mahalalelor literare, pătimaşe şi invidioase.

* * *

Volumul dlui Vlahuță, Din goana vieței, nu-i o lucrare de longue haleine, nu-i o lucrare din acelea care-s menite să facă zgomot şi să rămână în literatură ca operă nepieritoare. E o colecție de bucăți mici, drăguțe, pe care le citeşti uşor şi care nu trăiesc decât o viață foarte scurtă, menită numai să păstreze numele autorului, nu să-l mai înalțe. Dar, oricum, în bucățelele astea mici se vede cale de-o poştă mâna care le-a croit. Puiul de

---

[67] Din goana vieţei de A. Vlahuţă, Editura librăriei E. Graeve et Comp., Bucureşti (n.a.).

vultur, oricât de mic, nu se poate confunda cu bufniţa, şi o scânteie de lumină electrică face mai mult decât 10 lumânări de seu. E altă factură, e altă mână.

Sunt şapte profiluri în versuri: Daniil, bătrânul stareţ, care s-a înfruptat cu vârf şi îndesat din toate cele lumeşti şi asupra căruia apasă acum, la bătrâneţe, spaima morţii, care-l face smerit; Mişu, cavalerul parfumat şi sclivisit, care-şi trăieşte viaţa ca toţi cei deopotrivă lui, spunând banalităţi cocoanelor pe la băi, ducând-o de azi pe mâine prin expediente şi sfârşind prin a o şterge incognito, fără să fi plătit chiria, spre marea dezolare a păpuşilor ambulante care se distrau cu Mişu cel politicos şi burduf de codul manierelor elegante; Dancu, ofiţerul care-şi bate toată ziua *vistavoiul*[68] şi care aleargă veşnic după vânătoare de zestre, până ce i se înfundă cu două palme pe care le încasează de la un rival, şi îşi răzbună... bătându-şi iar vistavoiul; vine apoi Sander, fantele de tobă, bogat, băiat de hagiu şi dornic de nobleţe. A luat pe nobila Aspazia, şi aceasta îl tratează de sus, ca pe un mitocan parvenit; mai e Ramzes, vajnicul toreador al condeiului, criticul care ucide pe toată lumea, dar ale cărui victime sunt perfect de sănătoase; al şaselea e domnul Baraboi, care a fost pedagog, sufleur la teatru, jurnalist, birtaş, misit, iar acum a deschis un institut unde copiii sunt veşnic pedepsiţi, ca să se facă economii la „ordinar” şi pentru ca, a doua zi, bucătarul — complice ou Baraboi — să vândă copiilor mâncare pe sub ascuns; cel din urmă e Damian, poetul liric, trubadurul pesimist, care aleargă cu limba scoasă ca să atace pe oameni cu abonamente la revista lui, Progresul.

Şi toate profilurile astea sunt scrise în nişte versuri admirabile, armonioase, care uneori te umplu de o adâncă tristeţe, cu toată nota veselă a subiectului. E o ironie crudă în versurile astea din profilul *al patrulea*[69], cel mai reuşit, după mine:

Aspazio, Aspazio,
Sub blazonul tău mă ia
Şi-ţi voi pune sub picioare
Slava şi viaţa mea!
....
Şi în urmă, ce viaţă

---

[68] Ordonanţa.
[69] În orig. greşit: al şaptelea.

De mustrări şi umilinţi:
Nostalgiile nobleţei,
Dorul vecinic de părinţi

Şi cuvinte-nveninate
Ce rănesc ca un cuţit!
Toată vina-i a lui Sander,
El ştia că nu-i iubit...

Nu-i aşa că-i, poate, de râs acest Sander, care, după ce a ameţit lumea cu caii lui pe la curse şi cu vorbele-i goale prin saloane, ajunge acum să fie tratat *du haut de sa grandeur*[70] de astă Aspazie, după al cărui blazon Sander a suspinat atâta, pe care n-a luat-o decât pentru „pergamentul aurit”? Şi, cu toate astea, nu ştiu, factura versurilor, sensul lor, aşezarea cuvintelor, e ceva care-ţi dă fiorii unei tristeţi adânci, mai puternică decât sarcasmul ce poetul aruncă asupra acestui sportmen celebru...

* * *

După profilurile în versuri vine o serie de schiţe. Nu ştiu la care din ele ţine mai mult autorul; dar aceea care-ţi lasă o impresie mai adâncă, aceea care te pune mai mult pe gânduri e cea mai scurtă dintre ele: La vitrina fotografiei Mandy.

Autorul trece pe la vitrina fotografiei Mandy şi se opreşte un moment ca să privească. Aceea ce-l loveşte mai mult sunt fotografiile copiilor costumaţi. „Figurine mici, palide şi bucălate, sub largi tricornuri panaşate, fetiţe de câte 5 ani, aproape strivite sub găteala grea şi umflată a unei dame istorice, ţânci de abecedar, fuduli şi zăpăciţi în peruci pudrate, scoţând din gulerele horbotate un gât subţire ca mâna ş-un căpcean cât o portocală, cavaleri medievali, conţi şi Robespieri, mititei şi speriaţi, cărora li s-a recomandat să stea frumos, să nu-şi vâre degetele în nas şi să-şi păzească hăinuţele. Ce gătiţi sunt, ce parfumaţi trebuie să fi fost şi cu ce mândrie trebuie să se fi rotit a doua zi printre camarazii lor, care n-au fost nici prin vis străbătuţi de asemenea senzaţii de moliciune şi de bogăţie.”

Parcă vezi, în aste câteva rânduri, întreg tabloul. Şi acum, după ce a privit mult, autorul se întreabă cu drept cuvânt:

---

[70] De la înălţimea măreţiei sale (fr.).

„Ce vor deveni aceşti copii răsfăţaţi, ale căror simţuri se blazează aşa de timpuriu, a căror atenţie e absorbită de splendoarea luxului şi gătelilor femeieşti şi ai căror nervi delicaţi îşi deschid gurile şi pompează din atmosfera caldă a buduarelor toată moliciunea şi frivolitatea unei rase decăzute!”

Fără îndoială, cugetarea asta, elanul ăsta nu-i al unui om obişnuit. Un domnişor oarecare, un donjuan care face versuri pentru ca să ajungă mai uşor subprefect ori pentru ca să ia cu asalt zestrea unei june din lumea mare, ar fi exclamat în faţa tabloului: *„Sont-ils gentils ces mioches*[71]!”

Vlahuţă, însă, se revoltă, Vlahuţă e cuprins de grijă în faţa mascaradei ce se joacă pe spinarea nenorociţilor pe care nişte părinţi uşuratici îi îndrumează pe povârnişul prefăcătoriei şi al luxului molatec.

M-a izbit adânc când am citit rândurile astea. Când eram mic, am fost şi eu — adică m-au dus şi pe mine — odată la o mascaradă de asta, care se porecleşte în lumea high-life bal costume. Ei bine, toţi prietenii mei de atunci sunt azi nişte nătăfleţi incapabili de o muncă serioasă. Unul din ei s-a sinucis după ce a pierdut la Bursă, unul a fugit cu o actriţă în America, având, bineînţeles, grija de a devaliza mai înainte contuarul lui tat-său, un altul e acum birjar la Viena, pentru că a tocat tot ce a avut în cărţi şi... în ce se toacă, al patrulea e căpitan şi-şi bate-n fiecare zi vistavoiul, ceilalţi... duceţi-vă-n oraşul meu şi-i vedeţi: nasuri în vânt, pantaloni caraghioşi, ameţind lumea la alergările de cai, ca şi cum vor şi mai mult să arate că şi caii pot face ceva pe lumea asta, numai ei nu!

Are dreptate Vlahuţă!

Aveam de gând să scriu odată tot nişte impresii de la vitrina fotografiei Mandy. Pe mine mă izbise altceva: toate femeile frumoase din Bucureşti sunt expuse acolo, nu ştiu dacă intenţionat ori ba; ştiu numai că e o exibiţie de sânuri decoltate, de sprâncene făcute cu chibritul, de ochi dungaţi pe sub gene, o exibiţie, care nu-i departe de exibiţia cărnurilor de la măcelării. Ei bine, toate fiinţele astea, care ar fi putut, poate, să fie nişte soţii virtuoase şi nişte mame perfecte, care ar fi putut chiar să slujească în omenire unor cauze sfinte, sunt nişte nenorocite din pricina educaţiei ce au primit. Una, o frumuseţe îngerească, e nevasta unui monser sec ca însuşi vidul, alta-i măritată după un

[71] Sunt drăgălaşi aceşti micuţi! (fr.).

ofiţer brutal şi înfumurat, o a treia îşi istoveşte frumuseţea pe sânul unui bătrân decrepit, a patra, ca să-şi poată plăti luxul de care e nevoie în lumea lor, trece din mână în mână, păpuşă atât de frumoasă şi atât de nenorocită! Ce păcat de atâţia ochi frumoşi, care-şi sting astfel luminile!

* * *

Urmează apoi File rupte, bucăţi scrise în treacăt, note prinse zi cu zi, inspiraţii de o clipă, fără pretenţii şi fără nici un gând. Dar şi din ele răsare aceeaşi notă de bunătate de suflet, de melancolie adâncă pentru cei ce suferă, de înduioşare tristă pentru durerile lumii. Şi, mai presus de toate, o notă clară vibrează, iubirea nemărginită a scriitorului pentru nenorocitul ţăran. Prigonit, înşelat de toţi, lovit în viaţa de toate zilele de mâna nemiloasă a tuturor celor ce trăiesc din munca braţelor lui, săteanul are la Vlahuţă nu numai un interes deosebit, dar în inima scriitorului toate durerile şi toate amarurile săteanulu i se răsfrâng adânc şi vibrează de un răsunet puternic, ale căror ondulaţii se scurg prin pana-i atât de viguroasă.

Este un punct de observat în Goana vieţei. Din ce în ce Vlahuţă devine omul lumei nouă. Începând prin a fi pesimist, el face din ce în ce câte un pas înspre ideile care zguduie lumea modernă. Vlahuţă n-a fost niciodată mai triumfător. Poetul plin de talent, amărât până-n suflet, dezgustat de nedreptatea enormă a veacului şi de enorma suferinţă a mulţimii, a făcut întotdeauna să vibreze coarda nemulţumirii. La început, slab şi dibuind de-abia în lume, nemulţumirea-i se traducea în accente lâncede, plâns al unei inimi sfâşiate, dar slabe. Mai în urmă, poetul s-a înarmat mai mult, el a văzut bine de unde vine răul, care-i leacul şi... Curentul Eminescu, Unde ni sunt visătorii? şi Din goana vieţei îl ridică mai sus de plângerile de poet, îl fac să vadă clar şi să strige la deşteptare celor ce dorm...

Fireşte, ceea ce fac aici nu-i decât o recenzie, o bibliografie, nu o critică analitică. Un singur lucru am avut de gând să limpezesc: să arăt volumul aşa cum e el şi mai cu seamă, plin de mulţumire, să constat că — încetul cu încetul — talentele reale şi inimile bune nu pot să nu fie influenţate de mişcarea uriaşă, de grandioasa deşteptare a mulţimii apăsate.

Nici nu putea fi altfel: în inimile bune, în inteligenţele superioare, orice impresie e mai puternică decât în mijlocia banală şi searbădă.

„NOTE ŞI SCHIŢE[72]„

Când autorul *Nopţii furtunoase*, al *Scrisorii pierdute* şi al lui *Conul Leonida* a dat la lumină Năpasta, a fost o neîncredere aproape generală şi anticipată în publicul care-l aplaudase cu câţiva ani în urmă. Din toate părţile n-auzeai decât: „Ei, aş! Caragiale şi dramă! Auzi comedie!" Şi neîncrederea asta a publicului, care nu putea ierta veselului Caragiale încercarea-i de a-l face să plângă cu Ion Nebunul, a continuat la unii chiar după ce au văzut ori au citit drama. Nu vreau să zic că din pricina asta a căzut Năpasta, ci numai caut să arăt cât e de uşuratică judecata obştii cititoare în materie de artă. Căci pentru puţinii aleşi din mulţii chemaţi, Năpasta este şi va rămâne cea mai merituoasă dramă românească ce s-a scris vreodată.

De la Năpasta şi pân-acum, Caragiale caută, pesemne, să-nvingă credinţa asta a publicului cum că nu-i dat autorului Nopţii furtunoase să-şi încreţească fruntea, şi — una după alta — au apărut Făclia de Paşte, şi Păcat. Acum în urmă — încă o lovitură — Caragiale a scos Note şi schiţe — cea mai mare parte publicate în răstimpuri prin unele gazete din Bucureşti. Cu orice preţ, spiritualul autor vroieşte să ne aducă lacrimi în ochi. Şi reuşeşte.

Citind volumu-i din urmă, nu ştii să spun care din doi e mai talentat: Caragiale care râde, ori Caragiale care plânge?

Iaca, de pildă, două bucăţi: în Nirvana şi 25 de minute. Sunt ieşite din acelaşi condei, sunt publicate în acelaşi volum — puse, parcă, dinadins pentru comparaţie — şi, cu toate astea, nu poţi să spui că una ori alta din ele e cea mai bună — încât, la urma urmei, sentinţa atârnă de dispoziţia ta sufletească, şi nu poate fi privită ca judecată, ci ca părere. Un altul le va citi şi el pe amândouă şi va admira mai mult pe aceea pe care tu o găseşti inferioară.

În Nirvana vezi toată amărăciunea unui suflet chinuit; tot amarul artistului care a înţeles pe Eminescu şi care se vede el însuşi aproape în aceeaşi stare, copleşit şi întrecut de mişuna de secături ce se agaţă în sus, pe scară, până-n vârful piramidei, şi

[72] Note şi schiţe de I.L. Caragiale, Editura librăriei Sfetea, Bucureşti (n.a.).

privesc apoi, de acolo, cu tot cinismul târâtorilor cocoțați. Şi atunci, într-unul din ceasurile astea în care artistul vede negrul ce-l înconjoară într-o țară de băcani sau de monşeri şi priveşte cum se ating aceste două extreme, într-unul din ceasurile astea el scrie despre colegul ce s-a stins, uitat de aceia pe care i-a adăpostit sub aripile lui:

«În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență, cel mai mâhnit suflet în trupul cel mai trudit! Şi dacă am plâns când l-au aşezat prietenii şi vrăjmaşii sub «teiul sfânt», n-am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieții, de câte suferise această iritabilă natură de la împrejurări, de la oameni, de la ea însăşi.

Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit şi de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată: era un om dintr-o bucată şi nu dintr-una care se găseşte pe toate cărările”...

Iar apoi — definitivă răzbunare şi mângâiere slabă — el scrie plin de mândrie şi înseninat de vedenia izbândei finale: „Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Şerban-Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, şi o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.”

Nu-i aşa că suntem departe de explicația Conului Leonida asupra evoluției fandaxiei în ipohondrie! Şi, cu toate astea, e aceeaşi mână, mână de maestru, care a scris rândurile astea, ca şi pe acelea. În ziaristica noastră nu-mi aduc aminte să fi citit de multe ori un articol, atât de simțit şi atât de „lucrat”, ca Nirvana asta a lui Caragiale. Şi, cu toate astea, nu-mi aduc iarăşi aminte să fi râs vreodată mai mult ca de cursul de istorie contemporană al Conului Leonida, care explică consoartei dumnealui cum papa a pus pe „Galibardi” de i-a botezat un copil.

Iar dacă-ntorci numai câteva file de la articolul ăsta, dai peste 25 de minute. Povestea e scurtă: Vine vodă într-un oraş de provincie. La gară-l întâmpină autoritățile şi cocoanele din societate (mă rog, nu toate femeile sunt din societate!). Între aceste cocoane e, fireşte, în rândul întâi soția locțiitorului de prefect. Venerabila matroană — parcă o văd! — ştie că o damă care se respectă nu trebuie să tacă din gură când se găseşte în societate, ci să vorbească — fie chiar şi prostii, numai să vorbească. Şi deodată, nici una, nici două, începe a turna o serie de gogoşi de salon. Şi cum salonul în care onorabila şi-a făcut „deducația” a fost, pesemne, în vreo mahala oarecare, discursul e de calibrul următor: „Am auzit, dragă, — zice doamnei, nevasta directorului — că ați fostără cam bolnăvioară!

Mi-a părut grozav de rău... încă îi ziceam Iu dom profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prinţesă, şi tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu, dar noi, ăştia! Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă eşti! să nu-ţi fie de deochi! să trăieşti!...

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, care privesc foarte curioşi pe suverani, îşi scobeşte o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână: „Nu ţi-e ruşine să bagi mâna-n nas?! Şezi frumos! te vede madam Carol!"

Şi aşa mai departe, pe tema asta, urmează mai tot volumul: Temă şi variaţiuni, A zecea muză şi Din carnetul unui vechi sufleor.

În toate, aceeaşi vioiciune de spirit caracteristică celui mai inteligent autor român.

Cu toate astea, tot spiritul acesta revărsat cu profuziune în volum nu-i în stare să întunece partea serioasă, Nirvana, Ironia şi Două note. Asta-i o dovadă că talentul nu întreabă nici ce gen place publicului, nici de trecutul autorului. Şi apoi, în orice manifestare a unui om de talent — fie ea în orice gen — se cunoaşte marca fabricii.

Fără îndoială, Caragiale nu trebuie judecat după Note şi schiţe, oricât de bun ar fi volumul acesta. În ţara noastră, unde nu o operă de artă, dar nici o gazetă nu se poate susţine prin ea însăşi — fac amendă onorabilă în ce priveşte Universul — o carte nu se scrie nici când, nici cum vrea autorul. Când ştii cu câte piedici ai de luptat pentru ca să asiguri viaţă operei tale şi cât trebuie să te frământi pentru ca să ţi-o lansezi, nu-ţi vine nici să publici pe alese, nici să stai mult la tocmeală atunci când prilejul ţi se înfăţişează. Aş! Ai găsit un editor care se însărcinează să dea unei producţii de-a ta viaţa vitrinei, repede la scris, şi nu te codi mult, şi nu sta mult să alegi, căci adeseaori un editor e mai variabil ca un barometru şi te-i pomeni că-şi schimbă gândul! Nu suntem în Franţa, unde o carte bună are 50 de ediţii, care-ţi produc atâta cât să te poţi odihni ani întregi şi să scrii pe-ndelete, să ştergi, să adăugi, să faci toate preparativele trebuincioase unei naşteri fără pericol.

Aşa fiind, e uşor de-nţeles pentru ce unele bucăţi Din carnetul unui vechi sufleor nu sunt aşa cum ar fi putut să fie — bucată de Caragiale. Editorul era găsit, vremea nu putea fi pierdută, căci nu se ştie ce aduce ziua de mâine şi nu se ştie când va veni fiul omului, Editorul-Mesie. Când ai păţit-o o dată,

când ai dat Păcat la Universul, n-ai vreme să aştepţi „momente de inspiraţie” pentru ca să produci o lucrare care să te satisfacă şi pe tine, şi pe puţinii aleşi care ştiu să aprecieze bucăţile de o valoare serioasă, reală.

Bineînţeles, astea toate nu însemnează că bucăţile Din carnetul unui vechi sufleor nu merită să fie iscălite de Caragiale. Deloc; căci, precum am zis-o, marca omului de talent se cunoaşte cale de o poştă în orice producţie a lui, fie cât de neînsemnată. Vreau numai să explic celor ce s-ar întreba pentru ce Caragiale n-a publicat alte lucrări mai de valoare în volumul acesta. Atâta tot. Trebuie să cunoşti les dessous în chestie pentru ca să-ţi poţi da seama de ce e aşa şi nu altfel.

De altmintrelea, cine cunoaşte pe Caragiale, cu neîntrecutu-i talent de causerie spirituală, trebuie să fie perfect mulţumit că el şi-a publicat crâmpeiele astea de amintiri. Citindu-le, vezi pe Caragiale veşnic în vervă, mereu gata să-ţi povestească o amintire din vremea când întârzia jucând biliard, pe când Pascali îl aştepta la teatru ca să vină să sufle. Şi toate aste a povestite de el, aşa cum numai el ştie.

* * *

Vorbeam deunăzi cu dânsul despre un birtaş din Bucureşti. Şi-mi spunea lucrul ăsta, amestec de ironie şi de dezgust: „Acum 25 de ani, când am venit în Bucureşti şi am intrat sufleor la teatru şi corector la Telegraful, a venit şi Nae de a intrat băiat pă pricopseală la birt. Ce-am ajuns eu şi ce-a ajuns el?”

Şi aşa e. Nae băiatul e azi om cu stare — cel puţin o sută de mii de lei capital — pe când Caragiale al nostru e proprietarul unei perechi de ochelari şi... nici al volumelor pe care le-a scris, pentru că alea sunt acuma proprietatea editorului.

Nu-i aşa că e deştept bărbat d. Danieleanu, profesorul universitar care scrie în albumul presei că n-ar voi să trăiască în altă epocă decât în cea actuală? în adevăr, mai nostimă epocă nici că se poate! Musiu Nae, care nu ştie pe de rost decât „îndată!”, „vine!”; musiu Nae, care n-a învăţat din gramatică decât numele de mâncăruri şi din aritmetică numai adunarea, e azi dom Nae, alegător în colegiul I — pe când Caragiale, care şi-a frământat toată viaţa ca să lase un monument cu care, odată şi odată, ne-om putea mândri că la 1892 aveam o literatură serioasă, Caragiale e văzut de toată lumea lui dom Nae ca un

zgârie-hârtie de rând, pe mâna căruia n-ai lăsa conducerea unui „magazin de coloniale şi delicatese”.

Fără doar şi poate, degeaba ne batem capul şi cei cu mai mult, şi cei cu mai puţin talent: e vremea băcanilor şi a cârciumarilor, cea mai nesuferită rasă!...

Să nădăjduim, cu toate astea, că un curent serios se va forma şi că literatura nu va mai fi numai un obiect de lux pentru câţiva gourmes intelectuali.

ARTA NOASTRĂ

Odată avusesem un vis frumos, şi greu de împlinit, ca toate visele frumoase: un ziar literar în care să încapă toate ideile şi toate direcţiile, unde să nu fie vrajbă şi culise politice, un ziar care să atragă şi să pasioneze toată armata de tineri ce se pierd prin redacţii sau prin lume.

Făcându-mi-se azi cinstea deosebită de a mi se încredinţa direcţiunea literară a Adevărului, visul acesta, pe care nu îndrăzneam să sper a-l ajunge, s-a împlinit aproape.

Mulţumirea şi neţărmurita mea mângâiere sunt uşor de înţeles de către toţi aceia care, ca şi mine, şi-au purtat bagajul de proletar, puterea de muncă din tabără în tabără, umplând coloanele albe cu o proză al cărei dezgust nu te părăseşte niciodată. Nu cunosc nimic mai sfâşietor ca dezgustul de propria ta proză.

De câte ori, în adunările noastre literare, în care câţiva ne întâlneam adese, nu ne-am exprimat cu toţii mâhnirea adâncă şi adânca desperare de ceea ce facem — sau, mai bine, de ceea ce nu facem.

Şi lucrul e foarte explicat. Au apărut odată pe scena literară câţiva artişti despre care se vorbea cu mult entuziasm. Ce s-au făcut? Pe mai toţi i-a înghiţit politica. Artiştii cei mai buni au dispărut, luând cu ei toată strălucirea care ne orbise o clipă. Şi, ce e mai trist, au rămas o sumedenie de figuranţi, o sumedenie de „domnule conte, masa este servită”.

* * *

Când trăieşti în mijlocul societăţii şi când nu eşti străin de toată activitatea ei, revolta asta platonică împotriva politicii nu are caracterul unei simple nemulţumiri fără expl icaţie.

În vremea-n care trăim, societatea trece prin nişte frământări uriaşe. Neegalitatea socială, cu toate relele ce decurg dintr-însa — asuprirea omului de către om, lupta crâncenă pentru eternul blid de linte, lipsa de cultură, imposibilitatea idealurilor transcendentale, distrugerea sentimentelor morale şi artistice — nasc o nemulţumire generală. Aproape toate manifestaţiile culturale şi politice poartă pe ele marca acestei nemulţumiri.

Ziceţi-i antisemitism, pesimism, socialism, anarhism, ziceţi-i oricum, nevroza socială rămâne ca o caracteristică a epocii de descompunere în care trăim. Toate stările de tranziţie, toate provizoratele sociale dau naştere la sentimente şi la porniri care nu şi-ar putea avea locul într-o stare normală.

Şi, precum la boala modernă care se numeşte neurastenie factorii patogenici sunt excesul de zbucium al sistemului nervos şi predispoziţia creată de ereditate, tot astfel această uriaşă nevroză a lumii întregi e datorită unei frământări excesive şi unei predispoziţii ereditare a organismului social.

Când dar vroim să vindecăm răul, combătând un fenomen local în loc să atacăm multiplele cauze care, laolaltă, alcătuiesc rădăcina bolii, facem o mare greşeală de tratament, pornită dintr-o *etiologie*[73] greşită.

Să porţi cu tine dezgustul de politică, fără să-ţi dai seama că politica asta este şi ea urmarea fatală a unor împrejurări fatale, este să te condamni la inacţiune, să-ţi impui pasivitatea tembelă a celor fără vlagă.

Vroiţi în adevăr înmormântarea acestei dezgustătoare politici? Luptaţi să îndrumaţi tineretul — tineretul cel cu talent — pe alte căi.

Lipsei complecte de ideal, care este caracteristica politicii a cărei aspiraţii se mărginesc într-o subprefectură, opuneţi idealurile mari şi generoase, al căror triumf va îngropa sub năruiala întregii clădiri putrede şi specia de politică a pântecelui.

Omenirea toată, care tremură şi plânge, omenirea-n lanţuri şi-n zdrenţe cere un ideal, precum Faust cerea fericirea.

Poate arta singură să-i satisfacă acest ideal? Poţi să dai tuturor nemulţumiţilor acestei epoci de lux strălucitor şi de

[73] Etiologie — studiu asupra cauzelor lucrurilor. Ramură a medicinei care studiază cauzele bolilor.

neagră mizerie himera unui perpetuum mobile sau consolația îndoielnică a nemuririi spiritului?

Nu. Ci dacă literatura se stinge, cerşetoare nebăgată-n seamă pe la răspântii, este că ea însăşi e bolnavă de anemie. Neînfățişând nici un ideal, adresându-se numai celor care şi-au atins idealul de clasă, arta nu poate atrage mulțimea celor ce sufăr.

„Arta este destul de mare ca să mai aibă nevoie de alte condițiuni" — e o vorbă foarte adevărată, dar nu pentru toate epocile. Astăzi arta, dacă nu voieşte să piară, trebuie să iasă din salon, să nu se mai supună formelor seci şi formulelor admise, ci să îmbrățişeze toată patima lumii, tot zbuciumul acestei vieți, cu aspirațiile, cu luptele, cu nevoile, cu lacrimile şi cu bucuriile ei.

Şi numai după izbânda idealurilor mari va veni izbânda artei, şi va putea şi dânsa să îmbrace haina senină a veseliei.

* * *

Toate astea nu exclud arta în sine şi pentru sine.

Adevărul literar va fi o tribună liberă pentru toate direcțiile literare prevăzute cu marca talentului. Atât mai bine pentru cei ce vor putea face două lovituri dintr-o dată... Felix qui potuit[74]...

C. DOBROGEANU-GHEREA

Exemplul cel mai rar al omului impus prin propriile lui merite.

Const. Dobrogeanu-Gherea s-a născut la 21 mai 1855 în gubernia Ekaterinoslav din Rusia.

A studiat acolo până la vârsta de 19 ani. Convins de ideile de regenerare care cutremurau pe atunci, şi cutremură şi azi, împărăția țarilor, a fost urmărit de autorități — ceea ce l-a făcut să vină în România.

Viața lui aci este o întreagă epopee, în care mizeria şi idealul se țin lanț. Şi a ştiut să învingă toate primejdiile.

La 1877 a fost furat de spionii ruseşti din Galați şi dus în Siberia. De acolo a fugit şi a ajuns în Norvegia, de unde s-a putut întoarce în țară în urma intervenției lui C. A. Rosetti, care îi purta multă stimă şi multă admirație.

Alte mizerii şi alt zbucium.

---

[74] Fericit cine poate (lat.).

A debutat în publicistică printr-o serie de articole economice în Revista socială de la Iaşi. Articolele lui, extrase apoi în broşuri, au pus temelia socialismului ştiinţific în România şi au distrus toate clişeele economiştilor reacţionari.

în literatură a creat critica analitică, pasăre necunoscută la noi,până la dânsul. Stomac *nec plus ultra*[75]: a înghiţit pe Maiorescu şi... a dezghiţit pe Filipide.

Studiile critice l-au făcut cunoscut şi admirat. Au făcut şcoală.

Urât de spiritişti, e iubit de oamenii de spirit.

În momentele de faţă are nostalgia Elveţiei, de unde s-a întors alaltăieri, şi visul volumului al doilea din Literatură şi ştiinţă, pe care-l va scoate în curând.

Îl iubesc toţi, ca pe un frate mai mare — şi mai cu minte.

Poartă ceasornic de argint şi inimă de aur.

A moştenit de la ruşi dragostea fără prihană, melancolia fără comentarii şi ceaiul fără zahăr.

Se acordă un premiu cui o întâlni un om mai blând, mai iertător şi mai altruist.

Semne particulare: Îi lipsesc fumurile şi un picior.

Autorii favoriţi: Shakespeare, Tolstoi, Taine, Ibsen şi Karl Marx.

BENE-MERENTI

Am citit mai zilele trecute în Monitorul Oficial că d. Cristu Negoescu a primit medalia Bene-merenti pentru lucrările sale literare.

Vă puteţi închipui disperarea mea, nu pentru că d. Negoescu a primit o medalie, dar pentru că nu aflasem încă de lucrările literare ale medaliatului.

Să ai pretenţia că faci şi tu literatură, că, în tot cazul, urmăreşti ce se tipăreşte prin cărţi şi prin gazete, şi, când colo, să nu ştii că în ţara ta trăieşte un scriitor cu numele de Cristu Negoescu şi că scriitorul acesta a produs atâta încât a meritat să i se dea din partea guvernului o medalie specială.

Şi atunci... fuga la librării, fuga pe la prieteni.

— Mă rog, am să vă fac o rugăciune mare!...

---

[75] Nu mai departe (lat.). Se întrebuinţează de regulă spre a arăta că ceva este neîntrecut.

— Ce e?

— Uite ce e... Dar să nu râdeți de mine... Mi-e ruşine să vă spui.

— Lasă ruşinea la o parte, între prieteni...

— Voi spume: ştiți voi ce-a scris scriitorul nostru Negoescu? Eu n-am aflat încă... Mi-e ruşine...

În fața acestor întrebări şi mai ales în fața confuziei mele, bieții prieteni au rămas şi ei trăsniți: nu ştiau nici ei.

La librării, acelaşi rezultat.

Tocmai târziu, la pagina a patra a unei gazete am găsit catalogul unei librării din Ploieşti. În catalogul ăsta am găsit Bucăți alese din diferiți autori, aranjate de Cristu Negoescu.

M-am luminat.

Dar confuzia mea s-a schimbat într-o adâncă uimire.

O fi oare de ajuns să culegi câteva bucăți din diferiți autori, pentru ca să capeți o medalie literară? Asta să însemneze Bene-merenti?

E drept că chipul cum marele Negoescu a ştiut să culeagă bucățile alese n-a fost deloc ales, aşa că bietele Bucăți au rămas nevândute de atâția ani de când cutreieră rafturile tuturor librăriilor. Dar nu-i mai puțin adevărat că oamenii de talent au apreciat valoarea acestei opere: dovadă Institutul Negoescu, care a împins elevelor lucrarea omului de la Ploieşti.

Totuşi, eu am rămas nedumerit până în ziua de astăzi: c e are a face fosta retorică şi cu Bene-merenti?

* * *

Atunci am început să mă gândesc: cine are în țara noastră mai sus-pomenita medalie şi cine n-o are?

Şi am găsit că n-a avut-o Eminescu, n-o are Gherea, n-o are Vlahuță, n-o are Barbu Delavrancea, n-o are — afară de Caragiale — nici unul din literații noştri de valoare.

În schimb, o găsim pe pieptul lui Pătraşcu, lui Zaharia Antinescu, [...] şi lui Cristu Negoescu.

Atunci care este însemnarea acestei medalii? Pentru ce a fost ea creată?

Fără îndoială, aceia care au găsit că-i bine să se facă o medalie literară au avut intenția să distingă pe scriitorii cei de talent din cei nuli sau mediocri.

În cazul acesta, scopul, fără doar şi poate, este atins: se va şti de azi înainte că Bene-merenti este distincțiunea pe care o

capătă nulitățile şi mediocritățile spre a se deosebi de scriitorii fără brevet, dar cu talent.

Lăsând însă gluma la o parte, sunt triste reflecțiile ce-ți vin în minte când observi cum cei de sus ştiu să aprecieze şi să răsplătească pe scriitori.

E de ajuns să fii divorțat de talent, să nu fi produs în viața ta nimic alt decât o gălăgie infernală, să fi frecventat cu succes şcoala târâirii, să te fi plecat până la vârful ciubotelor celui dintâi stăpânitor vremelnic al unui minister, pentru ca să-ți curgă toate onorurile şi toate favorurile care fac fala găgăuților.

A, e întristătoare şcoala asta oficială! Şi dacă uneori o dreaptă revoltă ți se naşte în suflet când vezi mulțimea nihiliştilor intelectuali năpădind ori pe unde e o cinste uşoară de căpătat, de la o vreme te cuprinde dezgustul de tot ce poartă ştampila stăpânirii.

Mai la urmă e mai de laudă un negustor care-şi afişează medalia de argint obținută la expoziția cooperatorilor români decât toată puzderia asta de literați, care de abia ştiu a sloveni şi care au căpătat, fără nici o onoare, o medalie de onoare. Cel puțin marfa negustorului a trebuit să existe şi să fie supusă unui juriu. Literații ăştia însă n-au produs nici o iotă şi n-au trecut prin mâna nici unei comisii examinatoare.

Atâta este adevărat, că nimic nu scapă neprihănit de încape pe mâna oficialilor.

IUBIREA ÎN POEZIE

Nu trebuie să surprindă pe nimeni faptul că, mai ales în versuri, iubirea joacă rolul principal, iar toate nenorocirile, toate durerile şi toate năzuințele omenirii sunt aruncate pe un ‘plan depărtat.

În marele tablou al lui Tizian Amorul sfânt =i amorul profan sunt reprezentate cele două feluri de iubire: amorul sfânt e înfățişat printr-o femeie blondă, îmbrăcată, cu o privire gravă şi gânditoare, în fundul unui peisaj se zăreşte un cavaler. Amorul profan îl exprimă o altă femeie — de astă dată nu-i blondă — voluptoasă, şi care, încinsă doar cu o centură albă, priveşte la un copil ce se joacă în apă.

Ei bine, oricum am socoti iubirea, ea a jucat şi va juca veşnic pe lume un rol pe care nici un alt sentiment nu-l joacă. De

la concepţia estetică a lui Platon şi până la cea absolut fiziologică a lui Schopenhauer, amorul a trecut prin tot felul de speculaţii ale dialecticienilor, ale filozofilor şi savanţilor.

Cu toate astea, oricâte transformări ar fi suferit concepţiile, sentimentul a rămas. Fără îndoială, acest sentiment, privind pe oameni, oglindeşte şi el toate credinţele şi toată morala diferitelor epoci. Există un amor antic, unul medieval şi unul modern; nu-i mai puţin adevărat însă că fondul pasiunii e acelaşi în toate vremile şi la toate popoarele.

De pildă, Didon, Heloisa, Werther, Sapho, Nejdanov, deşi iubesc în moduri diferite, sunt rezultatele aceleiaşi patimi. Păgânul Virgiliu, romanticii Rousseau şi Goethe, naturalistul Daudet şi gingaşul modernist Turgheniev, toţi sunt pătrunşi de eterna simţire a dragostei atunci când concep pe eroii lor — deşi fiecare e copilul veacului lui.

Şi cum ar fi cu putinţă să fie altfel? Pentru ca o lucrare de artă să aibă valoare, cea dintâi condiţie este, poate, aceea ca artistul să o simtă, să fie încălzit de subiect. Şi ce poate fi mai simţit decât acest ...instinct atât de van ce se-abate şi la pasări de vreo două ori pe an, cum ar zice marele Eminescu, cum ar zice genialul Schopenhauer...

Ba, dacă iubirea se manifestă în toate lucrările, chiar şi în acelea cu care se ocupă Poşta redacţiei noastre, lucrul e neapărat să fie aşa. Căci emoţiunea fiziologică, care la unii se traduce prin versuri, la alţii prin acte de domeniul medicinii, se arată de pe la vârsta de 12 şi 15 ani; pe când ideile mari, gândurile de luptă socială ori politică vin tocmai hăt-târziu.

Precum e natural ca la vârsta de 3 ani să fii puţin convenabil cu dădaca, e tot aşa de natural ca la vârsta de 15 ani să simţi „instinctul pasărilor” — atât mai bine dacă te dedai numai la versuri.

Toţi aceşti versificatori prin impulsiuni fiziologice ar putea să spună ca Pippo al lui Musset:

J’ai le coeur de Petrarque et n’ai point son genie[76]*!*

Şi, pe câtă vreme Adam va fi muşcat din pomul oprit, iar Eva va fi „coastă din coastele lui”, toate teoriile grave şi toate consiliile paterno-medicale nu vor fi în stare să oprească atentatele la bunele... versuri.

---

[76] Am inima lui Petrarca, dar n-am geniul său! (fr.).

Ca să parodiez o vorbă a lui Schopenhauer, versurile sunt pentru băieţii de familie „supapa de siguranţă”. Deci lăsaţi pe copii să facă versuri... E un joc atât de inocent!

* * *

Este însă un alt punct de vedere. Tendenţionismul de care vorbesc nu exclude lirismul. Dar, precum în poezia păgână nu se vorbeşte de calităţile femeii; precum în solemnele bucăţi ale cavalerismului femeia nu-i femeie, ci doamnă; precum în plângătoarele opere ale lui Chateaubriand ori ale lui Lamartine e vorba numai de frumuseţe; precum în Sapho ori în Le collage al lui Paul Alexis e în joc numai voluptatea, tot aşa noile concepţii despre rolul femeii vor aduce în mod fatal o altă poezie.

Fără îndoială, nu poruncim tinerilor să-şi închipuie iubirea altfel demn şi-o închipuiesc. Dar când ideile noi vor fi pătruns proletariatul cult, din clasa căruia mai ales apar artiştii, atunci această poezie nouă, această nouă concepţie economico-filozofică se va impune. Şi lirismul va merge alături cu ştiinţa socială, el se va înălţa de la o cântare de cocoş la cântul conştient al unei iubiri superioare.

Pân-atunci, frumoasă Venere, întinde-ţi braţele de marmură!... Iubirea cea nouă nu-i rezervată unei tinerimi fără entuziasm. Nu fiii burghezimii, crescuţi în atmosfera nesănătoasă a senzualităţii precoce, vor putea da iubirii eterna haină strălucită a unui sentiment superior, a unei mărețe concepţii.

Se va topi în vâltoarea patimilor bolnave generaţia istovită, care a moştenit, în mijlocul mizeriei celor mulţi, lenea de gândire şi moliciunea orientală a veacului de ghiftuiţi, şi va răsări o tinerime care va renaşte poezia, renăscând toate sentimentele.

CONVORBIRE CU GHEREA-DOBROGEANU

Duminica trecută am profitat de libertatea câtorva ceasuri ca să mă duc la Ploieşti. Nu-i prea mare rizic un drum de câteva ceasuri când e vorba să te întâlneşti cu cel mai superior şi mai simpatic dintre scriitorii români, cu Gherea-Dobrogeanu.

Casa din care ies volumele de critice, care au atâta înrâurire asupra literelor româneşti, e într-un colţ, aproape de barieră, pe drumul Bucureştilor. În curte sunt flori, e popuşoi şi o viţă-de-vie de jur-împrejurul unui chioşc de vară.

Blondul şi blândul critic era în odaia lui de lucru, o odaie mare, al cărui mobilier se compune dintr-un birou, câteva scaune de paie şi două canapele. Acestea din urmă vor avea, desigur, o valoare istorică mai târziu: mulți refugiați politici şi mai toți literații români de valoare au dormit adesea pe ele. Subscrisul a dormit şi el — în calitate de refugiat economic.

Pe pereți sunt portrete ilustre: Sofia Petrowskaia, tânăra şi eroica victimă a țarismului, priveşte din cadru-i simplu la fostu-i tovarăş rămas în viață.

încolo, simplicitatea odăii are ceva din înfățişarea clasicelor cuiburi ale maeştrilor antiluxişti. Cele trei dulapuri cu cărți, unde Dostoievski se întâlneşte cu Zola, Taine cu Melchior de Vogue, Ribot cu Richet, Karl Marx cu Adam Smith, Spencer cu Letourneau, Musset cu Shakespeare, toți, fruntaşii tuturor genurilor şi tuturor neamurilor, îți vorbesc de vastitate a cunoştințelor economistului-critic.

* * *

Primirea pe care ți-o face Gherea nu seamănă cu a nici unui om pe care l-am cunoscut vreodată. E o bucurie întreagă când îşi vede un prieten, o bucurie care se manifestă cu căldură, fără nici un fel de ceremonie.

Intrăm în casă, şi cea dintâi grijă este să întrebăm ce face ceaiul. În aşteptare, criticul înghite nedespărțitul bicarbonat de sodă.

Când vine ceaiul — fără rom şi fără lămâie — începe interviewul:

— Când iese volumul al doilea din Literatură şi ştiință?

— Cred că are să iasă prin noiembrie.

— Ce materie o să aibă?

— Cred că o să am articole de Delavrancea, de Vlăhuță, Voinov, Găvănescu, O. Carp, Stavri... şi toți cei din numărul trecut.

— Dumneata despre ce ai scris?

— Eu am un articol Artiştii-cetățeni. Vreau să arat, cu date biografice, că toți marii artişti au fost şi mari cetățeni, că ei au fost întotdeauna în fruntea curentelor de luptă socială. Vreau să arăt că se înşală aceia care cred că artistul nu se poate pasiona decât pentru arta pură.

— În privința asta, ştii că am scris o serie de articole. Ce zici de tendințele în artă?

— Zic că nu poţi cere unui artist să scrie într-un fel ori într-altul, îi poţi cere numai să se pătrundă de marile curente moderne. Şi când el va fi pătruns, atunci natural că opera lui de artă se va resimţi. Arta reflectă mult personalitatea autorului. Când un artist va fi şi un mare cetăţean, negreşit că în tot ce va produce el se va vedea ce idei are.

— Venim, vrasăzică, iarăşi la influenţa mediului social.

— Sigur că da. Numai, sunt oameni care n-au înţeles ce am zis eu despre acest mediu. Aşa, de pildă, Caragiale, în conferinţa pe care a ţinut-o astă-iarnă la clubul muncitorilor, a afirmat că Newton nu ar fi fost Newton dacă n-ar fi avut în el scânteia genialităţii — ori în ce mediu ar fi trăit.

Dacă ar fi citit cu luare-aminte Criticile mele, eu cred că n-ar mai zice asta. În articolul meu asupra mediului social şi eu spun acelaşi lucru, cu deosebire doar că dau de exemplu pe Goethe. Fireşte că genialitatea atârnă de o sumedenie de fapt e şi factori. Un eschimos adus într-un mediu european nu va înceta de a fi un eschimos; dar asta nu înseamnează că mediul social nu influenţează deloc, şi cu încetul, asupra individului.

De altfel, aceia care nu cred în marea influenţă a mediului n-au decât să vin cu mine la Restaurantul Gării Ploieşti, să taie şuncă, să facă de juma noaptea, să vază dacă varza e bine gătită, să păzească sosirea trenurilor, să aibă a face cu toţi pasagerii — şi am vedea atunci!...

Trebuie numai să ne înţelegem: eu nu zic că mediul social e un factor unic şi atotputernic. Aici e chestiunea pe care mi-o impută şi Delavrancea. La unul din cursurile lui, el spunea că a atribui totul mediului social şi a nu studia personalitatea autorului este o greşeală.

Sigur că da. Şi nu numai că aşa cred şi eu, dar am scris un articol întreg în sensul ăsta. Citeşte articolul meu din no. 1 al Literaturii. Ştii că acolo am studiat personalitatea unei părţi din scriitorii noştri tocmai pentru ca să pun în legătură personalitatea cu opera de artă. Mai mult decât atâta, eu cred că fiecare producţie artistică este o impresie redată printr-o personalitate. Prin urmare, departe de a reduce totul la mediul social, eu dau şi personalităţii autorului o mare însemnătate.

— Priceput. Ia spune-mi acuma, ce gândeşti despre publicul cetitor? Făcut-a el un progres, ori stă locului?

— Nici nu-i de vorbit că mergem înainte. Acuma se formează la noi un public cititor. Suntem într-o perioadă în care lumea,

sătulă de banalităţi, dă năvală pe lucruri mai bune. Ea consacră pe scriitorii ei favoriţi, după cum se poate constata din registrele librarilor şi editorilor. E vremea să lucrăm. Nu ne mai putem plânge de lipsa de cititori; cei cu talent să lucreze.

— Încă o întrebare, şi sfârşesc cu tortura interviewului. Nu crezi că e prea puţină solidaritatea între artişti? De ce nu s-o fi formând nici un cerc literar la noi?

— O, sunt atâtea cauze! E greu de răspuns în câteva cuvinte...

— Oricum, eu cred că luptele politice şi sociale sunt între cauzele principale. Artiştii au pasiunile lor politice, aşa că astea-i fac să se certe ori de câte ori se adună... De pildă, Delavrancea liberal, eu socialist, Caragiale... cum îl ştii... Cum să ne înţelegem?...

— Aici ai dreptate. Dar luptele sociale au fost totdeauna. Negreşit, însă, că artiştii sunt oameni de temperamente deosebite, iar impresiunile şi credinţele se exprimă la ei mai violent. Totuşi, explicaţia cu luptele politice este adevărată, mai ales că azi suntem în ajunul unei mari reforme sociale.

* * *

Aici se încheie interviewul, care, nefiind stenografiat, e greu, fireşte, de publicat întocmai.

Şi, cu părerea de rău că nu am mai multe ceasuri de stat în Ploieşti, îmi iau rămas bun de la omul care răspândeşte în jurul lui atâta seninătate sinceră, în lumea asta, în care artiştii sunt... artişti... un ceas petrecut cu Gherea te vindecă de multe neplăceri ale vieţii. Te simţi renăscut, te simţi încurajat pentru încă o bucată de vreme!...

ARTA ÎNCURAJATĂ

Literatura românească trece azi printr-o fază foarte curioasă. S-a crezut un moment, după moartea nefericitului Eminescu, că se face în aşa-numita opinie publică o schimbare de idei, că lumea asta, care se îndeletniceşte toată ziua cu citirea intrigilor şi mahalagismelor politice, începe, în sfârşit, să se arunce pe cărţile de literatură.

Gazetele noastre politice, ruşinate parcă de meseria lor, de tăcerea ce păstraseră pân-atunci faţă cu literatura, şi-au dat drumul cu patimă, au scris articole peste articole asupra sorţii

literaţilor, asupra nenorocului de a nu fi înţeles viaţa vulgară a poliţiei şi a opoziţiei, şi-au plătit luxul de a fi şi literaţi într-o zi. Reporterii erau stângaci în ziua aceea: în loc să comunice unde a plecat d. Lascăr Catargiu şi când se întoarce d. Carp, alergau în toate părţile, să întrebe ce a scris Eminescu, ce funcţiuni a ocupat, câte decoraţii căpătase. O făceau pentru că asta era marfa ce se căuta în ziua aceea.

Foc de paie. Peste o săptămână, toate intraseră în linia normală: Eminescu murise, politica trăia.

Dar, cu toată linişt ea gazetelor, lumea n-a putut uita uşor evenimentul groaznic: poetul care trăise în mijlocul nostru şi se stinsese în mijlocul mizeriei, după ce făcuse mai mult pentru ţară decât toţi miniştrii sinceri, decât toţi blânzii prefecţi, decât toţi casierii cinstiţi — iertaţi-mi paradoxele!

Şi lumea a început să se intereseze de literatură şi de literaţi. Fără îndoială, zgomotul făcut în jurul lui Eminescu a contribuit mult la mergerea înainte a literaturii.

Dar... dacă lumea, din iniţiativa ei, începe a simţi nevoia de citit, ce face guvernul pentru dezvoltarea gustului acesta?

N-am de gând să fac politică, dar aş fi foarte curios să aflu prin ce se manifestă stăpânirea noastră că pricepe însemnătatea literaturii câtuşi de puţin?

Din câte ştiu eu, înaltul guvern face şi cu lucrurile superioare tot ce face cu politica. Dacă se găseşte o reptilă literară care să facă frumos, dacă se găseşte vreun literat gata să fabrice osanale celor ce conduc statul, apoi oricât de anoste şi de sălcii ar fi producţiile acestora, guvernul se transformă într-un generos Mecena — cu banii contribuabililor.

De aceea, toţi puii de pripas în domeniul literelor capătă subvenţii, diurne, misiuni, hatâruri şi cinste, aşa că, în loc să se încurajeze scrierile, se încurajează scriitorii — cei proşti, bineînţeles!

Priviţi: cine conduce muzeele, bibliotecile, teatrul? Cine e trimis să studieze organizarea şcolilor străine? Cui se încredinţează toate misiunile culturale?

Guvernul înţelege că a încuraja mişcarea culturală a ţării însemnează a da diurne şi subvenţii autorilor — întocmai ca în politică! Şi atunci, cine-şi încovoaie mai bine şira spinării este sigur de izbândă.

Şi în loc să taie, de pildă, taxele pe hârtia de tipar, în loc să reducă taxele de timbre poştale pe imprimate, în loc să voteze

credite pentru biblioteci la dispoziţia tuturora, ne pomenim cu câţiva avortoni literari, subvenţionaţi... şi asta se cheamă a încuraja artele, literele, ştiinţa!

E drept că guvernul, reprezintând numai elita socială, el nu poate simţi nevoia unei literaturi naţionale. Ştie oare elita asta, care a rămas la Georges Ohnet ori la Alphonse Karr, că există o literatură românească?

Pun rămăşag că nici unul din miniştri n-a citit măcar pe Eminescu.

AMINTIRI LITERARE GENIALUL PĂTRAŞCU

Amintirea pe care o dau aci e foarte de curând, ea n-a împlinit nici un an, aşa că mi-e cu putinţă să o transcriu cât se poate de adevărat.

Eram într-o seară adunaţi la Caragiale: dnii Barbu Delavrancea, Vlahuţă, doctorul Urechiă, Artur Stavri şi... mai era şi d. Pătraşcu.

Caragiale, rău ca-ntotdeauna, uitase că e boierul de gazdă şi se apucase să execute sumar pe invitatul său.

În tot timpul mesei a domnit veselia cea mai zgomotoasă. Numai d. Pătraşcu, *melancolic et pour cause*[77], spunea mereu pe glasul cel mai jalnic:

— Bine, Caragiale, tu uiţi că eşti amfitrionul... De aia m-ai invitat la tine?

însă grecul nu se lăsa, el tăia în carne vie.

După masă, alt canon. D. Delavrancea a adus vorba despre articolul pe care eternul domn Pătraşcu îl publicase în Constituţionalul cu prilejul sosirii prinţesei Maria în ţara noastră. Articolul era, cu adevărat, o comedie întreagă. Era vorba în el de nişte suliţi vrăşmaşe tocite de piepturile noastre, de nişte dinasticis-muri lirice şi oribile, şi mai ales de vestitele... poene misterioase.

D. Pătraşcu îşi avea articolul în buzunar... din întâmplare. Îl scoase, şi discuţia începu furtunoasă, zeflemistă, canonoasă, nimicitoare. Caragiale şi Delavrancea strânseseră rău cu uşa pe autorul poenelor. Numai d. Vlahuţă, diplomat ca întotdeauna,

[77] Şi pe bună dreptate (fr.).

dădea mai mult fitiluri, fără să atace... taurul de coarne. Şi bietul taur guvernamental scosese limba de un cot.

Peste un ceas, articolul era distrus, credeam că autorul va intra în pământ.

Dar Caragiale veghea, el nu se mulțumea cu puțin. Şi deodată interpelă pe d. Pătraşcu:

— Bine, mă, ce ştii tu să faci? Tu zici că ai talent? în ce?

— Da, da, să ştii tu... am...

— Tu, mă?! Nu ştii nimic î Ai fost diplomat la ambasada din Paris şi nu ştii două buchi de franțuzească!

— Eu, mă?

— Tu, mă, tu!

— Eu ştiu mai bine ca tine!

— Tu, mă?

— Eu!

Curajul ăsta scoase pe Caragiale din toate răbdările. El propuse un concurs pe loc, stante pede, intre dânsul şi d. Pătraşcu.

Propunerea fu primită, şi una din doamnele de față le dictă o frază în româneşte. O frază scurtă, de vreo patru-cinci rânduri. Pe cât mi-aduc aminte, se sfârşea cam aşa: „Oricât ne-ar plăcea de mult surorile noastre”... „Preferăm pe ale altora”, am complectat eu.

În vreo zece minute, Caragiale a tradus-o în franțuzeşte; dlui Pătraşcu i-a trebuit s-o prescrie de vreo cinci ori în jumătate de ceas.

Când se desfăcură tezele, a lui Caragiale n-avea nici o greşeală. A dlui Pătraşcu era oribilă, îngrozitoare şi miraculoasă. Cinstit vorbind, un băiat din clasa a doua de gimnaziu ar fi tradus-o mai bine. Avea greşeli elementare de ortografie, de limbă, de gramatică, de tot ce voiți.

Atunci a fost momentul decisiv. Vlahuță, doctorul, Delavrancea, toți şi-au dat drumul inimii. Caragiale era măreț.

— Tu, mă?! Tu îndrăzneai să-mi vorbeşti mie?! Tu ştii ceva?

Eşti un... (aici urmează o înşirare de animale domestice).

* * *

Autorul acestor rânduri nu bea decât ceai. În seara aceea băusem vreo cinci pahare. Acuma, fie din cauza ceaiului, fie dintr-o simțire sinceră şi nefabricată, ştiu că m-a apucat o milă

adâncă de bietul om, pe care literații noştri îl sfâşiau aşa de cumplit, pe când el, învinsul, se făcuse galben şi de-abia îngâna:

— Bine, Caragiale, uiți că eşti amfitrionul...

Nu mai puteam rezista torturii. Am ieşit în sală şi — o spun cu toată ruşinea — am plâns cum am plâns în timpul războiului — copil! — când am auzit că a murit primul soldat.

Caragiale, care m-a surprins în delictul ăsta de lirism, şi-a bătut joc de mine şi mi-a spus cam următoarele:

— Cum să cunoaşte că eşti tânăr! Eşti mai liric ca o domnişoară... Mă, cu indivizi de ăştia nu trebuie să fii milos. L-ai văzut tu pe ăsta? (D. Pătraşcu plecase.) E un triumfător. Azi îi dai la cap, şi mâine ți se cocoțează în cap. Din pricina microbilo r ăstora cu poene misterioase băieții de talent nu se pot ridica.

* * *

V-am spus că lucrul nu s-a petrecut de mult. Ei bine, azi mi-aduc aminte de vorbele lui Caragiale şi văd că a avut dreptate. Inima nu trebuie să vorbească în fața ăstor triumfători care se ridică întocmai ca reptilele, acățându-se. În lupta pentru trai adeseaori trebuie să calci peste cadavre, şi — dacă e nevoie — calcă fără căință!

Închipuiți-vă că guvernul a înființat o şcoală de finanțe. Şi pe când Caragiale e silit să deschidă berărie cu Mihalcea, pe când Vlahuță e plătit cu două sute de lei pe lună ca scriitor la Ministerul Domeniilor, pe când atâția alții, plini de talent şi de pricepere, îşi sting viața în mizerie, cel dintâi om pe care guvernul s-a gândit să-l numească profesor — de limba franceză! — e... d. N. Pătraşcu!.

Aş face aici o imprecație ca în Macbeth. Dar astâmpără-te, revoltă a sufletului! Țară de spanac şi de reptile! Panait Macri la teatru, Neculai Pătraşcu în profesorat! Idioția acestui neam se ridică să întunece toate talentele, precum broaştele tulbură apa bălților ca să nu se vadă oglindindu-se în ca zborul măreț al vulturilor de sus!

[I. L. CARAGIALE]

Astă-seară se face înmormântarea lui I. L. Caragiale. Marele nostru dramaturg, omul căruia îi datorăm Noaptea furtunoasă, Scrisoarea pierdută şi atâtea alte opere ce vor însemna în literatura astei țări o epocă mare, se îngroapă în astă-seară — poate pentru veci!

El, care a plâns pentru marele Eminescu, atunci când neîndurata Nirvana şi-a deschis brațele ca să primească pe neuitatul maestru, nu va avea parte nici de această ultimă consolare, după care au aspirat şi aspiră atâția!

Gonit o viață întreagă de nenorocire, urmărit de piaza-rea ce de la naştere nu l-a părăsit niciodată, Caragiale nu poate avea în lumea asta — în țara asta! — nici măcar un mormânt ca lumea, aşa cum cel din urmă proletar poate să aibă.

Nu! În țintirimul trist în care artistul va fi închis astă-seară nu va creşte nici plângătoarea salcie — mângâierea mormintelor — nici vântul nu va veni să cânte cu glasu-i sfâşietor de trist eternul poem al eternității, nici o mână amică nu va sădi o roză — nici un plâns, nici un oftat, nici o jale!

...Astă-seară se deschide în strada Gabroveni berăria „Mihalcea & Caragiale"!

* * *

Ce dureroase sunt reflecțiile ce ne vin în minte!

Se căpătuiesc în țara asta sumedenie de stâlpi ai ignoranței, o droaie întreagă de certați cu gramatica şi divorțaț i de talent. Toate nulitățile aduse ca un potop de țânțari de prin bălțile mucegăite, unde se bălăcesc târâtoarele, şi-au găsit un colț de adăpost în milostenia blajinului buget. Caragiale, însă, n-a putut trăi în atmosfera asta de slugi şi de slugarnici.

Răscoliți bugetele, cercetați operele de încurajare literară pe care le săvârşeşte guvernul, şi veți afla tot soiul de sinecure şi de avantaje oferite scapeților intelectuali.

Atâta este adevărat că niciodată contemporanii nu-ți pot ierta crima de a te fi înălțat prin gândire deasupra nivelului lor. Iar când aceşti contemporani sunt stăpânitori, atunci toată mediocritatea asta cocoțată în vârful piramidei n-are decât un dor, acela de a nu te lăsa să pluteşti pe deasupra căpățânei ei îngâmfate de propria-i înălțime.

Poate că aci stă explicarea întregii vieți de mizerii pe care Caragiale a îndurat-o toată vremea; aci e explicarea pentru ce în astă-seară găgăuții îşi vor putea plăti luxul de a bea în berăria unde Caragiale e tovarăşul consilierului comunal Mihalcea, antreprenorul de berării şi de alegeri.

O! Mutrele de acolo! Parc-am să văd consilierii comunali, burtoşi ca poloboacele lui Luther, expunându-şi rudimentul lor de cap privirilor altor gogoburți, lăfăindu-se ca «încurajatori ai

berăriei artistice”, privind de aproape pe Caragiale şi spunându-i cu aerul ăla de ban protector, pe care am mai multă ciudă decât pe orice în lume:

— Mă, vere Caragiale, cum făcuşi comediile alea? Ştii ce? Să-mi faci şi mie una pentru dumneei, că grozav e de mucalită la piesele altuia!

Şi după ce halbele vor fi golite, cinstitul cap-de-gâscă îşi va putea permite chiar să strige:

— Mă, eu sunt negustor vechi! Pă mine să nu mă iei peste briceag, că te zmeiesc!

Şorţuri verzi, transformate în Wertheim cu maşină, mi-e silă şi mi-e groază de voi!

* * *

Dar, dacă laşi deoparte prietenia personală pentru Caragiale şi admiraţia ce-ţi inspiră autorul lui Conul Leonida, ce dureros te impresionează faptul acesta al scoborârii lui Orfeu la tejgheaua unde Mihalcea e marele impresario şi unde bacantele Consiliului comunal îl vor sfâşia mai uşor decât bacantele Infernului.

Neîndoielnic, Caragiale e un persecutat al norocului şi al celor ce conduc norocul nostru în frumoasa societate pe care ne-o cântă ghiftuiţi din drâmbă.

Dar... de-ar fi avut credinţă cât un grăunte de muştar, ar fi zis muntelui: mută-te — şi s-ar fi mutat.

Ce departe suntem de la artiştii de felul lui Caragiale şi până la adevăraţii amorezaţi de artă, care pot să moară, dar nu încetează de a fi ei.

Artiştii burghezi, aceia care nu scriu decât pentru dânşii, care nu trăiesc decât din succese, din satisfacerea eului lor egoist şi plin de pofte, nu pot sfârşi decât astfel.

Vine la vreme exemplul acesta, pe care, vai! ni-l dă Caragiale, pentru ca să lumineze încă o dată ce e arta pentru artă.

E clară situaţia: sau vă veţi pleca fruntea cu umilinţă în faţa potentaţilor, şi veţi căpăta, în schimb, satisfacerile burghezeşti de care v-a molipsit burghezismul, sau, dacă umilinţele astea vă ruşinează, atunci:

— Cât dai, nene Mihalcea?

Dar este o altă soluţie, mare şi frumoasă: Călăuziţi-vă în artă de dorul de a fi folositori mulţimii obijduite; socotiţi arta voastră ca un mijloc de a aduce lumină în ungherele întunecate

unde stau acei ce tremură şi plâng; încălziţi-vă sufletul de focul sfânt al dragostei de umiliţi, şi veţi avea o mângâiere supremă: aceea de a fi smuls din ghearele întunericului — şi din ghearele mizeriei — un popor întreg de nefericiţi.

Mângâierea asta, vedeţi, vă va răzbuna de toate umilinţele, de toate mizeriile, de toate rănile ce v-au însângerat inima.

Şi sufletul îndurerat!...

ARTĂ PENTRU ARTĂ

Doamnelor şi domnilor,

Înainte de a dezvolta subiectul conferinţei mele Arta pentru artă, daţi-mi voie să fac o introducere mică. Ea va părea nefolositoare, poate, pentru dumneavoastră, dar e de multă însemnătate pentru mine.

Voi avea nevoie pentru aceasta să fac puţină etimologie grecească, lucru puţin atrăgător, cum vedeţi.

Sunt mulţi care vin la Ateneu de atâţia ani, fie la concerte, fie la conferinţe, dar care nu s-au întrebat niciodată de ce acestei clădiri îi zice Ateneu, şi nu altfel.

Zeiţa înţelepciunii şi a artelor frumoase, Minerva, se chema la greci Atheni. Din cauza aceasta, grecii au numit Athenaion instituţiile culturale destinate acestor arte. Romanii, poate tot din cauza asta, au numit Athenaeum aceleaşi temple de cultură, în ele se predau diferite studii şi mai ales arta oratorică.

Aceea ce a făcut întotdeauna caracteristica acestor instituţii este faptul că ele erau neoficiale. Clădite mai înainte de împăraţi, ele se fac în urmă din iniţiativa obştii. În Belgia, ateneuri se numesc astăzi liceele libere.

La noi, Ateneul este datorat subscripţiei binevoitoare a tuturora. Căci, dacă învăţământul oficial are atâtea aşezăminte, lumea a găsit că e nevoie să aibă şi o tribună liberă, de unde să se expună vederi culturale emancipate de sigiliul oficialităţii.

De ce am făcut introducţia aceasta?

Pentru ca să nu surprindă pe nimeni când va auzi, în astă-seară, păreri care contrazic tot ce se învaţă în şcoli, în şcolile oficiale...

Şi acestea zise, trec la subiectul meu.

* * *

O adâncă bucurie sufletească trebuie să simțim cu toții când vedem progresele ce săvârşeşte arta la noi. Redusă mai înainte vreme la discuții de cenaclu şi de reviste necitite, ea părea apanajul câtorva privilegiați, diletanți ai artei. Diletanții aceştia, artişti şi critici reciproci, socoteau arta un privilegiu al lor.

Dar iată că deodată arta scapă de sub tutela de clasă, se emancipează şi vine, treptat-treptat, să se popularizeze la toți. Revistele se înmulțesc, ziarele sunt nevoite sa se ocupe şi ele de arta, toată lumea se pasionează, e ca un curent nou şi puternic, care cere dreptul la viață, care se întinde peste tot.

Din curentul acesta face parte şi conferința de astă-seară.

Dar, o dată cu lățirea curentului, se nasc şi discuțiile infinite asupra chestiunii de a se şti ce este arta şi cum trebuie ea să fie.

Cea mai însemnată dintre discuțiunile acestea este cea privitoare la artă pentru artă, in opoziție cu arta tendențioasă.

Astăzi discuțiunea aceasta e la ordinea zilei pretutindeni. În Franța, telegramele ce ne vin chiar astăzi ne spun că studenții au făcut manifestații ostile dlui Brunetiere şi au strigat: „Trăiască Emile Zola!” D. Bruneteire este un mare vrăşmaş al artei pentru artă; dar d-sa este, în acelaşi timp, criticul de la *Revue des deux mondes*[78], un critic reacționar, şi care, dacă nu admite arta pentru artă, nu o admite nu din punctul nostru de vedere, ci pentru că ar dori ca arta să slujească ideilor reacționare.

Ce dovedeşte aceasta? Aceasta dovedeşte că se-nşală aceia care se tem să fie partizani ai artei tendențioase, socotind că aceasta este o chestiune socială. Deloc. Ea e o chestiune pur estetică — dovadă că poate fi îmbrățişată şi de reacționari ca d. Brunetiere.

În adevăr, ce este artă pentru artă?

Unul din apărătorii ei cei mai înfocați, Theophile Gautier, o defineşte astfel: „Arta pentru artă este pentru adepți o muncă scutită de orice altă preocupare decât a frumosului în sine”.

Iar Littre o defineşte astfel: „Deviza arta pentru artă este expresiunea desperată a acelora care nu aud ecoul răspunzându-le”.

Mai pe româneşte, aceasta însemnează: arta pentru artă este acea lucrare în care artistul, dezbrăcându-se de toate pasiunile şi emoțiunile lui de om şi de cetățean, ridicându-se în afară şi mai presus de tot ce ne agită pe noi, şi chiar pe dânsul,

[78] Revista celor două lumi (fr.).

părăsindu-şi, cu alte cuvinte, o parte din propria lui individualitate, se aruncă, în momentul creațiunii artistice, în... regiunea ficțiunilor impersonale. El face o operă din care nu se vede nici propria lui personalitate, nici înrâurirea mediului înconjurător asupră-i, nici senzațiile şi ideile ce-l stăpânesc; el face o operă... frumoasă în sine, şi atâta tot.

După noi, aşa pusă discuțiunea, chestiunea artei pentru artă se reduce la o chestiune de psihofiziologie.

Şi ne întrebăm: Este, oare, posibil să fi existat vreodată un asemenea artist, un asemenea om?

Dar ce este artistul? După esteticianii metafizici, arta fiind o inspirațiune transcendentală, artistul este un inspirat, o ființă extraumană şi supraumană, care trăieşte în alte lumi, în lumi eterice, vaporoase. El n-are nimic cu pământul pe care trăim noi, unde sunt lupte, pasiuni, zbuciumări şi aspirații. Aşa fiind, artistul nu are în vedere decât frumosul ideal, metafizic, transcendental, frumosul trăitor în mintea lui, pe care-l vede în ceasuri de sfântă inspirație şi care scapă vederilor muritorilor de rând.

Dacă nu cu vorbele astea, dar desigur cu fondul acesta discută metafizicul.

Noi, însă, care nu admitem dubla personalitate; noi, care ştim că artistul nu se poate lăsa deoparte pe dânsul nici atunci când concepe, nici atunci când creează; noi, care ştim că în fiecare operă tresare tocmai propria natură a artistului; noi, care ştim că suntem cu toții rezultatele mediului în care trăim, susținem că, în orice operă de artă, natura morală şi intelectuală a creatorului ei se arată la lumină. Mai mult, artiştii fiind naturile alese ale omenirii, ei sunt mai capabili de a primi impresiile, de a se emoționa, de a suferi, şi, în acelaşi timp, lucrările lor vor reflecta tocmai adâncimea acestor impresii, emoțiuni şi suferințe. În toate operele noastre, acela care trăieşte mai întâi suntem noi.

Mergând la absurd, s-ar putea zice chiar: ce însemnează artă fără tendințe şi în acelaşi timp cu tendința de a face o operă frumoasă? Oare frumosul nu este el însuşi o tendință?

Şi aici ne lămurim. Nu-i vorba de a nu avea tendințe, ci numai de a nu avea tendințe sociale.

Perfect, în cazul acesta, trebuie să lămurim bine aceea ce credem noi. Niciodată n-ar putea susține cineva că tendințele sociale pot încăpea în orice operă. Nu. Aşa, poezia lirică este prin natura ei o operă intimă, individuală, personală; în ea se va

descrie un sentiment individual, o mişcare de suflet în care ideile şi tendinţele sociale nu vor avea ce căuta. Natura artistului, ideile şi sentimentele lui vor tresări şi aci, desigur, dar inconştient, numai atâta întrucât artistul nu-şi poate şterge personalitatea lui în nici un fel de operă. Cântându-şi iubita, un artist o va cânta fie din punctul de vedere al frumuseţii, fie din al inteligenţei, fie din al ideilor comune amândorura — după cum artistul va fi un adorator al femeii-frumuseţe, al femeii-om ori al femeii-cetăţean. Dar, în nici un caz, lirismul nu se poate contopi cu un cântec social.

Există însă o altă artă, în care neapărat tendinţele sociale trebuie să apară: îndată ce opera de artă atinge viaţa socială, ea trebuie să aibă şi tendinţe sociale.

Din punctul acesta de vedere, arta pură, arta făcută pentru frumosul în sine, nici nu există, nici n-a existat. Nu cunoaştem exemplu în toată literatura în care, descriindu-se viaţa socială, autorul să nu fi avut şi o tendinţă socială. Ce este toată literatura în care se face apologia — romantică desigur, dar e tot apologie — a claselor stăpânitoare? Ce sunt regii buni şi înţelepţi pe care îi găsim descrişi? Ce sunt conţii şi marchizele, inteligenţi şi simpatici? Conştient sau nu, din toate aceste lucrări reiese o tendinţă socială.

Şi faptul e foarte natural. Trăind în mediul conţilor şi al marchizelor, făcând parte din clasa lor, simpatizând pentru dânşii şi scriind pentru dânşii, neavând dragoste pentru altă clasă şi neavând alte aspiraţii, artistul a trebuit să lase în oper a lui să se întrevadă iubirea ori admiraţia pentru clasa conţilor şi a marchizelor.

De altfel, în privinţa asta, exemplele se pot lua de pretutindeni. Din cântecele oricărui artist reies ideile şi tendinţele lui sociale îndată ce el descrie viaţa socială. Poezia populară, opera marelui artist anonim care se numeşte poporul muncitor, ne arată, mai bine decât orice alt fel de artă, că artistul nu se poate dezbrăca de ideile lui sociale. Când poporul ne vorbeşte de iubire, el face lirism, de un alt gen decât al poeţilor noştri, dar tot lirism e.

Când însă se atinge de viaţa socială, atunci îndată el ne zugrăveşte aşa cum înţelege el nevoile, necazurile, năzuinţele ce-l agită.

Deschid cea mai modestă colecţie de poezii populare, aceea a lui Vasile Alecsandri, şi ascultaţi:

Frunză verde baraboi, Mă-ntâlnii cu un ciocoi:
— Bună cale, măi rumâne!
— Mulțămim, ciocoi de câine!
— Măi mojice, tu eşti beat!
— Latră, ciocoi gulerat,
Că eu azi nici n-am mâncat.
— Măi mojice, mojic rău, Las' că mi te-oi drege eu Când o veni biru greu.
— Alelei, pui de ciocoi! De te-aş prinde la zăvoi, Să-ți dau măciuci, să te moi, De piele să te despoi,
Ca să-mbrac cu pielea ta Pistoalele şi flinta; Vântul să nu le pălească, Ploi să nu le ruginească, Ochiul să nu le zărească!
Sau alta:

....

Dar-ar bunu Dumnezeu Să umble şi plugu meu! Din baltag să-mi fac eu plug, Pistoalele să le-njug, Ca să brăzduiesc ales Unde-o fi crângu mai des; Să trag brazda dracului La uşa bogatului!

Sunt nevoit să fac o paranteză. Recitate de altul, versurile astea n-ar avea decât însemnătatea unei citații; spuse de mine, ele se pot interpreta într-un sens pe care nu l-aş dori. De aceea trebuie să spun că sunt departe de a împărtăşi vederile exprimate în ele; căci, după noi, muncitorii trebuie să meargă pe alte căi spre a-şi cuceri *drepturile*[79].

Dar am citat versurile acestea numai ca să se vadă că țăranul n-a făcut niciodată artă pentru artă. Nenorocit, umilit, asuprit, el a făcut cântece din propria-i durere şi a căutat cu ele să-şi răcorească sufletul amărât, ori să se îmbărbăteze la luptă. A suferit mai mult din pricina ciocoilor şi a miliției? Aceste două nenorociri şi le-a spus şi-n versuri.

Ar trebui să cugete la aceasta toți câți ne vorbesc de farmecul poeziei populare şi fac în acelaşi timp apologia artei pentru artă.

De altfel, mulți din apărătorii teoriei cu arta pură sunt inconştienți. Când scriu, ei singuri fac artă tendențioasă, fără să ştie.

Şi nu doar că acesta ar fi un merit al direcțiunii noi. De când e lumea — în tot cazul, de când o ştim — au existat asupriți şi

[79] Anton Bacalbaşa, ca şi alţi conducători ai mişcării socialiste din vremea aceea, era adeptul cuceririi drepturilor nu pe calea luptei revoluţionare, ci pe o cale paşnică, „legală".

asupritori. Era firesc, dar, ca plânsul acestei omeniri suferitoare să se simtă şi în operele de artă. Cântecul de fericire al omenirii nu s-a scris încă pentru că omenirea n-a fost încă fericită.

Este însă o altă parte a chestiunii care trebuie atinsă, pentru că printre susţinătorii artei pentru artă există şi un element conştient de ceea ce face.

Am zis că arta trebuie neapărat să aibă tendinţe îndată ce atinge viaţa socială.

Ei bine, lupta împotriva tendinţelor în artă nu se arată decât atunci când apar tendinţe mai înaintate decât ale stăpânitorilor.

Vroiţi un exemplu?

Burghezimea a început cu arta tendenţioasă. Voltaire, Rousseau, Diderot, produse ale ideilor mari care cutremurau lumea în cursul secolului trecut, au făcut arta cea mai tendenţioasă posibil. Ei au ajutat cu operele lor la izbucnirea şi triumful marii revoluţii, pentru că operele lor reflectau aspiraţiile burghezimii în luptă cu nobilimea. Atunci grozav convenea burghezimii arta tendenţioasă, arta ca factor revoluţionar. Voltaire, Rousseau, Diderot au fost sărbătoriţi de burghezime aşa cum poate puţini oameni au fost.

Azi însă, când burghezimea a triumfat, când şi-a atins aspiraţiile de clasă, ea se revoltă dac-aude de arta tendenţioasă! De ce? Nu din cauza principiului în sine, ci pentru că arta tendenţioasă începe să fie întrebuinţată de o altă clasă, pe care burghezimea o asupreşte, de clasa muncitoare... Negreşit, lucrul acesta nu poate conveni celor ce au triumfat. Burghezii sunt prea puţin metafizici acum ca să apere un principiu ce le face rău numai pe motivul că odinioară au fost partizanii acestui principiu.

Se întâmplă cu arta aceea ce se întâmplă cu grevele. A fost o vreme când burghezimea răguşea declamând: „Libertate! Egalitate! Fraternitate!” Pe atunci vorbele astea aveau ceva magic, ele erau sfinte pentru burghezi, care le luaseră ca deviză. Nu triumfaseră în lupta lor de clasă. Dar de când au triumfat şi-au schimbat vocabularul, înlocuindu-l cu „libera concurenţă, libertatea... exploatării, *laissez faire*[80]„. Erau bune revoltele burgheziei împotriva nobilimii; dar muncitorilor nu li-i iertată nici greva, de vreme ce acum greva este dăunătoare burgheziei!

---

[80] Lasă-i să facă (fr.).

Acesta este adevărul. Criticii burghezi — vorbesc de cei conştienți de nevoile clasei lor — nu se revoltă împotriva tendințelor, ci împotriva unor anume tendințe. Dacă-i auzim strigând: „Artă pură, artă pentru artă, transcendentală, impersonală... impermeabilă”, pricina este că cele mai multe tendințe ce se arată acum în artă sunt tendințe antiburgheze.

Altfel, chiar azi le convin unele tendințe şi le încurajează. Câte opere de morală burgheză, câte opere pline de apologia stăpânitorilor şi a burghezismului nu sunt încurajate, lăudate şi premiate de oficialii burghezimii! În prima linie nu uitați istoria oficială, care este cea mai tendențioasă operă posibil!

* * *

Aşa pusă chestiunea, ea se simplifică. Nu mai este vorba să ştim dacă arta trebuie sau nu să aibă tendințe, ci numai ce anume tendințe trebuie să aibă.

În privința aceasta, ar fi ridicul să dăm legi sau rețete literare. Nu-i vorba nici de una, nici de alta. De aci încolo nu se pot emite decât simple păreri.

Regula generală însă, principiul artei însăşi, iată-l:

Din momentul ce artistul nu dă în opera lui decât propria lui personalitate, care la rândul ei este oglinda mai ales a mediului ce-l înconjoară, dacă voieşte ca opera lui să nu fie falsă, şi, deci, neartistică, trebuie să lucreze conform ideilor şi simțirilor lui. Voind să susțină o anume temă, pe care n-o simte ori în care nu crede, el va face operă searbădă. Şi atunci nu numai că procedeul va fi fals, dar nu va putea produce o operă de valoare, o operă artistică.

Cea dintâi condițiune a unei creațiuni artistice este ca ea să fie văzută clar, să fie adânc simțită de creatorul ei.

Pe de altă parte, menirea artei trebuie să fie şi aceea de a face să pătrundă în sufletele altora impresiile pe care le-a simțit artistul.

Aci chestiunea e limpede: frumosul în sine, de sine stătător, mai presus de ideile şi de idealurile noastre, nu există. Fără s ă vroim, judecata noastră despre alții, ca şi despre lucrările lor de artă, atârnă de educația noastră morală şi intelectuală mai dinainte făcută.

Aceea ce poate pasiona pe un proletar, cum ar fi, de pildă, zugrăvirea nenorocitei lui stări, va lăsa rece pe un burghez, care

nu va vedea în aceasta decât o lucrare absolut în contradicţie cu tot modul lui de a gândi şi de a trăi.

Şi-n cazul acesta trebuie să ştim cui ne adresăm. O altă întrebare însă se iveşte: poate, oare, artistul, om ca toţi oamenii, cu aceeaşi organizaţie nervoasă ca noi toţi, să rămână rece la tot ce se petrece-n juru-i? Când vede sumedenia de nedreptăţi care apasă asupra unora, poate el să nu ajute, cu aceea ce poate, la stingerea acestor nedreptăţi?

Tocmai aci se arată imposibilitatea artei pentru artă. Şi istoria dezvoltării artistice este martoră ca să ne spună că toţi artiştii mari, toate naturile alese au fost, în acelaşi timp, oameni care nu numai că au înţeles ideile mari ce frământau epoca lor, dar s-au pus în curent cu ele şi le-au ajutat.

Aceasta a făcut chiar puterea operelor lor. Căci, pentru ca o lucrare de artă să ne impresioneze adânc, una din condiţi-unile principale este şi aceea ca ea să ne reprezinte un adevăr. Ce aţi zice despre un artist care, trăind în mijlocul unei societăţi corupte, s-ar apuca să ne zugrăvească societatea aceea ca un ideal de societate, plină de castitate, plină de sentimente generoase?

Fără-ndoială, lucrarea lui fiind întemeiată pe o minciună, ne-ar impresiona într-un mod neplăcut şi ar pieri.

Acelaşi lucru cu un artist care, trăind într-o vreme de exploatare nemiloasă a omului de către om, ne-ar zugrăvi armonia îngerească a claselor sociale.

Mai mult, societatea actuală este aşa de frământată de luptele dintre clase, aşa de preocupată de mizerii şi de asupriri, încât orice operă de artă care ar avea un raport cu viaţa socială şi ar trece peste luptele acestea este menită să dispară, să ne lase reci; pe când artistul care înţelege vălmăşagul acestu i război şi care intră în el, aducând în producţiile lui nota adevărată şi plină de sentimente largi, altruiste, este artistul iubit.

Să lămurim printr-un exemplu deosebirile dintre un artist „pentru artă” şi unul tendenţios.

Iată doi artişti. Amândoi merg la ţară. Şi unul şi altul văd o casă ţărănească în mijlocul unei câmpii, şi unul şi altul o descriu. Presupunem, fireşte, că amândoi ar avea acelaşi talent, numai concepţiile le-ar fi diferite.

Ascultaţi cum arta pentru artă va descrie bordeiul ţăranului:

„Am fost ieri la ţară... în mijlocul câmpiei, o căsuţă ţărănească părea locuinţa unui poet retras de zgomotul lumii.

Ce linişte binefăcătoare respiră acel palat rustic! Desigur, înăuntru locuitorii trebuie să fie fericiţi. Viaţa lor senină, ca cerul albastru care-i scaldă într-o atmosferă de pace, este mai fericită decât viaţa regilor... Desigur, painjenii, aceşti oaspeţi ai singurătăţii, îşi torc reţelele lor fine ca nişte gânduri de artist.

Se aude o gârlă povestind de liniştea şi fericirea vieţii pastorale... Acolo aş vrea să stau un secol, căci numai acolo viaţa trece lină, ca râul ce şopteşte, ca nourii tăcuţi, ca luna de pe cer"...

La rândul lui, artistul pătruns de mizeria ţăranului va descrie aceeaşi casă în alt chip:

„Am fost ieri la ţară... în mijlocul câmpiei bogate o căsuţă ţărănească părea, umilită şi aproape în ruină, o vizunie de fiară. Mi-am adus aminte de Tantal, cufundat până în gât în bucate şi blestemat să nu se atingă de ele.

Am intrat. Şi am simţit în mine o revoltă adâncă în mizeria acelui bordei. Am văzut feţele alea bolnave, zdrobite de muncă şi de pelagră, şi am înţeles ce crudă ironie sunt toate operele care ne cântă de liniştea şl fericirea vieţii pastorale... în fiecare colţ rânjea figura amarnicei mizerii...

De afară se auzea gârla, povestind durerea şi amarul ţăranului robit de veacuri.

Şi am plecat cu sufletul îndurerat... Pentru voi, nenorocite victime ale muncii, toată frumuseţea firii nu-i făcută decât ca să vă zugrăvească mai negru viaţa de necazuri!"

Şi acum, închipuiţi-vă că amândoi artiştii ar merge să citească ţăranilor bucăţile lor. Care va fi impresia ce va lăsa unul şi care aceea pe care o va lăsa cellalt?

Vedeţi, pe când artistul cu arta pentru artă nici nu se coboară înlăuntrul mizeriei din colibă — căci arta pură e mai presus de nevoile noastre — cellalt merge să-şi caute inspiraţia tocmai în fundul bordeiului, acolo unde sufăr şi plâng nenorociţii.

Pe când artistul transcendental se impresionează de painjeni şi nu cugetă la fiinţele omeneşti, artistul tendenţios vede mai lesne durerea acelor iloţi sfâşiaţi de un trai amar, de o nedreaptă orânduire!

Spuneţi acum, care din aceste opere merită mai mult să trăiască? Spuneţi, care ne va impresiona mai adânc? Care va vieţui mai mult?

Răspunsul l-au dat aplauzele dv.

S-ar părea că e cu neputinţă ca un artist sa rămână aşa de nepăsător la tot ce se petrece-n juru-i, să nu se pasioneze de luptele dintre clase. Cu toate acestea, v-aş putea da un fapt foarte caracteristic.

După mulţi literaţi, Theophile Gautier a fost unul din cei mai mari poeţi ai Franţei; sunt unii care îl socotesc chiar mai mare decât Musset şi decât Victor Hugo. Neîndoielnic, el a fost un mare maestru al formei, un mare artist, şi nu pe nedrept Baudelaire îl numea „l'impeccable magicien es-lettres fran-ţaises". Ei bine, Theophile Gautier n-a pasionat niciodată decât un cerc restrâns, un cenaclu. Astăzi, câţiva ani de la moartea lui, el este citat mai mult ca o curiozitate literară, ca un exemplu până unde poate ajunge perfecţiunea formei.

Ce a făcut Theophile Gautier pentru ca să merite atâta nebăgare-n seamă atât din partea contemporanilor săi, cât şi din partea posterităţii?

Marele poet a fost unul din cei mai valoroşi reprezentanţi ai artei pentru artă. Nepăsător la tot ce se petrecea împrejurul lui, el a fost tipul cel mai perfect al omului fără nici un ideal social.

La 1871, în vremea represiunii Comunei din Paris, Theophile Gautier scria Tableaux de Siege. Pe când Parisul era în flăcări,

pe când armatele versailleze se dedau la cel mai înfiorător măcel pe care îl cunoaşte istoria contemporană, pe când burghezimea setoasă de sânge îşi aigura domnia prin îngrozitoare crime de care o lume întreagă s-a cutremurat, Theophile Gautier studia Parisul din punctul de vedere al artei pentru artă. Nici sângele care roşea pavelele, nici ţipetele victimelor, nici agonia atâtor morţi sub loviturile armatei brutale, nimic nu încreţea fruntea poetului. Nepăsător, înarmat cu o seninătate de cuget uimitoare, el trecea printre cadavre ca o umbră nesimţitoare; în inima acestui artist burghez nici o suferinţă nu găsea ecou, nici un glas omenesc nu vibra. Mamele despărţite de copii, pruncii puşi în ţeapă, bătrânii ucişi — poate de copiii lor — în şanţuri, un oraş întreg transformat într-o vastă şi groaznică măcelărie de oameni, toate astea nu meritau onoarea unei lacrimi, munca unui rând scris; toate astea erau nişte teme mai puţin artistice decât aspectul unei colonade...

Vă mai miraţi de ce a pierit aşa de iute impecabilul maestru al formei? Dar în ce opera lui se adresează inimilor noastre pentru ca şi inimile noastre s-o poată păstra?

Cunosc însă o altă operă, mai puțin impecabilă, dar care a rămas tocmai pentru că vorbeşte tuturor celor asupriți. Este o bucată de muzică, nu o capodoperă, la auzul căreia se cutremură şi se înflăcărează şi azi popoarele de la o margine la alta a lumii, pentru că este ca un strigăt de raliare a umiliților. Ea trăieşte, ea va trăi cât timp vor exista apăsați, cât timp vor fi revendicări de făcut. Este Marseilleza!

Din punctul de vedere al artei pure, asemănarea nici n-ar trebui făcută. Şi totuşi, dacă lăsăm deoparte concepțiile clasice asupra artei şi prejudecățile noastre culturale în privința asta, lucrul ni se arată ca foarte natural. Căci este aşa de firesc să ne emoționeze mai mult aceea ce ne priveşte mai de aproape, aceea ce se atinge de necazurile şi de dorurile noastre, încât pe nimeni nu trebuie să mire judecata populară asupra unei opere aşa de populare!

Mai la urmă, ne uimeşte părerea aceasta a artei pentru artă. Ce poate fi această artă de sine stătătoare şi de sine trăitoare,

care nu se coboară pe pământ între noi oamenii, care trăieşte mai presus de tot ce ne agită şi ne tulbură pe noi, care nu ține în seamă cele mai vii şi cele mai sfinte aspirații ale noastre şi care totuşi ne cere s-o privim, s-o admirăm, să ne închinăm ei? Cine este acest zeu transcendental, care pluteşte deasupra noastră, pe care nimic nu-l mişcă şi căruia ni se cere să-i facem jertfă de toate sentimentele noastre?

O lume întreagă suferă, o lume întreagă plânge ori se zbate în lanțuri de robie, şi iată că ni se arată o lumină care nu ne atinge şi căreia ni se spune că trebuie să ne închinăm. Cum! Să lăsăm noi deoparte lupta asta uriaşă, idealul către care de veacuri tinde omenirea, să ştergem cu buretele istoria frumoasă a luptelor noastre şi să ne ațintim privirea către un Ideal care nu vorbeşte decât fanteziei?

Mi se pare că este aşa de utopică şi aşa de puțin normală cererea asta, încât ea nu va atrage niciodată mulți adepți. Se vor găsi, desigur, întotdeauna câțiva blazați sau câțiva utopişti care să cânte arta pentru artă; dar numărul lor va descreşte întruna, ei vor face tot mai mult gol în jurul lor, vor rămâne din ce în ce mai izolați, ne vor fermeca din ce în ce mai puțin, şi omenirea va trece înainte, călcând peste visurile lor sterpe, cu ochii către alt țel, mai frumos, mai generos, mai uman.

Iar în ziua când noi vom atinge Idealul, pentru care vom fi luptat atâta şi vom fi făcut atâtea jertfe; în ziua când acest mare

Ideal social va fi o realitate, ne vom aduce cu drag aminte nu de aceia care au urmărit frumosul impersonal şi transcendental, ci de adevărații artişti ai omenirii, de aceia care au ajutat cu arta lor la sfârşirea vechilor crezuri şi nedreptăți, la întemeierea lumii noi!

* * *

Am arătat pân-acuma că se pot împărți în două categorii aceia care susțin arta pentru artă; mai întâi, aceia care au conştiință că tendințele noi ce se manifestă în artă sunt în vremea noastră tendințe antiburgheze, şi al doilea, aceia care sunt pur şi simplu nişte victime ale răposatei estetice metafizice.

Cei dintâi — mai totdeauna critici, iar nu artişti propriu-zişi — dându-şi seama că arta poate fi un factor social foarte puternic şi că ea poate astfel înrâuri pentru transformarea societății burgheze, ne predică arta pentru artă numai ca să distragă atenția mulțimii de la lupta de clase. Aceştia sunt adevărați burghezi conştienți, cărora li se pare că au găsit un mijloc atrăgător spre a depărta pe muncitori de la idealul lor de clasă. Cu ei lupta nu se poate pune pe tărâmul estetic, pentru că ei au, ca şi noi, credința că artă pură nu există, dar caută, pur şi simplu, să ne ia din mână o armă de luptă socială.

Cei de-al doilea, victimele unei estetici dispărute, fac artă cu tendințe fără să-şi dea seama. Ei cred că sunt foarte impersonali şi foarte netendențioşi pentru că nu pun cu intenție tendințele în lucrările lor. Dar ce sunt toate romanele moderne în care se descrie viața proletarilor? Dar ce sunt toate romanele în care ni se arată corupțiunea şi degenerarea fizică şi morală a clasei de sus? Nu sunt ele cea mai puternică armă de luptă a celor asupriți? Nu sunt ele cea mai vie dovadă că arta pentru artă nu există decât în imaginația câtorva inşi, conştienți a u inconştienți de ceea ce fac? Evident că da.

* * *

Din nenorocire pentru artă, trebuie, însă, să constatăm un alt fenomen, de astă dată un fenomen întristător.

Neputând susține arta cu tendințe reacționare, pentru că nu se vor găsi mulți artişti adevărați care să se arunce pe asemenea cale, s-a inventat arta pură, arta pentru artă. Tribunele oficiale, şcolile oficiale, revistele oficiale, toate ne predică această artă de sine stătătoare.

Atunci... s-au găsit mulţi care, văzând că aceasta e teoria în vază la cei de sus, s-au repezit să o susţină. Arta pentru artă slujeşte acestora ca o scară spre a ajunge la onoruri, ca un mijloc de a se pune bine cu cei mari.

Şi ne-am pomenit deodată cu o droaie de lipsiţi de talent, artişti fără artă, care s-au făcut apostolii artei pentru artă, când toată arta lor este arta de a se urca prin agăţare.

În mijlocul lipsei de caractere în care trăim, oficialitatea încurajând tot ce convine principiilor ei, n-a fost greu să se înjghebeze o sumă de nulităţi care să devină predicatorii teoriilor iubite de clasa dominantă.

Este de ajuns să faci la minister o hârtie prin care să declari că vei combate socialismul şi tendinţele sociale în artă, ca, oricât de nul ai fi, să ţi se acorde imediat dreptul de a ţine un curs la Universitate, pentru... luminarea tinerimii şi salvarea ei de ideile subversive...

Este de ajuns apoi ca, sub pretext de artă senină şi eterică, să faci o operă insipidă, în care poenele să fie misterioase, pentru ca oficialii să-ţi acorde misterul unui Bene-merenti...

Făcut-ai, în fond, artă pentru artă? Deloc! Ba mai mult decât atâta, ai făcut numai tendinţe, fără să faci artă... însă, precum spuneam, burghezimea nu mai e metafizică; ea nu ţine la un anume principiu inviolabil; fie oricât de tendenţioasă arta, ea o încurajează dacă acele tendinţe îi convin, chiar când arta e cu desăvârşire exclusă.

Pentru pseudoartiştii aceştia — fructe nenorocite ale societăţii actuale — nimeni nu-şi va pierde vremea să facă teorii. Pentru ei s-au făcut odată nişte versuri care-i caracterizează de minune:

Când vezi crucea pe o casă, ştii că este de vândut;
Dar la oameni, însemnează că vânzarea s-a făcut!

* * *

Să ne oprim însă un moment la aceia care sunt de bună-credinţă, care cred de bună seamă că arta nu trebuie să aibă nici o altă menire pe pământ decât aceea de a fi frumoasă, precum este frumos diamantul, cu toată inutilitatea lui. Sunt între ei oameni care ar putea produce lucrări de o mare însemnătate socială, lucrări care, nu numai prin valoarea lor artistică, dar şi prin tendinţa lor socială, să fie nişte factori puternici în mersul progresiv al omenirii. Totuşi, închişi în cercul strâmt al câtorva

formule clasice, ei fac nişte opere pieritoare, a căror valoare se apreciază numai în rândurile câtorva adepți, admiratori ai frumosului în sine.

O chestiune morală se impune. Dacă aceşti artişti ar face parte din clasa celor ce stăpânesc, datoria lor de a veni să ajute pe cei ce suferă ar fi o datorie metafizică, fiind dat că li s-ar cere să lupte pentru o clasă străină lor.

Dar faptul real este că mai toți artiştii de acum sunt proletari intelectuali. Adeseori ei simt într-înşii toată revolta clasei lor, inima le este plină de compătimirea cea mai adâncă pentru semenii lor, în sufletul lor vibrează durerea clasei întregi din care fac parte. Şi dacă aceasta nu se dă pe față în operele lor de artă, cauza principală este tocmai aceea că se înfrânează pe cât pot, pentru ca să nu izbucnească. Ei se tem să nu confunde nişte idei sociale cu ideea artistică, ei se tem ca operele lor să nu fie excluse de către aceia care dau tonul în literatură, ca şi în politică, se tem, în fine, să nu fie excomunicați.

în cazul acesta, chestiunea morală de care vorbeam e următoarea:

Trebuie oare ca artistul, pentru un motiv de o ordine cu totul neartistică, să-şi stăpânească revolta care clocoteşte-ntr-însul şi să dea naştere unei opere searbăde atunci când ar putea crea lucrări care să-nsemneze enorm în marea luptă dintre oameni? Este oare moral ca un om care simte nedreptățile lumii, aşa cum lumea e organizată astăzi, să pună frâu celor mai sfinte şi celor mai generoase aspirații ale lui numai de teama de a nu fi exclus de către cei ce cârmuiesc?

Atunci care este deosebirea între un artist, căruia i se presupune o inimă mai largă şi o mai distinsă sensibilitate, şi un nenorocit oarecare, căruia nu-i e permis să cugete şi să se manifeste în voie?

Suprema laşitate în lupta pentru trai este să dezertezi din luptă. Şi dacă firilor neputincioase, bicisnice, deprinse cu înjosirea le scuzăm toate concesiile, nu putem face aceasta şi pentru artişti. Este pentru dânşii o datorie sfântă de a da drum liber simțirilor ce-i însuflețesc, de a se lăsa călăuziți de sentimentele cele mai sincere şi cele mai generoase ale inimii lor. Admirăm pe un necunoscut, admirăm pe un muncitor care-n fața mizeriilor, a asupririlor şi a celor mai grele amenințări nu-şi pleacă fruntea, şi iată de ce nu putem lăsa pe artist să cadă pradă unei ridicule temeri. Există opere mari de artă, opere care

se citează de secole şi care vor rămâne încă multă vreme, opere care au fost scrise tocmai în mijlocul celor mai crude prigoniri şi-n care artiştii au pus toată revolta lor împotriva prigonitorilor.

Pentru ce credeţi că au trăit atâta şi continuă să trăiască aceste lucrări?

Nu-i numai motivul moral, dar şi cel pur artistic. Evident că admirăm în creatorul lor pe omul care a ştiut să rămână hotărât în mijlocul greutăţilor şi al primejdiilor prin care a trecut; dar în acelaşi timp ele ne sugerează admiraţia şi prin puterea artistică de care sunt pline.

Căci, dacă este adevărat că una din cele dintâi condiţiuni a [le] unei lucrări de artă, ca să ne cucerească sufletul, este şi aceea ca artistul să o fi simţit mai întâi el, atunci desigur că nici o lucrare nu poate fi mai simţită decât aceea în care autorul a pus fâşii din propria lui viaţă, zbuciumul sufletului lui însuşi în ceasuri de restrişte; atunci desigur că autorul ne va transmite şi nouă, prin opera lui, tot ce l-a încălzit, tot ce l-a emoţionat, tot ce l-a zguduit pe el... Şi când noi înşine vom fi în situaţia lui, când adică durerea, revolta sau aspiraţiile lui vor fi durerea, revolta sau aspiraţiile noastre, natural că emoţiunea va fi mai mare, vom plânge sau vom tresări, cum a plâns ori cum a tresărit artistul!

Este dar şi un punct de vedere pur artistic, care exclude arta pentru artă, care îndeamnă pe artist să ne zugrăvească tocmai acele nenumărate şi adânci furtuni din sufletul nostru, al tuturora.

Generalizarea aceasta a pasiunilor este ceea ce face tăria unei opere de artă. Cu cât vor fi mai mulţi aceia cărora li se adresează lucrarea ta, cu cât adică vei pătrunde nu în inima unui individ, ci în a unei întregi şi numeroase clase, cu atâta opera ta va avea mai mulţi admiratori, va robi mai multe inimi.

Şi aci este tocmai secretul pentru ce poezia lirică a trăit, trăieşte de veacuri şi va trăi în veci de veci... Oricât ar fi de personală, ea are darul să mişte mii şi milioane de oameni, pentru că milioane sunt cei ce iubesc... De câte ori nu am plâns cu toţii pe nişte pagini triste, în care o inimă plângea! Şi am înţeles cu toţii patima celui nenorocit, pentru că toţi am trecut sau trecem printr-o situaţie analoagă. Mai mult decât atâta, de ce nu ne mai farmecă romantismul şi-i preferăm câteva strofe, adeseori naive, dar pline de realitate?... Pentru că romantismul e

o simplă fantezie care poate varia în *sutimi de mii*[81] de feluri, după bogăția de imaginație a fiecăruia; pe când realitatea suntem noi toți, cu mici variante, dar mai totdeauna aceeaşi... Iar lirismul ce se revarsă din naivitatea aparentă şi aşa de tristă a strofelor, în care nu sunt nici comparații cu zefirul, nici asemănări cu zeițele, e mult mai dureros pentru noi decât toate romantismurile care pot fi meşteşugite, dar niciodată patrimoniul inimilor tuturor...

Ei bine, de ce numai în poezia lirică să se vadă sinceritatea asta atât de fermecătoare? Pentru că îndată ce trecem de la analiza unui suflet la analiza mai multora, la analiza unei clase întregi, să ne schimbăm procedeul? Pentru ce două sisteme cu desăvârşire opuse unul altuia?

Faceți acelaşi lucru şi în arta socială: lăsați să se vadă în operele voastre aceea ce simțiți, fără preocupări meschine că veți fi excomunicați ori că nu vroiți să intrați într-o anume direcție.

Realitatea înainte de toate.

Şi aci este locul unei mici explicări. Se atribuie artei tendențioase ideea că ea vroieşte să dea nişte anume teze, nişte rețete literare, în conformitate cu care să se producă tot ce se produce. Ni se impută că vroim cu orice preț ca toți artiştii să descrie mizeria, coliba nenorocitului şi aşa mai departe. Este aci o mică neînțelegere. Niciodată noi n-am afirmat aceasta; niciodată noi n-am spus acelora care găsesc că societatea actuală este un ideal de organizație socială că trebuie să facă opere de artă în conformitate cu vederile noastre politico-sociale. N-am spus aceasta pentru că ar fi şi metafizic, şi antiartistic.

Artistul vede prin prisma lui personală şi redă impresiile primite prin modul lui personal de a reda. Cine ar fi acela care să ceară unui idealizator al câmpiilor să idealizeze fabricile? Sau cine ar putea cere unui om care vede în civilizația actuală un progres enorm față cu starea de lucruri din veacul ce s-a stins să ne cânte trecutul şi frumusețile lui? Aceasta ar însemna să cădem tocmai în greşeala metafizicilor, care cred că artistul se poate dezbrăca de personalitatea lui ca de ceva care nu face parte integrantă din individualitatea lui, dintr-însul... Tocmai metafizicii întrebuințează procedeul acesta. Ei spun artistului: „Tu trăieşti pe pământ, în mijlocul oamenilor, vezi luptele lor, sfâşierile dintre dânşii, asişti la spectacolul războiului dintre clase, vezi pe unii pierind de inaniție, iar pe alții de indigestie; cu

[81] În „sute de mii".

toate astea, fii nepăsător la toate durerile acestea, rămâi cu mintea într-o lume impersonală; iar dacă toate luptele acestea îţi ating sufletul, tu lasă-ţi acasă acest suflet în momentul creaţiunii artistice, fii adevărat artist, adevărat meşteşugar, fără idei şi fără pasiuni, fă artă... pentru artă, nu pentru oameni!”

Contrariu acestor sfaturi, noi zicem: scrieţi aceea ce sufletul vostru simte.

Şi tocmai aci se vede cât este de ştiinţifică şi de omenească concepţia tendenţioniştilor. Împărţind pe artişti în clase sociale, noi ştim că fiecare are, în majoritatea cazurilor, ideile şi aspiraţiile clasei din care face parte. Şi de aceea nu vom spune niciodată omului încântat de ordinea actuală de lucruri: cântă-ne puţin şi mizeria muncitorilor.

Noi ne adresăm artiştilor-proletari şi le zicem: „Dacă mizeriile şi necazurile clasei voastre vă ating, şi pe voi; dacă în inima voastră poate intra durerea clasei din care faceţi parte, atunci nu vă îngrijiţi nici că veţi fi excomunicaţi din Parnasul oficial, nici că nu veţi putea mişca pe cei ce nu se mai mişcă de nimic. Daţi-vă toată inima şi cugetul întreg în operele de artă, ridicaţi-vă mai presus de preocupările înguste, meschine şi neartistice, căutaţi ca între simţirea şi între lucrarea voastră să nu fie contradicţie, şi atunci veţi fi făcut o lucrare însemnată, veţi fi făcut adevărată artă... Iar opera voastră va trăi, pentru că în ea vor fi întrupate simţirile voastre, simţirile noastre”...

Şi cum suntem încredinţaţi că este dreaptă cauza socială pe care o apărăm, iar, pe de altă parte, nu toţi artiştii proletari înţeleg dreptatea acestei cauze, noi nu le spunem să apere o cauză pe care n-o înţeleg, nu le spunem s-o apere pentru că aşa vroim noi, ci îi îndemnăm să intre de aproape în cercetarea relelor de care ne plângem. Când ei vor înţelege dreptatea acestei cauze, când se vor pătrunde de toate problemele care zguduie omenirea de veacuri şi care aşteaptă o soluţie; când în inima lor vor încolţi aceleaşi doruri care îşi găsesc loc în inima noastră, este neîndoielnic că vor veni să lupte cu noi. Şi atunci nu vor face simple lucrări cu tendinţă, ci lucrări a căror tendinţă e adânc intrată în judecata şi-n inima lor...

De altfel, nimeni nu va tăgădui că arta socială este menită să mişte şi să aprindă mai mult decât o artă al căreia scop e pur şi simplu să fie o jucărie frumoasă.

De ce oare un tablou care ar reprezenta un colţ de pădure, o bucată de cer ori o petrecere la un castel ar fi mai artă decât unul

în care ni s-ar zugrăvi un bordei pustiit, o suferință omenească, o mizerie adâncă? înc-o dată, comparațiile nu se fac decât la talente egale. Dar pe când cele dintâi tablouri ne vor distra un moment ochiul, ne vor face să visăm o clipă, cele de-al doilea ne vor face să gândim sau să suferim, vor naşte-n mintea noastră o lume-ntreagă de idei, ne vor arăta cât e de nedreaptă şi de crudă realitatea orânduirii de azi.

Şi, dacă valoarea lucrării stă în raport cu cantitatea de emoțiuni ce va descărca, atunci desigur că tablourile acestea sociale, cu tendințe, vor fi pentru noi de o sută de ori ma i merituoase. Ele nu vor fi o jucărie, ci o armă...

* * *

Societatea actuală trece prin nişte frământări uriaşe. Luptele ce se dau în mijlocul societății nu puteau să nu aibă o puternic ă înrâurire şi asupra artei. Alături cu toate curentele politice şi sociale ce se formează în focul astor lupte, se alcătuiesc şi curentele artistice, tocmai ca o dovadă că arta nu poate scăpa de influența ideilor ce domină o epocă.

Astfel, vedem o literatură entuziastă, gata să ne zugrăvească păcatele clasei stăpânitoare şi să-ndemne la luptă pe cei asupriți; o literatură pesimistă şi nevrozată, care nu vede mântuirea decât în moartea vieții, şi, în fine, o literatură decadentă, întocmai cum se petrec lucrurile şi-n ordinea imorală.

Să insistăm puțin asupra literaturii decadente, pentru că ea este adevărata expresiune a artei pentru artă. De unde vine ea şi care-i sunt cauzele? Originea ei ar putea fi căutată mai întâi în lipsa de curaj a unor artişti de a intră în luptele sociale. Vroind să fugă de aceste lupte, vroind să nu se expună nenumăratelor greutăți şi jertfe pe care le cere un război aşa de aprig, ei se retrag în frumusețea formelor artistice.

În fond, decadența nu-i altceva decât degenerare. Alături cu decadența morală creşte şi aşa-numita decadență artistică.

În ce consistă, în adevăr, arta decadentă? Caracteristica ei este pustiul de idei, pe care se aşterne nemilostivul potop de vorbe. Când artistul vroieşte să fugă de analiză, de cercetarea amănunțită a relelor sociale; când el evită să ia o parte sau alta în luptă, ce-i mai rămâne de atacat? îi rămâne forma, îi rămân cuvintele.

Fără îndoială, nu trebuie să facem confuziunea de a crede că frumusețea formelor implică numaidecât decadența artistică;

aceasta ar fi negaţiunea artei însăşi. Şi toată lumea ştie că toate operele geniale, acelea care trăiesc de veacuri, au avut întotdeauna această mare însuşire de a uni laolaltă, de a armoniza fondul cu forma.

Dar aceea ce desparte pe decadenţi de artiştii adevăraţi este faptul că ei exclud cu desăvârşire primul factor — fondul — sacrificând totul formei. Decadentul porneşte de la ideea că arta nu trebuie să fie o utilitate socială, el consideră utilitatea ca o proză vulgară şi caută să facă din arta lui un nimic dulce.

Natural, cel mai bun mijloc de a nu fi util este acela de a renunţa cu desăvârşire la fond.

O dată lipsit de unul din cei doi factori, care la artiştii adevăraţi sunt nedespărţiţi, forma va suferi o adevărată tortură. De aci vine jongleria uimitoare a vorbelor, împerecherile ciudate de cuvinte, căutarea expresiilor celor mai ciudate, tot canonul acela oribil pe care-l vedeţi în operele decadente.

Se înţelege, decadentul nu va recunoaşte niciodată că, în fond, arta lui este ori laşitatea de a lua cuvântul în luptele sociale, ori incapacitatea de a se pătrunde de problemele care bat la poarta veacului în care trăieşte. Avem în noi, instinctiv, pornirea de a ascunde întotdeauna propria noastră laşitate sau degenerare.

Şi cum o mărturisire sinceră ar însemna pieirea, decadentul va arunca din înălţimea, sau, mai bine, din coborâşul lui, o sumă de teorii, prin care va căuta să se justifice, să ne convingă şi pe noi că ceea ce face el este artă adevărată.

Cu toate astea, lumea, prozaică precum o ştim, continuă a crede că Parnasul decadenţilor e un simplu spital, mai prozaic, în definitiv, decât ceea ce decadenţii numesc proză. Operele lor, simple scamatorii literare, au stârnit un moment curiozitatea admiratorilor de lucruri extraordinare; dar azi nici nu ne minunează, nici nu ne supără: trecem pur şi simplu pe lângă ele, ca nişte oameni grăbiţi, care n-au timp să se oprească la scamatorul din drum...

În ordinea morală, spiritismul — în ordinea artistică, simbolismul. Oameni incapabili de a se încălzi pentru ideile mari ale veacului în care trăiesc şi care, pierzându-şi busola, dau fuga să dezlege întrebări transcendentale, se aruncă în aceea ce ei numesc spiritism...

Oameni incapabili de a-nţelege problemele sociale şi de a se însufleţi pentru ideile generoase care entuziasmează o lume, se aruncă în *simbolism*[82].

În unii, ca şi-n alţii căutaţi germenul degenerescenţei.

Graţie acestor concepţii nepământeşti, nefireşti asupra artei, asistăm la literatura asta fără vlagă, care nu emoţionează pe nimeni, care nu spune nimic inimilor noastre şi a căreia unică pretenţie este aceea de a fi originală.

Nici nu putea fi alt rezultat. Fugind de orice idee, scăparea trebuia să fie fatal într-un abuz de formă ciudată. Aşa pentru dânşii sunetele sunt... colorate, iar privirea obiectelor le produce intuiţii auditive. Nu am la mine documentele necesare, că v-aş putea cita o mulţime de dovezi, care numai pentru normalitatea decadenţilor nu pledează. Mi-aduc aminte că am citit undeva, nu ştiu unde, descrierea unui salon. Autorul nu avea alte impresiuni de acolo decât că „mobilele scoteau nişte sunete colorate ca o simfonie albastră a infinitului”...

Fără îndoială, e original!! Dar de asemenea originalitate să ne ferim, căci e primejdioasă.

Şi când mai toate operele decadenţilor sunt de felul acesta, când oamenii aceştia nu gândesc şi nu produc nimic care să ne poată pasiona, cum vroiţi ca producţiunile lor să nu dispară?

În mijlocul frământărilor şi luptelor noastre, în mijlocul acestui teribil război social, în mijlocul nesiguranţei în care trăieşte societatea întreagă, cine are vreme să adâncească aceste extraordinare împerecheri de vorbe, aceste cugetări pe care niciodată omul normal nu le va avea?

Societatea trece înainte, lăsând în urmă curiozităţile acestea artistice, care nu prezintă nici un interes superior pentru noi toţi. Singuri specialiştii, aceia care se îndeletnicesc cu studiul tuturor anormalităţilor şi degenerescenţelor, le vor lua în cercetare. Dar nu pentru a studia operele înseşi, ci pe autorii lor.

* * *

în mijlocul acestor dezerţiuni de la lupta socială, dezerţiuni ascunse din partea artiştilor sub pretextul artei pentru artă, o întrebare se impune pentru artiştii care fac parte din clasa proletariatului: care este rolul, care este datoria lor?

---

[82] Îîn ediţia originală este transcris greşit spiritism în loc de simbolism.

În admirabila sa conferinţă asupra Crizei morale, d. profesor Dumitrescu-Iaşi dădea un sfat pe care nu l-am putea urma. D-sa zicea că atunci când vedem contradicţiile dintre aspiraţiile noastre şi dureroasa realitate actuală a lucrurilor, aceea ce ne rămâne de făcut este să ne retragem la munte, pentru ca de acolo să avem orizonturi întinse, să nu fim supăraţi de nici un obstacol ce s-ar pune vederilor noastre.

Domnilor, sfatul excelentului profesor universitar este aproape sfatul unui sceptic, în tot cazul o declaraţie de slăbiciune.

Dintru-ntâi, dacă am lua muntele în înţelesul cel comun, am vedea întâmplându-se fenomenul următor: presupuneţi că neam retrage la munte cu toţii cei ce vedem reaua stare actuală. Ce s-ar petrece atunci? Neavând nici unul curajul de a rupe cu tradiţiile — pentru că nu ştim decât să fugim, iar nu să luptăm — am duce cu noi toate păcatele orânduirii de azi, de care nu vom fi ştiut să ne scuturăm. Şi ne-am pomeni cu aceeaşi organizaţie de care am vroit să scăpăm, ne-am pomeni că trebuie să ne coborâm la vale, ca să fugim de contradicţiile de la munte.

Ce s-ar face cu sărmanele noastre orizonturi? Şi unde ar ajunge omenirea asta dacă toate naturile alese nu ştiu să facă altceva decât să dezerteze din faţa luptei? Dacă din vremile cele mai depărtate, oamenii geniali, artiştii, cetăţenii distinşi ar fi făcut tot astfel, fără-ndoială, n-am fi avut să înregistrăm progresul pe care-l vedem în zilele noastre. Progresul nu s-a realizat de către aceia care au fugit la munte, ci de oamenii capabili de jertfe, de aceia care au pus mai presus de liniştea lor sufletească liniştea şi fericirea tuturora!

Modul acesta de a judeca şi, mai ales, de a se purta în viaţă poate conveni perfect clasei sătuilor, pentru că această clasă nu poate dori altceva mai bun decât să ne retragem la munte toţi câţi gândim altfel decât dânsa şi să-i lăsăm în voie... exploatarea văilor!

Ei, nu. Este o menire mai mare, domnilor, menirea de a lupta. Şi în loc să ne retragem noi, să facem să se retragă la munţi aceia care sunt, în organizaţia actuală, cauza relelor sociale!...

Fără-ndoială, suntem într-o perioadă de tranziţie. Societate a actuală, care a născut atâtea rele prin organizarea nedreaptă a producţiunii, nu poate suferi într-însa arta senină pe care unii o numesc artă pentru artă. Literatura-ntreagă plânge, pentru că e

plângerea veacului care se arată dintr-însa. Şi până când omenirea nu va fi liberă şi fericită, nu va exista o artă care să respire seninătatea şi fericirea...

Arta pentru artă, înțelegând prin ea o artă lipsită de zbucium, a cărei menire să fie încântarea omenirii, care să nu fie o armă de luptă, ci numai un mijloc de cultură şi de recreare, nu va putea exista decât într-o societate armonică, solidară, în care lupta pentru trai să nu fie unica preocupare. Veacul de aur al omenirii este înainte.

Şi este de datoria artiştilor proletari să lupte pentru ca acest veac să nu intârzie...

Şi este de datoria dv., artişti tineri, care vedeți pe semenii dv. răbdând lanțul celei mai grele robii, robia economică, umiliți, flămânzi şi totuşi năzuind spre nişte vremi mai bune, să le dați ajutorul ce puteți cu operele dv.

Se sfârşeşte veacul acesta şi vine un altul, care nu va fi veacul al douăzecelea, ci veacul întâi al fericirii omeneşti. Ei bine, destul plâns, destulă mizerie şi destul amar! Fiecare din noi are în societate o misiune. Şi când asistăm la încercarea uriaşă a proletariatului de a sfârşi cu zilele negre, datoria noastră e să fim alături cu el... Ci-n loc să plângeți pe ruina unui trecut ce nu se va mai întoarce din calea vremii; în loc să priviți nepăsători vijelia care vuieşte la orizont, faceți, artişti plini de simțire, cântecul uriaş care, ca-n Biblie, să năruiască zidurile Ierichonului!...

GRAMATICĂ!

Când eram la şcoală nu învățam nimic. Mă luasem de comedii, iar profesorii mei se luaseră de gânduri. Minutul când „domnu” intra în clasă mi se părea tot aşa de îngrozitor ca minutul în care la uşa bietului condamnat apare gâdele. Nu mai vorbesc de clipa în care mi-auzeam numele strigat la catalog şi însoțit de tradiționalul „ieşi la tablă”.

Culmea notei la care m-am urcat la matematici a fost patru, nota circumstanțelor atenuante, nota de îndurare, nota de grație.

Şi, cu toate astea, am avut două patimi mari, care uimeau pe toți colegii: limba latină şi limba română. La română în special treceam de omul situației. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor straşnic — fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit aşa de rău!

Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe „straşnic”).

* * *

Au trecut anii, au trecut speranţele mele ca s-ajung doctor, şi iată-mă-s mâzgălitor al sărmanei hârtii nevinovate, frecător al peniţelor, risipitorul blândei cerneli.

Şi mi-a rămas patima limbii române, redusă mai ales la patima gramaticii. Dacă vrea să mă ucidă lucrătorul tipograf, n-are decât să facă într-un articol al meu câteva greşeli de gramatică, pe care corectorul să aibă amabilitatea de a le tolera şi el. Asta ar fi pentru mine totuna cu distrugerea Franţei de către Germania, cu torturarea mea, cu un cataclism universal.

Şi credeţi că din egoism? Deloc. O greşeală de gramatică într-un articol străin mă impresionează tot aşa de dureros. Simt un rău organic, parc-aş pune mâna pe cretă, parc-aş curăţi piersici, parc-aş scrie cu degetele în nisip.

Poate cineva să înţeleagă suferinţa asta? Răul cel mare este că-n viaţa de gazetar, în care citeşti vrute şi nevrute, ai prilejul să dai zilnic peste sute de torturi de asemenea soi.

Eu, dac-aş fi rege, aş da afară din cabinet pe un ministru excelent care mi-ar face o greşeală de gramatică; pentru acelaşi cusur, dac-aş fi alegător, n-aş vota un candidat, oricare i-ar fi programul, dac-aş fi judecător, aş trimite la ocnă pe un om nevinovat când s-ar apăra fără o gramatică perfectă; dac-aş primi o scrisoare de dragoste de la Ileana Cosânzeana, i-aş răspunde cu un Himalaia de zeflemele de-aş găsi o greşeală gramaticală; pe eşafod n-aş muri de cuţitul călăului, cum aş muri dacă mi-a r spune: „S-a făcutără pregătirile!”

E boală asta? Se poate; dar o prefer unei sănătăţi care nu respectă tot ce-i mai dulce, mai suav, mai dumnezeiesc, mai sublim în ceruri şi pre pământ: gramatica!

Am avut un cult pentru Bolintineanu, dar când am citit:

E ca cele păsări ce în noapte zbor —

am aruncat în noaptea uitării lebăda de la Bolintin, pe care am găsit o pană murdară. Las de o parte pe „ca cele” las pe „păsări ce” — dar zbor în loc de zboară e un ultraj, o crimă, un incest. Şi-mi sună mereu în ureche:

Verbele de conjugarea întâi fac la persoana a treia plurală a indicativului prezinte, ca la persoana a treia singulară!

Asta-i o axiomă — şi înţeleg mai lesne să calci o axiomă din matematici decât una din gramatică.

De câte ori n-am auzit însă deputaţi şi miniştri scâlciind idolul „care ne învaţă a ceti şi a scrie corect”! De câte ori n-arn

auzit pe unii din reprezentanții ăştia ai națiunii strigând cu un fel de entuziasm: „Oamenii este, oamenii suntără!”

Le-aş fi iertat şi legile pocite, şi birurile grele, şi diurnele formidabile, şi bâtele din care au izvorât, dar niciodată nu am să uit c-au îndrăznit să-mi pângărească unicul Ideal ce mi-a mai rămas.

Şi dacă nu ierți asemenea greşeli — asemenea crime — unui ministru ori unui deputat, oameni care, la urma urmei, au dreptul să nu respecte legile, cât trebuie să fii de crud cu aceia care au meseria de a scrie şi care îşi bat joc de meseria asta, de meseria care e şi a ta!

Ce-ați zice de un zidar care ar aşeza cărămizile pe dos? Ce-ați zice de un pictor care n-ar cunoaşte combinația culorilor? Ce-ați zice de un croitor care n-ar şti să coasă un nasture?

Şi, cu toate astea, nu ziceți nimic de un scriitor care nu ştie gramatică!

Pentru mine un astfel de criminal poate să facă băcănie, deputăție, cărți de ştiință chiar, dar să nu se amestece î n literatură, că-i foc.

Închipuiți-vă o nuvelă cu fondul „genial”, dar în care ați găsi fraza: „Contesa privea departe. Ochii ei străbătea]n văzduh”...

...Aş trimite contesa în văzduh cu genialitatea ei cu tot.

LA STÂNĂ!

Unde eşti, biată „Junime”, ori te-ai dus tu către nori, cum un fluture se duce ca zefirul printre flori?

Habar n-am! Dar ştiu că ziarul Constituționalul — chipurlea succesorul „Junimii” — îşi face strămoşii de râs. Ca dovadă că talentul sare întotdeauna o generație, Constituționalul nu face literatură; iar când face, mai bine... să te fereşti, române, de literatură-n casă!

De pildă:

Zilele astea, organul junimiştilor decăzuți din gloria străbună are de colaborator literar pe un june român mort în Paris, care scrie de la Cheia şi iscăleşte — Dumnezeul meu! — Armand Dumbrăveanu.

Acest Armand este un copil mic ca dumneata, ce-şi iubea părinții şi îi asculta. Acuma însă are un păcat: iubeşte proza, dar n-a ascultat niciodată pe profesorul său de gramatică.

Dovadă: bucata sa literară intitulată La stână şi cu motto din Leconte de Lisle, un om absolut nevinovat de păcatele

săvârşite cu fapta, cu cuvântul sau cu cugetul de tânărul Armand.

Mai întâi, iată gramatica amicului în chestie:

„Vârfuri de stânci se-nec în ceața plumburie; lungi fâşii de norii albi atârn; vremei nu-i aminte (nu-i e aminte); hau răsun în patru părți; oile calc regulat; stergoaie şi ferigi creşte; țapii mestec]n tihnă; ciobanii alerg la muls" şi aşa mai departe.

Şi după măcelul acesta, mai îngrozitor decât măcelărirea pruncilor din Egipt, vă puteți închipui restul. E aşa de oribil, încât autorul, printr-o fenomenală îndărătnicie, ajunge să ne vorbească de „zbieretul mieilor".

— Armand, ia seama că vor protesta măgarii dacă le iei apanajul zbieretului!

CĂRŢILE DIDACTICE

Gheorghe Vasilescu era un băiat de zahăr. Blând ca un miel, prostuț ca noaptea, trecea prin şcoală ca gâsca prin apă. Îl urmărea însă nenorocul şi-l persecuta de foc. I se părea Universitatea un sicriu, şi cursurile o inchiziție; când vedea pe Dogele-profesor, umbra lui Marino Faliero îi trecea pe la ochi ca o stafie roşie. Examenele începeau să-l înfioare şi-l cuprindeau friguri de moarte.

Atunci a luat o hotărâre supremă: s-a zvârlit în politică, această *alma mater*[83] care cere de toate, afară de talent.

Profesorii săi, nişte bărbați care pun adevărul mai presus de patimile meschine, s-au întâlnit cu el la clubul politic, i-au admirat calitățile de agent electoral şi l-au împins să treacă fioroasele examene magna cum laude.

Mai târziu „partidul" a venit la putere, şi Gheorghe Vasilescu, fost martir în diferite rânduri, a fost numit profesor.

* * *

Cea dintâi operație la care s-a dedat bravul profesor când a pus mâna — ca să nu zic piciorul — pe catedră, a fost să scrie „cărți didactice".

Cărțile didactice sunt un comerț excelent. Dacă ai ceva prieteni la „instrucție", eşti sigur că au să-ți fie aprobate, oricâte nerozii ai vârî în ele. Fiind om cu influență, găseşti numaidecât

[83] Mamă bună (lat.).

un editor, care-ţi acordă sume respectabile; îţi impui cartea la şcoli, apoi desfaci un număr de exemplare considerabil la împărţirea premiilor, şi ediţiile curg, şi prostiile curg, şi banii curg...

Din păcate, Gheorghe Vasilescu nu-i unu. Căci dacă geniile se nasc la câte un veac, iar talentele la un deceniu, proştii au calitatea de a se înmulţi ca stelele cerului, ca nisipul mării.

Când apare o carte didactică, poţi de mai înainte să te aştepţi la ceva în genul Păsăreanu. Rar, foarte rar, aceste opere — menite ditai să lumineze tinerele generaţiuni — împlinesc cu oarecare succes menirea asta; în genere, ele nu sunt altceva decât un mijloc pentru ca Gheorghe Vasilescu să-şi îndestuleze parazitara şi zgomotoasa dumisale viaţă, care ne interesează aşa de puţin.

Lucru curios, am putea susţine că lucrările didactice fac şi ele oarecum parte din caracterul nostru naţional, precum numai la noi se vâră în literatură o sumă de microbi care habar n-au ce-i gramatica; tot astfel, numai la noi se vede spectacolul acesta scandalos că o carte de şcoală e mai proastă decât o listă de bucate de la „Trei sarmale”.

Europenii n-or fi scăpat nici ei cu desăvârşire de prostia omenească; sunt şi pe acolo Păsăreni, slavă Domnului! Dar... se găseşte întotdeauna cineva care să-i oprească de „a lumina generaţiile viitoare” cu toate năzbâtiile.

Când apare la noi o carte didactică, în loc să vezi dacă materia e bine împărţită, în loc să-i critici metoda, eşti obligat să te ocupi de greşelile gramaticale şi să-l înveţi pe autor lucruri pe care aiurea le ştiu şi elevii cei mediocri. O carte didactică în care ţi se spune că tinicheaua este un metal ce se găseşte şi-n stare nativă, ori că sulfurile arzând produce acid carbonic; o carte didactică în care afli că melcul are două coarne... este, fără îndoială, o carte cu care nu poţi discuta altfel decât cu o imensă zeflemea...

De aceea, Adevărul literar roagă frumos pe domnii autori şi pe domnii editori să-i trimită operele dumnealor didactice. Noi ne-am procurat deja câte am putut şi vom ţine deschisă în permanenţă rubrica aşa de interesantă a Culturii oficiale.

O să fie frumos.

POEŢI, CÂNTAŢI!

Pătraşcule, aține-te! Dacă nici acuma nu te-i procopsi, apo i neprocopsit rămâi!

Cu mila Domnului, şi mai ales cu mila Sfântului Duh, prințul Ferdinand e azi tatăl unei perechi de copii: un băiat şi o fată.

La nuntă, făcuşi poenele misterioase, dar țara asta sceptică şi ingrată şi-a bătut atuncea joc şi a trecut la ordinea zilei.

La naşterea prințului Carol, iarăşi nici o ispravă.

Acuma e momentul oportun. Pentru naşterea unei fetițe, poeziile trebuie să curgă cu duiumul când fetița e fetiță de neam regesc.

Parcă-i văd pe toți Prodăneştii din zilele noastre repezindu-se „pe arena publicității" şi țipând în versuri:

O fetiță de regină S-a născut astăzi pe tron... Țara-ntreagă îi închină Al iubirii biberon!

Au să iasă sonetele, dedicațiile şi acrostihurile din pământ, din iarbă verde.

Iar la urmă, ca încheiere, poetul care va izbuti să înjghebe nerozia cea mai mare nu va muri nici în exil, ca Ovidiu, nici în spital, ca Bolintineanu, ci într-o sub-prefectură oarecare.

Poeți ai țării mele, soarta vă surâde, nu mai umblați cu mofturi.

CE FACE CARAGIALE

Vitrinele librăriilor, chioşcurile, toate sunt pline de opere proaspete apărute de sub presă. Întâlneşti o sumă de nume de autori, pe care nici nu-i bănuiai că există. Toți fac gură, toți țipă, copertele apar din ce în ce mai fantastice, mai urlătoare, mai atrăgătoare.

Numai de unul nu se mai aude, parc-ar fi dispărut de mult: e Caragiale. Şi fiindcă socotesc că el n-a pierit decât în aparență, vreau să vă dau noutăți despre dânsul.

L-am întâlnit şi mai ieri. Acelaşi. Cu veşnicii ochelari, care îl ajută să nu vadă pe oameni tocmai aşa cum sunt, cu veşnicu-i zâmbet ironic, în care se oglindeşte el întreg, Caragiale se arată aproape tot cum l-ați cunoscut odinioară. A mai încărunțit puțin, dar nu s-a schimbat mult.

Pleacă la Buzău. Şi m-am gândit că nu-i rău să-i cer câteva lămuriri:

— Ce ai de gând să faci acolo?

— Un lucru foarte serios: am luat în antrepriză birtul de la gară.

— De ce?

— Pentru că-mi place peisajul Buzăului.

— Dar altceva ce o să mai lucrezi?

— Altceva? Specialitate de patiserie şi de ciocolată.

— Vorbesc de literatură...

— A, despre asta nu-ţi pot spune nimic. Eu sunt comersant român...

* * *

În altă ţară, plecarea unui scriitor de valoarea lui Caragiale în lumea comerţului ar fi un eveniment de cel mai mare interes. La noi n-are aproape nici o însemnătate. De-abia dacă noi, câţiva profani, admiratori sinceri ai talentului celui care a scris pe Conul Leonida, simţim o adâncă părere de rău că el ne lasă.

Ne-am întrebat adesea pentru ce Caragiale, cel mai original şi cel mai puternic dintre scriitorii noştri, e dat uitării de către atotputernici. Academia e ticsită de nulităţi. Teatrul e condus de nişte veterani fără „vlagă", toate instituţiile noastre culturale sunt lăsate pradă moliilor intelectuale, iar lui Caragiale nu i-a rămas decât să concureze la licitaţia birtului de la Gara Buzău. Să fie, oare, oficialii vrăşmaşi din principiu ai scriitorilor de talent? Lucrul ar fi cu putinţă, pentru că un talent prea mare scoate în evidenţă nihilismul intelectual al altora. Totuşi, adevărata cauză a prigonirii ar putea fi alta.

Caragiale şi-a ales genul cel mai periculos: satira. În fiecare lucrare a lui simţi revolta omului superior împotriva „găgăuţilor şi guşaţilor". Când ţara e plină de Dandanache, de Ventureanu, de Leonida, cum vroiţi ca originalurile acestor caraghioşi imortalizaţi să nu jure război etern aceluia care i-a gravat aş a de bine?

Şi apoi, oamenii de spirit au avut întotdeauna specialitatea de a-şi crea vrăşmaşi. Un scriitor dulceag, care ştie să rimeze „flori de nufăr" cu „cei ce sufăr"; un scriitor care face deliciul fetelor de pension la vârsta când încep să fie vizitate de pajul Cupidon; un scriitor care se îndeletniceşte să afle dacă Ştefan cel Mare purta barbă ori barbă-n cioc are să fie oricând bine primit, mângâiat, ţinut în puf. Să te păzească Dumnezeu însă să ridiculizezi o clasă ori o tagmă! Atunci, cu cât vei avea mai mult talent, cu cât adică lucrarea ta va fi mai caustică, cu atâta trebuie

să fii mai sigur că ți-ai făcut vrăşmaşi ne veci. Omul iartă orice mai lesne decât faptul că a fost ridiculizat.

Şi numai atâta e? Caragiale a mai avut nenorocirea de a fi o personalitate puternică. Din pricina asta, el n-a putut trăi în nici o coterie, căci le-a găsit pe toate ridicule, şi de aceea toate coteriile sunt bucuroase să-l ştie dispărut. Aceia care i-ar fi azi prieteni, ca şi vrăşmaşii naturali, simt în el o putere şi s e tem ca puterea asta să nu se întoarcă mâine împotriva lor.

* * *

Amice, te du la Gara Buzău. Şi când îi auzi locomotivele fluierând, gândeşte-te că fiecare coterie e o locomotivă tot aşa de automată: neputând să gândească, fluieră...

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

Avem în Țara Românească un singur gazetar: pe A. Bacalbaşa.

B. P. HASDEU (Citat după: *Anton Bacalbaşa. Moş Teacă şi alte schițe*. Biblioteca pentru toți copiii, Buc., Editura Ion Creangă, 1976, pag. 9)

Mic, nervos şi drăcos, se irită extrem când glumeşti cât de inocent asupra socialismului ştiințific — atunci devine muşcător.

I.L. CARAGIALE (Citat după: *Anton Bacalbaşa. Schițe şi articole*. Ediție îngrijită în redacție. Cu o prefață de Eugen Campus, Colecția „Biblioteca pentru toți”, Buc., 1957, pag. 3

Trebuie să-l vezi vorbind înaintea muncitorilor ca să-i admiri toată puterea şi tot entuziasmul aprins de focul unor convingeri sfinte.

Istoria mişcării socialiste din România îi va păstra lui Bacalbaşa una din cele mai frumoase pagini. Cele două creații originale ale lui, Moş Teacă şi Spanachidi îl fac nemuritor pentru literatura română”.

Intim (Traian DEMETRESCU), *Evenimentul literar*, 1894, reprodu s în „Munca” („Galeria socialistă”), an IV, 1894, nr. 51, 13 febr.

D. A. Bacalbaşa dirija acum un an, cu talent şi cu mult brio, o foaie literară: „Adevărul literar”.

În această foaie, spiritualul scriitor îşi bătea joc cu multă vervă de văicărelile, de „pleurnişeria” poeților eminescieni.

Dar A. Bacalbaşa scrie uneori versuri — şi versuri frumoase, şi în aceeaşi vreme chiar cu sarcasmele împotriva plânsetelor poeților, Bacalbaşa a scris o serie de strofe în proză care denotă un temperament de poet. În aceste strofe însă se exprimau nişte sentimente atât de triste, întunecate, accente atât de plângătoare, încât întreceau pe ale multor eminescieni. Aici vedem deci cum chiar un om care pricepe neajunsurile unui curent literar ca atare dintr-un punct de vedere social mai înalt, când va voi şi va putea să-şi exprime sincer într-o formă artistică propriile sale sentimente, va dovedi adesea că sentimentele lui adânci sunt cele dominante ale epocii.

C. DOBROGEANU-GHEREA, *Studii critice*. Vol.I. Colecția „Clasicii români”, Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1956, pag. 389

Anton Bacalbaşa ni se înfățişează mai ales ca un poet epic, unul din cei mai mari poeți epici ai prozei gazetăreşti române.

Barbu LĂZĂREANU *Anton Bacalbaşa*, Buc.: 1924, pag.11

Anton Bacalbaşa este unul din tipurile cele mai autentice şi mai caracteristice ale intelectualului român de la sfârşitul secolului trecut. Spirit liber, generos, nemulțumit de realitate, revoltat — şi totuşi cu o nuanță de scepticism — încrezător în puterea cuvântului, natură ironică... el a rezumat, în felul nuanței temperamentului său, o generație.

G. IBRăILEANU. *Anton Bacalbaşa.* „Adevărul literar”, VI, 1925, nr. 238, 28 iunie.

Luptător entuziast social, ziarist abundent şi plin de humor, orator cu zguduitoare elocință, cu profetică elocință, Tony Bacalbaşa a simbolizat pentru noi duhul vremurilor ce erau să vie.

Gala GALACTION. *Tony Bacalbaşa*, Oameni şi gânduri din veacu l meu, ESPLA, 1955. pag. 142-144

În antologia românească a picat din condeiul lui perla unei poezii minuscule, din care cităm pentru orientarea suficientă a cititorului un singur vers:

La Rosmersholm e frig şi ceață...

Se vede cât de colo, ce drum făcuse poezia românească de la „Rodica” lui Vasile Alecsandri până la Anton Bacalbaşa.

T. ARGHEZI. *Poezia*, Progresul social, an. II, 1933, nr. 7, 20 iulie. pag. 501-502

Anton Bacalbaşa, umorist de seamă de la sfârşitul secolului trecut, urmând exemplul unor scriitori valoroşi, care au abordat şi genul satiric (N. T. Orăşanu, Hasdeu, Eminescu, I.L. Caragiale), este şi fondatorul revistei „Moş Teacă”, publicație care duce mai departe satira corosivă din paginile publicațiilor anterioare: „Nichipercea”, „Aghiuță” etc.

Virgiliu ENE. *Prefață* la *Anton Bacalbaşa. Moş Teacă şi alte schițe*. Ediți e îngrijită şi prefațată de Virgiliu Ene, Buc., 1976, pag. 15

Nouă ne rămâne imaginea unui Anton Bacalbaşa liric şi însuflețit de idei umanitare, a unui scriitor plin de vervă, a unui critic al epocii sale.

Domnica FILIMON. *Prefață* la volumul *A. Bacalbaşa. Din cazarmă*. Editura tineretului, 1957

Schițele din viața militară, centrate în jurul lui Moş Teacă, reprezintă în fond, sub aspectul lor bufon, o critică socială aspră şi adesea profundă. [...] Moş Teacă nu este numai un prost care s-a strecurat sub haina militară. Prostia lui, boroboațele pe care le face, sunt rezultatul mentalității cazone, mentalitate pe care o adoptau cu uşurință (pentru că li se potrivea de minune) feciorii de bani gata, ignari şi infatuați dintre care se recrutau ofițerii de teapa lui Moş Teacă. Efectul comic al boroboațelor lui se răsfrânge deci asupra instituției şi asupra regimului care a creat această instituție.

Pentru Moş Teacă, universul întreg nu este decât o cazarmă de proporţii uriaşe. De aceea, dacă e stăpân pe „reglement”, nimic nu-i apare imposibil militarului care se înalţă la rangul de supraom. Relevarea acestei pretenţii ridicole stă la baza celor mai multe dintre efectele comice din lucrarea lui Bacalbaşa.

Eugen CAMPUS, *Prefaţă* la *Anton Bacalbaşa. Schiţe şi articole.* Ediţie îngrijită în redacţie. Cu o prefaţă de Eugen Campus. Colecţia „Biblioteca pentru toţi”, Bucureşti, 1957, pag.17

Puţini scriitori au dovedit verva umoristică şi spontaneitatea inteligentă a glumei ca I.L.Caragiale şi Anton Bacalbaşa. Aşa se explică colaborarea lor îndelungată, angajarea comună în redactarea uneia dintre cele mai spirituale reviste, „Moftul român”. Tudor Arghezi scria cândva că Anton Bacalbaşa „a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista „Moş Teacă...”. Este adevărat că, exceptând autorul „Momentelor”, cu greu îşi găseşte rival în genul umoristic. Revista „Moş Teacă” a fost scrisă ani de-a rândul de A. Bacalbaşa, care a publicat în paginile ei articole, povestiri, anecdote, prelucrări în versuri, improvizând cu mult spirit. Anecdota şi gluma, în viziunea sa artistică, au o finalitate politică, de luptă: criticarea vieţii politice contemporane, a monarhiei, a instituţiilor parazitare, a culturii şi literaturii decadente. După cum „Aghiuţă”, „Satyrul” sunt adevărate opere de umor şi de satiră ale lui B.P Hasdeu, tot aşa „Moş Teacă” şi „Moftul român” rămân pentru Bacalbaşa şi Caragiale (pentru a doua revistă) două veritabile creaţii ale genului. Resursele comicului sunt folosite cu abilitate pentru sesizarea şi înfierarea anomaliilor vieţii sociale. Uşurinţa de a improviza şi de, a caricaturiza îl ţin însă, uneori, pe Bacalbaşa, la suprafaţa faptelor, anecdotele fiind lipsite de semnificaţie. Murind tânăr, Bacalbaşa n-a ajuns la apogeul creaţiei sale, rămânându-i, uneori, străine unitatea de concepţie şi fondul adânc de viaţă, caracteristice autorului „Scrisorii pierdute.

Marin BUCUR *Prefaţă* la *Anton Bacalbaşa. Moş Teacă.* Ediţie îngrijită şi prefaţă de Marin Bucur. Colecţia „Biblioteca şcolarului”, Bucureşti, Editura tineretului, 1961, pag. 12-13

Bacalbaşa accentuează o trăsătură reală a acestei ofițerimi odioase şi a sistemului care i-a dat naştere, sistem care nu este decât o simplă prelungire a vieții civile. Crud, brutal cu cei din păturile de jos, Teacă devine servil cu odraslele celor din protipendadă.

Nicolae SORIN. *Prefață* la volumul colectiv: *Din proza „Contemporanului”*. Colecția „Biblioteca şcolarului”, Bucureşti, Editura tineretului, 1961, pag. 17

Cei care au lucrat alături de Tony Bacalbaşa, cum îi ziceau prietenii, ne-au păstrat — ici şi colo — câteva trăsături răzlețe, din care abia se încheagă o schiță de portret: proletar intelectual, cu începuturi foarte grele, colaborează la „Lumea nouă”, apoi prim-redactor la „Adevărul” şi cronicar literar şi teatral la „Adevărul literar”; după ce părăseşte mişcarea socialistă, pe care o sprijinea cu un condei ascuțit şi cu un frumos talent oratoric, intră în gruparea lui Nicolae Fleva, unde şi obține un scaun de deputat. S-a bucurat de prețuirea şi prietenia lui Caragiale, lucrând alături de acesta la „Moftul român”. A creat un tip, pe Moş Teacă, despre care se vorbeşte şi azi. A murit în 1899 în vârstă de 34 de ani, măcinat de o boală de plămâni. „Avea — spune unul din prietenii săi — ceva din fanatismul apostolilor. De aceea, în polemică era agresiv, personal, mai că am spune răutăcios. Ironia lui avea „ceva muşcător”, ceva din sarcasmul marilor satirici. În critica lui „era condus de un gust rafinat”. În pamflet era de o rară vigoare. Avea un particular simț al frazei, care-l deosebeşte de mulți din contemporanii săi. Ar fi, poate, o explicație acele mari preferințe pentru frații Goncourt şi admirația pentru pamfletarul Paul Louis Courier, despre care ne vorbeşte un alt confrate al său. Goncourt şi Paul Louis Courier la noi erau, pentru vremea aceea, rarități.

Aceste câteva note, culese la întâmplare, ar lămuri scrisul lui Tony Bacalbaşa.

D. Lăzăreanu ne dă câteva extrase din opera ziaristică a marelui pamfletar, care trebuie reținute. Iată, de pildă, cum zugrăveşte Tony Bacalbaşa alegerile: „Iat-ne în sfârşit, în plină perioadă electorală!... Cursele se deschid. Taurii guvernamentali, ațâțați de fanionul roşu al cârciumarilor şi al starostilor de bătăuşi, se vo r repezi în curând în arenă; în lături, cetățeni!... Deschideți uşile de perete, tipografi; căci se anunță de departe un

nour de programe, de manifeste, de profesii de credință. Scriitori necunoscuți, toate nulitățile din fundul provinciilor, pe unde nici n-a încolțit sămânța de stil, toți râioşii literaturii pe care nici însăşi Academia Română nu i-ar premia, toți al căror nume sună în esceu şi în eanu, toți consticatii din născare apar acum ca scriitori, fiecare cu profesioara lui de credință, fiecare cu manifestul lui, ungându-şi vorbele cu miere, jurând în numele tău, țară!".

Accente minunate, ritm viguros, frază sonoră — sub care simți zvâcnirea unei profunde indignări. Aiurea, pe acelaşi motiv — alegerile — Tony Bacalbaşa zugrăveşte un tablou mai sumbru: „Vin băut, chiote înfiorătoare, fețe mânjite cu chinoroz, injurii sălbatice, capete sparte, teroare dezmățată de stradă, orgii fără sfârşit, torțe iluminează fețele buhăite de băutură [...] munca poporului în zdrențe, aruncată pradă cârciumarilor, prefăcută cu bâte în mâinile sângeroşilor inconştienți. Iată-ți, poporule suveran, frumoasa săptămână a exercițiului dreptului de vot!"

Ai crede, un colț din Roma decadenței neroniene. Şi după treizeci şi patru de ani — articolul e scris la 9 februarie 1892 — tabloul nu are nevoie de nici o retuşare: e perfect actual, şi ca stil şi ca subiect. Iată-l demascând în zece rânduri, toată falsitatea libertăților şi garanțiilor constituționale: „Ați înscris în constituție libertatea presei şi ziaristul trebuie să tremure cu condeiul în mână sau să ție revolverul lângă el; ați făcut tribunale pentru a pedepsi pe asasini şi pe bătăuşi şi toată această lepră se plimbă slobodă pe stradă, ne-ați garantat prin constituție inviolabilitatea domiciliului şi trebuie să tragem zăvorul intrând în casă, ori să ne ținem înarmați, ca-n vremurile de groază, când invazia era la ordinea zilei".

În aceşti doi ani din urmă, de când „asasinii" se plimbă (iarăşi!), slobozi pe uliță, de când „invazia e (iarăşi!) la ordinea zilei", nimeni na scris nimic mai puternic decât acest fragment de acum trei decenii şi mai bine.

Luptător iscusit, Bacalbaşa îşi alege cu dibăcie armele: când adversarul nu e vrednic de accente violente, el recurge la ironie. Atunci vorbeşte de mamelucul care, intrând în Cameră, „îşi descalță vederile politice, precum îşi lasă turcii papucii la uşa bisericii", de abilitatea proverbială a lui Ionescu-Gion, care, în conflictul dintre Maiorescu şi Hasdeu, „e aşa de bine cu d. Hasdeu ca şi cu d. Maiorescu"; dacă nu e spiritist, va fi; dacă nu

e junimist, aveţi puţină răbdare”; şi de dna Smara, care „e în stare să scrie şi pe ouăle de Paşti”.

Marele talent pamfletar al lui Tony Bacalbaşa face din el un dar premergător.

Tudor TEODORESCU-BRANIŞTE. *Între presă şi literatură. Publicistică.* Volumul I, Bucureşti, Editura Minerva, 1989, pag. 219-221

Numai aparent adversar al lui Vlahuţă, Anton C.Bacalbaşa (Toni, Rigolo, Wunderkind) din Brăila luptă, cu mijloace umoristice, pentru aceleaşi idealuri. La 18 ani publică poezii în „Literatorul” (1883), apoi intră în redacţia „Adevărului” şi conduce în spirit socialist „Adevărul literar” (1893-1895), persiflat de „Viaţa”. Cu Caragiale, în 1893, redactase „Moftul român”, apoi scoase singur, de la 22 martie, „Moş Teacă”, jurnal ţivil şi cazon. Fusese invitat să scrie şi un supliment la „Vatra”, intitulat „Hazul” (1896), dar nu dură. Era un om voios, febril, bun orator pentru muncitori, deşi firav, pamfletar neostenit, torturat de iubiri irealizabile. „Conspirator” şi „jacobin ireductibil”. Tatăl lui Toni, poliţaiul şef din Brăila Costache Bacalbaşa, originar din satul Telea, jud. Gorj, s-ar fi chemat Telescu, şi ar fi luat numele nou prin înfierea de către un unchi din Galaţi, bacalbaşă, adică staroste de băcani. Fusese înrolat ca soldat în oştirea Ţării Româneşti la 1 februarie 1834, devenise sergent-major în 1835 şi părăsise armata la 16 noiembrie 1841. Căsătorit cu Aneta Bobescu, avu treisprezece copii din care trăiră şase. Toni, născut în 1865 (poate la 21 februarie după data poeziei „Aniversarea naşterii”), făcuse numai trei clase de gimnaziu, cu note catastrofale, intrase voluntar în oştire la 17 ani, se căsători în 1896 cu Alexandrina Scărişoreanu (n.2 iulie 1875, mai târziu soţie a lui Nerva Hodoş) şi muri de pneumonie bacilară în vârstă de 35 de ani, la 1 octombrie 1899.

Opera lui e a unui bufon care se risipeşte, în goană după calambur. În „Hazul” sunt glume de acestea:

„Firmă faină: Brânză 9 de burduf”.

Judecătorul. — Ce fel? Eşti condamnat la opt ani închisoare şi-ţi mai vine să râzi?

Condamnatul. — De, dom’le judecător, sunt optimist”.

Bineînţeles că originalitatea „mofturilor” lui Bacalbaşa trebuie suspectată principial. Însă alegerea lor e a unui spirit

căutător de enormităţi, a unui crud mistificator de burghezi. Jurnalistul e în curent cu literatura franceză şi a prins din aer tehnica umoriştilor ubueşti. Într-un joc de ghicitori, Popescu întreabă ce e negru, cu piatră-n mijloc şi stă atârnat în pom şi declară că nu e pruna ci soba, fiindcă nimeni nu te împiedică s-o pui în pom... Atunci Ionescu pune şi el o ghicitoare:

„...stă atârnată după uşe şi ne ştergem mâinile de ea.

Toţi se tăvălesc de râs.

— Ai făcut-o fiartă! Crezi că-i greu? Şi proştii dezleagă asemenea ghicitoare.

— Da? Parol? Haidi, dezlegaţi -o!

— Prosopul! Prosopul! strigară toţi.

— Ba iaca nu-i prosopul deloc. E scrumbia.

— Ce scrumbie? Ai turbat? Dracu a mai văzut scrumbie atârnată după uşe?

— Da cine vă opreşte s-o atârnaţi?

— Foarte bine, s-o atârnăm; da cine îşi şterge mâinile de scrumbie?

— Ei, asta-i! N-ai decât să te ştergi. Cin'te opreşte?”

Ca poet, Toni eminescianizează, căutând totuşi o poantă fantezistă, ca în scrisoarea către Nelica, unde se autopersiflează cu emoţie:

Faţa de ceară, ochiul de mort,
Nici pic de high-life n-are la port,
Urât ca ciuma, prost peste fire,
Scurt şi subţire,
Când vine, şade parcă-i cu zioa,
Te asurzeşte, tot bate piua,
De-ţi trece pofta şi de mâncare
Şi de cetire şi de plimbare...
Are pretenţii ca toţi poeţii
Şi-i dă întruna cu „amarul vieţii”.
Cu poezia lui Schopenhauer,
L-aş pune-n rame drept la Gebauer.

Popularitatea lui Toni Bacalbaşa a făcut-o „Moş Teacă”, caricatură umflată a vieţii cazone, în persoana unui căpitan de modă veche, ignorant şi grotesc autoritar, în felul acesta:

„— Trăiţi don căpitan, răspunse aghiotantul, este apă în Dâmboviţă, s-a revărsat şi a venit mare.

— Cine a dat orden? strigă Moş Teacă răstit”.

S-a dovedit că autorul se inspirase din „Le colonel Ramollot” de Charles-Leroy. În acea epocă de propagandă dreyfusardă, acel fel de literatură, în fond antimilitaristă, era la modă şi culmină în opera lui G. Courteline. Ca socialist scria şi Bacalbaşa şi nu s-ar putea susţine că opera lui n-a avut efecte binefăcătoare asupra spiritului ofiţerilor. Bacalbaşa încerca şi el de fapt, ca şi H. Monnier, să creeze un tip popular, un coleg al lui M. Prudhomme, „omul care în baza celor trei fire de sârmă galbenă, se crede atotştiutor, atotfăcător, atotputernic şi nu admite alte păreri decât pe ale lui”. Lărgind sfera umoristul declară că Moş Teacă putea fi „cu aceeaşi uşurinţă prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciante de coloniale”. Originale, fără discuţie, sunt „Amintirile din viaţa militară”, zugrăvind brutalităţile cazarmei, dar şi veseliile ei. Bacalbaşa nu e un scriitor cu stil, cu ceea ce se cheamă creaţie, ci un jurnalist fără pretenţii. Dar sprinten, cu o mişcare franţuzească a frazei, indicând o remarcabilă ridicare de nivel a presei. Memorabile sunt versurile locotenentului Topoloveanu, compuse după instrucţiile căpitanului căruia îi murise un copilaş şi voia să-i ridice un „monumentaş”:

Ah! Tu Bubi cum te-ai dus
Tocma-n cerul cel de sus!...
Eu eram la Târgu-Ocnii,
Iară tu la ţâţa doichii...
Sugeai lapte pentru viaţă
Şi gustai a sa dulceaţă...
Aveai ochii prea fierbinţi
Şi-ţi ieşiseră doi dinţi.
Când deodată Dumnezeu
Te luă la sânul său!...
Plângi, Mari, pe Bubişor,
C-a zburat ah! pe un nor
Şi nu mai vine la noi!
Căpitanul S.Gănoi.

Luptător socialist, lua poziţie în contra teoriei artă pentru artă, declarând că nimic din ce face omul nu-i fără tendinţă, frumosul însuşi reprezentând o tendinţă. „în toate operele noastre, acela care trăieşte mai întâi suntem noi”. Era departe

totuşi de a vârî socialismul peste tot, excluzându-l din poezie şi ferindu-se de a da „legi sau rețete literare". „Cea dintâi condițiune a unei creațiuni artistice este ca ea să fie văzută clar, să fie adânc simțită de creatorul ei".

G. Călinescu *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Minerva, 1982, pag.564-565

Făurindu-şi o adevărată celebritate, Bacalbaşa realizează un personaj memorabil — Moş Teacă, — variantă autohtonă a faimoasei creații a lui Charles Leroy, „Le colonel Ramollot". Dispuse concentric şi formând un ciclu unitar ca problematică, personaje, atmosferă, schițele din volumul „Moş Teacă. Din cazarmă" sunt scene „pe viu", decupaje biografice hazlii, încheiate în poante şi întemeiate, în esență, pe dialogul spontan şi comic. Înrudite ca intenție, viziune şi realizare cu „Momentele" lui I.L.Caragiale, a căror artă este, desigur, net superioară, ele ilustrează faza în care schița românească se conformează în cel mai înalt grad propriului său statut estetic. Utilizând ironia sarcastică şi invectiva, dar mai ales şarja şi caricatura, Bacalbaşa creează în „Moş Teacă" un personaj ridicol şi grotesc. Imagine ilară a spiritului cazon obtuz, celebrul căpitan îmbină grosolănia, prostia agresivă şi stupiditatea cu înfumurarea, neomenia, incultura şi automatismul. Cu un umor spumos, deşi mizând poate prea mult pe grotesc, autorul îşi reia personajul în circumstanțe diverse: în cazarmă, în familie, pe stradă, la teatru etc. El deschide astfel unghiuri satirice complementare, vizând ansamblul instituțiilor societății. Extinse ca peisaj uman şi amplificate epic spre nuvelă, schițele „din viața militară" descriu atrocitățile săvârşite în cazarmă. Insuficient distilată artistic, simpatia scriitorului pentru lumea soldaților, supuşi torturii fizice şi morale, conferă paginilor o notă melodramatică stânjenitoare.

Maria PROTASE, în *Dicționarul scriitorilor români*. A-C. Coordonare şi revizie ştiințifică Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1995, pag. 136-137

Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse şi bufonerii, era în campaniile pe care le purta, un gazetar temut. Scria cu

patimă, cu o exaltare de vizionar. Ştia să fie dur, polemic, vindicativ, folosindu-se la nevoie chiar de invectivă sau blestem (...) Cu virulență pamfletară — prevestindu-l pe N.D.Cocea — sunt atacate monarhia şi biserica, presa şi şcoala („Geograful gorjan" — aminteşte de „Un pedagog de şcoală nouă" a lui I. L.Caragiale), armata, parlamentarismul burghez, farsa alegerilor, naționalismul şi şovinismul, misticismul. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistră şi de prost gust, un spectacol de bâlci, penibil şi caraghios. Verva lui satirică se concentrează din când în când asupra unor portrete caricaturale, reprezentând tipuri din viața politică ori din presă. Bacalbaşa creează, după modelul lui Caracudi al lui I.L.Caragiale, pe Spanachidi, tipul gazetarului fără principii şi fără scrupule. În revista „Literatură şi ştiință" (1894) apare un fragmen t dintr-un roman umoristic, neterminat, inspirat de acest personaj. Registrul satiric al lui Bacalbaşa e destul de variat, de la alegoria caustică („Prăsilă regală") şi parodie („Un opozant") până la giumbuşlucurile verbale, nu totdeauna potrivite, uneori triviale. Gazetar de mari resurse, Bacalbaşa, deşi avea sentimentul că se iroseşte în pamflete şi fanfaronade, şi-a dat măsura talentului poate mai mult în publicistică decât în literatură. În literatură, Bacalbaşa a rămas acelaşi publicist. A scris poezie şi proză (schițe, nuvele, un început de „roman cazon" publicat în „Mesagerul Brăilei"). A rămas de la el şi un manuscris (datat 30 decembrie 1885—30 iunie 1886) care cuprinde poezii şi schițe. Versurile, multe de factură intimistă, sunt în general naive, Bacalbaşa fiind în lirica erotică un eminescianizant („Tu singură", „Dorul din urmă" - imitație a poemei eminesciene „Mai am un singur dor"). Mai inspirată, elegia „Acolo..." are accente prebacoviene. Unele versuri cu caracter de meditație amintesc de Gr. Alexandrescu, iar cele umoristice au uneori dezinvoltură şi maliție, dar umorul lor e adesea facil. Dispoziția sentimentală, romantică, se preschimbă cu timpul în sarcasm şi vehemență. (...)

Spiritual, caustic, cu un gust pronunțat pentru caricatură, Bacal-başa e un Daumier al prozei satirice româneşti. „Moş Teacă" e o şarjă enormă a mentalității de tip cazon. Inspirat din creația lui Ch. Leroy Le colonel Ramollot, scriitorul avea să fie acuzat de plagiat. Moş Teacă e, însă, până la urmă, un personaj cu totul autohton, ieşit parcă dintr-o cazarmă românească. Pe cât de grotesc, pe atât de absurd ridicol prin ignoranță, îngâmfare, automatisme, de o agresivitate tâmpă şi grosolană, eroul lui

Bacalbaşa şi-a câştigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Optica lui Moş Teacă era una militărească, ilar deformată, dar scriitorul sugerează că un asemenea personaj ar fi putut la fel de bine reprezenta tipuri din orice latură a vieții publice, în treacăt, satira atinge şi instituții ca monarhia, presa reacționară sau familia burgheză. Sub raportul expresiei, Bacalbaşa speculează mai ales mijloacele comicului verbal, mai puțin ale celui de situații, nici unul nici celălalt caracterizate prin profunzime. Când şarja conteneşte, scriitorul se arată mişcat de obida oamenilor simpli de la țară aduşi la cătănie. De un umanitarism vag, schițele „Din viața militară”, unde se dezvăluie atrocitățile vieții de cazarmă, sunt scrise într-o manieră melodramatică. Bacalbaşa, gazetar prolific şi scăpărător, nu a avut răgazul, poate nici răbdarea, de a elabora opera la care talentul său l-ar fi îndreptățit.

Florin FAIFER, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1979, pag. 68-70

Şi totuşi, Anton Bacalbaşa posedă toate calitățile cari cer unui autor ca să poată figura într-un dicționar al Academiei, într-un curs elementar şi practic de stil şi compoziții, de retorică şi poetică, în „compendii” sau „rudimente” de gramatică pentru uzul şcolar. Opera lui e în stare să furnizeze din belşug lexicelor şi manualelor de estetică tot felul de exemple şi modele. Exemple de cuvinte cu înțelesuri peregrine; modele de primul gen (genus, tenue, subtile), adică de stil limpede, al argumentării; de genul sublim (sublime, copiosum, ornatum) şi de stilul amestecat (medium); pilde de portrete, tablouri, contemplări şi paralele şi cele mai caracteristice probe de figuri de stil: de la metafora descriptivă şi personificatoare până la deprecație... E la Bacalbaşa o îmbelşugare de figuri în cari suplinirile arată raporturi de cauză şi efect; se află apoi în opera lui toate categoriile de sinecdocă: pars pro toto, totum pro parte, singularul şi pluralul substituindu-se reciproc; apoi eufemismele, parafrazele tălmăcitoare, acumulările, suspensiile, debitațiile etc... Şi are Anton Bacalbaşa o claritate şi — cum ar spune cartea bătrânului Manliu — „o corectitate în frază din punctul de vedere obiectiv şi subiectiv”, posedă pe deplin „armonia în propozițiuni şi

fraze” şi o destoinicie în câte feluri de stil există până la mânuirea chiar şi a stilului biblico-evanghelic...

Barbu LĂZĂREANU *Anton Bacalbaşa şi didactica românească*, în vol.: *Cu privire la meşteşugarii cuvintelor*, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, pag. 205-210

Anton Bacalbaşa ni se înfăţişează mai ales ca un poet epic al prozei gazetăreşti române. Ce bine ştie dânsul să cheme la arme cuvintele! În ce ordine debarcă coloanele, de drum, de atac, mobile; cele menite irupţiunii, cele destinate învăluirii! Şi ce straşnic sunător de şarje!

Citiţi descrierea luptelor din preajma şi din timpul alegerilor de altădată. Aţi zice că e un fragment din „Batrahomiomahia” lui Homer ori dintr-alt poem eroi-comic.

Anton Bacalbaşa nu satirizează pe unii proşti, ci ia la vale pe însuşi Prostul; nu dezvăluie contrazicerile şi făţărnicia unui fals naţionalist, ci ale colectivităţii profitoare de pe urma patriotardismului şovin...”

Ironiile lui devin hiperbole pline de sarcasm; răzbunările lui au aerul unei vindicte publice; chiar când vrea să dea o simplă siluetă, viaţa pe care i-o insuflă o face să crească, să devină un tip, destinat să înfăţişeze aci un plictisitor cusur, aci o caricatură de idee. Dojenile lui -în mişcarea lor progresivă sunt uneori invective, alteori anateme... Posedă — în stil — îmbelşugare, vervă, fluiditate.

Cuvintelor le dă accepţiunea pe care o au şi aceea pe care o pot avea; mânuieşte ca un tactician de frunte vorbele de aceeaşi etimologie, omonimele univoce şi echivoce; din limbile diverselor clase şi diverselor vârste el scoate expresii hibride şi pitoreşti; locuţiunile şi versurile clasice le încorporează de parcă de când lumea ele stau în fraza unde le-a instalat. Şi are un mijloc de-a înviora, de-a biciui termenii care trag a moarte.

Când o comparaţie e pe cale să fie lovită de sterilitate, el îi inoculează putere. Expresia definitoare ţicnelii „a avea sticleţi în cap” e înnoită în îmbrăcămintea gravă a stilului ce a trecut pe lângă literatura de pe malul Gangelui „brachmani centenari, fachiri în capul cărora păsările cerului şi-au făcut cuiburi”. El dezgheacă un cuvânt de sensu-i figurat, ţi-l întoarce spre înţelesu-i primitiv, ţi-l tăväleşte prin zemurile ce-i convin şi-ţi serveşte un aforism de toată nostimada: „O fi bun lucru respectul

perilor albi; dar nu pot respecta perii ăştia când îi găsesc în ciorba mea.

Anton Bacalbaşa — sub pseudonimul Rigolo — a răspuns cândva la o mică anchetă, pe care el însuşi o întreprinsese, asupra omului de spirit: „Ce-nțeleg eu prin a fi de spirit? E arta de a nu fi ridicol; e ura de moarte împotriva notelor false”.

Grija de a nu fi ridicol l-a făcut pe Tony ca, până şi în zugrăvirea unor drame, să aibă una dintr-acele bruşte întorsături de sfârlează, care sunt caracteristice celor veşnic la pândă dacă destăinuirile lor nu iscă o veselie jignitoare pentru ei. Groază îi era să facă „pe pârlitul soartei”.

Barbu LĂZĂREANU, *Anton Bacalbaşa* în volumul *Glose şi comentarii de istoriografie literară.* Culegere întocmită de Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, ESPLA, 1958, pag. 335-356

CUPRINS

